

Գրական հանրեն

GfG wahr

#

Երևան 2005

Ինֆոագր 1

Խմբագիր՝ Վիոլետ Գրիգորյան
Գեղ. Խմբագիր՝ Արամ Ռևոլյան
Ըստիկին՝ Արման Գրիգորյանի «Անարխիսը և Երազ ավտոմետնան»

Նամարի հրատակմանը նասամք օգնել են «Ինֆոագրի» երկու սփյուռքահայ բարեկամներ

www.inknagir.am
inknagir@arminco.com
հեռ. 395419

© www.inknagir.am, 2005

Գոհար Նիկողոսյան	6
Արման Գրիգորյան	9
Լուսինե Վայաշյան	15
Անահիտ Բայրազելյան	26
Գրիգոր Պլտեան	37
Ծուշան Ավագյան	43
Վահան Իշխանյան	47
Արթուր	60
Կարեն Ղարսյան	65
Միսաֆ Խոստիկյան	77
Մարինե Պետրոսյան	80
Տիգրան Պասկետիչյան	84
Լուսինե Միրզոյան	93
Կիլիկյան	98
Շովկինար Շիլինգարյան	100
Արտակ Ալեքսանյան	105
Վիոլետ Գրիգորյան	112

Ասպիրացիան

Կտիր բոլոր կաղերը, դատուր բոլոր ցանցերը, ինչպես ձուկը՝ խճճ-
ված ուռկանում, դատառուում է այն, եղիր կրակի նման, որ երեք չի
վերադառնում այրված տեղը, և մենության մեջ ու ճամփով գնա, ինչ-
պես ռնգեղջուրը:

սուսա նաղատա 61-րդ

Չում-չում-չամ-չամ-չում, զնացն է սլանում,
Չում-չում-չամ-չամ-չում, տուն եմ վերադառնում,
Մայրիկ, սիրելիս, ինչո՞ւ ես դու լալիս,
Չէ որ ո՞ւ որդին բերդից տուն է գալիս:

Տոնիկ

Եթ միայնության մեջ սկսում ես ներս փորփեր, մեկ էլ հայսնաբերում ես մի դուռ, ինչ-
դես գանձախույզն է իր որոնումների արդյունն սատում՝ գտնելով խորհրդակուր սենյակի
մուտքը: բացում ես դուռը ու տեսնում, որ ոչ թե մտնում ես սենյակ, այլ դուրս ես գալիս, բայ-
լում ես ճանաղարհով, որ միայն իննն է, աշխարհում ոչ ո՞չ կարող ոչ դմել այնտեղ, ոչ
մի մասնագետ՝ ոչ մի կագերե, ոչ մի հոգեվելութող, ոչ մի հմտելեկուալ, ոչ մի համա-
կարգչային ծրագիր: գրականության ճանաղարհը, որտեղ մի անգամ բայլ դմելով՝ էլ չես
կանգնում: ճանաղարհը, որի եզերին գտնում ես դժուդներ, որոնք միայն դու կարող ես
տաղել՝ ծնակերդումների, արտահայտությունների, նախադասությունների, բառերի հա-
սած բերքը, որ սղասել էր այցին. բերքահավաքը, հունձքը իննն է: հունձքը, որ դրսում չէ,
ինչպես բարզացի համար է ուրիշների հոգում, այլ ներտումն, որ կերակուր դարձնելով
դմում ես «Ինքնագի» էջերում ու հյուրասիրում: արդեն կարող են ուտել մասնագետներ՝
կագերեն, հմտելեկուալը, հոգեվելութողը, համակարգչային ծրագիրը և բոլորը: հաճո՞վ
է: ռեցելոց ասե՞՞ն, չէ, գաղտնին է, եթե կարող ես համերը մեջդ դահի ու ավելացրու ո՞ւ
հայսնաբերած համերին, մեկ էլ տեսար՝ մի կերակուր էլ դու անես, կամ էլ, եթե օս ես ո՞մ-
դում, կիրավիրեմ մի օր իմ խոհանոց:

Ճանաղարհը վերջ չունի, եթ փակուդու ես համիդում, ուրեմն դրսից կառուցված դաս-
նես է, որ ետքից աննկատ կառուցել են ուրիշները, մարդիկ, որ թույլ չեն տալս գրել, ըն-
տանին ու հայրենին, արևմտյան արժեններն ու արևելյան մենթալիտերը, կրոնական նա-
խաղաշարումներն ու խաղաղական դարտավորությունները, հարևանն ու աշխատան-
քը, որ ցարտուցի նման եեց էլի ուզում են կու տալ, դարձնել իրենց առաջ հաւաքեռու ու
արտաին, հասարակական բերքահավաքի մի շարքային բանվոր, որ բաղում է արդեն հայս-
մի դատասի բաղվածներ՝ հազար անգամ կերած ու հազար անգամ արտաքորած:
շարքայինների բանակը, որոնցից մեկն էլ դու ես եղել, իինա գրոհում է վրադ՝ ինչպես մի
դասալիի: դիսի վախեցնեն, հետաղնեն, բռնեն, դատեն ու եեց նստացնեն՝ տալով ութ-
ժամյա աշխատանիային օր: եթե կորցնես ճանաղարհ, կաթես թե վերջն է, փակուդին
ելի չունի, ուրեմն դատավճիռդ արձակված է, ազատագրկումդ՝ աղահովված: գրիդ կա-

րող է այլ ձևի լինել, մեղադրանք՝ օրենսգրի այլ հոդվածներով, որոնք նախատեսված են ընորհայիների, տաղանդավորների և հանճարեղների համար ու հատկացնում են մրցանակներ, թարգմանություններ Եվրոպական լեզուներով, շարժային կամ հանրահայց մարդկանց գովեստներ՝ կախված հոդվածի դրիմից: Ելի սղառնում է ենց խուցը, բայց մի այլ, դուռը՝ անհետացած նու հաջողությունների դասակներով: Խսկ բերքը բոլոր դեղթերում մնում է մեջող, սկսում փտել: Եթե կարողանաս փախչել, ենց դուրս գցել մրցակցությունից, հայտնվել թղթի կամ կոմմի առաջ, միայնության մեջ, ու սկսես փորփիել, մարել վախերդ, տարուներդ, գրականության, գեղագիտության ու ճշճարտության՝ արդեն կաթրանալ սկսող դասկերացումներդ, մեղադրականները կամ գովեստները, մեկ էլ կտեսնես՝ փակուտին փլվեց, ու ճանաղարհը բացվեց նոր տարածների առաջ, նոր լորի, որտեղ դեռ չէիր եղել. որտեղ տնն է, միայն նու տննը, ու դու համ մասնակիցն ես, համ իրավառողջ տննի:

գրականությունը, որ տիտի բացի ծնվածդ օրվանից նու վրա կողմված դուռը, ենց ազատի տարիներով մի կյանք թվացող ազատագրկումից: և «Ինֆնագիրը», որտեղ կզետեղվի գրական կերակուրդ:

Գոհար Նիկողոսյան

Երեկ «Դայկական խոհանոցում» աշխատելու երրորդ օրն էր: Աման լվացող էի: Հոգեհացի բոլոր ամաններն ուզում էին իմ ջանին կատել: Վրդովվեցի, գործից ելա, թող ներեն ինձ հանգույցալը և նրա հարազաները:

Մինչև այստեղ հայտնվելս հավաքարութիւն «Թիթեռ» բարում: Ավլում, սրբում, թափում էի փոշին, բայց չէի խվլում ոչ մեկի դոշին: Այստեղ գործեցի ողջ ամառն:

2004 թվից հաշված դեղի հետ՝ վեց տարի Սարի-թաղում, սնետում, օրավճարով դասավանդել եմ հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն:

Երբև ամուսնացել եմ, վաստակել եմ մի տղա, մի աղջիկ: Դիմա մենակ եմ աղրում:

Աշխատել եմ մեծահոգի Առող Բեյանի դրդոցում, եղել եմ զուզում մամկավարժ:

Դրանից առաջ աշխատել եմ Սոչիի Կատկովա-Շել գյուղաբաղադրի դրդոցում:

Դրանից առաջ ավարտել եմ Երևանի դեմքամալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը:

Դրանից առաջ էլ ավարտել եմ Հունան Ավետիսյանի անվան թիվ 74 դրդոցը:

Մանկո չեմ գնացել, տեղը՝ չոլերում մողես եմ խաղացել:

Ծնվել եմ: Հաստատ ծնվել եմ 1965 թ. ամառվա վերջին օրը, բաղաժի ծերին՝ Տեղի կրուգ:

Չաս եմ գրել, իչ տղագրվել: Տղագրվել եմ բառով մեկ: Պուտուր-մուլուր եմ՝ հավերժ 40 կիլոյանոց մի դեմք:

Սեփսից աչս մի իիչ կուօչ է, բայց հավատում եմ փոխադարձ միակ սիրուն ու հավատարմությանը, ամեն լրսաբացի այդ հավատով եմ զարթում:

Մի օր ցուցակը կկազմեմ և կիաջատեղեկացնեմ ալան-աշխարհին, թե բանի տղամարդ եմ տեսել:

Ամենաառաջին անգամ սիրահարվել եմ հորս՝ բեղմնավորվելիս, աղա հարազա-մինուճար եղբորս՝ մի ամանից ճաւ ուտելիս: Որին Հուլը իմ երրորդ լուրջ սերն էր:

Կատուն ու Շունը

Գիտեի, որ աշխարհում լավ տղեր կան, բայց հականե-հանվանե չէի ճանաչում, ու...սիրովա՞ծ էի, թե՝ ինչ, ամեն մի տղու լավ տղա էի ճանաչում, սակայն ինչ որ ճիշճն է, ճիշճը, իմ ճանաչածների մեջ առնվազն վաթուն տոկոսը նույնիսկ վիրավորվում-խոցվում էր, եթե ես իրեն «լավ տղա» էի ան-

վանում: Կարծում էիմ՝ վիրավորում եմ իրանց լավտղայության զգացումը:

Ռե... ամեն մարդ ինքը գիտի իր ով և ինչ չացու լինելը, բայց Լուսը, այնուամենայնիվ, վաս տղա էլ չէր: Թեև ինձ միս-միակ անգամ խարռուց մօտական ընկերության սառցահալած հետիաթով, բայց մենակ աղրողիս աչին յուրաքանչյուր գիշերս վերջինն էր թվում, հետևաբար սիրովում էի մարտել Կյանիս համար՝ լրսաբացի լրսաբաց: Ամենաաշատը իմն իմձամից էի սարսափում: Ամեն վայրկյան կարող է վարի գնայի: Տառադանս, ինչ կա որ, ինձ կարող էր խելազարցնել: Ու... իմ մեջ (ոչ միայն իմ մասին) վառվող մոմը... ամեն դահ սպառնում էր շրջվել ու հրդեհել մարմին-տաճարս, վերաճե-

լով կանխաճածված սղանությամ՝ ինքնաստանության: Ամեն ռողե... Դավասի ճամփին հավերժաչոչ սվորիս կարող էին... կարող էին գերեզման աներևոյթ չարենը, որոնց գոյության մասին մենակ հավատացյալները գիտեն:

Ես... շարունակական մղձավանջի մեջ էի, և երկինը անասու գիշերվա եր վերածվել: Ինս էլ չգիտեի՝ ի՞նչը ի՞նչի՞ հանար եմ ասում կամ անում: Ոչ խախտվել էի ու ոչ՝ խփնվել, այլ... ընկել սեփական-սևածյութ մեղիս տաշակն ու ճիգ էի թափում լինելու ճիգը: Ով ուզում է կողս լիներ, միայն թե իմ վախի ու իմ հետ մենակ չմնայի... Տերեկն անգամ գիշերվա մասին էր, ու սիրս նվզում էր անորոշությունից... Ոչ անհավաս, ոչ հավատացյալ էի, ոչ խելամիս ու ոչ խելագար, ոչ բարյական ու ոչ անբարյական, ոչ դժբախտ ու ոչ երջանիկ: Կյանս համուհու կորցրել էր, ու ես նվզում էի անորոշությունից:

Այդ իրիկուն մեծ բամին փորորկի չվերածվեց, այլ շիրտան անձրևի: Տուն գալիս ինձ համընթաց մեկն էլ էր գալիս: Նայելու ժամանակ չունեի՝ մտածում էի... Դենց դրանս հասա, այնկողմ լինելուց հետո ուզեցի վերակողոյնել, բայց հանկարծ իհեցի, որ ջրերս վերջացել են: Բա որ գիշերը ծարավման: Դարձանաներիս ջրեն արդեն գալիս կինեն, ժամն է, իջա, թիթքալեն դոյլերս առա ու ձեռս գցեցի բռնակին, թե ջրի բռնեմ, հանկարծ բակի երկաթե դրան չխնցն առա, բարացա: Իջող ուսնաձայներ, դրան թակոց, ինչոյիսի՞ բաղավարություն: Դուռն ասես իրեն-իրեն բացվեց, ու դրսի կողմից ինձ առաջինը դիմավորեց սձն թիթ-մոռով, զուգած-զարդարված նորմնիր շումը, առնվազն 200 դրամանց բախոր, որ շիրոց՝ սիրումատեմ Լուսի կողին էլ ավելի սգել էր:

- Կարելի՞ է, հարցեց ընատերը:
- Արի՞, ասեցի:
- Կատու ունե՞ս, հարցեց ընատերը:
- Միշտ էլ ունեմ, ասեցի:
- Դե շուս դահի, թե չէ շուս կուտի:

Բախորին կաղեց դրան ներսակողման բռնակից: Լավ: Ո՞ւ դահեմ ին փիսոյին: Իմ օրորոցի ներմանասը երկարականի է, իսկ վերևում՝ բազում-դարսդարսուն գրեն, դարավմներից մեկը բացեցի, կատվիս մեջը դառկեցրի, լրիվ փակեցի:

- Ճեղի թո՞ղ, հրամայեց Լուսը, որ ընչի:

Ճեղի թողեցի:

- Ընչի՞ ես եկել, հարձակվեցի ու զարցա՞ ինձ ու ինձ:

- Որ բարևում եմ՝ չի նօանակում՝ ողբի հյուր էլ գաս, հիշացի ու «Ես ուզում եմ, որ դու իմ հետ դարապես՝ ինձ դաս տաս»-ը լսեցի:

- Ի՞նչ դաս:

- Հայերենից՝ թելադրություն, ռուսերենից՝ խոսալ, անգլերենի՝ տառերը:

- Յեթք տղա ես, մեղմացա, ես ենց ո՞նց դաս տամ:

- Ես ուզում եմ որ հետ ընկերություն անեմ, շարունակեց Լուսը: - Բայց փող չունեմ, ենք դահել չեմ կարա, որևս հենց էրեկ եմ 400 դոլար սվել, ես աղջկան առել, ու մասնացուց արեց բախորին:

Շունը լրջորոշ մեզ էր նայում:

Ամեն դեղորամ վախենում էի կողիս խոսալուց: Սխալվել, արդեն երկուահն էլ ներս էի առել: Մեկ էլ Լուսին ուսումնավիրեցի որդես ուսուցիչ: Որդես աշակերտ աշխիս ալաբուզա երևաց, ու ես որդես ուսուցիչ մի լավ խիզախեցի՞...

- Գնա, ասացի, իսկ իհմա գնա: Ուսուցիչ, ասես՝ մուշտարու աշխով նա դիմի հեռանար՝ նեմեղլեննո:

- Տղա ջան, ընկեր ունենալ կնշանակի ամեն օր տեսնել ինձ՝ ընկերություն, ու ոչ թե՝ ամիսով կորել: Անցած անգամվանից հետո ինձ կարուցի ես 400 դոլար տարած սվել ես աղջկա մոթին, չէ: Դու ենց ընկերուիի ես ճարել, ես էլ ինձ եմ հիմնական ընկեր ճարել, գելխեղատե է, մարդ է, մարդ, հորինեցի, ու որ է՝ կգա, ու որ բախորը իմ կատվին էլ, ինձ էլ կուտի, դեմ չեմ, բայց առաջինը մեր գելխեղը կուտի ենց էլ, որ բախորին էլ: Դամ էլ՝ կգի:

Լուսը լուրջ ընդունեց:

Երբ արդեն բակում էր շուն առաջ-առաջ արած, ետքից դուրս թռա, շարունակելով, գելխեղին հենց որ փիսոս տենում ա, չէ, ուրախությունից թռնում ա գիրկը, հետ գլխին ա նստում, բա:

Երբ արդեն Լուսը ամենավերևում էր, երկաթե դրամդրամ կողին, համարձակությունս վերջապես իր տամաբանական գագաթնակետին հասավ, ու ես շարունակեցի:

- Են էլ ասեմ որ... իսկ չգիտեի՞ր- դե իհմացի՝ իմ փիսոն որձ ա: Ու ես ոչ մի անգամ աղ-

Գոհար Սիկողոսյան

Կատուն ու Շունը

ջիկ կատու չեմ ումեցել, չումեմ ու չեմ ումենա, տղա ծնվեի, թեզանից լավ տղա կդառնայի, եղա՞վ...

Դանկարծ փողոցի ծայրում իրո՞ւնք-իրո՞ւնք մի անծանոթ ընաեր հայտնվեց ու թես անծանոթ էր, բայց առիթն անմիջապես օգտագործեցի.

- Մի իհ Շուն-Շուն գմացեի, մերոն արդեն էկան:

Ու ներսի-դրսի դրներս մինչև վերջ բացած՝ խորխս բայլերով իօս դույլերիս եւսկից:

Ել ոչ մի բախյոր, առավել ևս՝ գելխեղդ կամ գելխեղդասեր իմ տուն չիջան:

Իմ ընթերցող, իմ լավ,

Այս դատության առաջին մասը ճիշտ էր, իսկ կատվիս դարակում դահելուց հետոն ես հորիմեցի: Իմ հետ հազվա-հազվա-դեմ է այդուն դատահում, որ դատմվածը հորիմեմ: Իմ դատմվածները սովորաբար ծնվում են: Դազի՞վ գրառել եմ հասցնում: Դա՛: Աշխատում եմ որսալ կյանի հանձարեղ դահերն ու լուսանկարել բառերով:

Իսկ... ո՞րն էր իրականությունը: Լուսն ուզում էր տորեր հանել, ավելի ճիշտ՝ շալվարս, ու չէր կարողանում: Դարձակվել էր ոսթերս ու բամակիս վրա: Իսկ այդ թվին իմ ոսթերը վերմիշել էին (երկու հաս) ու ոչ թե մակարուն, ինչողիս այսօտ են, ելի՛ երկու հաս: Եւ ես, ճարահաս, շալվարի տակից մի բանի փոխան կամ երկարագուլա էի հագնում, որ ոսթերս հնարավորինս թմբիկ և համոզիչ թվան, իսկ ամենավերջում աջից, ձախից, թիկումից զուգակցում էի բոլավկայով, որ աղահով-կիդ դահմանվեն: Զուգահեռ մահիղացել էի «Դամողիչ ոսթերով կինը» դատմվածքը, մնում էր զրի առնել: Լուսի տանջվելուց շալվարիս տոթան փշացավ: Ուզեց կորից խաւելով իջեցնել, բոլավկան մատը մտավ (տրութա լողնուլ ու վադա՝ ֆըս...ս), արյուն եկավ, ու Լուսը վայ-վոյ դրեց: Լուսի ձենի վրա Շունը գազազեց: Դարակում փակված փիսոն դիմո՞ւն ու միաձայն մլավում էր: Շունը իսկականից սկսեց հաշալ:

Լուսը այդուն էլ շալվարս հագիցս հանել չկարողացավ: ճիշտ որ ասեմ, ես այնդես էի նվադել, որ մեծ սիրով կրօնաբարվեի, եթե բոլավկեն հաճը չհաներ: Խեղճին ոսթերս շատ էին դուր եկել, ել չգիտեր, որ արհեստական են: Նույնը և- բամակս:

Լուսը վախեցավ.

- Փոխարեն դու ճսաս, շունս ա գմվել:

- Ես վայնասունից հարևաններս կզանու ենք կձերբակալեն,- դիմո՞ւն ու թեթևացած շունք բաշեցի ես,- ախր ընենց ձեն ազել, որ հնարավոր չի դուրսը չլսվի:

- Դա, ճիշտ ես: Շուն գման: Դանկարծ ինձ չկծի՞,- խեղճ-խեղճ ինձ նայեց Լուսը:

- Ախչի՛, սուս,- ասեց բախյորին ու արագ-արագ, շան առաջ արած ելավ:

Եեր ոոը բակիցս չէր բաշել, կատվիս դարակից համեցի: Դըլ ձագ էր, ոչ՝ որդ, ու ոչ էլ՝ եզ: Դեւսամասի ոսթերը իրարից հեռու-հեռու արեցի ու ուսումնասիրեցի: Օ՛: Արանիում երկու ձու հայտնաբերեցի: Ես ինձ լավ գգացի, որ հոկա բախյորը աղջիկ էր, իմ ննան, իսկ ես մի թիթեն՝ որդ, Լուսի ննան... Ամոթ էլ ա ասել, ոնց որ չորտանի-քայլոր առնանդամ լինի... Ուրեմն... ուրեմն... էլ ի՞նչ ուրեմն. եզ բախյորը ի՞նչ սեռն էր դաշտանում:

Իսկ որդ կատվիս ակնհայս խեղճությունը լավագույն աղացուցյան էր ես բանի, որ հնարավոր է, ինչ կա որ, իննապատմանվել՝ բնականորեն և այնան բարեհաջող, որ բանը չհասնի այսաններին (1000-ից մի անգամ օրենին դիմողներից էի, բա):

Բայց... Լուսին երբևէ օրենին չին էլ հանձնի: Նոր լսորությունը լավ էր, ոեր խեղճի ձայնը, որդես բնօրենն լսում էր:

Գուցե լավ տղա չէ,

բայց...

Տղա՞ է, ելի՞՝,

եզ շան սիրահար...

2004 թ., սեպտեմբեր

1980-ից սկսած, երբ դեռ գեղարվեստա-թատրոնական ինստիտուտի ուսանող էի, սկսել եմ ցուցադրել իմ աշխատանքները: 1982-83թթ. արել եմ 4 փերֆորմանս, բայց մինչև դերեստրոլյան այն արվեստը, որն ինձ հետաքրություն էր, մեղմ ասած, չէր խրախուսվում: 1987թ. իմ ընկեր ավագարդիսների հետ կազմակերպել եմ «3-րդ Յարկ»-ը: Այդ թվականից մինչ այսօր համարել եմ տասից ավելի ցուցահանդեսներ և նախագծեր: Իմ ստեղծագործական գործունեությունը մեր հասարակության մեջ համառուն դադարական պահպանվող 19-րդ դարի եվրոպական արվեստի ակադեմիական սահմաններից դրւու է: Ես իմ ստեղծագործական ոգևորությունն ստանում եմ ինձ շրջադառող մարդկանց հետ ըփչելու և միասին իրականացնելու մը ճանաչելու դահանջից:

Իմ գործերի մեջ ինչ չեն այնոյիսի, որոնք արել եմ լսարանի ներկայությամբ, իմ արվեստագետ ընկերների մասնակցությամբ: Ամեն դեմորում ես աշխատում եմ զարգացնել և մշակել այն մեթոդը, որը ես ու իմ ընկերներն անվանում եմ *Imaging image principle* (դասկերի դասկերնան սկզբունք): Այս սկզբունքը հիմնվում է այն համոզմունիքի վրա, որ արվեստը յուրահատուկ լեզվամտածողություն է, որի նոյատակն անհանների միջև հաղորդակցություն հաստատելու է: Ինչ-որ իմաստով այս մեթոդը բավական ավանդական հիմքեր ունի՝ Դադա-Սյուրբեալիզմ-Պոռտ արտ: Յետաքրի գորգահետ կարելի է անցկացնել այս մեթոդի և երեխանների ու դատանիների արվեստային ինֆորմացիոն հիմնարտահայտության հետ: Ես իմ աշխատանքներում հաճախ եմ օգտագործում կարճ *stefusերով* ուղեկցվող դասկեր-ցիտատներ, տարբեր ժամանակաշրջանների արվեստագետների աշխատանքները հաճախ օգտագործում եմ իրեն իմաստային ելակետ՝ վերախաղարկելու համար զանգվածային սղանան աղբանական գովազդային աշխարհը: Ինձ հաճար շատ կարևոր է նաև այն համեմատական գորգահեռը, որ կարող եմ անցկացնել երազի, հիշելու գործողության և արվեստի ստեղծագործության միջև: Դա հաճախ անվանում եմ նաև «ինֆորմարտահայտում»: Դրան իրենց գերակշիռ մեծամասնությամբ դասկերներ են, և միևնույն ժամանակ նաև՝ *stefusեր*: Ես իմ աշխատանքներում փորձում եմ դադարանել այն լավատեսությունը, որի կարիքն այնքան շատ են զգում իրենց առօրյա կյանքով ծանրաբեռնված Յանաշխարհային Ֆերերացիայի աղագա խալախացիները:

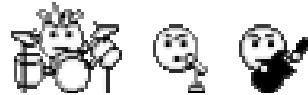
Յայերն «արվեստ» բառը նաև արհեստական է նշանակում: Այսօր մենք աղբում ենք մի աշխարհում, որն ինչ-որ իմաստով գրեթե ամբողջությամբ սարված է մարդու կողմից, և ստեղծագործականությունը կարծես առավել մեծ դեմքեց է կատարի՝ բացությունն ու հաղորդակցվելու անկաւանդությունը աղահովելու հարցում: Եթե նույնիսկ արվեստագետը և իր արվեստի գործը անմիջական ազդեցություն չեն էլ կարողանում ունենալ հասարակական դրույթների վրա, միևնույն է, արվեստը շարունակում է մնալ մարդկային միտք բացող և նրան ազատագրող լավագույն միջոցը: Ես սիրում եմ հաճախ կրկնել, որ իմ արվեստն ինձ համարական է տայիս վերադառնալ անցյալ, որդեսզի այնտեղ փոփոխություններ կատարեմ՝ ի նոյատ աղագայի:

Արման Գրիգորյան

HIANALIA

qez het zruceluc kbacvi
ISK INCHOVA ZBAXVUM SIRUN AXCHIK@??
husov em
UM het es xosum

i mi zzvcra ara ...

ara ari undreground khshenkh lokhsha ...

...

NANUSHIK@ CHI UZUM XOSA
ynenc kuzei myhayastan mtnei

ura khna ...

ari ari ari urenkh e ~ lokhsha
priveeeeeeeeeeeeeeeeeeeeet jan

isk kaylayay

PRIVETNER
INCHPESA CHQNAX AXCHIK@??

priveeeeeeeeet queen ish ka

saluuuuuuuuuuuuuuu ~ t!!!!

ola ola

ish?

vonc es janet jaaaaaaaaaaaaan~ ?

loooool
barev barev))

BAREV ,INCHPES **E S**

?

vonc es vonc ches

hi la vdu

Baic chem gali
ktan ...

iii

bari ereko.... verjin ereko` dzmerva...
mdaa vaxe marti mekna..heto ma rti 8@ u mer miamsyak@ lol

es amis

28

icaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

~~~~~

YU_YU i het

PRIVETIKNER

tramadrutunt vonc e
HOOOOOP

aveli lav chi karox linel

what's up yu yu

?

qon@?

AAUUUU

du erek che araji or@

95

tarekan cheir

?

yuyu , mimi , nana

Արմագ
Գրիգորյաց

HIANALIA

che ha el 97 em exe

loooooooooooooooooooooool

bm bm ...

aha, 28-ica.....

ya es vonc er patasxanecikh

?

lav el aragekh mi

50

hogo het xosum ekh cheeeee ?

YuYu yes koreaci @nker uhi unei YuYu anunov
es barevs ches arnuuuuuuum ?
qroj anunn el MOmo er
Momon tuyn firmaya ...

HUSOV EM ES CHEM

?

chlni et firmai terna

che loolz

18

tarekan axchika

ASENQ BAREV

looolz asenq lloool

a~y, cankanum em, miajn te es amenaxos@ chem

erevi tsanotananq

?

erevi

asa_anunt_ev_es_kasem_ov_es_du

janet ushyol loool

ushla !!!

du indz tenc mi asa e indz karoxa jogel es inch vor ban es
partkhov tve ches karum arnes asenkh barvy
vorna.....

im anun@ alik e, isk qon @

Trar ara

Privet

che twix@ overa eghel

etova et grantd qendin

privet et xi ces barevym

konfetki kyda ti ysla sladkaja maja

anynt inca

HO CHXANGARECI?

HA ASA

barev

Արման
Գրիգորյան

HIANALIA

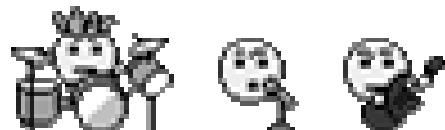
es yrer kore

ESuDU Hi...

privet vsem!

Privet

eli korar ???

privet privet privet

et xi ces barevym

konfetki kyda ti ysla sladkaja maja

?

anynt inca

HA ASA

barev

Ծնվել եմ 1968 թ. մարտի 24-ին, Դայաստանի հեռավոր տօքաններից մեկում: Աղբում եմ, փնտռում, ուզում եմ լինել երջանիկ:

Միայնակ կին եմ (կի՞ն), տանվեցամյա հուրի-փերու մայր: Ամսում ու ամտադանդ, անդեմ ու անկյան, առանց ներկայի ու աղագայի, լավի ու վատի, չարի ու բարու, մեղին և թողության՝ բավականին swarorjնակ ու դրիմիտիվ գավառական էակ եմ: Դժվար, բայց հետաքրիր կյանք եմ աղբել: Ոչնչի համար չեմ փուշմանում ու չեմ ամաչում: Բայց սիդված թացնում եմ բոլորից՝ բացի ծնողներից: Ծնողներս այդ ամենն իմանալով՝ ինձ չեն հարգում ու տանում են ինձ ինձ իմ հիմիկա բուսական կյանքով, ինչողես մարդ տանում է առանց դոչի ճամդրուկը: Բայց ծանր բեռ եմ, համ ինձ տանելն է դժվար, որովհետև դոչ չունեմ, համ էլ ավխոսում եմ դեն գցեն, որովհետև իրենց աղջիկն եմ: Or-օրի վրա օրեւ էի սպանում, ինչ-որ բաներ կարդում, ինչ-որ ճարդկանց ընտերեսով, վերջերս էլ սկսել եմ գրել: Ինտերեսային ընկերու հավանել է նամակներիս ոճը ու որոշել, որ ես կարող եմ ստեղծագործել: Են ես էլ սկսել եմ գրել ինձ կյանքի դասմությունը՝ վախենալով, իհարկե, հետևանմներից, բայց էլ ճար չկար, էլ խեղզվում էի երկերեսանի կյանքիցս, իմ անիմաս բուսական գոյությունից: Ես գրում եմ, որ ծնողներս ինձ լսեն, կարդան ու փորձեն հասկանալ:

Գրում եմ՝ տեղ-տեղ զարդարելով, որովհետև համ ուզում եմ գրուցել բոլորի հետ, ուզում եմ՝ տեսնեն ինձ, ինչողիսին կամ, աղբեն ինձ հետ, համ էլ փոփոք սիրել եմ երևակայել ու հնարել իմ երազած ֆամտասիկ աշխարհը: Գրականությունը հնարել եմ երազողները, որ անդամաթիժ խաբեն. դա մի կախարդական փայտիկ է, որ հնարավորություն է տախս վերադարձանալ անցյալդ ու մի հերումով ուղղել սխալներ, մտադրություններդ դարձնում է առավել ճահուր, գործողություններ՝ անվնաս: Ու դու գգում ես, որ ճարելով կյանքի վրա գոյացած տարաբնույթը օտարածին երթերը՝ ինք էլ ես սկսում ճարվել, ու կյանք սկսում է զարմանալիորեն վերափոխվել: Երբեմն փուշմանում եմ, որ բացել եմ այս դամդորայի արկղը, բայց էլ չեմ կարողանում կանգ առնել: Գրում եմ գիշեր-ցերեկ, ամեն ինչի ճասին՝ առանց զնահատական տալու, առանց լավի կամ վատի: Որու բաներ ստացվում եմ, ընկերու գովում է, ասում է՝ գրականություն է, ու ես այդ դեմքերում նայում եմ հայելու մեջ ու իմն ինձ գոհ ժողով, որովհետև ինձ թվում է, թե ես վերջադես գտել եմ կյանքում իմ տեղը, իմ նիշան, որտեղ ես ինձ լավ եմ գգում ու ինչ-որ դիտանի բան եմ անում, որը կարող է դառնալ գրականություն, եթե չմեռնի, եթե ընդունի ինձ ծնած, բայց այսին տարի օտար եղած հայ հասարակությունը: Երբեմն էլ բննադառում է, ու ես սկսում եմ ինձ բափ տալ, մոռանալ գովեսներն ու տեմել՝ գրականություն կերտելով, որը չափազանց բաց է, բացում է իմ աշխարհի դրներն ու հրավիրում աղբել ինձ հետ միասին իմ կյանքը: Սիգուցե մեկնումեկն իմ մեջ տեսնի իր մասնիկը, որն սիդված է եղել ինձ նման թացնել, և ուրախանա, որ ես խոսում եմ իր լեզվով:

Հովհաննես Մանուկյան

Խի՞ եմ ես սենց աննորմալ

Խի՞ եմ ես սենց աննորմալ:

Գլուխս դժում ա, եռում ա, դայթում ա,
եփում ա, լիզում ա, կյանիս ոլիստն կեղտով-
վել ա, դեմայումս (մերվելու էներգիա) դրծել
ա, ել ուժ չունեմ դրտեմ, մարտեմ... Ոչինչ չու-
նեմ կորցմելու, տենց եմ կարծում, ել չեմ կար-
լում, դժի գրեմ:

Բուդ օտն բուդես...

Ինաստումներն ասում են. որուելն ու
անելը ու դրորեմն է, անելուց հետո՝ ուրիշնե-
րինը:

Ես գրում եմ:

Դե լավ, ասեմի, որուեցի, վսյո, գրում եմ:
Բա ի՞նչ եմ գրում: Պա, ուր, սնաւեն, եղ ել բան
ա մասձելու: Ես՝ են ել բան չունենամ գրելու:
Այ, բայ կարող ա չունենան, ռուսախոս են,
ռուսամես են, հայատյաց... արդեմ չեմ: Բայց
հայագետ էլ չեմ: Վախտին լավ-լավ շարադրու-
թյուններ էի գրում, տեղական ռադիոյով դաժե
կարդում էին: Օրագիր էի գրում, հետո կարդում
էի ու զարմանով մասծում. «Ես ե՞ս եմ գրե»:
Մերս գտե, կարդացել էր տասնչորս տարեկանիս
երազանմների մասին, անմեղ էրտիկի ֆանտա-
զիաների մասին (ձեռքս բռներ, թուս դաշեր,
կողդս նստեր...) ու գլխիս տան օր սարե: Ասել
էր... ի՞նչ էր ասե, հիմա ել չեմ իհում, բայց
տա վաս-վաս բաներ էր ասե: Նենց էր ասե, որ
ես ինձ ուժեղ աննորմալ էի գգացել: Բայց դե
էի բարուն-մարուն գրում էի, դրաւակիս տակ
դահում, հետո տանում-բերում՝ ուր գնում էի:
Դետ մեծացա: Դետ բրեժներ մեռավ, ու վսյո,

դրծավ իմ «լավիկության» տօջանը...

Մեկ-մեկ նստում, մտածում եմ, թե ինչի՞
Ե՞ր սկսվեց: Ինչի՞ց: Ինչի՞ ես ել խալիսի հա-
զարավոր կնանոնց նման չեմ կարա մարդի
գնամ, հետը բնեմ, երեխեմ բերեմ, դահեմ, ուր
առնեմ, ուր լվամ, սերիալ նայեմ, նստեմ-բամ-
բասեմ ծյոծեթի հետ համ իրական մարդկան-
ցից, համ ել իհորթետիկ սերիալային հերոսնե-
րից...

Ի՞նչ եմ ես ուզում: Կարո՞ղ ա ձևեր եմ տա-
լիս: Տիղա դա ժիգնի բախս չունեմ, ձև եմ տալիս՝
միթու ալտեռնատիվի եմ, սաղին նման չեմ, հատուկ եմ, նման չկա... Աննանա
եմ ես: Դրա համար ծխում եմ, սերիալ չեմ նա-
յում, չէ, նայում եմ մեկը, եթե դա ել չնայեմ,
ինձ լրիվ աննորմալ կզգամ: Սենց նայում եմ
ու ինս ինձ ասում եմ՝ զիզ, նորմալ եմ, ես ել եմ
մի հաս սերիալ նայում: «Սամսեթ բիչ» ա կոչ-
վում: Նայում եմ էյի: Կյանից ինչ-որ ռիթմիկ
սարդող, նման մի բան կա սերիալ նայելու մեջ:
Նայում ես ու ոնց որ հունի մեջ լինես, տեմոյից
չես ընկնում:

Գայիս եմ տում, տեղերս գցում եմ, տախու-
հետ զրուցում եմ: Ինքը դատնում ա հազարե-
րորդ անգամ ինչ-որ մի դատնություն, ես ել
մրու առաջին անգամ եմ լսում, չեմ ուզում
կայֆալում անեմ: Լսում եմ, հետո գրկում, դա-
շում եմ: Եյի դարդ ա անում տասս, թե իսի իմ
կյանից սենց դառավ: Ես ել ասում եմ՝ ի՞նչ ա,
տախի, լավ ա, էյի: Ի՞նչս ա դակաս: Ասում ա՝
բախս չունես: Ասում եմ՝ տախի ջան, ով ինչ ու-
զում ա կյանից, էն ել սասանում ա: Ասում ա՝
բա իսի՝ տում չունես, մի աման չունես, մի
աթոռ չունես, մի լավ մարդ չունես: Ասում եմ՝
որովհետն ես չեմ ուզում: Ասում ա՝ ո՞նչ չես ու-
զում: Ասում եմ՝ հա, տա ջան, իմ համար դա
կարևոր չի, ուզում եմ, բայց ուժեղ չեմ ուզում:
Ասում ա՝ բա ի՞նչն ա կարևոր: Ասում եմ՝ իմ
համար կարևոր տաս-տաս բաներ կան, բայց
ամենակարևորն էն ա, որ ես հանգիս բնում
եմ, թշնամի չունեմ, ինս ինձ հետ խաղաղ եմ:
Ներս չի եփում խալիսերի նման, ես չեմ նա-
խանձում, վաշը չեմ ուզում ոչ մեկի: Ոչ մեկին
վաս մարդ չեմ համարում, ամեն մեկն ել մի
բան կունենա, որի համար կարաս՝ թե չսիրես,
գոնե չատես... Դա տենց չի եղել, ես տենց չեմ
ծնվել, աշխատել եմ, ինձ սիհել եմ ինչ-որ
բանում: Դասկացել եմ, որ ամեն մարդ էգիս
ա ի սկզբանե, մեկը՝ իիչ, մեկը՝ տաս: Պիտի
կարաս հասկանաս՝ որտեղ ա էն գիծը, երբ

եղողամին որի սահման դնես: Ու դնում ես: Չոգելես հարստանում ես էդ վախս, տափի: Պայծառանում ա գիտակցությունդ, մտերդ մարդկում, դառնում են զուպալ, մտորմներդ՝ բարի, գործողություններդ՝ հնարավորին չափ անվնաս... Դիմա դա իմ միակ հարստությունն ա, տափի: Ուրիշ որեւ չի հլա որ, որ որեւ լինի, իմը կզա:

Դեռ սկսվում ա սերիալս:

Ամերիկա, սաղի տամաները սիրուն, սովորակ, սաղ առավոտից խված-մսված, սաղ իրար հետ ինչ-որ սյուժետային գծով կադրված: Սեր, հիշողությունը կորցրած, մեռած-հարություն առած մի չճնաղ էակ, դավաճանություն, մարդկային ամենալավ ու ամենավաս հատկանիշների հակադրություն, ակնքարքային թռիչք մի դիմալոգից մյուսին... Վորք, սերիալ ա, էի, մնացածների նման...

Լավ գործ ա սերիալի սցենար գրելը երևի: Դե եթե ես՝ հանդիսատեսս, նստած տեղս գուշակում եմ, թե ինչ զարգացում կունենա սյուժետային էս կամ էն գիծը, ու տեսն էլ լինում ա, էլ ինչ մի դժվար բան կա սցենարիսի համար: Մանավանդ տեսն սիրուն-սիրուն դերասաններով կինոյում, որ ինչ էլ անես, կնայվի: Դե, անում են, ես էլ նայում եմ... Դա մի տեսակ ինձ տախս ա ընդհանուրի մասնիկ լինելու զգացում, մարդկության էս ԿԱՅԱԳԱՎԱՌԻ մասսայահոտի անդամ լինելու զգացում, թե չէ՝ գժվել կարեի ա: Բայց էստեր էլ սաղի դես չեմ անում: Ես սերիալը հատուկենա մարդ ա նայում մեր գավառում :o) Դատուկ չէ, տեսն սացվում ա:

Ասում են՝ եթե մարդուն լինը ասես՝ խոզ ես, խոզ ես, նա վաղ թե ուս կակսի խոխուալ:

Ուրեմն սեմ. Ես չեմ ուզում խոխուալ: Ես խոզ չեմ: Ուղղակի ուղեղումս ինչ-որ կնողկա կարուսի ա տվե երևի, լրվել ա: Դիմա միացնում-անջատում եմ, բանդում-սարդում եմ, էլ իզալացիոն չմնաց փաթաթեցի վրեն, մի ինչ մնում ա, իզալացիոնը հետ ա ֆոռում, չի դահում, թռնում ա, էի: Բա ինչ անեմ:

Ես գիտեմ՝ ինչից ա սաղ սկսվե՞: Այսինքն, ինձ տեսն ա թվում: Փոքր էի, սիրունիկ, օեկլիկ աղջիկ էի, սաղի ուսադրության կենարնում, սաղ սիրում էին, ու ինձ թվում էր, որ եթե ես չին նեմ, սաղ չեն լինի, աշխարհը չի լինի: Դեռ մեռավ ինչ-որ մուտիկ մեկը, ես էլ տեսա, որ նա մեռավ, իսկ մնացած աշխարհը սաղ մնացին իրանց տեղերում: Ցնցվել էի: Դիմաթափվել:

Ո՞րն էր էդ խեղճ նարդու աշխարհափայը: Ինչի՞ թողեց ու չտարավ... Բա ես ի՞նչ եմ տանելու: Կյանին ինչի՞ համար ա: Ես ո՞վ եմ: Ինչի՞ համար եմ ծնվել: Որ ի՞նչ դառնա: Բա հետո ի՞նչ ա լինելու, որ ես էլ մեռնեմ: Սկսեցի ինս ինձ հարցեր տալ: Դա աննորմալության սկիզբն էր: Ոչ մի նորմալ մարդ, համեմայն դեպս չորս սարեկան հասակում, իրան տեսնց հարցեր չի տալիս...

* * *

Թու որ կյանի ասողի, իրեւ ժամ ա` մերս հետև նստած, չեմ կարում թե մի բան գրեմ: Զեմ ուզում իմանան, որ գրում եմ, ձեռ կառնեն երևի: Կամ էլ կկարդան, կասեմ՝ էյի մեզ խայտառակ են անում, մեր տան կովսնյան համայն աշխարհին ես ներկայացնում: Բայց ես ի՞նչ անեմ, չեմ կարա չանեմ, էլ չեմ կարում աղրեմ ես երկետսամի կյանոնվ: Թողո, թող սաղ իմանան՝ ոնցն եմ ես: Էդ վախս ով կը նորումի ինձ ցեսնց, կը նորումի սրանց, իսկ ով էլ չէ, թող վինովի իրա համար, դա արդեն իմ դրոբեմը չի:

Ես ա իմ խոզակյանմափայը...

* * *

Նստած դատար եմ ճան գալիս: Բրեժենն էր մեղավորը, որ իմ ավարտելու տարին մեռավ...

Գարբաջնված էլ,

Ելցինն էլ...

Տեր-Պետրոսյանը՝ չէ, իմ կյանիի հետ հեչ կառ չումեր, Լենինգրադ էի էդ վախս:

Զոչարյանը հաստա ա մեղավոր, երկրի ղեկավարը որի իմանա՝ ոնց ա իրա հայագավառում մի Լուսինե տանջվում իրա աննորմալությունից...

Դիմա արի, Լուսինե ջան, նսի էստեր, ու թափում-թափում բաներ գրի...

* * *

Ուժքի, մերս գմաց :) Զէ, լավն ա, վաս կնիկ չի մերս, վասը ես եմ, որ չեմ կարում մերվեմ:

Ի՞նչ անեմ, ո՞նց անեմ: Ուզում եմ նորմալ լինել: Բա ո՞նց աղրեմ հետո:

Դեռ ասում ա.

- Դու տաղանդ չունես, միայն տաղանդավոր մարդկանց են ներկում նորմայից այդասիճան ըեղումները:

Դեռ խելովն մարդ ա, ծիծ ա ասում երևի: Բա հմի ես ի՞նչ անեմ, որ տաղանդ չունեմ:

Լուսինե Վայաշյան

Խի՞ եմ ես սենց
ամնորմալ

Ո՞նց աղրեմ: Դը: Գուցե գմամ բցթմ: Լաց կըլմեն երևի, կփումանեն սաղ, որ մեկն էս չասեց, մեկն էն չարեց... Բա որ չմեռմեմ, ինվալիդ մնամ: Ձէ, վարհանս չի, չելավ սենց: Կարող ա վարես մի անկապ տեղ հետո ծնվեմ...

Ուրիշ բան ա դեմք ձարել: Գուցե մարդի՞ գմամ: Բայց ո՞ւմ գմամ: Ֆու, ինչ աղուու արտահայտություն ա՝ մարդիմացություն: Ձեն կարա ասեն՝ կյանքի ընկերող գտի, կեսիդ գտի, սրահոգիդ խաղաղացրու: Ձէ, ասում են՝ մարդի գմա:

Ես ու հեր... Սիրում եմ հորս...

- Սաղ տատ ա մեղավոր, բաց ա թողել, ինչ ուզել, արել ես:

- Ի՞նչ եմ արել, դադ:

- Կարևոր չի՝ ինչ ես արել, կարևորն էն ա, որ ոչ մի բան եեց չեն արգելել:

- Ջա, բայց դիմի վաս բան ուզես ամես, որ արգելեն, թե չէ՝ ինչ իմաս ունի արգելելը, որ արգելեն: Արգելված դժուդը բաղց ա, հակառակը:

- Ասում եմ՝ կարևոր չի, աղօկան դիմի ճնշած դահես, որ բաց չընկնի:

- Ջա, դե տանեիի, դահեիի, ոնց ուզում էի: Պատճառներ օւս ունեիի, չէ, չդահելու: Դիւերացիա էիր գրում, տուն չունեիի, ես խանգարում էի: Վա՞ս էր, որ տաշին դահեց ինձ, դրու էլ ծեղ համար ազաս աղրեցի: Տասնվեց տարեկանում եկա, դարսասի մարդ էի, սկսեցի վերակերտել ինձ... Նամակներս բացում-կարդում էի, հետո ասում, թե ես դավաճան եմ, թե սադիմ լավ եմ վերաբերվում՝ բացի ծնողներից, սադի մոտ գցում եմ ծնողներիս... Բա ինձ խի՞ էի դավաճան տեսնում: Ինչ ուզում ես, են էլ տեսնում ես մարդու մեջ, ու ու մոտ նա էդ ա լինում, էդ ա դառնում: Բա ի՞նչ անեի: Բա ո՞նց էր ուզում լիներ: Ես ձևավորված անձնավորություն էի, դրու ինձ անընդհատ իմ տեղն էի ցուց տախս, որը, եթե ընտրության ազատություն տային ծեղ հասարակական կարծիքն ու խիդա կոչվածը, կարող ա դրան առաջ գցած տորի վրա լիներ... կամ էլ վարես տակը, որ չերևայի... Ի՞նչ ամեն, որ վունդերկինդ չմնացի: Շատ-օւս ներողություն, որ ձեր հոյսերը չարդարացրի: Բայց դե ասեմ՝ բացի ձեզանից, բոլորը ինձ լավ էին վերաբերվում: Կարող ա՝ հարգում էին: Կարող ա՝ սիրում էին: Կարող ա, ասում են՝ «չուրաչկա»: Բայց ոչ ո՞ւ ձեզ դես ինձ չի արհանարհում, զգացնել չի տախս իմ ոչուփությունը,

որի չափը ես իմս էլ օւս լավ գիտեմ, ավելորդ հիշեցման թերթիկներ դեմք չեն, հայրիկ ջան: Ես էլ տեսն էի դառնում, ոնց ինձ տեսնում էին: Յմի ի՞նչ կարամ, հմի ի՞նչ ամեն ես ծեզ համար:

- Մարդի գմա, որ մարդու տեղ անց կենաս, բալես: Որ չմտածեն, թե բոզ ես:

- Խի՞ դիմի մտածեն, դադ, ի՞նչ եմ անում, որ մտածեն ըստեն:

- Ջա, դե, բա ոնց, ի՞նչ դիմի էլ մտածեն՝ թարու արած ին-յան ունես, հետո ինչ, չես բաց անում, մեկ ա, գիտեմ, համ էլ ծխում ես: Ջա, բալա ջան, գիտեմ, որ իիշ ես ծխում, բայց հոգիտեմ, որ ծխում ես: Անկետաս ինչի՞ ես ոռը բացի դես դրես սայթ զնակոնսվում, ամբախ-զամբախ բաներ գրես fn մասին՝ բուդիստ-մուդիս, տանտրա-մանտրա, հետն էլ՝ լիրը նկար դրե, հետն էլ բոլորին ես, թե ներդիլիչնի առաջարկներ են անում: Բա ոնց, ի՞նչ էր ուղարկում: Արդեւ գտի ո՞ւ մի նորմալ կինն ա տեսն բաներ անում:

- Ես նորմալ չեմ: Դու ինձ տասնվեց տարեկանում էլ էր բոզ ասում: Դիշում ես՝ ինչի: Նստած fn բնի ժամին տելիզգը էի նայում, մտար-ասիր՝ ինչ ես անում, գնա fնի: Ասի՝ կինո եմ նայում, դրծնի, կբնեմ, մնացել ա մի տասնինգ րողետ: Ասիր՝ չէ, անջատի, բնի: Ասի՝ չեմ բնի, դիմի նայեմ, էսան նայել եմ, դիմի նայեմ-դրծնեմ, տասնինգ րողեն ինչ ա, դադ, հեսա կանցատեմ, էի: Ասիր՝ բոզի մեկը: Ծեմել էի: Զի հասկանում՝ ինչ եմ արել: Մերս դաժե էն սենյակից լսեց, վրազ եկավ թե՝ այ մարդ, էդ ի՞նչ ես ասում, աղջիկդ ա, չի կարելի: Խելիի եկար, հասկացար՝ ինչ ես ասե, սկսեցիր ասմազկեր անել: Ասիր՝ հա, ինչ, ծիս են ասել: ԲՈԶ- բարյական օրենմներից զուրկ՝ այսինքն: Խսկ դր խախտել ես մեր տան բարյական նորմերը, բանի որ գիտեր հեռուս-ացնոյց ես նայում ու խանգարում մեզ fնեն...

Ինչուս մնացած բաներում, էնոյես էլ ըստե, գտա ինչ ասես... Դաժե տեսն բառն ա իմաստը կորցնում, երբ օգտագործվում ա հաճախակի, ոչ տեղին... Ես հասկաց, որ հերս էլ ա աննորմալ, դրուսը նորմալ աննորմալ ա: Սոնց չափեցի: Դրանից հետո ոչ մի ասածդ լուրջ չէի ընդունում...

- Ես նորմալ չեմ: Ես ծխում եմ: Սադ էլ ծխում են: Յմի կնանիի ավելի օւս են ծխում, բան տղանարդիկ: Ո՞ւմ եմ ես վնաս տախս իմ

ծխելով: Ես դահանջ չունեմ նիկոտինի, ծխում եմ, որովհետև դուրս ա գալիս, անկախության հոս ա գալիս սիզարեթի ծխից...

Դա, թաքու ունեմ: Սվաստիկա էի արել, ինը արհական սվաստիկա: Աղուախն ուզեց, որ անեմ, արեցի: Ի՞նչ կա դրա մեջ: Ես ի՞նչ իմանայի, թե իետ եմ գալու էս ջիանդամը: Որ իմանայի, չէի անի: Դաստա չէի անի: Գերմանիա գնալուց ասի՞ գնա մարի, սվաստիկա ա, կինանա՛մ ֆաշիս ես, անհամություններ կլնեմ: Գնացի: Ասի՞ «բայլ թանկ ա», ոլլաստիկ խրուրզը թանկ էր ուզում, որ տուուզից մի պլոյ մասկ հանի, թերի դնի թևիս վրա: Դե, թանկ ա՝ թանկ ա: Բան չեմ ասում: Ուրախացա դաժե ինչ-որ տեղ: Սիրում էի թաքուս: Սիրում էր իրով, արյունի, որ ձեռու տանում-թերում էի, թվում էր, թե գնդի մեջ ա...

Ասի՞ դե լավ, մի բան վերադաշի: Գնացի, դարաբաղցի մի հաս լավ աղջիկ գտա, Աննա էր անունը, գանգուր, նոկրի էֆեկտ արած մազերով, համաձայնվեց անի: Նայեց, նայեց, թե՝ համոզվա՞ծ ես, հասա՞մ ուզում ես փոխես: Ասի՞ հա: Ասեց՝ դե մի հաս նկարեմ, դահեմ ինձ հիշատակ, շատ սիրում ա: Նկարեց, վրից դաշեց ին-յան: Ելի վաս չի: Տենամ՝ ես թաքուի իետ իմ կյանքում ինչ ա փոփոխվելու:

- Իրեւ մարդ ես ունեցե:

- Ժորժ Սանդը երեսնիրեն ա ունեցե, Ելիզարեթ Շեյլոր՝ էլի մի շատան: Ի՞նչ կա դրա մեջ:

- Ժորժ Սանդը տաղանդավոր գրող ա էլե, Ելիզարեթ Շեյլորն էլ տաղանդավոր դերասանուիի ա: Դո՞ւ տաղանդավոր ինչ ես: Դու տաղանդավոր խայտառակի ու անոետ զավակ ես: Անոետ մեր ես: Աղօկադ էլ ենք մենք դահում:

- Բա ես ի՞նչ անեմ, որ տում չունեմ, փող էլ չունեմ, որ առնեմ, դոր էլ իրան չեմ տալիս, թո գա տաշի տանը հետս մնա:

- Բա գա, մերդ մենակ ի՞նչ անի:

- Դա, էլի, էլ ո՞վ դժի խանութ գնա:

- Մեկ ա, ձեզանից իեր չկա, անաղուհաց րոդ ըներ ենք, դավաճան: Մարդ իրա ընամիցը դիմի սաղից շատ սիր:

Մտնում ասի՝ տես եմ միշտ ասել, որ ես ինձ տական եմ զգացել: Պարզվել ա, որ տես չի: Մարդ միշտ սար կենդանի, զգացող էակ-ների հանդեղ նույնանձան վերաբերումն ունենա, նոյն ձևի սիրի թե մորը, թե մուրացկա-

նին: Դե իհարկե, իմ անսիրս, անջիզյար «սպառողական հոգեթանության» մեջ մենակ դակաս էր էդ այլասերված կրոնը...

- Դու իսի՞ չես նորմալ: Դիշո՞ւմ ես, ուսանող տարիներիդ էն մայսարի կոմքինիզոնն առար կոհվ-դավով սպեկուլյանտից: Ընկերության ասում էի՞ էդ ինչ ա հազե աղջիկդ, կրասկա ոնց որ թափած լինի, ես եղա որու, չիանեցիր....

- Դե, դադա ջան, տես եմ սիրում, արսուակ ոճի ուր եմ սիրում:

- Դա, էլի, մենակ թե ուրիշ, նորմալ մարդկանցից տարբերվես...

- Տանեմ-կտեն, շալվար սարեն, կարո՞ղ ա մի իիշ նորմալամա:

- Եսիմ, արա, եխցենտրիկ տիդ ես, արա, տենամ՝ վերջդ ինչ ա դառնալու:

Արեցի: Դագնում էի շալվար սարբած մայսարի կոմքինիզոնը, բայլում Երևանի փողոցներով, նստում էի Պաղլավուկում ու նախանձով նայում բանասիրականի, թատերականի ու տարբեր տեղերի ուսանողների, որտեղ կուգեի սովորեի: Նրանի էլ էին երևի աննորմալ: Իմ դոլիստեխնիկում էլ կային աննորմալներ: Բայց իիշ էին: Պոլիստեխնիկն էն տարիներին, մանավանդ մեր ֆակուլտետը, հետարքիր տեղ էր, ուրույն մասսայով: Ընդունելության կոնկուրս կար՝ ոչ էնեան խիս, որ վախացնի արիտուրինին, ոչ էլ նեղաքոր էր, որ հուս անի խելովներին: Դրա հետևանոնվ էլ սովորում էր մի յուրօհնակ մասսա՝ բաղկացած անհաջողակ, փող ու ծանոթ չունեցող բժշկականի, իրավաբանականի, թատերականի, բանասիրականի ու ռոմանոյի և այլ կրուտոյ բուհերի առւսայդեր արիտուրինինից, որոնց, վերջ ի վերջո, հոգնած փողի ու ուղեղի անհավասար դայլարից, սվել էին խորհրդավոր, բաղթենու համար անհավասանի «կիրեռնետիկա» անունը կրող ֆակուլտետը: Դե, ասում են, լավ ա, դերստեկիվա ումի: Շատեր ունեցան: Ավելի շատերն էլ չունեցան...

Լավ խումբ էր, վասը չէր: Մենակ թե՝ շատ գրւակելի, գգույց, անհաջողակի կնիքը վրեմները երեխեր էին: Բաժանվել էր խումբը հենց սկզբից էլ երկու մասի՝ կրծողների, որ միայն դասերին էին, իհմնականում զավառերից եկածներ, Զանաթենի, Բանգարենի, Չորրորդ գյուղի կրնինիզենի, որ ընդունվել էին՝ իրանի էլ չգիտեին, թե ուր և ինչի, սադ էլ սկզբից դոլիստեխնիկ էին տալու ու տվեցին: Մյուս

Լուսինե Վայաշյան

Խի՞ եմ ես սենց
ամնորմալ

մասը կազմված էր բուհերի սլիվկեմից դուս
մնացած խելովներից: Իրով խելով էին ու մտա-
ծող: Խելովն ու մտածողը նույնը չի: Խել կա-
րող ա ունենաս, բայց սկի չուզես էլ մտածես:
Կամ էլ՝ մտածես մենակ մի ուղղությամբ, մյուս
մտածելա-ձանալարհները չօգտագործես:
Դրանից էլ առաջացել ա «մտածելակերպ»
բառը, որը, ցավով սրի, ազ ու ձախ օգտա-
գործվում ա ոչ տեղին:

Ես էլ սմիշտակ ագռավ էի մեջմերը. տա-
րինվ փոնր էի՝ տասնվեց տարեկան, սիրահար-
ված: Դեռ ասեց՝ ժուռնալիսիշկան չի կարա
կերակրի, թժկական էլ ԶԵՍ ԿԱՐԱ, տու դո-
լիստեխնիկ, թե չէ, եթե չընդունվես, ոչ մի սի-
րած-միրած... Վախեցա, սկի դոլիստեխնիկ...
Մերն էր մեղավոր երևի...

Յա, դե վերջը, տեսն բաներ էին կատա-
վում մայսաի կոմքինիզոնի տարիներին: Պաղոլավոկի դաղդաղակը, լիճը... Ու դասե-
րից փախչում, նստում ու նայում էի մեջը,
սլայդներով դասերը Կիմոյի տանը՝ Պիկասոյի
մասին, որ ամոթից սկզբում վիդ էի անում,
մթոն հասկանում եմ, ու մի օր էլ հանկարծ տե-
սա Պիկասոյին ու զարմացա, որ էսան վախս
նայել էի ու չէի տեսել: Ուրեմն, ճիշտ են ասում,
ամեն ինչ էլ կարելի ա հասկանալ, Լուիսնեն
էլ կարա Պիկասո հասկանա... «Նորան գով-
նը», որ նայում էի ու սյուժետային գիծ ման
գալիս, փոխանակ նայեմ գույնին, դրոցե-
սին... Ֆելիչնին երևի թե միակն էր, որ միանգա-
մից սիրահարվեցի: Նոյնացնում էի, թե ինչ,
ինձ նրա հետ... Կաղեց ինձ առաջին ֆիլմից,
որ «Ամարկորդն» էր, ու մինչև իրմա...

Եհ, ինչ իհենմ, ինչ չիհենմ... Աննորմա-
լություն...

- Գնացիր Լենինգրադ, չամադանդ կորց-
րի՛ իհ ա, փող էիմ դրգել, որ թեզ շոր առնես,
Շավիթ էր դահում կուրսանտ-մուրսան, մն-
խեցիր եկար, թե՝ ամուսնանում եմ, մերդ
ասեց՝ գնացե տրվե, եկել ա սա: Ասիր՝ ինձ նո
արշնով մի չափի, նազի-նազի խարեցիր...

Դավիթը աղջկաս հերն ա, առաջին
ամուսինս, իմի Պիտերում ա աղրում, լավ
բժիշկ ա ու վաս հեր:

- Չխարեցի:
- Բա ի՞նչ արիր, իդի էր:
- Ես չէի տրվել, ես չեմ տրվում, տրվելը ստ-
րացուցիչ ա: Ես սեր էի արել: Մարմնով էի սի-
րել: Կուզես մի վաս, կողիս բառով ասա, եդ էլ
եմ արել, բայց ես չեմ տրվել: Ինը տրվում ա:

Իսկ ես չեմ տրվել: Դրա համար էլ ասեցի՝ չչա-
փի ինձ իրա արշնով...

- Բա ի՞նչ ասիր՝ իդի չես:
- Զգիտեի: Դե ինչ ուզում էի լսե, են էլ
ասեցի, դադ:

- Բայց ի՞նչ տեսն արիր:
- Ի՞նչ արի, դադ:
- Հայկական ձևով չափի:
- Դիմա վա՞ս ա, որ թոռ ունես:
- Զե, շատ լավ ա, դու մարդ չունես:
- Ինձ էլ ա վաս, բայց մեկը մեկի հետ հեչ
կադ չունի:

- Զե, կատ ունի, ես էն վախս դիմի
ջարդ տայի, որ Կիմոյի տուն էր գնում, Դայի,
Պիկասո էր թեզ սիրել տայի, Փիմ Ֆլորդ լսում:
Մի օր տուն էր եկել ուս, մերդ ասում էր՝ ծխել
ես, ասում էր՝ ն արև, չէ, եկի խարեցիր...

- Այս, չէ, դադ, ես եդ օրը կալորազ ու
չէի ծխել, դրուսը տախիսն էր ծխել, հոսք
վրես էր սվե:

- Յա, բայց վարեւ ծխում էր, չէ, եդ
վախսերը:

- Յա, ծխում էի:
- Բա էլ ի՞նչ էր կատաղում, որ մերդ
ասում էր՝ ծխել ես:

- Որովհետև հենց եդ օրը հատուկ չէի
ծխել, գիտեի, որ հոստելու ա:

- Ե, թշնամիներիդ ես ուրախացնում:
- Զե, դադ, ես թշնամի չունեմ:
- Ուրեմն դու դրուակ ես:

- Ի՞նչ, ով թշնամի չունի, դրուակ ա՞:
- Յա, դրուակ ա:
- Ի՞նչ ա դրուակ:

- Որովհետև հնարավոր չի բոլորին հաճո-
յանալ, բոլորի համար լավը լինել:

- Յա, ով ա ասում՝ հնարավոր ա:
- Բա եթե մեկին վատություն ես ամում,
դասնում ա ն թշնամին:

- Ի՞նչ դիմի վատություն անեմ անդայ-
ման:

- Զե, ով ա ասում՝ նենց ա իհմա դառել,
եթե մարդու լավություն ամում- ամում ես ու
մեկ էլ դադարում ես անել, նա դա համարում
ա վատություն: Դրա համար դարտադրի չի հա-
ցը ձեռիցն առնես, բավական ա, որ չտա: Սկ-
սում ա ատել թեզ:

- Յա, բայց դա չի նշանակում, որ նա ն
թշնամին ա դամնում:

- Բա ո՞նց չի դառնում, եթե թեզ սկսում ա
ատել:

- Դե իմբն ա առում, դու հո չես առում:
Ասելությունը անդեմք զգացում ա: Զի թող-
նում հանգիս աղրես, բնես, ուսես, սիրես...
Ասելությունը ոջի դես բան ա, դարապիշի
նման կողնում ա մարդուն ու սկսում սնվել նրա
էներգիայով: Զի թողնում սիրես նույնիսկ ժեզ:
Դու ես իրա թշնամին, ոչ թե իմբը՝ ի՞ն: Դա իրա
դրորեմն ա, ոչ թե րոնը...

- Ո՞նց թե՝ դու իրա թշնամին ես, ոչ թե
իմբը՝ ի՞ն: Ո՞նց թե՝ իրա դրորեմն ա:

- Դա, տեսն ա իմ մո՞տ:

- Բա դրա համար էլ ասում եմ՝ դուռակ
ես, էլի:

- Զէ, ես դուռակ չեմ, ես իմձ լավ եմ
զգում տեսն: Փորձի, լավ բան ա: Ջեզ առում
եմ՝ դու ման ես գալիս մեջը գտնում մի նենց
բան, որի համար կարաս՝ եթե չսիրես, գոնե
չատես: Կայֆ ա:

- Դմի էլ թագա կայֆ ես գտե՞լ: Որ ասում
եմ՝ դուռակ ես: Զառասում ես հեսա դաշնա-
լու, մի թշնամի էլ չումես, էլ ում ես դեմք: Սաղ
կյանքի տեսն դուռակ-դուռակ աղրեցիր, էլի,
անառակ զավակ ես:

- Խի՞ եմ անառակ, որ թշնամի չումե՞ն:

- Դրա համար էլ...

- Դե լավ, դուռակ եմ՝ դուռակ եմ, ի՞նչ
անեմ: Թռ մի կյանք էլ դուռակ լինեմ:

- Սկսեց էլի՝ մի կյանք, երկու կյանք: Ես ա,
էս կյանքն ա, հաջորդը հորի տակն ա, որդերի
կեր ես հաջորդ կյանքի: Նենց որ, խելք հավա-
փի, մարդանման աղրի էլի:

- Ատեմ անդայման, թշնամի դահմեմ, որ
մարդավարի լինի:

- Դա, թեկուզ տեսն, բայց դուռակ մի եղի:

- Չեմ կարա, չեմ ուզում, ավելի լավ ա՝
դու դուռակ դար: Դիմի սկսի, հաջորդ կյան-
քումդ կիաջողովի երկի:

- Էէէէ, մարդ չրառար, էլի...

- Դա, չդառա, էլի, տեսն էլ կմեռնեմ:

- Մեռնես՝ լավ կլնի, ախր չես մեռնում,
դուռակ-դուռակ աղրում ես, մեզ էլ խայտ-
ռակ անում: Դուռակ ես, դուռակ:

- Դա, դե հմի ասա, վերջը ի՞նչ:

- Վերջը, դու ես մեռավոր, թերքահավա-
փին թոի-վրի արիր, հիմա դժուդմերը չորացած
յա փատօք՝ կեր, նսի հաց ու ջրի վրա: Սարդ ես
ուզում՝ մարդի գնա: Նսած հիմա էլ բուրդա-
մուրքա ես խաղացնում: Էյ ուզում ես ջոկ-
վես: Սաղ թիստոնյա են, դու դի՛ բուրդիս լի-
նես: Նսի դեմքական մի բան սովորի, էլի,

չաթ ես անում սաղ օրերով, դուս արի տաշիդ
սնից, արի մեր հետ աղրի: Գեմկարան ո՞րն ա:
Դու ես կենցաղում անտանելի: Ուս բնում ես,
ուս վեր կենում: Բաժանված ես՝ մեզ հետ աղ-
րի, տում ես ուզում առանձին՝ մարդի գնա:
Բուդաս-մուրդա հմի էլ...

- Պատ, բոլ ա, էլի, թե ես մահից հետո,
դրախտ-դժուխ եմ ընկնում կամ նորից եմ ծն-
վում՝ մեզ ի՞նչ: Դա լիիվ իմս ա: Էսօրվա հերու-
թյունդ բոլ ա: Գնա, գնա: Գնա տուն, կեր, բնի,
գնա գործի, հարցեր լուծի, գյալաջի արա, լու-
րեր նայի, բաղաբական վիճակ իմացի, ամոթ
ա, ի՞նիրի մարդը դիմի կուրսի լինի: Օրդ աղ-
րացրու օր-օրի վրա... Դամ էլ՝ տղա ունես, մե-
նակ ես չեմ, նրանով ուրախացի... Թող ես իմ
խոզանցում աղրեմ...

(Մենակ հանկարծ չմտածես: Որ սկսես,
էլ չես կարա կանգ առնես: Ասում եմ՝ աղջկ-
ները ծնողներից հորն են ընտրում, տղեն՝ նորը
բեղմնավորման դահին մարմին ընտելուց:
Ես եմ մեզ ընտել: Կարող ա նրա համար, որ մի
կերդ արքնացնեմ մեզ, ցնցեմ ուսերդ, հիշեց-
նեմ՝ ոնց էր սիրում շանդ, ոնց էր կոհիչց
զոնիկով թռնում, դերեզավորնի ուստրոյսվո
էր սարել, սամայոնի հետ խոսում էր, էնիան,
որ լուսչիկներն ասին՝ մի խանգարի, տղա
ջան... Ո՞ւ ա էդ տղեն: Ո՞ւ ա էդ տղեն, որ լաց
էր լինում, երբ տունը կորել էր: Միթե երբան ան-
ջասվել ես, որ ոչինչ չես հիշում: Վեր կաց,
հայրիկ:

Ես էլ մեզ սիրում, հայրիկ):

Գնաց... Մեղի ա... Դանգիս չունի...

Դաաաաաա...

Լավ դրանք, էս անգամ չիասավ երկ-
րոդ, երրորդ մարդկերանց, հեղատիսիս և այլ-
նին:

Զէ, մարդ ա դեմք երկի թե: Մոռչնի դեմք
ա: Որպիետև ես խոզ չեմ: Ով մարդ ունի, նա
խոզ ու բոզ չի էս ջիանդամում: Դենա, հա-
րևանի աղջիկը բաժանվեց, եկավ հոր տուն,
չանցած բանի ամիս մարդի գնաց: Ուզո՞ւմ էր
գնա, ուզո՞ւմ էր մեծին դահի, երկրորդ, փոքր
աղջկան նախկին մարդուն տա, լիս բը շանս
ունենա նորից մարդու գնալու... Գնաց: Աղ-
րում ա, ոնց որ գոի ա... Ասի՝ ինչչ՞ գնացիր
տեսն տուս, ասեց՝ երեխուն մանկադարսեզ
ասնել-բերելուց էնիան զգվացնում էին ասրբեր
քմեր, գիտեն թե, եթե բաժանված ես, ճանփեն
բաց ա, ինչն ա խանգարում՝ բոզություն չա-
նես...

Լուսինե Վայաշյան

Խի՞ եմ ես սենց
աննորմալ

Կարևոր չի դաժե, որ մոռացել ես տղամարդ ինչ ա, սեխն ինչ ա, որ խիրուրգն ասեց. «Աղջիկ ջան, արգանդդ անգործությունից իրեն աղիքի տեղ ա դրել, կղել նրան: Աղրի նորմալ սեռական կյանքով, թե չէ հաջորդ բայլն է լինելու արգանդ հեռացնելը, մենակ չասես՝ ամուսնալուծված եմ, խանճեկերորդ դար է դրսում»: Բա իհմա ես ինչ ամեն: Որտեղից իմ ԴԱՅԱԳԱՎԱՌՈՒՄ իմ նման աննորմալ տղամարդ ճարեմ: Սայաթ-Նովա եմ դառե, դա ժիզմի երգում եմ.

«Ամեն մարդ չի կարա խմի, իմ ջուրն ուրիշ ցրեն է»...

Սադ ուղեղս կնողկեթ ա: Սեխի կնողկան անջատել եմ: Պետք չի գալիս: Չեն հավատում, բայց ներմասխարհ հեզ չի տուժում, ես չեմ ասնջովում, որ սեխ չունեմ: Բայց խիրուրգն ասում ա՝ օրգամիզմի դեմք ա: Ե, թիանրամ ա դեմք, գյու ա դեմք: Յո չեմ ընկնի փողոցները, զգից տարիցա կախած, թե՝ «Պահանջվում է առողջ սեխ»: Ու, չէ, չէ, չէ որ չէ... Դիշում եմ, մի անգամ առանց զգացմունք եղել ա տենց, հետո մի տարաք հա դրտում էի ինձ, հա թվում էր, թե կեղտու եմ... Ճա հոս էի բառում ինձանից, առնում էի նրա հոսը... Դնայած նորմալ, մարդու տղամարդ էր... Ոնց որ ոնց գլուխ դառած լինեի մի մեծ, կեղտու always, որ մոռացել են տարաթերով դեմ գցեն... Չէ, չեմ ամի: Կնողկեթ եմ տարել ուղեղումն, նատած դեկավարում եմ: Ես միացնեմ, էն անջատեմ, դրուիտես տամ էսօր գրելու կնողկին... Սեխն ինչ եմ անում:

Բայց դե, էստեղ ուրիշ բարոյական նորմեր են գործում, չափանիշներն ուրիշ են:

Բաժանված են- դրտենցիալ բոզ ես:

Ծխում ես- բոզի հակում ունեմ:

Դե իսկ եթե, չնայած որ խղճով, անհետարիթ, միապատճառ, ճրճին, դատարկ ու փուչ կյանին, ծգտում ես աղրես ակնթարթով, ինչ- իւն կարաս իմաստություն ձեռք բերես էս որ կյանում, ինչ կարում ես, անես, մենակ չզգաս որ ոչովիությունը: Ծիծաղում ես, որ չլացես, որ չընդունված, չհասկացված, նախ- կին բազում կյաների մեջ թե որ նման՝ հիշու- թյությամբ, թե բոյերին (Ախմատովա, Ցվետա- վա...)...

- Դե հա, նրանք ինչ էին, կարո՞ղ ա՝ բոզ չէին, կասեր հերս...

- Նրանք ես էի:

- Դու նրանք ես: Ունեմն, վարե, նատուի

բոզ ես...

Ճա թաթուն էլ: Էդ էլ ու դըրծ, անեկրոտի նման:

Մի տղա ուզում ա դսակվի: Տանում են աղջիկ ցոյց տալու, բայց էս աղջիկը դակասություն ունի: Ասում եմ՝ զնամն կտենաս: Գնում են, ներս ա մժնում մի աղջիկ՝ կաղ, շիլ, տեղ- տեղ յաշալ... Տղեն ասում ա՝ վայ, աղջի, էս թոփակ ես: Ասում ա՝ հա, մի թիչ: Շեսն էլ շիլ ես: Ասում ա՝ հա, մի թիչ: Յաա, այ աղջի, էս դու որ յաշալ էլ ես: Ասում ա՝ հա, մի թիչ: Ասում ա՝ թիկ էլ ես: Ասում ա՝ մի թիչ: Տղեն մնում-մնում, մտածում ա: Մեկ էլ ասում ա՝ լսի, կարո՞ղ ա դու աղջիկ էլ չես: Ես աղջիկը կարուում ա, ասում էդ էլ ու դըրծ:

Ըստնց բաներ:

Դմի դու որ խոզի խելիով ինչ ես մնա- ծում, Լուսինե: Դու խոզաբո՞զ ես, թե՞ չես:

Մտածում եմ, որ կամ տեղն ա դեմք փո- խել, կամ՝ կյանիը, կամ՝ մարդկանց, կամ ինձ՝ լիիվ, ոտով-ձեռովով, ուղեղով ու հիշողություն- ներով, լավուվատով, սերերով ու արլունե- րով, հավաքած ու ալբոնի չվառած սերերիս նկարներով, անորմալ հակումներով, ավե- լորդ հավատալով, չափից դուրս նվճակալովս, հիվանդ յարդով, սաղին հավասար սիրող ինվալիդ սրտով, չաղրած երեխերով, արլու- ներով, մեղագալով, ծխելով, թաթուով, կնողկերով, բուդիզմով, կոմդով, ինսեր- նեռով, անկար ներկայովս ու խորհրդավոր անցյալովս...

Կամ էլ սրչնի մարդ ա դեմք...

Երկի վերջինն ավելի ուս իրականանա- լու շաներ ունի: Մենակ թե, ախր, ես մարդ չեմ ուզում... Եթե ուզում եմ, սեր եմ ուզում, ըն- կեր եմ ուզում, ախսեր եմ ուզում, իսկ մարդ չեմ ուզում... Չէ, սեր էլ չեմ ուզում: Ընկեր եմ ուզում: Մերն անցնում ա: Իմ նման աննորմալ ընկեր եմ ուզում:

Բայց դե, ոչինչ, կչեռտու, ում ուզում ե՞- բերեֆ, գինով կուտվի...

Էդ վախս կլմեն լիիիիվ նոռոռմալ...

welcome :o)

Այս գրվածի բոլոր հեռուսերն ու իրավիճակ- ներ մտացածին են: Յանկացած համբակ- նում իրականում աղրող մարդկանց հետ դա- տահականություն է: :o)

I4 ognisnuh 2005p.

Ենթարազ

Գնում եմ արագ-արագ: Ուշանում եմ ինչ-որ բանից, ինչ-որ շատ-շատ կարևոր բանից: Բայց ինչո՞ց: Ելի՞ երազ եմ տեսնում: Զէ, հա, երազ՝ երազի մեջ: Շատ կլինի դաժե իմ ուղեղի ենթագիտակցարնագավառի համար... Կարո՞ղ ա Կաստանեդայի միջից իմ ենթագիտակցությունը ենթագիտակցարա ենթահեռողությամբ, ենթարամարանորեն սովորել ա ենթարազներ դեկավարել: Դե, կարո՞ ա, բայց էլի որ շատ ֆիզ ա հավանական: Դա, բա էդ դեմքում էս ինչ ա: Ես ո՞ւ եմ ես: Ես ո՞վ եմ ես: Ոնց որ օյադ եմ դառկե բնելու, դե իհարկե, ես ոչ գիտակցությունս, ոչ էլ ենթագիտակցությունս ոչ մի բանով չեմ դրտում... Բայց դե բնա՞ծ եմ որ, դե իհմա էս ենթակյանում ինչի՞ վրա կարա հաստա հանգված լինես: Դե լավ, հաճախս, Լուս ջան, արի գցենք-բռնենք:

Կարևոր չի՞ բնած ես, արթուն ես, արի տենամբ էս ո՞ւ ես գնում: Ուրեմն սենց. էս տեմք նաման ա Մոնկվայի Բուզգակովի տանը, Բալշայա Սաղովայա 10, էն որ սվոր էր ընդե, սաղ բանդութարափի, հիդրիներ և այլ «ազատ արքեստագետներ» ապրում էին միասին: Զուգարանն ընդէ դրու չուներ, զանավեսկա եր կախած: Սաղ կեղտոն էր, թափթափ, ըստ-ընդե ընկած էին տարեր սոց. խմբերի ներկայացուցիչներ, որոնք, եթե սովետից մնացած «անդեգրառունդ», «նեֆորմալ» կյանքառ ժառանգած չլինեին, չեմ ինանում, թե իրանց կյանքն ինչով դժի լցնեին... Կային մեջները հետարի դերսնաժներ, Ար-

թուր Արիստակեսյան կար ընդե, հետ կինո սարեց էդ տարիների էնտեղի կյանքը, իինգը տարի նկարել էր մարդկային հարաբերությունների մասին, ռեալիթի-ռուլի նման, որ, չնայած աղբատության ու տիրող համայա համատարած նարկոնանիային, ձգտում էին իրենց մարդկային կերպարանքը դահղանել: Կամնում մի չորս տարի առաջ ցոյց սվին, կարծեմ... Կային էլի, բայց շատ ֆիզ, իիմնականում իրանց կյանքի ոճն «արդարացնող», «դատուհաններ դեղի աստրալ, կյանքի իմաստ, գիտակցության սահմաններից դուրս ճշմարտություն» փնտրողներ էին:

Դեհ, ինչի՞ միթում նորից էստեղ ընկա: Որ ի՞նչ: Անցած էտաղ ա: Ուրեմն հաստա երազ ա: Թե չէ՝ ես իմ բարի կամքով, երկու ոտով, սովանեիր էլ, ըստ չէի գա: Ասում եմ՝ իհմա էդ բնակարանը որդես գրական ստորագործության գործողության վայր, ունենա են արե, թանգարանի մես բան են սարե, վորօմ, մարդկանց տանում ցոյց են տալիս, տեսի-տեսե, ըստ ա գրվե Բուզգակովի «Զարթերը», ձեռի հետ էլ, դարոչնի ասվելմ ա սվորի մասին, որը բաղբենու վրա ավելի մեծ տղավորություն ա թողնում ֆունուելորտաժով-բանով, բան թե՝ ինչ-որ «Զարթեր»:

Զէ, թե ասեմ վարեն բան չի տվե ինձ էդ կյանիավակախը, սուս կլիմի: Դամեմատական կարգով, ձեռք բերածի ու կորցրածի գցել-բռնելով, ավելի շատ սվել ա, բան վերցրե երևի...

Գավառում մեծացած, Երևանում ավարտած, բարեկեցիկ աղրած, եթե չհաշվեմ դերեսրոյլան ու Կ%, մնացած սաղ վախս աղրել եմ հանգիս, մուրացիկներից մուհալ են արե, կյանիս ամենադաժան բանն են համարե, որ մարդս ասել ա՝ «Վսյո, դու էլ ինձ դեմք չես, երեխուդ առ ու գնա Դայասամ»: Դեհ, ինչ Դայասատան, Դայասանս ո՞ւն ա: Ու մնացի: Ասի տեսնեմ՝ էս ազատությունն էս ինչ բան ա: Ինչո՞վ են սրան ուտում: Տեսա: Կերա: Դես եկա ըստ: Ուրիշ մարդ դառած եկա: Ընկած-հելած են ասում, ինչ են ասում, չեմ իմանում: Զյասար՝ իհմա ոչ մի բանից, «սումից-սյուրմից» մուհալ չեմ անում: Զեմ ասի, թե ամբողջովին, բայց կյանքի մեկել երեսը տեսա: Վերադարձա իմ բարեկեցիկ կյանիս էլի: Բայց չի աղրվում: Դարդ եմ անում: Մասծկում ա իհմա հա: Ուրիշ ձև ա նտածվում: Ուղեղս փոխել ա եդ վախտերը: Դացի խնդիր չունեմ: Վարեն ոչ

Լուսինե Վայաշյան

Ենթաերազ

մի խնդիր չունեմ: Բոլով եմ դառն: Մոլախոս եմ: Ոչ մեկին ոչ վնաս եմ տալիս, ոչ՝ օգուտ: Դե, հա, սարբեր մոլախուներ կան, բայց մարդ եմ ծնվե, որ մոլախոս աղբեմ: Դիմի նստած, արթուն տեղս, նաև մարդու երազներ եմ տեսնում, կամ էլ՝ բնած տեղս արթունի ննան մտածում եմ...

Կարո՞ղ ա սա երազ չի: Դա, բա ի՞նչ ա, որ երազ չի: Ես բացի երազից ուրիշ ոչ մի տեղ մի հինգ տարի ա արդեն չեմ վազում: Կողքս ծակում ա: Իսկ հինա չի ծակում: Ուրեմն սենց. սա երազ ա: Եթե երազ ա, ուրեմն դրծնելու ա: Եթե դրծնելու ա, ուրեմն վախտենալու բան չկա: Ես գլխիս վերև տանիք ունեմ, լավ աշխատանի ունեմ, աղջիկս՝ չեմաղ, ողջառող, դակաս բան չկա, վախտենալու բան չկա:

Դե լավ, չկա՝ չկա, վազեմ տեսնամ՝ ո՞ւր եմ հասնում: Վազում եմ, վազում եմ, մտաւեմ: Առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ... Եթե յոթից ավելի լինի, չեմ գնալու, զարթնելու եմ, յոթն իմ սիրած թիվն ա, Բուզգակովից տան էլ վարեժ էդան հարկ չկար, անծանոթ տեղ ես չեմ ուզում ու չեմ գնա: Ընդ, հասան: Զգիտեմ ինչի, գիտեի, որ վերջին հարկն ա լինելու: Վայ, բայց սպասի, սա վեցն ա հլը, վեցից յոթը փիլաքյան չկա...

Բա ի՞նչ անեմ: Ո՞նց գնամ: Վայ, չէ, սա հարկ չի, էս հասել եմ, վերև նայեմ, տեսնամ՝ բնակարանն ա արդեն: Ենթան բարձր ա դրա դուռը, որ ոնց որ ուրիշ հարկ լինի: Բա ի՞նչ ինչ, ասեմ, հասա: Դա, զանգեմ: Բա ո՞նց զանգեմ: Վաաայ, էս ո՞վ ա: Մազերը երկար, տեկ, սիրուն, ուզում ես ույես, դեմիդի փոխս եդ մազերը: Սիրուն տղա, հլա սպասի: Ինչ էլ բոյ ունես, շատ լավ ա: Մի հաս զանգ կտա՞ս, բոյս չի հասնում: Տվեց, աղրի, կանաչ կեմա: Բացին: Ռուռը՝ բոյով, տունը՝ դուռնուր, հանց խորուչովկա: Բայց սիրուն ա: Տղեն էլ ա սիրուն, տունն էլ: Բայց դուռնուր ա: Ընդէ բարձր էին դատարկները, էն Բուզգակովից տան:

Լիր հայելի կա: Վիզուալի մեծացնում ա հայելիների առկայությունը բնակարանը: Բայց ի՞նչ իմաս կա իմ էս տունը գալու մեջ: Ի՞նչ կասեր ծերով Ֆեյդը: Դիմի ի՞նչ անեմ: Երազս դրծնի՞ սենց էլ անհմասա: Դա, հայելի կա լիրը, հետո՞: Դե լավ, հլա սպասեմ, տեսնամ՝ ինչ ա լինում: Ռուռը զանգեցին: Բացեցի, լավ ա, ներսից ցածր ա: Դա, երազ եմ

ասել, իաա: Ինչ ասես՝ կանեն, մենակ թե նայես:

Դրսից՝ բոյով, ներսից դուռնուր դուռ... Տեսն մարդիկ էլ կան կյանքում, դրսից մեծ են, ներսից՝ դուռնուր ու հակառակը:

Եկողն ո՞վ էր: Զգիտեմ ով լինելը, բայց լավ նշան էր, տրամադրությունս լավացավ ոնց որ: Ինչ-որ մեկն էր, որ վատը չէր: Կարո՞ղ ա սիրել եմ վախսին: Զանիսի՞ն եմ վախսին սիրել: Ի՞նչ սերերով: Ինչի՞ն ուժեղ: Թժն տեսն բան չկա: Սիրն ուժգնություն չափելու սիրամետը: Նստում, չափում ես սերը: Ո՞ն սերը, սիրամի սերը: Դետ ի՞նչ անեմ: Կոիվ կդառնա, անհամություն: Զատո չեստնի ա: Էլ ոչ մեկ մեկու չի կարա խարի: Դեհ, խարի-չխարի, մեկ ա, անցնում ա: Դա, բա ի՞նչ ա անում: Մոմենս ա գալի, ֆիմհական ռեակցիան դանդաղում ա, կամ էլ վարեժ մարում ա, բնական էնդորֆիներ չեն արտազավում օրգանիզմի մեջ, կայֆը դրծնում ա: Սերը դրծնում ա: Մի օր էլ զարթնում ես առավոտյան, տեսնում՝ կողդդ մի օսար մարդ ա դառկած: Թսսալեն բնած ա: Զիթը խորել ա բարձիդ մեջ ու բնել ա: Ասում ես՝ արա, էս ո՞վ ա: Դա, հիշեն հիշում ես, թե ով ա, զգացնումք չես կարում հիշես...

Դե, ինչ արած, տեսն ա կյանքում միշտ լինում: Ոչ մի բան հավելու բնույթ չի կրում էս աշխարհում, սաղ անցողիկ ա: Ուզում ա սեր լինի, ուզում ա՝ կյանք, ուզում ա՝ երազ... Բայց էր սիրամետը կարելի կիխներ օգտագործել հօգուս մարդկության, գոնե կարելի կիխներ չափել, իմանալ, հետ տեսնեիր, իմանայիր՝ ինչիան ա ևնելու սերդ, դատասվեիր, մի ծն անեիր, որ ցավ չղատառնս կողակցիդ...

Դե լավ, երազ եմ տեսնում, թե մտածում եմ: Իսկ երազում մտածո՞ւմ եմ: Երկի՞ հա, ես երազում եմ ու մտածում եմ:

Մողասում եմ: Ինչի՞ եմ սպասում: Տեսնամ՝ հետ ինչ ա լինելու: Մարդիկ են. գալիս են, գնում են, գալիս են, գնում են: Սաղ իմ կյանքում ճանաչած մարդիկ: Ինչ լավ ա բայց: Կարուել էի: Ուրախ եմ: Ավտոս երազ ա: Լավ երազ ա, ինձ թվում ա: Տեսնաս՝ ի՞նչ ա նշանակում: Իսկ տեսնա կարա՞ն մենց անես, որ միշտ երազում աղբես: Եթե կյանքը ակնթար ա, դատասվ ա, գուցե կարա՞ն մենց անես, որ երազը դատանա կյանք, կյանքը՝ երազ: Կարո՞ղ ա, հենց տեսն էլ կա, հակառակն ա: Երազդ կյանք ա, կյանքի էլ՝ երազ:

Դուրս գամ ըստեից, գնամ տուն: Դայաստան զնամ: Պիշտ արթնանամ: Ես տելսիզը բուդիլիկն ինչի՞ չի միանում, բանի՞սն ա ժամը, տենաս: Վախսն ա արդեն երևի: Թե չէ կուտանամ, են ճամփարը կզա կսղասի, անոթ ա, մեղք ա: Լավ կնիկ ա, տղեն ոռը կուրել ա, կողցել են, գիղու են դրե, ծուռ ա կողե, ասում ա՝ գիլուը երկար ա մնացել, ել բան չեն կարա անեն...

Յը, ի՞նչ ենի անում, ասա, վե՞ր ենի կենում, թե՞ էլի ենի երազ տեսնում: Դե ինչ իմանամ, բա չիմանամ՝ էս անկապ երազս ինչով դրծավ: Դե ինչո՞վ դրծնի, սաղին տեսա, ուրախացա, սաղ-սալաճաթ, ուրախ-զվարթ ընկերներիս, դաժեն նրանց՝ ով մեռած էր... Կարու ա սա...

Սա երազ չէր, սա կոկտեյլ էր հոչակավոր հայելազարդ մի սրահում:

Ինչի՞ տեսա: Ի՞նչ ա սղասվում: Ես ոնց ստացվեց, որ երազումն, հասկանալով, որ երազ էր, սկսեցի դեկավարել: Դիմ դրուժներ են

գիտակցությանս մեջ սկսել բացախե՞լ: Տենց ա ստացվել: Բուզգակովի տունն ու Կաստանեդան, Պիտերի ուրեխողները, ուր Տուրաչը հացի փող էր վաստակում մեզ հաճար, դարել են իմ ներկայիս աշխարհայացի ու այլեւակերդի անվակտելի մասը, տեսրիս-կյանքիս ֆիգուրկեֆի տակի սլոյը, արդեն ամեն մի թագա ֆիգուրկա-միեւ շուտումուռ եմ տախս հազար միլիոն միլիարդ անգամ, տեղ եմ անում դրա հաճար, թե բռնում ա՝ նստացնում եմ, թե չէ՝ լավ ա սխմեն օսք. որ թագա սկսեն, բան թե մի անտաղանդ, անհաճաղատասխան բան խցկեն զոռով կամ սնգընեմ, սաղ տեսքը գցեմ...

Պետք ա արթնանամ...

Այսօր հրաւայի օր էր: Եկա տեսնեմ՝ ICQ ով Պիտերի երկու իմ լմկերուսիմերը, ույրեւ ձեն են տախս, չգիտեմ ոնց՝ ինձ գտել են, կարո՞ղ ա երազումն են սկել հաճար:

Ի օգոստոսի 2005թ.

Պոեմ համար զրո կամ Թանկագինս

Ակիզբ

Վագոնը շարժվեց բացարձակ արագությամբ,
սղասիր մինչև սկիզբ,
ու ամեն ինչ այնքան հարթ կլինի,
որ կզգես անգամ կերածոր թանկարժեց նախաճաշից:
Ինձ ամենկին դեմք չեն հոգսերը.
առանց այն էլ երկինքը դասվում է
միշտ նոյն արագությամբ,
այգաբացները հաջորդում են իրար:
Իմ արած համաշխարհային գյուտերը,
ուկետառով կգրեն իմ անունը,
ու էյ կարևոր չի լինի,
որ դրանից...
անտառների մժեղներին՝
ոչ մի բան,
սովորական ծննդաբերող կնոջը՝
ոչ մի բան:
Նրանց հետ այնքան տխուր է,
նրանք միայն իրենց երեխայի բարից են խոսում:

January. Ես ուզում եմ հարսանալ:

Հարախոսություն

Հանդմեցի ու չարախոսեցի,
Հանդմեցի ու չարախոսեցի,
նրանք մեզ բարկացրին,
ու մենք բարկացանք:
Ինչի՞ ես հանդմեցի,
ինչի՞ ես բարկացա,
թու ես, թու ես,
կռոացի,
դու...
դուքը փակիր, ես աղոթում եմ.

մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց, յոթ, ութ, ինը, տաս,
տեսմ ֆռաս...

Նայիր՝
արյունը վարդագումում է շուրթերիս,
նայիր՝
ձեռքերս ինմնըստինյան բարձրանում են,
ու ես ազատագրվելու նօամներ եմ անում...

Բարկացիր վրաս,
ահա թեզ տասը ռուբլի,
ահա բան,
ահա աշխարհի բոլոր գանձերը,
բարկացիր վրաս:

Երբ գարունն աղմկեց, ես մրսեցի:
Մրսեցի, որ Մոսկվայում եմ,
մրսեցի, որ ուզում եմ կարոտած լինել Երևանի
ու համառորեն չեմ կարոտում:
Կարոտիր,
անդայման դեսք է կարոտել Զվարթնոցին,
հոգնած հագուստով գեղեցկուիի Զվարթնոց,
զվարթիկ,
անհամաղատասխան անուն,
զվարթիկ,
ինչո՞ւ ես մռութներդ կախ,
ինչո՞ւ են շորերդ անկաղ,
ինչո՞ւ են մազերդ բիզ-բիզ,
ինչո՞ւ են սայլակներդ վճարովի,
ինչո՞ւ ես երջանիկ:
Դու ուզում ես համաշխարհային
ցուցանիւններին համաղատասխանել,
ցավալի է...
Ջրչոս,
աղաղակել,
քրչոս,
միջազգային ստանդարտներին
համաղատասխան սներ,
կահույք,
հագուստ
ու Զվարթնոց,
միայն թե...
Ներիր ինձ, իմ բաղադր,
միայն թե...
Ներիր ասածներս,
միայն թե...
հասկացիր ինձ,
դու սկսել ես ծերանալ,
ու ի՞ն սգեղ օղարը
թեզ ավելի թառամեցնում է,
միայն թե ներվեմ:

**ԱՅԱՀԻՒ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ**
**Պուեմ համար
զրո կամ
Թանկագինս**

Սիա թեզ խան ռուբլի,
կարոնիր,
Սիա աշխարհի բոլոր գանձերը, ահա...

Այստեղ արդեն ցուրտ է, ու ես արդեն մրսում եմ:
Ծաբաթ օրը թատրոն կզնամ, կիրակի չեմ գնա, երկուշաբթի...
Ամբողջ օրը չգետ, գրել ընդամենը մի խանի էջ, կարդալու համար ժամանակ չգտնել:

Խմել ամենաանհավանական տեղերում շեմերի աստիճաններին, **ՄԿԱԴ-ի** եզրերում, խանութի հենց դրան դիմաց ցրան կազմել, ծանոթ-անծանոթով հավաքվել ու խմել: Ընկնել ցեխերի մեջ, կորցնել եսը, խոզի դես խռմփացնել:

- Աղջիկ ջան, ինչի՞ն ես էդիան ժխուր:
  - Ժխուր չեմ:
  - Չե, ժխուր ես, նայիր, մերոն ինչ ուրախ ու անհոգ են, դուք մի տեսակ շամահոգ եք: Դայ ես, չէ՞:
  - Սիրուն էլ աղջիկ ես:
- Բայց դա կարևոր չէ, կարևոր այս է, որ երեխաները դրյոցում լավ սովորեն: Կարևոր այս է, որ նրանք վար հագուստ են կրում, կարևոր շամաներ կան:
- Միայն մարմնով մեկ դողցնում եմ ու հիստերիկ ծիծաղում:
- Դուքը փակիր,
ես ծիծաղում եմ:

ԻԱՆԴԻԴՈՒՄ

ՄՏՈՐԱՄՆԵՐԻՆ ՎԵՐՋ ՃԿԱ: ԶԻՒ ԿԱՐԾՈՒՄ, ՈՐ ԻՆԱՐԱՎՈՐ Է ԱՆԱՆ ԲԱՆ:
ՄՏԱ ՎԱԳՈՆ, ԱՅԱՏԵՂ ՆԱ Է՝ ԻՐ ՄՅՈՒՍԻ ԻԵՏ, ՈՐ ԹՈՎՈՒ Է ՏԱԼԻՍ ԻՐԵՆ ԳՐԿԵԼ, ԻՆՉ-
ՈՒԵՍ ՈՒԳԵՏ: ԵՍ ՄՈՏԵԳՈ ՈՒ ԻՐԵՑԻ ՆՐԱՆ, ՈՐ ԱՍԵՄ՝ ԲԱՐՆ, ԸՆԴԱՄԵՆը ԲԱՐՆԵՆ:

ԵՍ ԱՅՆՈՒԱՄԵՆԱՅԻՎ ԳՐՈՎԱԳԻ՝ ԲԱՐՆ, ԲԱՐՆ, ՈՒՐԱ, ՈՒՐԱ, ՈՒՐԱ: ԶԳԻՏԵՄ՝ ԴՐԱ
ԻՆԱՐ ԻՆՇ ԴԱ՞Ն Է Ի ՀԱՍՈՒՄ, Ի՞Ն, ԲԱՅ ԵՍ ԳՐԱՆԳՄԱՆ ԹԵՐԹԻԿ ՈՒՄԵՄ ԳՐՄԱՆՍ ՈՒ
ԱՐԻՍԱՅԻՆ ԲՐԱՎԵՑԻ՝ ԲԱՐՆ, ԱՆԴԻՏԱՆ, ԲԱՐՆ, ԱՅԼԱՆԴԱԿ, ԲԱՐՆ, ԳԱՐԾԵԼԻ, ԲԱՐՆ,
ՄԵՐ, ԲԱՐՆ, ԱՆԱԽԱԿ: ՎԱԳՐՈՆՈՎ ԹՈԼՈՐԾ ԳԼՈՒԽԱՆԵՐԸ ՏԱՐՈՒԹԵՐԵՑԻՆ: ՈՆԱՆԻ ՍԻՒՐ-
ՎԱԾ ԱՍԱԳԻՇ՝ ԲԱՐՆ: ՈՆԱՆԻ ԹՐԱՆ: Դարբեցողների հեջ մետք չէր, միայն թե գարե-
ջուրը չվերջանա: Կարևոր շամաներ կան: ԲԱՐՆ:

ՈՍԻԼԿԱՆԾ ԽԱՆՐԵՑ ՓԱՍՏԱԹԹԵՐԱ, ՆԱ ՎԱԽԵՆԳԱԾԻ ԴԵՏ ԳԵԵՑ ՏԱԿՐ ՈՒ ԴՐԱ
ԹՐԱՎ ՎԱԳՈՆԻՒ: Աչիս ՈՍԻԼԿԱՆՆԵՐԻ ՆԱՍԻՆ ՇԱՄԱՆ ԵՄ ԳՐԵԼՈՒ: Դիմա ԴԻՌԻ ԱԿԱՐԵՄ:

Այստեղ արդեն ցուրտ է, ու նմանի աղուր են:
Տղան ուտել է ուզում: Տուր նրան լոլիկը, ահա և դաղողաղակ, տղաս: Իսկ հե-
տո՝ նախագահի մրցանակ: Միամիտներ:

ԴԵՐ ԵՐԵԿ

ԴԵՐ ԵՐԵԿ, ԴԵՐ ԵՐԵԿ, ԴԵՐ ԵՐԵԿ ԵՍ ՄՈԼՈՐՎԱԾ, ԴԵՐ ԵՐԵԿ ԵՍ ՄՈԼՈՐՎԱԾ ԾՈԿ Է
ԱՊՐՈՒՄ, ՎԵՐԱՊՐԱ ՑՐԱՆԱԳԺԻՆ, ՎԱԼ Է:

ԴԵՐ ԵՐԵԿ ԱՄՄՐ ՄԻԱՅՆ ՆԵՐԻՄԻԾ ԷՒ ՏԵՍԵԼ: ԹԹՈՅԵԼ ԱՄՄԻԾ ԷԼ ՎԵՐ: ԴԵՐ ԵՐԵԿ ԵՍ
ԻՆՇ ԻՆՎԱՏՈՒՄ ԷՒ, ԻՎԱԿՏԻԿ ԽԱՊՈՒՄ, չէի զանգում:

Զյունը խաղում է մանր-մանր, տող-տող: Ահա, վերցրու, հիշիր՝ ոչ ոք ոչինչ
դարտական չէ, կարդա ասվածառունչը, կարդա օրենսգիրը...

Կանաչ, բարու օղակներ:
Այլոլորակայինի թուր, մրցնաբույն, արևելյան աղանդեր՝ փախլավա: Դայ-
կական ռեսուրան: Դայրենականին մասնակցած ռուս դաղիկներ՝ մեղալաղատ,

անխռով, Ղարաբաղ են բննաւրկում: Անզամ նրանք: Մի հայ բացահայտուեն գործերը դգելու համար կերուկում է կազմակերպել: Ղարաբաղը նրան հետարրի էլ չէ: Ինձ այստեղ ոչ ոչ չի ծանաչում: Դայաստանո՞ւմ, հազիվ թե... Ամենուր նույնն է: Ամեն մեկն իր հոգով, ամեն մեկն իր հոգուով: Ոճանք անզամ Նորեյան մրցանակ են ակնկալում, ոճանք անզամ հարստահարվում են, ոճանք անզամ սիրահարվում:

Գեղեցկանալ, ներկել աչերը, օսկել ծռված ժիթն ու՝ հայդեհայ:

Երկինքը բացվեց, նոր հայաց գցեց վրաս: Տոմսավաճառը հեկեկում է: Մրանք էլ լալ գիտեն: Ես մի հաշմանդամ դառավի տես զիջեցի, աղօցեց:

Ծխախոտը բողոքում է մոխրանանին, մոխրանը ճակատ է այրում: Բիզնեսը: Երանի ստացվի, ու ես էլ մի գործ դնեմ, խուռ եկամուտներ: Իսկ այժմ միայն այցելություններ:

Ժամադրություն

Ժամադրության կետն ուղիղ շրջանագծի կենտրոնում Մոսկվա բաղադի, ուր կանգնում ու երազանք են դահում, հետո մետաղադրամ նետում: Պառավներն ու երեսաները հավաքում են աղջկա նետած մետաղադրամը:

- Դիմա ի՞նչ, ես նրան չզանգե՞մ:
- Նա թեզ կզանգի:

Այստեղ՝ սահմանների երկնակամարում,
արագիլների երանը դիսկոնով հագավ օդի գործ զանգվածին
ու վեր բարձրացավ:
Կաթսայի մեջ լցրած կաթը բարձրացավ,
սերը մասներով վերցրի ու ժուրբերով բամի արեցի,
որ սերը զա բերանիս մեջ:
Քետո բերանում երկար տեղափոխեցի, զգացի բոլոր համերը:
Տող-տող կերա դուզիան, իմ մեջ եղած դուեսին:
Եւ չդիմացա ու գոռացի.

բարձրացրի կիսաշրջազգեսս,
սկսեցի կուշկներով բարձրացնել:
Մի անզամ, այո, հենց իսկապես մի անզամ աղջիկը կարողացավ ժրադեմը իրեն ու չզանգել տոպիին: Տղան բավկան տարօրինակ զգաց իրեն, վերցրեց հեռախոսն ու... զանգել չիամարձակվեց:

Քեռուսացուցից կառչելու համար ավելի համար առիթ հազիվ թե լինի:

Առաջին համար

Վերջը տղան որոշեց մնալ տանն ու նայել հեռուսացուցով ցույց տրվող մաֆիզների դեմքերին, ում երեսաներին իր երեսաները դիմի նայեն ու այսպես շարունակ:

Քետ տալ կադրերը: Շարադրել նոր գործողություններ:

Այբուբենի երեսունինը տառերը, և, օ, ֆ, հնչյունաբանություն, թվեր, ամսաթվեր:

08.10.04

Վայրի բադեր

Փոքրիկ լճակի ընդամենը մի բանի վայրի բադեր իջևանեցին Մոսկվա գետի

**ԱՅԱՀԻՏ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ**

Պուեմ համար
զրո կամ
թանկագինս

իյուսիսային նավահանգստում: Մի բանի դառավմեր՝ ներկած շուրթերով ու գծած հոներով... Նրանց մասին գրերում կարդացել եմ, ու գրվելու կարիք նրանի այլևս չունեն: Ավասու լուսանկար չարեցի: Այդ օրը ես իմացա Պառվու Կուլիյոյի մասին: Այստեղ էլ ստուգեցին մեր փաստաթղթերը: Դնարավոր է՝ տախիդկա եմ:

Տղան դեռ չզանգեց:
Սիրահարություն և սեր,
չեմ զանգի, որ զանգեմ,
չեմ զնա, որ զնամ,
չեմ ուսի, որ ուսեմ,
չեմ ների, որ ներեմ,
չեմ ստորանա, որ ստորանամ,
սալահարակի վրա բորիկ չեմ բայլի,
որ բայլեմ,
լովիր, լովիր, լովիր, օր,
իմ աչերում դժոխային երանությամբ...
Լովիր իմ չոված բիբերում,
լովիր իմ հոներում,
արցուներ բոլիր իմ սառած աչերից,
որ ուզում են համոզել՝ իրեն մարդ է զալու:
Իրեն թե մարդը, ոչխարը, մարդը, անասունը, մարդը, սերը, կարուր գալու են:
Ես այլս չեմ ցածրանա: Սովոր եմ, երբ իմ հետևից են վազում:
Նա հույն ընկերուի ունի, ում հետ համբուրվում էր մետրոյում, գրկում բամակը, ես ուզեցի ասել՝ բարև:

ԵՐԵՒԱՆ ԲՂԱՎՈՒՄ Է

- Դավահիր իրեր ու գմա:
Կինը հարբած բղավում է.
- Գոնե վերարկուա:
Երեխան բղավում է, երեխան բղավում է, իսկ մայրը՝ անքարոյականի մեկը, հայրը՝ հարբեցող, իսկ երեխան, ինչողես բոլոր երեխաները, բղավում է:
Զորջ Բուշն ու Զոն Զերին հարցազրույց են տախս: Տեռոր, ճանկասղանություն: Երեխան բղավում է, մայրը՝ հարբեցողի մեկը, հայրը՝ անքարոյական:
Ծնորհավորում են, ես սիրահարվեցի, անասուն:
Բռնել բոլեզիայի ականջը,
ծակել ու ականջօղ հազցել,
հետ ժամանակ առ ժամանակ յուղել, որ չցավա:
Վերմակը բաշեց զլյան ու երջանիկ ժողովաց:

ՄԻ ԾՏԱՄԻՐ

Բոնժերի բերանից հայինյանը թափվում է արևի շողերի դես, մի ծտամիր,
արևածաղիկը թափում է սերմերը, մի ծտամիր,
երբ ձայնն առաջ է ընկնում ձայնից, դասկերը՝ հիշողությունից,
կառչիր հողից մի ակնթարք ու... նի...
Աղջիկը չզանգեց տղային մեկ օր,
երկու օր,

Երեք օր,
հետո թեց տղայի մասին:
Միայն զանգի, չանգուեմ դեմքը, թռնեմ դեմքին:

Դարահանդես

Ամեն տեսակ բաներից հետո միայն խելի եկա ու միայն հիմա ես ազա եմ:
Այո, բազարներից հոգմած գլուխս դնել բարձին ու հանգիս քնել: Վաճառից
ունեցած եկամտով ստանալ ամենաչնչին հաճույքն ու հանգիս ննջել:

Աղջիկը չհասցրեց գրառումներ անել, իսկ բանի որ եղանակը դրսում անձրև է
հավախում, տեսադաշտը գծաղատվում է:

-Ի՞նչ ես գրում այդքան:

-Անկատ:

Այո, աղջիկը, որ Շեխմիր հաճառորեն չի կարդում, գրում է: Շեխմիրը, որ
աղջկան չէր կարդացել, գրում էր:

Ազատություն աղջկան:

Ազատություն տղային:

Երկու օր չզանգելուց հետո նկատվում են անհանգստության նշաններ: Երևի
բացահայտ անտարբերության զգվածոցն էր, այն, որ իր հետևից միշտ վագել են:

Ցանկություն աձրևանազ:

Ընթացի համար ժամանակ է դեմք, այբուբենը դեմք է սովորել:

Շատ վուգար է այս գուգագուլղան, բոլորի հայացքով ուղեկցվում է անողայ-
ման:

Մամա, մամա, մամա...

ՋԱԿԵՐՆԵՐԻ համար

Բառեր դուրս գրել հատուկ այն ընկերների համար, ովքեր մոռանում են ընկե-
րությունը:

Բառեր դուրս գրել այն ընկերների համար,

ովքեր չարաշահում են:

Բառուկ այն ընկերների համար,

ովքեր ամուսնանում են:

Բառուկ այն ընկերների համար,

ովքեր

ջան-ջիջար

իմն են,

իմն են,

իմը:

Զեզ հասկանալի չէ: Դու չե՞ս տեսել գյուղը՝ տիտիկ հայկական, թուրքական,
ռուսական: Իրենց կերակրացանկով ու կարմեներով: Լավն է, յախսի, հորուիյ:
Ինչիան եմ հեռացել, ինչիան եմ հեռացել:

Այս գիծն ինձ կիհեցնի այն տողը, որ չուզեցի գրի առնել:

Դայր մեր,

որ հերկինս ես,

տուր ինձ ուժ,

տուր ինձ հնարավորություն

գրելու ամենաղարզ,

ամենահանճարեղ գործը,

ու ներիր ինձ,

**ԱՅԱՀԻՏ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ**

Պուեմ համար
զրո կամ
թանկագինս

ինչուս և ես ներում եմ մեղերը ու բոլոր,

և տար ինձ փորձության

ու փրկիր ինձ չարից ու վատից,

զի ու է արայություն և փառ,

ես դեռ անփառ,

ԱՄԵՆ

1. Տղան սովորական տղա է

2. Ռատարկ

3. Ամենալարզ բացատրությամբ՝ զրո

4. չգոյն

5. Վերցրու իմ գովազդը, դիր առաջին էջում, վերցրու ինձ:

6.

Աղջիկն իր սեփական մճերի հետ մարտարուց հետո հեռախոսը ջարդեց դաշին: Արդեն ինը օր: Մի՞թե ամեն ինչ ինձնից է կախված: Դեռ հոնգուր-հոնգուր սկսեց հեռախոսը կարգի բերել, ծնկեց ու սեփական ձեռքերով սեփական գլուխն սկսեց շոյել, արցունին ու խլմին ֆիքը սրբեց ու սկսեց համգտացնել զինմիքը:

Նա, ում տարիներ շարունակ հորինել ես, չկա:

Նա, ով իրեն դրեց ուրիշի տեղը, չկա:

Նա չկա:

Ահա սեղանը, աթոռը, զանգը:

Ամեն ինչ, ինչուս սովորաբար, ամեն ինչ, ինչուս սովորաբար: Աղջիկը, տղան, տոնավաճառը, հարթեցնողը...

Դեռ որոշեցի վերջ տալ այդ ամենին, թռն եկա մետրոյի կանգառներում:

Սի բանի անցում կատարելուց հետո ոսիկաններին հարցրի՝ ո՞ւր է նա, ո՞ւր, որ չգտա:

Այդ ժամանակ վերջնականադես կորցրի թեզ:

- Չերնակոպա կրասավաց...

- Մоя յոպա եղեւ, շեմ տես լուզո.

Մեզ հետքությամբ տարբերում են մեր աև կոժերով, դլուան կոչկներով, մեր ձոխ կոստերով: Ոսիկանները, մեզ տեսնելով, բերանները բաց գալիս են դեմ մեզ: Բայց այս անգամ մեր վսահ բայլերը, ցրված հայացները, համերգային տամադրությունը, փողոցում մեզ սղասող ժեղի ու հարուս մեթենան սիդրում են նրանց ընկրկել: Ջաղանակի բերկրան: Ջայացները հարում են վրադ ու սղասում, որ մատնես ինքի թեզ: Նրանի հիմնականում մեզ արհամարհում են: Այն, ինչը սիդրեց ինձ տաշտել այդ բաղադր: Այստեղ հաղթում են: Այստեղ թվացյալ հանգիսն էլ դայբար է: Պատճում եմ ուժեղանալը:

ՊԵՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Դիմա բոլորովին նոր մի օր: Գիրուկ զիդի թովիչ ձայնը թափանցում է սառը դաշերի անդրականության մեջ: Տատանվում դոււկինյանի հուզմունիքից: Գունավոր կամուրջները երեխ են: Ահա նրանցից մեկը՝ կանաչ կամուրջը: Ուկեզօծ օր: Անընդհատ տալասներ, որ արվաներն են կառուցել: Մեր արվաները, մեր թագուհիները: Մերնոնց իիշ բան է դեմք երջանկության համար:

Լուսինը ոչ մի անգամ այդքան ինքնավսահ չէր եղել:

- Ահա ձախ կողմում...

- Ահա աջ կողմում...

- Իսկ բանի՞ կամուրջ տեսան վերջադես...

- Երբեք չեմ հաշվել:

- Մինչ այստեղ գալս կամուրջն ինձ համար ընդամենը ճամփան կարձելու մի ձև էր:

Դիմա բամին ցրեց: Լուսինն առաջվա դես ինքնավստահ է: Հազարերանց շենքեր:

- Մերը միագույն է: Վարդագույն:
- Լսել եմ:
- Երեք չգիտեի, որ կանուքը լավ է...
- Ծովից ծով Հայաստան:

Ամեն հարց դատասխան է ուսում: Ամեն հարս դատասխան է ուսում: Ներող... Սիամիս սասպից:

- Բիշէս է, որ ձեզ մոտ տասներեք տարեկանում ամուսնանում են:
- Ոչ:
- Ո՞ւմ ես բաւել...
- Ո՞ւմ, թէ ինչ:

Անհմաս մժերի դախարակում ու մոլցիերոսների երջանկության նմանակում:

Եթե ես փող ունենայի:

Այսքան ժամանակ նրա անունը չտվեցի և չեմ էլ տա: Թեկուզ կախվիր լեզվից, արա, ինչ ուզում ես, անիծվեմ ես, անիծվեմ թող... թող արևը թի վրաս: Նորից նամակ ստացա, մեյլ ու տես ու չկարդացի: Դեռախոսս հեռվում դրեցի ու նայեցի, հետո դատկերացի, որ այն ռումբ է, ու սկսեցի ատել հեռախոսս:

- Չու ինձ հավատո՞ւմ ես:
- Դա:
- Ես չեմ հավատում:

Զիանդանը հավատա:

Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն

- Ի՞նչ լեզվով ես խոսում:
- Դայերեն:
- Իմ լեզվին նմանեցրի: Արևի համ առա:
- Ջոնը ո՞րն է:
- Տաջիկերենը:
- Ասալամ:
- Դա:
- Ես գիտեմ ո՞ո բաղադր:
- Ո՞ւր ե՞ գնում:
- Դյուրանոց:
- Ո՞ր կանգառն է:
- Չեմ ինանում, տեղանից եմ ճանաչում:

(կերպին գլուխ)

Դեռախոսիս ասացի՝

ի՞նչ է գրել:

Դատասխանեց:

Չեմ կարդա:

Դեռու ինձնից:

Ի՞նչ է գրել:

Մութ է, ոչինչ չի երևում:

Քաղաքում:

Զուր, գետ, գետաջուր:

Դիմա բամին ցրեց: Լուսինն առաջվա դես ինքնավստահ է: Հազարերանց շենքեր:

- Մերը միագույն է: Վարդագույն:
- Լսել եմ:
- Երեք չգիտեի, որ կանուքը լավ է...
- Ծովից ծով Հայաստան:

Ամեն հարց դատասխան է ուսում: Ամեն հարս դատասխան է ուսում: Ներող... Սիամիս սասպից:

- Բիշէս է, որ ձեզ մոտ տասներեք տարեկանում ամուսնանում են:
- Ոչ:
- Ո՞ւմ ես բաւել...
- Ո՞ւմ, թէ ինչ:

Անհմաս մժերի դախարակում ու մոլցիերոսների երջանկության նմանակում:

Եթե ես փող ունենայի:

Այսքան ժամանակ նրա անունը չտվեցի և չեմ էլ տա: Թեկուզ կախվիր լեզվից, արա, ինչ ուզում ես, անիծվեմ ես, անիծվեմ թող... թող արևը թի վրաս: Նորից նամակ ստացա, մեյլ ու տես ու չկարդացի: Դեռախոսս հեռվում դրեցի ու նայեցի, հետո դատկերացի, որ այն ռումբ է, ու սկսեցի ատել հեռախոսս:

- Չու ինձ հավատո՞ւմ ես:
- Դա:
- Ես չեմ հավատում:

Զիանդանը հավատա:

Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն

- Ի՞նչ լեզվով ես խոսում:
- Դայերեն:
- Իմ լեզվին նմանեցրի: Արևի համ առա:
- Ջոնը ո՞րն է:
- Տաջիկերենը:
- Ասալամ:
- Դա:
- Ես գիտեմ ո՞ո բաղադր:
- Ո՞ւր ե՞ գնում:
- Դյուրանոց:
- Ո՞ր կանգառն է:
- Չեմ ինանում, տեղանից եմ ճանաչում:

(կերպին գլուխ)

Դեռախոսիս ասացի՝

ի՞նչ է գրել:

Դատասխանեց:

Չեմ կարդա:

Դեռու ինձնից:

Ի՞նչ է գրել:

Մութ է, ոչինչ չի երևում:

Քաղաքում:

Զուր, գետ, գետաջուր:

**ԱՅԱՀԻՏ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ**

Պուեմ համար
զրո կամ
Թանկագինս

Գետում, ջրում, ուղիղ բաղադրի կենտրոնում

ձկնորսություն:

Եկեղեցի:

Կանգնել եմ կենտրոնում՝ ձեռքերս վեր:

- Ազատապահական:

Ականջներիս մեջ՝

ապահապահական,

ու վեր եմ նայում:

Օռուվում:

Ինչ-որ բան եմ ասես փնտրում այդոխտով:

Պաշիկների կամքից օդային դաշիկներ ուղարկում ամենին:

Զհանդամը այս ամենը:

Վերադարձ:

Ուրախ մեղեդի,

շատ ուրախ:

- Գետի աջ կողմում իրենց դյակները կառուցեցին...

Զուգահեռ՝

- Լեռան ստորոտին իրենց խճիթը կառուցեցին...

- Արքաները:

- Տասս ու դապու:

- Ճարուած արվեստագետներ...

- Ե՞ս...

- Իրենց սիրեկանների...

- Իրենց հորթերի ու ծիերի...

- Իրենց բարեկամների...

- Ճավերի ու ըների...

- Ճամար:

- Ճամար:

Յստակ դաշտախան բացառադես մթնալու հարցերի: Գրել այն, ինչ իրադես տեղի է ունենում փողոցում: Անձրևը մանրանում է: Ժամը երեից հետո մուրն սկսում է տարածվել: Ժամը իինգին նութ է: Առավոտյան իննին լուսանում է: Գնալ ուկա, անցնել փողոցն ու թարմ օդից դժուկել, դժուկել, շրջվել ու տեսնել միայն անծանոթ դեմքեր:

Կոռացակ ու համբուրեց հողը: Օսարությունը բունքը խուսուս է տալիս: Ճանիր շամփիկդ, հանիր ամեն ինչ: Վերջ երազներին: Որդնել են, թու: Յախկ: Բառն է խոսնել, հասիր նրան: Իսկ հնդկական երգերը՝ դարձ ու երկիննուս: Տուր ձեռքի, թող համբուրեմ: Բաժակն ու կեդուս սեղանից վեցրու fn բաժինն ու մի տրնջա: Ճացը: Միշս fn երեխան ենզնից լավն է, եթե անգամ վատն է, միւնույն է, նա ենզանից լավն է, նա միշս ենզ գերազանցում է: Միշս դու ենզ գերազանցում ես: Վազանցիր ինքն ենզ:

Երկուշաբթի լուռ է:

Երեսշաբթի լուռ է:

Զորեսշաբթի լուռ է:

Դինգշաբթի լուռ է:

Ուրբաթ լուռ է:

Ծաբաթ, կիրակի լուռ է:

Զայն չկա, ամիս ամսաթիվ չկա:

Ու այս բայց կյանքն է՝ բառոս ու երազոս:

Սենք միասին լրում ենք:

Ամեն ինչ ու հորինածն է: Ճամցրու տեսան ամենին:

Դրամցու տեսուը:
Իդեալական,
իդեալական,
իդեալական մարմնաձևություն:

Երակազարդ ու ներվային ջիղ: Ես ենք սիրում եմ, որովհետև դու ինձ սիրում ես: Ես ենք սիրում եմ, որովհետև դու ինձ չես սիրում, ես ենք լավ եմ անում, որ սիրում եմ: Խանդի տեսարաններ, որ նա դաշտում է:

Ծխախոտի ծովսը նստում է մազերիս: Ծովոց մանում անկողին, բամակը տնկում ինձ: Ես խնդմնդրում եմ, արձակում վարսեր:

Մեծանալ, մեծանալ, ցեցանալ:

Պատճ անթափանց անորի է նմանվում:

Այսօվանից նոր ժրբներկ ու նոր կյանք: Կանացի ամենաճշգրիտ գիտությունը՝ ժրբներկ:

Մահ ինացյալ չինացություն, աննորմալ կերակուր, չճարտում:

Ես ուզում եմ տեսնել նրան կենցաղում, տանը, տեսնել նրան աշխատավայրում: Շուշափել նրա ակնոցը, վերցնել դրանց փուշին, կեղտու նասկիներից հոս հաշել, նետել դրանի լվալու:

Ինչի՞ ես ո՞ մասին իիշում եմ,
թանկագինս,
ինչի՞ բնեշաներով եմ տախս անունդ,
թանկագինս,
ո՞ մասին լռում եմ,
տեսնում ու ծիծաղում ենք,
թանկագինս,
թարթիչներով փակում ենք,
թանկագինս,
թանկագինս,
թանկագինս,
թանկագինս,
խմսվում ես ոտերիս,
բացում եմ աղբամանն
ու ենք նետում այնտեղ,
թանկագինս,
աղմկեցնում ենք,
ո՞ մասին իիշում,
երկնում ու լռում,
թանկագինս,
ենք հետ ինչ-որ բան կարգին չենք,
ենք հետ ինչ-որ բան այն չենք,
դու տանություն ունես,
դու է՞ս ես,
թանկագինս,
ցնդա՞ծ,
հարբա՞ծ,
Ե՞րբ դիմի տեսնեմ ենք, թանկագինս,
գտնեմ ու կորցնեմ ենք,
գտնեմ ու կորցնեմ ենք,
գտնեմ ու կորցնեմ ենք...

Արի սեր խաղանք,
դու կիազցնես իմ կոչիկները,

**ԱՅԱՀԻՏ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ**

Պուեմ համար
զրո կամ
Թանկագինս

Ես իմ այրող աչերով կնայեմ ժեզ,
արի սեր խաղանք,
լողանք գետն ի վար,
գետն ի վեր,
ժողանք իրար,
Ես տորթ կթխեմ,
դու կարձակես իմ գոգմոցը,
արի, դե արի սեր խաղանք,
Ես նայեմ ու այրող աչերին,
որովհետև տորթ դու ես,
արձակ գրելո դու ես,
գետն ի վար, գետն ի վերը դու ես,
հետո տեսնեմք մեր բալիկի
փսլնին մռութն ու ժողանք նրան:
Արի ծեծենք իրար,
արի բառախաղանք, ու ես ուտեմ ժեզ,
թանկագինս...
Պատմությունները հաջորդում են իրար,
ու ես հոնորար եմ ստանում,
թանկագինս:
Վայրկյան առ վայրկյան,
ժամ առ ժամ
զգում եմ մոտենալի:
Գնա, սերս,
արի, սերս,
նա գլուխը հենում է դատին,
ցցում առամներն ու ծիծաղում.
Նրան չհաջողվեց իմ սերը լինել,
կրծում եմ շուրթենու ու
ըմբուշնում նրանցից ցայտող արյունը:
Ներիր ինձ, իմ բաղադր,
ներիր անհավատիս,
բաց թող ինձ,
Ես ժեզ սիրում եմ:
Պետք է ուղրակի և կտրուկ հեռանալ,
դրուշը...
Տեսնում եմ անթափանց աչերդ,
ավելի հաճախ ես հայտնվում,
խանչորս կադր վայրկյանում,
այսպես, շարունակվում են դեղմերը,
ու ես հոնորար եմ ստանում,
թանկագինս,
կարևոր շատ բաներ կան,
ոյիշի գնամ ...
կարուել եմ:

Փոխան կենսագրութեան

Ինչո՞ւ գրել հետզիտէտ աւելի ազատ, աւելի անկառանդ, աւելի մօսիկ էականին: Դարցում՝ որուն կը ջանամ մնալ հաւատարիմ: Առաջին տարիներուն (Պէյրութ 1965) թերեւս դէք եղաւ որ գրել սորվիմ, հնարաւորին չափ: Որքան յամառիմ սորվիլ, կ` ամորադառնամ, որ տակակին ոչինչ գիտեն: Այդ բուականնեն մինչեւ երեկ հրատարակուածը կ` ուգեմ նոռնալ: Պերճամի է - եթէ ոչ ինմանահաճութիւն - ժամանակ վասնել նայելու համար անցեալի Մեղուսային: Դարիւրաւոր էցեր գուցէ կազմեն գրական փորձառութիւն մը, որ կը կոչուի բանասեղծութիւն, բնադրատութիւն, ուսումնասիրութիւն, գեղարվեստական արձակ, սակայն չ`ուգեր սահմանափակուիլ որեւէ գրական սերի սահմաններուն մէջ: Գրելը անկալած զգալ-մտածել-լեզուել մըն է: Եւ այդ մակարդակին բոլոր գրածներս կու գան նոյն յայտարարին կամ կը մեկնին նոյն կիզակէտն: Փորձառութիւնը շեղանց մը չէ:

Յաջորդի՛՛ 2006ին, յուսամ՝ գեղարվեստական արձակի նոր հասոր մը՝ «Երկու»ը, առա Մանուրաններու նոր շարֆ մը, արդէն դատրաս, վերջաղէս՝ փոր արձակներու գիր մը, այն մէկը, որ տարիներէ ի վեր կը ծեւաւորուի «Ընդառաջում» անունին տակ, գրուող երեմն-երբեմն, ըստ մէտի և ըստ դէմիֆի: Փափա, Պէյրութ, աշխարհը, ոչ նասնաւորաբար Սփիլութ, ոչ նասնաւորաբար Դայաստանը: Տեղ, մտածում, արուեստ, բազմատեսակ, բազմամակարդակ, մերթ ժամանակակից, մերթ ժառանգուած մտահոգութիւններ:

Էջեր՝ որ դիմի գրեմ այնոյէս ինչո՞ւ դիմի ուրիշ լեզուով, ուրիշցած հայերէնով, որ Երեւանի մէջ ինչո՞ւ այլուր վարժ չեն լսելու կամ արդէն դատրաս են թաղելու: Բայց չե՞ն գրած ուրիշօրէն, ըստն ուրիշերէն, Երեւակայական ուրիշի մը համար: Չեմ փարած սա կամ գաղափարախօսական հոսանքին եւ կը փորձեմ դադարանել գրագէտի անկախութիւնս նոյնիսկ «ազգային կոչուած» հարցերու մէջ: Գրողը հայելի-դիտորդ մը չէ, բնադրաս-ոստմնեակ մըն է՝ թերեւս աշխարհին հանդէր եւ մեր՝ եթէ ի հարկէ մեմն ալ աշխարհին մէջն ենք եւ ոչ անոր բովը: Յամենայն դէմու՝ ոչ մէկ ցանկութիւն «խելօննալու», գրեկանալու, դաշնալու դէք եղածէն աւելի «հմաստուն» եւ ծառայելու «հայ գրականութեան», որ, ի դէմ, կը դատկանի ոչ ոիր, ոչ լրագրողներուն, ոչ միութիւններուն, ոչ ծիրանաւոր դրոֆեսուրներուն:

Ամեն գրող գրականութիւնը կը սկսի առանց աւարտելու, ի վերուս, կամ ի վարուս: Սակայն, նոյն ատեն, երեք չի բնակիր լեզուով կառուցուած հանգստակէտ տան մէջ: Ըսած են անգամ մը. գրել կը նշանակէ ըլլալ դուրս: Ահա դուրս՝ իհնգետորդ յարկի աշնանանութը, միջերկրականնեան թուփերով, փարիզեան խոնաւ արեւմարով, մետրոյի անընդմէջ դրդիւններով: Փողոցն հեռատեսիի շատաբան խօսնակը կը գումէ չես գիտեր տանի հազար աղետեալ, բանի հազար անգործ, ի՞նչ ո՞նիր, ի՞նչ արկած, օճառի, մետենայի, ֆաս ֆուտի ճեղընթաց ծանուցումներու շարին:

Ինչո՞ւ դադիլ ըլլալէ իր ժամանակի մարդը:

Գրիգոր Պիտու

Բարակ, ոչ շատ խորունկ անցի մըն է որ կը տանի արբայական դալասի դարտեզները: Առո՞ն չեն տեսնուիր դրւուեն, ոչ իսկ մթին, խոնաւ մուտքեն, ուր գրախանութ ճը նորոյք գիրեր կը ցուցադրէ. Լեյդի Դի, Սոնաֆոյ անուսնալուծուող իշխանուիկիները, մարմարականի երկիրի հեռումեր: Տեղը նման է վենետիկեան այն անցերուն, որոն էնք ճը կը կորեն, կը փորեն կարծես, որոնց վրայ կը կի գրեթ վերի յարկը, կը թուին դահ ճը անելի ճը յանգիլ, բանի որ ինն կանգնողը յաձախ դաս ճը կը նօմարէ սկիզբը, մինչեւ որ աջին կամ ձախին, յաձախ կիսաստուերին մէջ, յայտնաբերէ նրբանցք տանող աւելի խորունկ, աւելի ընդարձակ ժամբու ճը, բաղադր շարունակող դէմի ուղղութիւն ճը որ չէր գուշակուեր:

Արբայական ծեղանց կը կոչեմ փողոցն անջատուող, էնիմին տակ սեղմուած այդ մուտքը, որուն էն ծայրը ծանօթ է եւ որ ոչինչ կը յարուցան մէջս. այդ եռայարկ դալասը իր մետաղէ կլոր տանիներով, դարտեզները, կրկնակ սիւնաւարի վրայ բարձրացած դասցամները, եւ ամբողջ յիշեցնող հեռաւոր իտալական ոճ ճը, որ եր Մետիչի թագուիկներուն հետ մինչեւ հոս է հասեր, ծանրացեր է, յոփացեր, ուռեր, դարձեր թերես աւելի հանդիսաւոր, աւելի դաշտօնական ինչողէս հին արբունիի խիս էրիտերն ու ռուբէնսեան Շռայլ ծեսը, բայց կորսնցուցեր է իր գիծերուն փափկութիւնը, անշարժին մէջ այն թերեւ խաղը, որ բարի ճը հոգի եւ շարժում կու տայ,

Եւ որուն յօրինումին մէջ դեր ունի լոյսը:

Ծեղանցի մթութիւնը, անոր մէկ հատիկ աստիճանը փողոցի նակարդակէն բանի ճը թզաչափ բարձր, յետոյ բանի ճը բայլ անդին, էնիմի ներքնաբակի լոյսին յայտնուող վայրէց սանդուխները, իրենց մետաղէ բազրինով, կը ստուծեն ներին միջոց ճը, որ ոչ միայն նկարագիր ունի, դրում, ինչողէս կըսեն, որ կը տղաւորէ, այլեւ գրակի ոլորտ ճը, որ կու գայ թերեւ դէմի դալասը գացող սովորական ճամբուն կարծումէն, սակայն ոչ միայն անկէ, բանի որ գործնականութիւնը շատ շուտ դիմի սպառէ տեղին յարուցած հմայրը: Ոլորտը կարծես կառուցուած է ծեղութեամբ, որ վարամի մըն է ծուտին ու կորին միջեւ, տեսակ ճը խոտորում, կարծես թէ եղածը ենթարկուած ըլլար դգչիկ, չնչին բեկումի ճը, իր կարգին իր շուրջ սփոռող բեկրեկումի, փեռեկուումի դղրդուն այիններ, ինչողէս Վիկալիշի բոնչերթոնները, որոնց յարանձան թեմաները եթէ չնրկուում անմիջաղղէս, շարժումը անյայս կը կորսուի ոչինչին մէջ:

Ծեղում ու խեղում, նոյն արմատէն, կը փոփոխեն, կայլացնեն իր թէ տուեալ ձեւ ճը, եղելութիւն ճը, եղում ճը, այն դարզ իրողութիւնը որ բան ճը կայ, բան ճը է, բայց բանի որ շեղում ու խեղում կան, իրենի ալ կը դատկանին այդ եռթեան, եւ կան ճիշտ իրեւ չեռթիւն: ճշմարտութիւնը ինչողէս դիմի ըլլար եթէ չըլլար իր մէջ մանող, երթեմն իրմէ անցնող սուտը, կամ լեցումին լիութիւն տուող դարադը: Ծեղուածքը կը փառաւորեան անշոււս. ինչողէս որ մեր մարմինը դէմ ունի նստուածին ու բալուածին- դալասի դարտեզներն ու ասոնց ոչ հանգստաւէս նստարանները- այնպէս ալ մտածումը կը բանի ծեղումով, յենելու, կորնելու, ծեմելու, աճելու կամ ընկործանելու իր ձեւը՝ հոդին վրայ:

Մեր միտք յաձախ կը տարուի երկրաչափական ուղիղ կամ կլոր գիծերով, անոնց ու շարածութեան մէջ օդառկախ ծալալներ կը ճարտարապետն տրամաբանութեան ու չափի թափով, այսինքն՝ տեսակ ճը երեւակայութեան խանդին յանկարծակի զսղումով: Ծեղանցք համեստ, թերեւ նախան էնիմին կառուցումը գոյութիւն ունեցող շափու ճը կը յուշէ, որ բայլեր դարերով տակներ են և Ժիմութիւնը չէ յաջողած զնզել, համարկեր է իրեն, կամ ալ անոր կառուցումէն ետք դատահակա-

նորէն բացուած ուղի մըն է, զանգուածին տրամաբանական ամբողջութիւնը խախտող: Ինչ ալ ըլլայ անոր դատմութիւնը, կարծես կը դատկանի ուրիշ ճակարդակի մը, ուրիշ իշխանութեան մը, ոիհի ըսէի, ինչողէս մօջնոց մը տանող ոլորամտոյց բակիդները կը մասնեն գոյութիւնը ենթաշարի մը, որուն իիշ ամօգամ կանդրադառնամի, մեզմէ վար եղող միջոց մը, որուն բաղդատամաք թերեւ մերինը կը կազմէ վերանցական ոլոր մը, ուր կը ցայտեն մեկն մեզ հերձող ցանկութիւններուն յօրինած մարմինները, ընդմէջ բանդագուանին ու սերմնահոսութեան:

Ծեղանցքը գուցէ այն է որ կը բեկէ եղողութեան շիտակութիւնը անոր ընթայելով ձկունութիւն, ծեմն եւ ընթածիր, ստեղծելով տեղ մը, այո՛, ծեղանցքը կը ստեղծէ տեղ մը, գուցէ եղջումով, գուցէ խոտրնակի, ուր անկանոնն ու թերին, դակսողն ու դակասը կը յայտնուին, կը հանդիսաւորուին, միայն թէ իրենց իրենց ձեւով: Տեղ մը, փոխանցման տեղ մը, անուոււս, ուրկէ եր կանցնիմ կարծես թէ գաղտնիք մը կը հատեմ, եւ վաւերական կը դառնան բոլոր կողմնակի, շրջանցային, ձեղագմաց միջոցները, անոնի որոնի մեր առօրեայ ժամանակը կը կազմեն, եւ արդէն գոյութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ, գուցէ, ժամանակի վարժում մը, տեղերու, դեմերու, կացութիւններու բազմաթիւթեան մեջ՝ յարաբութիւններու ցանցը յօրինող:

Եթէ չափազանց շատ երկարի, ծեղանցքը ոիհի դառնայ լարիւթինթոս, ծեղագրութիւն մը գացող մեկ տեղէն միւսը, մեկնակէտն յանգման կէտը, բայց այսուս մը որ այս ընթացքը բարդանայ, խճանի, բակով, ոլորով, կրկնոլորով, յետոյ դանդաղօրէն, կարծես ժամանակը փորելէն, բացովի միջոցի մը վրայ, սակայն բոլորովին բովնշի կերպով, նման ցանկութեան մը որ չի գտներ իր առարկան, կը խուսափի անկէ կամ կը վրիմի, ուսի կը ծալովի, կը դահութի, կը բողակէ ինքնի բակիդներու: Բայց վսահ չեմ որ կարելի է դուրս գալ լարիւթինթոսէն առանց Արհադնէի, այլաղէս բան նկարոսի նման թռչելով եւ անուուս նաեւ հալելով օդին մեջ կամ ջախջախութելով յատկին: Այդ ծայրագոյն երկու կէտերուն միջեւ է որ կերկարի ժեղագիծը, բարդութեան այդ արուեստը, որ նոյն ատեն ամենէն կարծ ճամբան է դէմի անելը: Եւ

անելը այն է որ չեմ կրնար փորել, որ չեմ կրնար փորձի ենթակել, եւ ասոր համար անելը անփորձն է, չէ՞: Գիցողը գիտէ, կըսեն:

Շրջանցնել, եզերել, զառածիր, ընկրկիր, ճաղկել, ուսնուու, բանակցիր, զիջիր, զգիցելու համար սակարկել, սխալիլ, տնտեսալ, խաղալ, գրունուու, ժամանցել, չհանդիդիլ երեք անոր որուն անողայման ոիհի հանդիդինք, որուն գուցէ արդէն հանդիդած ներ ներքնադէս եւ որմէ կը խուսափինք, անդէն բռնաւորին հետ խուսափումի ռազմավարութիւններ, կեանիի բրութիւնը մեղմելու կամ անոր հետ հաւաքութեան եզեր գտնելու կերպեր, ժամանակն ու անոր սիմողութիւնները կարգաւորող առկախումի, յետաձգումի, թակարդումի հնարժներ:

Ճնարագիտութիւն, նենգութիւն, խարդաւանանի, սո՞ւտ: Սէ՞ր:

Մեր հնուտելութեան բնորու նիշերն են ասոնի, նոյնիան բնորու որբան այլուրի մը մեր արկածախնդիր ու սղարիչ փմտռութը, տեղէ մը մեկնիլ եւ հասմիլ տեղ մը չսղասուած ձեւով, տարածութեան մեջ գծելով չակնկալուած, դիլուածային ճենագիծ մը, ինչողէս բառերուն մեջ գտնել անսօդիւ յարաբերութիւններ, որոնի կը զանցեն շարահիւսութիւն ու բերականական կարգ, այսինքն՝ հասմիլ հազուագիտ, աղտեցնող, վարկածային հեռաղասկերի մը, որ հիմնովին կը փոփոխէ մեր տեսածին կերտուածքը:

Ծեղանցի բանարուես մը, իբրև վերին բարոյական մը արուեստին համար:

Կոչ մըն է դեգերելու, հեռանալու, կորսուելու, օսարանալու, ոչ թէ միջնորդութեամբ, ոչ թէ մոգական կերպով վերադառնալու համար, գտնելու մեկնակէտը, հարազա վայրը, ուրկէ անջառուեցայ, մեկնեցայ, այլ խորացնելու համար հատումը, անկումը, ցանկութիւնը, սիմողութիւնը ոչ մեկ տեղ հանգչելու:

Երբ կարելի չէ ուղղակիօրէն բան մը ըսել, ինչողէս հալածանիի շրջաններուն (իիշ մը ամեն տեղ եւ ամեն օր) դիմել թելադրանին, ակնարկութեան, մեղմասացութեան, ժեղասացութեան, փոփոխակի դարձուածներուն (դարձուածներուն) ինչողէս բառեր որ ուրիշ բառեր կը կտրեն կանցնին, միջնորդներն

Գրիգոր Պլյան

Ծեղուածի

ըլլալով անոնց դատրուակները, փրփուր կազմաւորուող ալիքի մը կատարին, հոն Ականամիայի կամուրջին տակ: Ասոր համար՝ թերեւս, ժեղանցքը յաճախ անռութ անցին մը կը նմանի, երբեք մեծափառ դարդասի մը, տղաւորութիւնը կը ձգէ: այն ժեղ մուտքերուն, ներածութիւններուն, որոնք աղոյուր տուն մը, գերեցիկ գիրք մը կը խոստանան եւ ի վերջոյ կը յայտնուին իրեւ ակնախտի ու կեղակարծ խրհիմներ: Փոխարերութիւնը առաւելութիւնն ունի, գուցէ միակը, մեզ տանելու մէկն միւսը: Խորհրդամիշտն նման երկսեռ է:

Ծեղում... ծեղում, կեանքը, գրականութիւնը: Թէ ամեն ինչ ժեղ է, ասիկա կը հետեւի երելութեան, լինելութեան մեծ օրէնքին: Ծեղ/Եղ: Եղ/Ել: Ինչ որ կը ժեղի կը լըլլայ: Ուղիղ գիծը ժեղումին մէկ ստորադաս կերպն է, ո՞չ աւելի, ո՞չ դակաս: Գրականութիւնը մեծ ժեղում մը կեանքն, հաւանաբար խեղում մը, ով գիտ, հեղումէ մը ետք... Նոյնիսկ անտեսանելին կոչող բանաստեղծութիւնը, անուններու տուչութիւնը (Աղամէն ի վեր), կը բանի ժեղումին մէջ, որդէսզի աւելի հետքին կերպով հասնի կարծումին: Միայն թէ այն ատեն ժեղումը կը դադրի ինքն/օրէն ըլլալէ...

Արուեստի մէջ ճշմարտութիւնը ժեղակի է, բանի որ ինչ որ զայն կը դարձնէ ճշմարտ բացուածին մէջն է որ կը դիմէ դէմի երկրորդ մը, ի յայս կը բերէ եւ ի գործ կարկան զայն: Խոսքը ճշմարտի չէ իրականի մը համենատ, ինըն իր մէջ, լու ի ինչորէն կըսեն, այլ միայն համենատութիւններու հնարաւորութեանք, ուստի՝ ոչ յարաբերական: Ասոր համար գուցէ ամեն յայտնութիւն միջականի հանգամանը ունի, զոր կը զնջէ ի հարկէ: Խոկ ամեն յայտնութիւն միստիկն է լեզուին, որ ժեղումը կը վերացնէ, կը վերածէ անհրաժեշտութեան:

Ղազարս կը յայտնուի մահէն, կը յառնէ, կը ժեղի անկէ դէմի եղելութիւն: Սխալ է մտածել որ կը վերադրի, այսինքն կամրի վերսին, նորէն, կամ կամրի վերը: Տարածական կամ ժամանակային վերի մը չի ձգտիր այս ժեղումը, որքան բնակութեան մը որ մահէ կը դարձնէ միակ վայրը ուր որեւէ յայտնութիւն կը գտնէ իր օրինականութիւնը: Ղազարս, ել արտաս, կըսէ Ռապորին, այսինքն՝ մուտք ի յայտնութիւն մահուան: Ել արտաս...

ժեղում՝ տունեղ, դուն որ բանը կը կարծես տուն կեցութեան:

Ծեծակին ժեղակիութիւն մը ունի, ինչ-որ ժեցը ձայնաւորի մը վրայ կը սաստկացնէ անոր ուժգութիւնը, կարծես ուղղահայեացէն դէմի հորիզոնականը ժեղուածին մէջ անոր տա աւելի մեծ ձայնատարածք:

Ծեղուածին ճշմարտութիւնը կը բանի երաժշտական տարբերակութիւն մը նման: Տիամեափի երեսուներեք տարբերակները կամ Պախի Կոլտսերկեան տարբերակները, որ քջի մը կայլայլեն, դգտիկ բայց եական ժեղումներով եւ բնատիոր կը դարձնեն թէական, ուստի կրկին եական: Ինչ որ գլխաւոր թեմա կը կոչուի նօսաւոր կերպարանն է բնատիորի մը որ կուրուագծով որդէսզի բնաջնջուի: Ծեղուածը կը դամնացն, շարժումը, ինչորէ տարմին գեղեցկութիւնը:

Met-hodos. Ճամբում հետ, ճամբէն անդին, ինչ որ կը բախի խոչընդուშի, ճամբան կը դարձնէ հնարաւոր, ինչ որ կը տանի անելին (aporia), անփորելիին, ի հարկէ նաեւ... փորին, փորուածին: Բայց դէմի լոյսը ճամբան սեղ է, կըսէ բանաստեղծը, այսինքն՝ ժեղ, դէմի վեր, կամ դէմի վար, դէմի գեղեցիկը կամ զարգելին, որոնց միջեւ ժապի մը գտնելու է այս գոյութիւնը տանելի եւ բնակելի դարձնող: Methodios նաեւ եղիսկողոս մըն էր Ողիմդիացի, մի՛ մոռնար, որ գրած է անձնիշխանութեան մասին (Եզնիկի աղբիւներն մին) եւ յարութեան: Ակաւասիկ ուրիշ ժեղումներ, որ կառաջնորդեն եականին: Եռթեան թագաւորական ժամբան, օ Պարմենիդէս, որուն վրայէն կը սլանան նժոյներդ, ընդէջ էին եւ չէին եւ էաբանութիւնդ կանցնեն դասկերէն ու ներթուածէն:

Կը ժեղիմ երեմն կամ յաճախ, կը ժեղի կեանք իր հունեն, կնորեգրէ ակամայ կամ գուցէ կամովին կողմնակի ուղին, այն որ կանցատուի մայր դողուսայէն, կը շրջագայի մայրին վրայ, կը դառնայ խանութներուն, ցուցափեղկերուն առջեւ, կը բախի անկիւնը կանգնած աժաննոց կնոց, որ կը բակէ մէջի գօսին, յետոյ լովը կանգնած կամ աւելի անդին կարմրահեր ու թիկնեղ, կնամարդին, որ ծեւէգ գուցէ հերմափորիս, որ դգտիկ, փայլուն դայուսակը մօտեցուցեր է աչին (կը

փսփսայ՝ կու զա՞ս, հաճելի ժամանց, յոյսի ասող, կու զա՞ս) եւ կը դիտէ ենց իրեւ տարածխարիկ էակ, որ իմկեր է աղաքին այս կոտրակեալ խրճիթներու կայսրութեան մէջ, կարծես թէ կը փնտոէ առեւանգուած երախսան, ան որ զացեր է, իեռացեր է իրմէ, կորսուեր լաբրինթին մէջ կամ դղօներ. ամեն ինչ կծիկ մնմ է որուն թելը կը բակովի, հետզիտետ կ'երկարի, թերթերը կը ծանուցեն բանի մը մահ, բանի մը իրդիտուած տուն, բազմաթիւ ոժիրներ, գովազդի մը արագութեանը կ'անցնին սակարաններու թուանքանները, տիեզերանաւուն թոշչները, զինուրականի, իշխանաւուրի գլուխները, մաֆիայի հաստավիզ կերպարանները, դայթինները ռումբերուն ոչ թէ դատերազմի դաշտերուն վրայ այլ փողոցային կրիմներուն, մեռնողը կը մնան դագաղ, կը մնան յարութեան ճամբուն մէջ, որ դիման կէտն է մեր կեցութեան, մեր ուզածն ալ կեան-թէն ի՞նչ է եթէ ոչ յառնելու հնարաւորութիւն, ամեն անգամ, ամեն սիրոյ, ամեն սիրութութի, ամեն հանդիդան, վերսկսիլ նորէն, մեր ուզածը կեանթէն տեղումն է դէմի արթեցուցիչ վերացում մը, աստուածացում մը, իսու, միայն իսու, մարմնի մը մէջ, իիմա, եւ եթէ չըլլայ վերին հսկողութիւն, ինչողէն խուսափիլ զառածումէն որ բաղադր թոյլ կու տայ ենցի, ինձի:

Եւ շարունակելու համար սկսած տեղուածի՝ դատմէ՛ ոչ Վարդանի այլ մեծ գրողի առասպելը: Ուտեմն՝ ամեն գիտեր Նորմայի մը, Տուրանդորի մը դէս ճակատագրականորդն զգեստաւորուած դրուս կու զայ տունէն, լազգերային ածիլուածք, դէխ, փրփուր, բոյր, ըղար, ժանեակ, մասրարա, իլդեր, ըրճաներկ, կետուր, մոււչակ, 12 ամ բարձրութեանը կօտիկներ, յետին դոռնիկին դէս, աւելի ձիու՝ իրեւ առաջնակարգ տարիուի (կամ գիրեւուն բոզը) կը դանդաղի մայթերուն վրայ, ի խնդիր այն միւսին որ դիմի գայ, այն, դարն, անդայման դիմի գայ, կը փնտու զայն, կը ենրէ անցորդներուն նայուածը, ծիծերուն խաղացը դասցնելով յետոյի մը օրումով, կը միւրճուի ամբոխին մէջ, կը սորդի, կը հանդուրժէ կամիրի ու Շոյանի, կախորժի այս սեղմրուտէն, մարմիններու այս սփումէն, կողմնակի հղումներէն, ճնշումէն, ենթուածին, ծեծէն, ականջին մուտացող սիրազդի հայիոյաններէն, որ վաղը, ձեռնաշարժ, մէկ աչք՝ հայելիին, դիմի գրէ մի առ մի, եկող վէ-

տին, դամուածին, բերթուածին մէջ, համոզուած արդէն որ գելը թուղթի թափանցում չէ, գելը տեղումն է մարմնին, իմաստին, տեղեկութեան, որձին վերածումը եզի եւ հակառակը, կրտում, իգացում, արուացում, ինչողէն Պանոնի ճօճուն լեյդիոյը լուացարանին մէջ (come on, boy, a french kiss? ֆրանսական դաշիկ, բայլանտական մարձում, հայկական խոզանց) կամ Լուվրի հետամոլ Շերմափրթիը կիսովին ցողուած իմբն իր վրայ, որու բարձին ճափոնցի կամ աղարանցի ակնախտի գրուածքիկը կը հակի, կը հակի, կարծես բերնով դիմի փրցներ, հանէր, ծամէր, խանդադատագին, ոլոր ու կակալայ (անուննեն տեղումին մէջ չէ համը, ի հարկէ, հաղա՞, հան՞ը), ուստեն ենցի, ուստեն ենցի, իիշ մը Դրակուլա, իիշ մը մարդակեր, եւ այսպէս թերթւս գելը իսկէ է. անդրափոխել է բունը, բնիկը, բունոցը, հարազաքը, զանցել, խոտորել, խեղել, խծրծել, նուրակել, մկրատել միսը, մորթը, յարմարցնել նորոգ, երկրորդ ծիծեր, երկրորդ որովայն, երկրորդ յետոյ, մարմին ըստ հոգիի, - արուեստ՝ գեղագիտական վիրաբուժութիւն, գործողութիւն՝ որ մարմնէն կը դահէ միայն կեները- եթէ չեղիս ինչողէն կրնաս դառնալ մեղաւոր, այսինքն՝ սուրբ, նման այն տեղանցին որ կանցնի ագրմէջէն դէմի երկրորդ միաւորում, խաչաւորում հետամով, ցաւով, տառապանի, տառաղանի, տասի ի՞նչ Աղարանից խաչ: Լաւագոյն է իիմա որ մեծ գրողը վերադանես զարդասենեակ՝ փողոցի նարեկեան աղականութենէն գինով, հանել տաս դիմակը, ձեռնոցները, սերմ հոտող բերանը ցողուել տաս, եւ իրեւ զոհ վսեմ ողջակէզի՝ անցընես սրբազան սեղանին առցէ՝ հոգեւոր բունութուի մը համար: Մս է արուեստը. քանգարանին մէջ սղասող դէսքարանի նստնկը, այդ ներին բայիայնմը, հոգեւարդ փսխումը մինչեւ Լորիի բարձրադիր սարերը: Սուբլիմացիա, բարեկան, վսենացում:

Վերջապէս... կրնաս անդադար շարունակել, դեգերիլ ֆանթազմներէդ իրականութիւն, յածախաններէդ՝ դէմի այլակերպում, վասնզի... (ո՞չ, այս դահածոյ գրաբարը)... դէմի թափօր կամ Շամբարձման լեռ, տեղունը չունի վերց:

Ժամանակի հատուած, գուցէ րողե մըն է տեղանցը, անխան դահ մը՝ եր ամբող-

Գրիգոր Պլոյան

Եեղուածի

ջութինը կը հատուի, կը կտրուի, ինչողէս երբ մտովին կառանձնացնեմ տեղը իր օքաղատ-
սեն, աղրուած դատկեր մը կեանիս ընդհա-
նութեն, այսինքն՝ երբ նշանակութիւնը չէ
կազմաւորուած տակաւին, կը սղասէ կար-
ծես անդին, հորիզոնին վրայ, որ չես տեսներ,
թէեւ դիտումի մը դէս գիտեմ որ կայ, եւ ատոր
համար հոն յամենալը խաղ մը կը թուի, փորձ
մը, նախակրանի դէս բան մը (նախակր-
թութիւն, նախաւակի հրահանգ, կը ըստին հի-
ները), որմէ կը բխի նշանակութիւնը:

Զանգուածին մէջ, ինչողէս ճագրիս ու
անհրաժեշտ հարուած մը, որ անոր միակտուր
մակերեսը կը դարձնէ կենդանի, անոր տալով
թրուցումի կարելիութիւն, ոնոր տարածք,
զայն կիմաստատորէ, շեղանցը ննան է այդ
հերձին (նշան սիրոյ, ցանկութեան, խոտր-
ման), որուն շուրջ նշանակութիւնը, վերան-
ցական ցայտի մը ննան, կը համաստեղովի:

Նշան մը՝ այս շեղանցը, որուն ներ մի-
ջոցը կը կտրեմ, անոր մէջ հոտող դատեր, եր-
թեմն կը բուիմ անոնց, մորս առաստաղը կը
լին ետիս, թափանցելէ ետք ատոր խորութեան,
գրեթէ հասած անոր խորին, տեսակ մը քա-
ղանք, մետաղէ մշաքաց դրան որ իին, թե-
րեւս շատ իին, իր իմաստը կորսնցուցած
խորհրդազգած ծես մը կը յուշէ, անցման ծես
մը, որմէ անդին ես ես չեմ, ես դուն մըն եմ:

Ձեռին կը դնեմ բազրիի հաճելի ցուր-
տին, ուսի կը մնայ վերի աստիճանին վրայ,

նարմինս՝ իհչ մը անհաւասարակշիռ սիթմի
մը մէջ անշարժացած երկվայրկեան մը, հիւ-
րնկալելու դէս կը դիմակալեմ հովիւ մշտա-
կան հոսանքը որ, ներծովեան, տենդոս ալիի
մը ննան բաղադի տարածութիւնը նուածած, կը
խուժէ այստեղ, համբոյրներ ծովէն, իսալիայէն,
Լուկանի եւ Դամիելայի թերնէն, օ Դամիելա որ
դադողադակի կոնը ձերին կը շարունակէ
բալել բակէն դէմի ծաթերի բարափր, փայտէ
ցիցերու կողղով՝ անառնային հագուստին տակ
մերկ՝ ինչողէս սուրբ Սեբաստիանոս նը իր
նե-
տերով հետացած, նայուածքը՝ Սալութի գմ-
բթին, կարծես դիսի ուզեր ընծայովի հեռաւ-
որ, դպղղացող Օրիոնին, ձեռքը տոգենաւու
բազրիին, ուր բանաստեղծական գգուանիով
մը մեր ափեր միացան իրարու դահ մը:

Պահ մը կուզեմ վայելել բաղրութիւնը
չխարող րողի մը, ընբուժնել արյահովու-
թեան ինչողէս վտանգի մը առթած կրկնակ
հաճոյը, բանի որ չեմ գիտեր ո՞վ կը սղասէ ին-
ծի իհչ մը անդին, ինչողէս վենետիկեան
առասպեկտերու մէջ, ո՞ր դարանակալ կամ դի-
մակաւոր դէմքը, սուրը, անակնկալ ճակատու-
նը, յանկարծակիօրէն խուժող, արագ ինչողէս
հարուածը վրիժառու կամ ներշնչումի աստու-
ծոյ մը, մանաւանդ ամենէն շատ ակնկալու-
ած անսղասելին, որ կը գտնուի դարտէզնե-
րէն, դալասներէն անդին, ճամբում ծայրը,
անորու տեղ մը:

Մայիս 2000թ.

Ծնվել է Երևանում, ավարտել #114 դպրոցը, հաճախել Մելիքյան վարժարանը, աշխատել տարբեր հումանիտար կազմակերպությունների հետ: Այժմ շարունակում է կրթությունը Իլի-Նոհիսի ղետհամալսարանի գրականության և հրատարակչության բաժնում: Աշխատում է Շալի Պրեսս ամերիկյան հրատարակչությունում:

Ծուշան Ավագիան

Նամակ Վիոլետին

Բոստոնի Լոգան օդանավակայանի սրճարանի առջև ծարվել են բազ մարդիկ. բոլորին սիդում են հանել գոտիները:

Նրա ազգանունը թուրքերն նշանակում էր «Պարտեզ»:

Թռիչքից առաջ դեռ ումենք երեք ժամ:

Տնից նավթալինի հոտ էր գալիս: Ես կարդում էի բառյակ առ բառյակ. նրանք թարգմանությունը համեմատում էին բնագրի հետ:

Երբ երես ժամանեցինք ու թակեցինք դուռը, նա մեզ դիմավորեց բոկտն, ու կես ժամ կանգնած էինք դռան շեմին:

Պարզվում է՝ բանալին հարևանի մոտ էր:

Այդ երեկո որոշեցինք գնալ թեյարան, ծանոթանալ մինյանց հետ, իսկ հաջորդ օրը սկսել աշխատանքը:

Երբ մայրս հոյի էր ինձանով, հայրս հղարտությամբ որոշել էր ինձ անվանել Շմավոն:

Օվկիանոսն այդքան էլ «մեծ ու ահօելի» չէր, ինչողևս որ դասկերացնում էի:

Նա համարյա ամեն օր նամակ էր ստանում ամուսնուց. «Գիտեմ, որ ինձ հետ աղրելը ենք ոչ

**ԾուշաՅ
Ավագյան** մի բավականություն չի դատձառում... Շուտվանից գոյություն չունեմ թեզ համար... որքան ծայրահեղ հակադասկերներ ենք եղել»:

**Նամակ
Վիոլետին** Դուան մոտ կանգնած չորսով գրուցի էինք բռնվել:

Որտեղից են այդ օղերը:

Զանգեզուրից:

Մեր աղազան մեր ճայրենի լեզուն է:

Կլիշեները ձանձրացուցիչ են:

Աղազան դատկանում է կնոջը. իրոք այս անգամ, և ժամանակն է, որ բոլորդ այդ ընդունեն:

Վերի վելուծության ժամանակ ՀԱ Նիկոլայսին ասում էր, որ գործը ոլիսի ոչ թե ավարտվի, այլ սկսվի ամուսնությամբ, բանզի սյուժեն զարգանում է ամուսնության բայցայման հիման վրա:

Տնից հնության հոտ էր զայխ. Ճնշան ամիսներին լուսամուտը կողղված էր:

Թռչումները, որոնք չեն չվում տաք երկրներ, զգում են արևի ջերմությունը. սկսում են այլ կերպ ճռվողել:

Անհրաժեշտ է ձերբազավել Աննա Կարենինայի սինդրոմից:

Նորը ստեղծվում է հանկարծակի. անսուսելի. երկար տարիների անդադրում զանթերից հետո:

Գիշերն արթնացա սրի առիթմիայից. առջևս դրված էր մի մեծ, լայն տեսր, և օդում կախված էին որոշումներ. գիյոնինի դես.

«այս բառն այս տողում տեղ չունի»:

Մեկ ամիս հետո, երբ կծաղկեն բալի ծառերը, Ռոբերտ Ջրիլին այլևս մեզ հետ չի լինի:

Որբացած բանաստեղծություններ:

Մեզանից մեկն ամուսնացած էր, մեկը՝ նօանված. մեկն՝ ուսանող, մեկը՝ Ամազոնուիի:

Գնացել էինք Գյումրի՝ նրա հայրական տունը գտնելու. նրա մտերիմները կանգնած էին բազալտ դատկանդամների վրա, նրանց տան շեմբերը զարդարված էին կարմիր մեխակներով, իսկ նա...

Այդ մասին նրան դատմում էի օդանավակայանում, երբ սուրճ դատրաստող խլացուցիչ սարք ձայնս կտրեց:

Ամուսնական կյանքի գաղափարը վաղ թե ուժ ոլիս ձախողվեր. աղազան դատկանում է կոմունալ աղբելակերպի նոր ձևերին:

Երեկ փնտում էի Սոնյա Սանչեզին, բայց նա բաղադրում չէր:

Դաջորդ առավոտ չորսով հավաքվեցին հյուրասենյակում:

Թօնարտությունը յուրաքանչյուրի համար տարբեր է:

Առաջարանում Բոլոր կանաց անունից:

«Յիշենի, որ մենք կին ենք՝ փոփոխական, կանակոր, կասկածամիշ և վախենում. և այս հասկանիւթերը ուստի մեզ կրաժանեն մինյանցից... եթե իհարկե չփիմենի այրերին, որ մեզ ուղղություն ցույց տան»:

Չաս էր փուստ տունը:

Աղագան դատկանում է ոչ թե Պամողինեային, այլ նրանց, ովքեր բացի իրենց մայրենի լեզվից գիտեն այլ լեզուներ և աղրում են աղակեղաս բնակարաններում:

Մրգարանից դրսու եկանի ու միացանի մարդկանց հիգնած ամբոխին:

Կարծեմ մի հույն իմաստուն ասել է. «Ծիծաղելի է նա, ով խոսում է բոլորի անունից»:

Բանալին թողեցինի հարևանի մոտ:

Նա չաս յուրօրինակ ազգանուն ուներ:

Պարտեզում հալվում էր ձյունը. թաց էր գետինը:

Ընթերցեք Ձերու Մեյսոյի երկերը. նրանն է աղագան:

Մեկ օրվա ընթացքում խմբագրեցին խան բանաստեղծություն. Երեկոյան գնացինի չինական ծառարան:

Զննարկում էին «Բնագրի» վերջին համարի գործերը:

Առավոտյան ոչ մեկս էլ ստամուսի խանգարում չունեցավ:

Երբ արթնացա, դեռ մութ էր. լուսանկուփու տարօրինակ ձայն էր հանում:

Ամուսինը դահանջում է. «Այս ինչ օրեր են, որ ես եմ բառում, բո՛, միայն բո՛ հիմար վարճունի դասձառով: Երկու-երեք օրը մի նամակ, մի բանի խոսք գրելը մի՞թե դժվար է: Բարկության չափ չկա»:

Հյուրասենյակի անկյունում շարված էին կավե արձանիկներ՝ տարբեր կեցվածներով, սակայն անդեմք:

Մեկս նստած էր խոհանոցում, մյուսը՝ հյուրասենյակի բազկաթոռին, մյուսը՝ գետնին, մյուսն իջել էր բաղադր:

Ամուսնությունը անհատի դանդաղ բայխայման դասձառներից մեկն է:

**Ծուշան
Ավագյան**

Նամակ
Վիոլետին

Դիմագծերը միտումնավոր ջնջված էին:

Զեյթ Զոռ. 08:45. խոսք «Ծախվածը» բանաստեղծության մասին էր:

Տոնս ստուգող կինը կարծես հարբած լիներ:

Բոլորին դարտադրում էին հանել կոչիկները:

Մեզ՝ նոյնդես:

Թիմական ճաշարանում դատվիրեցինք գարեջուր: Մինչ այդ նա դատմում էր Յասմայա Պայանայի մասին, և թե ինչո՞ւ մեծ ծառեր էին այնտեղ աճում:

Դայրերը կարծում են, որ մենք ոիշի շարունակենք իրենց անավարտ գործերը:

Մարտի 16-ն էր, իսկ հաջորդ օրը մեկս ոիշի թռչեր Տորոնտո, մյուսը՝ Բլումինգթոն, մյուսը՝ Լու Անժելես:

Թաղամբը նրանն էր:

Այնտեղ ոիշի հանդիդեի Ռիանա Str-Հովհանիսյանին, բայց շատ վատառողջ էր ու խնդիրը, որ մեկ ուրիշ օր հանդիդենք:

Միայն մեկ լեզվի ինացությունը մարդուն սահմանափակում է:

Մրժարանում ոչ մեկը չէր կարդացել Կաղութիկյանին:

Իսկ նա տեսրում գրում է. ««Ուրիշին» սիրել թույլ չեն տալիս ամուսինները՝ առանց կասկածելու, որ հաճախ իրենք են մեզ համար «ուրիշ»»:

Եթե ամուսնացած չեմ, աղա խորիս բայլեմ:

Ինքնաթիռում կարդում էի նրա գիրքը:

Անհրաժեշտ է ձիւս օգտագործել տրված ժամանակը և ոչ թե սղառել այն ամուսնական բարձերի վրա:

«Մեռնում է նա, ով սղասելիիներ չունի աղագայից»:

Զեռնոցներով կարդալն անդուր է. խափանվում է էջի հետ ստեղծված կաղը:

Սուս աղագայում կկառուցվեն մեծ բաղամներ՝ բարձրահարկ աղակե ժեներով, ու մարդիկ այլս չեն թափնվի մոլոք դատիր հետևում:

Նա ասում էր, որ անհրաժեշտ է կարդալ չորս տարբեր գրեր. միաժամանակ:

Կլոր դատուհանից երևում էին մանր լուսեր:

Զգիտեմ, թե ինչո՞ւ կորցրեցի սև ձեռնոցներ:

Ծնվել եմ Երևանում, 1964 թվին: առաջի անգամ նյութ տղել եմ հայրենիքի ծայրնում 83 թվին, երբ ուսանող էի: Են ժամանակ չգիտեի, որ ժուռնալիս եմ դառնալու, բայց զգում էի, որ գրելու հետ կաղապահ դիմի լինեմ: «քայրոնը և հայերը» գրի մասին: խճագիրն ասեց՝ վահան ջամ, ես մասը, որ բայրոնը հրեաներին գովում ա, համեմ: Ես ծեն չիանի, առաջի անգամ դիմի թերթում անուն կարդայի, ինչ ուզում ա, թող հանի: որ սովետը մնար, ես դժվար ժուռնալիս դառնայի: ոչ թե որ ցենզուրա կար: չէ: գործի ընդունվելն էր դժվար: համալսարանի բանափականը հենց դրժա 86 թվին, մաս ավանդար՝ արտահասիքային թոթակից: այսինքն՝ աշխատավարձ չես սամում, մենակ հոնորար, բայց աշխատանիդ սատ ա համարվում: որ դառնավես, բաձր թուակ կուտանաս: իմաս աշխատանիային գրելով չկա, հեղափոխության ժամանակ եսիմ որ դառնավում կորավ, ու մի իր ավել թուակի հոյսս իր ա:

ամիսը մի 50 ռուբին չէր դգում, իսկ հաստի չգիտես երբ կուտան: ու մաս գիտություն և տեխնիկա ամսագիր, սրբագիշ էի, սամում էի 125 ռուբի՝ ոյսու եր վախս դդրոցում դաս էի տալի, մի երան էր ընդից: անուանացած էի, արդեն աղջիկ ծնվել էր, 88-ին է՝ տղես: փողի համար կինս չէր դժողովում: 88-ին շարժման ժամանակ տղում էր նաւուց սամիզդատը: կածում էի, որ խոսի ազատություն լինի, ճշմարտությունը գրի, երկիրը կփոխվի: սխալվում էի: բայց երկիրը փոխվեց: որ սովետն սկսեց փլվել, տարբեր թագա դարբերականներ բացվեցին, ծանոթ խճագիրներ հայտնվեցին ու ինձ գործի ընդունեցին: սրբագիշց թռա միանգամից բաժմի խճագիր: արանիր մնաց թոթակիցը: հետ երկու անգամ թերթի խճագիր էլ եմ եղե՝ անկախություն՝ իրե ամիս, ցղամ՝ իրենուես ամիս: արանիներում ըստ-ընդե թոթակից էի: խճագիր աշխատանի համար սկզբում ինելս էրում էր, հետ ինչ-որ դասից էլ չէր դգում, ու հետ կարիերա արի ու մինչև հիմա, արդեն 96-ից, մենակ թոթակից են: յասար՝ տասից ավել դարբերականում են աշխատել: չգիտեմ, թե մինչև հիմա բանի հոդված են գրել, սկզբում հաշվում էի, հետ հաշվը կորցրի (ինչուս սկզբում հաշվում են, թե բանի հոգու հետ են եղել, հետ հաշվը կորցնում են): իմա www.armenianow.com շաբաթերթում են, ուրաք իրիկում արդեյք ա լինում, դաբրո դաժալված: վավերագրական կինոյի սցենար էլ եմ գրել, մեկը՝ մենակ, իրեն՝ համահեղինակի հետ: յասար՝ չորս կին: կուզեի էլի կին նկարեի, բայց չի ստացվում, կինոյի համար փորեր են մետք, ուժինուր ու օլենասոր, հետեւը կոմոդումիս, դիմի վիզ դնես, ըստեց-ընդեց փող ուզես, սվիմ՝ սվիմ, չսվիմ՝ չսվիմ: մի երկու անգամ ֆիլմի դրայեկս են գրել, չի անցել: էլ զահալ չունեմ, իսկ սենց թերթի ժուռնալիստիկան հետ ա, ազա ես, դու ես ու ու կոմոդ: մենակ վեցում խճագիր գրածդ խուզում ա: էդ էլ իրա գործն ա: վարավիրի նման մեկ խուզածը դուրդ գայիս ա, ասում ես՝ սիրումացել ա, մեկ էլ չի դգում՝ չէ, փշացել ա: 2004 թվին առաջին անգամ գրի ժուռնալիստիկան հետ ա, բայց էլ ոչինչ, կարամ գովու գովամ, որ գրի հեղինակ են՝ «Դաշվեհարդար. հալածան և դիմադրություն»: 2003-2004 թվերի բաղադրական հալածանների ուսումնակրություն ա, իշխանության հաշվեհարդար հակառակորդների հետ: ով ցանկանում ա ունենա, կարա ինձ դիմի, կուտան: գրում են դասմականներ, որ հրատարակում են երկրորդ կմոջ՝ վին-լետի ամսագրում: ես չեխովի դուչչկայի նման են, առաջին կինս ժուռնալիս էր՝ ժուռնալիս դառնա, երկրորդ կինս գրող ա՝ գրող դառնա: երրորդ ուզում են միջինամասեր լինի: ճիշն ասած, գեղարվեստական արձակ գրել ավելի կայֆ ա, բան լրագրությունը: բայց դրա համար էս երկրում չեն վճարում, ուզում ես ոռով բռնք գի: վճարում են լրագրության համար:

էս դասմականն սկսել են 94-ին, բայց գրել-դրել են 2000-ին: Աերկայացրի մարդու իրավունքների թեմայով մրցանակի, չսվիմ:

Հրաչյան Հովհաննիս

Քեմադրություն՝ Երկու Տարբերակով

Աղջիկը ձեռքը սեղմած հաւում էր նկուղ ու կրկնում մի վախենա, մի վախենա: Սկզբում հաստա Լիլին էր, թե՛ նմանեցրեց. մոտիկից լիկ անծանոթ էր: Նրա դեմի վարդագույնը խավար միջանցիւմ թերև լուսավորում էր: Երբ ոտքն իջացրեց նկուղ ու հայացք ներս գցեց՝ աղջկա ճարմինն ամբողջությամբ սկսեց լուսավորվել ու ծածանվելով տարրալուծվել:

Լուսը բացվել էր ու թափանցիկ վարդագույներից ծակծկում էր Համիի աչերը: Աղջիկը անծանոթ էր, ու լավ էր, որ չհասցրեց հետք մինչև վերջ գնալ: Բայց մի կերպ դեմք ա ունը շարունակել, թե չէ ամբողջ օրը վաս կզաք: Սիրը արագ թփթփում ա, ճախից աջ շուռումուռ ա գալիս, բայց անհոյս: Վարդագույրից լուսը աչերը ծակում ա: Ինչան մորը խնդրեց անքափանց վարդագույներ կախի, առավիտները չի կարողանում նմի, լուսը աչերն ա ընկնում, չլսեց, ին նոր չեմ առնելու, - ասեց, - սրան դուրս գալիս են, ու կախեց: Չե, բնելն անհնար ա, ու Համին նստց մահակալին: Գլուխը ցավի թփթփոցից դայթում ա: Համին կանգնեց ու դահարանից բռնվեց:

- Էդ ինչ ա, էի լակե՞լ ես, - մոր ձայնն ամիայն լսում, աչերը խավար են, - այ տղա, բժիշկը ի՞նչ ասեց: Ուզում ես մեռնե՞ս, մեղի:
- Մամ, ես չեմ խմում, խմացին:
- Ո՞վ խմացրեց:
- Էս կողի հայարի ճուճոն: Ասի՝ ախս ինձ չի կարելի: Ասեց՝ Համի, կարո՞ղ ա ո՞վ վա-

ը ուզեմ, արի մի բաժակ խմի, մեր ախտերը Ռուսաստանից եկել ա, բան չի ըլիի:

- Վայ եդ ճուճոյի գլուխը հողեմ, լավ օր չտեսնի, որ սրան էս օրն ա գցել,- ու ճայրը տղային թկը մտած թերեց հյուրասենյակ ու նստեցրեց աթոռին: Համիի աչերը փակվեցին: Լիլին դիմացը նստած՝ իր ձեռքն առել ափի մեջ ույում էր... Համիի գլուխը դրնգագ սեղանին.

- Մամ, ինձ Լիլին չի զանգե՞լ,- գլուխը բարձրացնելով հարցրեց:

- Չե, չի զանգե՞լ,- խոհանոցից լսվեց մոր ձայնը: Նետո եկավ ու Համիի առաջ շաբարավագ, կտրած լիմոն ու թեյ դրեց,- եդ որ բաժակը դեմ են տալի՝ եդ ժամանակ հիշի Լիլիիդ:

Համին նայեց դասի ժամացույցին՝ ինն ա: Լիլին հիմա ֆնած ա, մի ժամից կզանգի: Շաբարավագը լցրեց ու սկսեց խառնել: Սենակ Լիլին չիմանա, որ խմել ա: Արդեն առանց էն էլ սկսել ա իրան լուրջ չընդունել, մի օր էլ տեսար ասեց՝ Համի, հաջոր, թեզանից դողոս-մետրու դուս չի գա:

- Համի, թեյը խմի, որ գնաս հացի: Տանը հաց չկա:

Լիմոնով թեյը մի ֆիչ սրտխառնոցը թուլացրեց, բայց սիրը շարունակում ա արագ թփթփակա:

Հեռախոսը գրնգաց: Համին տեղից թռավ:

- Ալո՞ Լիլի՞:

- Համին Շաստակյանին:

- Համին Շաստակյանն է:

- Զինկոմիսարիահացից մայոր Յովիան-նիսյան: Զանգել եմ, որ հիշեցնեմ: Վաղը ժամը 8-ին կներկայանաբ զինկոմիսարիահա:

- Հա, եղավ, կգամ,- Համին մի դաս տատանվեց, էյ ասի՞ իրա հոգեկանի մասին,- իիհսկ, դարոն Յովիաննիսյան, բժշկական եղրակացությունը...

- Չե, Համին, դա խաղաղ ժամանակ ենք կազատեր, դու դա լավ էլ գիտես, էլ ինչի՞ ես հարցնում, նախարարը կարգադրել է բոլորին, բոլորին:

- Եղավ, վաղը կգամ:

Մի շաբաթը ուս անցավ: Մի կողմից լավ էր, որ հիվանդությունը չօգնեց ազատվել, ինը ներփակ խսկածն ուզում էր բանակ գնալ:

- Եդ ո՞վ զանգեց, Համի,- զանգի ձայ-

նից մայրը խոհանոցից եկել էր:

- Զինկոմիսարհատից էր, վաղը տանում են:

- Ամբողջ որ ծովության դաշճառով, թժիւկն էլ, փաստաբանն էլ ասեցին, չե՞, որ դու ազատման ենթակա ես, մենակ էրկու օր գոստիտալ դառկեիր, էրկու թուղթ ավել հավատեիր, իեն ա ազատվել էիր:

- Լավ, նամ, կգման բանակ, ամեն ինչ կանցնի: Բժիւկն ասեց, չե՞, միջավայրը որ փոխի, եղ ցնորմերը կվերանան:

- Յիմար-հիմար մի խոսի: Միջավայրը փոխիրը բանակն ա, հա՞: Ամբողջը որ մեջի չգիտեմ ինչն ա: Բժիւկը բացի եղ հազար ուրիշ ձևեր ասեց,- ու դատախանի այլևս չսղասելով՝ մայրը վերադապավ խոհանոց:

Դամին նստեց իր՝ արդեն դատարկ թեյի բաժակի դիմաց: Դունչը իենեց բաժակին: Մայրը կրկին եկավ.

- Յիմա՞ ոնց ես:

- Նորմալ,- ասի՞ մորը իր մոր վախը: Որ մորն էլ չասի, էլ ում դիմի ասի,- մամ, մենակ մի բանից եմ վախում: Վախում եմ, որ չեմ կարա կրվեմ:

- Բա որ գիտես, տեղովդ մնա: Աղուս ես, ինչ ասեմ, նեղանում ես, բայց աղուս ես:

Դամին աչենք փակեց: Արցունենք լցվեցին աչենք: Կաղուց մոր ֆիուրները վրան չեին ազրում, բա ինչի՞ կրկին հուզվեց: Երկի բանակը արքնացել էր մեջը մանկության վիրավորանները, երբ իրա ջարդած բաժակի կամ հայարում էրկու ռողբ ավել մնալու վրա մոր ասած ամեն «աղուսի մեկ»-ից հետո թափնում էր մի տեղ ու թափն լաց լինում: Տարիների հետ վիրավորանի զգացումը անհետացել էր, ու մոր ֆիուրներն էլ են թշնաման- բով չեին, բառեն էլ՝ ավելի մեղմ: Բայց երկի մի կողմից երեկվա հարթը, թժիւկն ասեց՝ Դամլես ջան, որ չխմես, նյարդեր չեն սրվի, էղ ցնորմերը կտեսնես ոնց կանհետանան, ու յտենց շուտ ամեն մանրութից աչենք չեն լցվի: Մյուս կողմից՝ բանակը գործ էրկին կենդա- նացեց իր ներսում հարևան-հարազաններից, ընկեր-ծանոթներից ազատվելու, այլևս չտես- նելու, դրանց կարենցանին ու մտահոգ խոր- հուրդներն այլևս չլսելու ցանկությունը: Որ մի անմեղ՝ «աղուս»-ից աչենք լցվում են՝ աղուս ա, բա ինչ ա: Դամին աչենք տրուեց, իյր բունն ա փախցնում.

- Մամ, բող տանեն, կտեսնես՝ ամեն ինչ

լավ կլինի: Եղ վախ էլ չի սկի, տեսիլների հետ համեմատած հեշ բան ա: Դամ էլ որ ես չգ- նամ, մյուաը չգնա..., - բայց մայրը չլսեց ար- դեն խոհանոցում եր:

Դամին էլի աչենք փակեց: Ի՞նչ ա վա- խենում կրվից, գիտի, որ իսկապես երկիրը դատերազմի մեջ ա, թուրք հես ա թիրդ տակ ա, ինչ ուզում ա լինի, կրկվը կրիվ ա, դու ոչ առաջինն ես, ոչ վերջինը: Միայն Լիլին: Լի- լիին դժվար ա թողնել ու հեռանալ, բայց մյուս կողմից, որ ուղեղը ցրվի, մարվվի, որու ժամանակ Լիլիին չտեսնի, անդայման ցնորմերը կվերանան, էլ ովք դիմի աչին երև- ա: Վերջին այցելուն Լիլին ա մնացել:

... Ես ինչ ա, ոտք չումի՞: Ոտերը տեղում են, բայց առաջ չի կարում շարժվել, ինչդեռ մեխված հատակին: Լիլին ժողովում ա, ձեռքը սահեցնում դրա կրծինվ: Լիլի, դու ինձ էլ չեմ ուզում: Լիլին միայն ժողովում ա, ձայն չի հա- նում, բայց ովք ա էս մեկը: Դեմքը չի երևում, գոյն Լիլին դրա դուքը թողնի, գոյւխը ույի՝ դեմքը երևա: Երկի Լիլին ձեռ ա բաւել, գժի հետ չի ուզում աղրել: Դամի, վեր, հեռախոսի մոտ: Սիրը էլի խփում ա: Էղ Ե՞ր բնեց, չզգաց:

Դամին աչենք տրուելով թախսից իրեն գցեց

հատակին, աթոռից բռնվելով դժվարությամբ

ոտի կանգնեց ու լսափողը վերցրեց:

- Դամի, ո՞նց ես:

- Լիլի՞:

- Եղ ինչ ա, խմել Ե՞ս:

- Զէ, Լիլի, դրուսը վաս եմ մի իիչ: Լիլի...

- Թմ՞ խմել ես: Մամադ ասում ա՝ վաս

ես զգում, բնել ես:

- Զէ, Լիլի, վաղը գնում եմ հայրենիին

ծառայեմ:

- Այսինին:

- Բանակ են տանում:

- Ոնց թէ՝ բանակ:

- Առավտ զինկոմիսարհատից կանչե- ցին: Լիլի, հանդիդեմ, ամեն ինչ կողատեն:

- Լավ, ես ժամը 6-ին ներկայացման եմ:

7-ին ազատ եմ, արի թատրոն:

- Էղավ:

Ժամը 1-ն էր: 3 թէ 4 ժամ ոնց էր բնել՝ չեր զգացել: Դիմա ոչինչ, լավ ա, սրխառնոցը չկա, գիսացավը մեղմացել ա: 5 ժամ դեռ կա, ինչ անի: Դամին որու ժամանակ կանգ- նած մտածում էր, հետո դահարանի դարակից գրիչն ու խունացած աշակերտական տեսրը հանեց: Գրի՞, թէ՞ նկարի: Նկարել էրդիս էլ չեր

Վահան Իշխանյան

Բեմադրություն՝
Երևուն
Տարբերակով

ստացվում, Լիլին կծիծաղի, կասի՝ 5 տարեկան դեքիլիկս, ուր մնաց դաշից կախված «Անծանոթություն» մի ժիշ ննան նկարի: Մնում ա գրելը:

- Եղ ի՞նչ ես անում, Դամին, - Դամին ցնցվեց. չեր նկատել, թե ոնց ա մայրը հայտնվելի դվիսի վերևը:

- Ուզում եմ գրեմ, մամ...

- Ելի հիմար-հիմար սկսեցիր: Գնայիր մի գործ գտնեիր, աշխատեիր:

- Մամ, ի՞նչ փնտեմ, վաղը բանակ են տանում:

- Բանակ են տանում, - ծաղրական ասաց, - ես 4 տարի ա զվարնում ես, ու իման բանակ են տանում:

Դամին ձայն չի հանեց: Թերթեց տեսրը ու մասուր էջի վրա բացեց: Ի՞նչ գրի, որ Լիլիի դրուց գա.

Թողարկություն ինձ կյանք է տալիս,

Ու մարմինդ անուս ծարակս հագեց-մում է...

Զե, հանգը չի բռնում:

- Վեր կաց, վեր կաց, գնա խանութ, տանը հաց չկա, - աչքը տեսրին օցած՝ ասում ա մայրը:

Դամին տեսրը դրեց դարակը, մորից փող վերցեց ու դրու եկավ:

Աշնանային զովությունը խվեց Դամին դեմին, ու գլխացավն ավելի մեղմացավ: Զե, բանակը իսկականն ա: Աշխատանի անվերջանայի որոնումներից մի ակնթարթում կազատվի: Ել ո՞վ դիմի ասի՝ ընկեր ջան, մի հաս կազմ չես կարում կղցնես, ես չեմ՝ դու ես, ասա, թեզ ո՞նց դահեն, հետո դե արի մորդ համոզի, լավ, եր գործը չեմ կարում անեմ, ձեռներ դողում են: Ինձ ավելի խոր բուժում ա դեմք, որ ես ձեռներիս դողը գոնե անցնի: Թե չե եր ամեր կազմելու երածը ի՞նչ ա: Ըստենց գործ, որ ձեռով չանես: Մսի լինի, թե-կուզ՝ հաշվարեհություն: Գիտես, որ թվի հետ ուժեղ են: Բայց ասա ուրիշ գործ եղավ, որ չարեցի, մամ, գործ էս երկրում չկա, ուր ա, թե-կուզ բանվորի գործ լինի, առողջությունս չի ներում, բայց կանեմ: Ել չի լսի՝ ես, բալա ջան, թեզնից բան դուրս չի գալիս, էսինչը ոնց ա օֆիս բացել, միլիոններ ա աշխատում...

Ծեմի անկյունից եր դիմի խանութ թերվեր, լսեց իր անունը.

- Դամին, Դամին, - Վաղոն եր կանչում, գա-

րեցի կրոակի դիմաց հայաթի տղերը ոչի բկից գարեջուր էին խմում, - արի, արի...

- Զե, չեմ կարա, Վաղոն ջան:

- Արա, արի մի բաժակ դիվա խմի, հովարայրում եմ:

- Զե, աղե, երեկ օաս եմ խմե, էսօր գլուխս ցավում ա:

- Կակորազ, մի բաժակ խմի, գլխիդ ցավը անցնի, - Դամին տատանվեց: Եիշ ա ասում, մի բաժակ որ խմի՝ կղզվի ու, որ Լիլիին հանդիդի, լավ կզգա: Վաղոն դժվար վրան ֆռար, հազար տարվա ընկերն ա: Դամին մոտեցավ ու անմիջաղես ձեռին հայտնվեց շիզը:

- Ո՞նց ես, ախողեր, - հարցրեց Վաղոն մյուսներին աշխով անելով: Դամին շիշն արագ բերանը տարավ ու վեր բարձրացրեց, իր աշխով անելը չի նկատել: Գարեջուրը կլկլացնելիս հասկացավ, որ սխալ արեց: Լավ, շիզը կդատարկի ու կիեռանա:

- Այ Դամի, չես ասում՝ ոնց ես:

Շիշն իշեցրեց ու ասաց:

- Լավ եմ, Վաղոն բանակ են տանում,

Դեռ մայեց օչին: Դեռ կեսն էր խմել:

- Արա, թեզ ուր են տանում: Տունի թնդանորի միս:

- Եհ, եսիմ, - շիզը բաշեց գլուխը ու դասարկեց, - դե լավ, ես գնացի:

- Արա, սղասի, ո՞ւր ես եթում, մի շիշ էլ իմ հաշվին, - Դամին ձեռից բռնեց ճուճն:

- Զե, չեմ կարա, կվատանամ: Երեկ ոնց գլխիս բերիր:

- Ի՞նչ բերի, աչիդ բան ա՞ էկել, - գոհունակ ժմայլով հարցրեց ճուճն:

Դամին ժմայլաց.

- Աղե, ինչքան ուզում ես՝ խմեմ, էլ բան չի երևում, - դատախանեց ու գնաց:

- Դե լավ, սից մի խոսա, չես հիշո՞ւմ ոնց էիր գոռում...

Դամին հետ ֆռաց, - արա, թեզ ի՞նչ, էրևում ա, չի երևում: Վարեւ հարզել ես, - ու ժարումակեց ճամփեն:

Ինչչ իրա կյանքը էստես դասավորվեց, սրանց հավասար տղա էր, ամեն ինչ տեղը, ով կարա իրան ասեր՝ աչիդ վերևը հոնի կա, խեզը կուտեին՝ կատեին: Ու հանկարծ տեսիլները, մասող-սպանող տեսիլները: Երև իսկամես ուղեղի ցնցումն էր: Էս մի թիւէկը ճիշէ էր ասում՝ տղա ջան, մի մտածի, ու եղ գառանցանները էխոգեն են, ուղեղի ցնցու-

մի հետևանք, տարիի հետ կանցնի: Լավ էր՝ էս բժշկին գտան, թե չէ անհույս զիժ էին սարթել: Չեր թիւկ ասողի մերը... Գարեգուրը իսկապես դզեց, բայց էլ խմել չի կարեի, ֆոյո: Խանութի դրան դիմաց, այ թեզ զարման, հայտնվեց Լիլին:

- Լիլի,- դիմացից էկողը հրեց մի կողմ Համին: Ուսով ընկավ դրանը ու եր ուղղվեց, ռուրջը ոչ ո՛չ չկար: Երևի աչին էրևաց: Խանութում, վաճառասեղանի առաջ դրանը դարձած, Համին բարացավ:

- Ի՞նչ ես սառել, Համի,- ծիծաղելով հարցրեց վաճառողութին:

Լիլին ի՞նչ գործ ունի էսեղ.

- Լիլի:

- Լիլին չի, Լիլին չի: Չեր հարևան Համիկն ա,- Համիի ձեռքը ցնցելով՝ աչերի մեջ գորաց վաճառողութին:

Դենց Համին արթնացավ, հայացը ցցեց դիմացը դաշի ժամացույցին: Արդեն 5 անց 10 ա:

- Այ տղա, ո՞նց ես,- բազմոցի մոտ, գլխի վերև մայրն էր:

- Լավ եմ, մա:

- Ջո չէ՞ր խմել հայաթում:

- Ձէ, մա:

- Բա ինչի էիր էլի դրա տալի:

- Զգիտեմ, տեսն ստացվեց: Դո՞ւ էի տալի:

Մայրը չղատասխանեց, միայն արհամարհական հայացը սահեցրեց Համիի վրայով:

Ներկայացումը շուտով կսկսվի: Լիլիի դերը 20 րողե հետ ա: Կիասցնի: Գոնե վերջին անգամ Լիլիին բենում տեսնի: Համին էս անգամ առանց դժվարության ոտի կանգնեց: Փորը նվազաց: Ձէ, էս վիճակով չարժի գնալ, դեմք ա դատարկվել: Արտաքրանքը շարժվում էր արտանոց, և Համին ունիտազին նստած հրճամանով իհուում էր Լիլիի ծոված ժողովը, բունի կաղողութեակը: Ամենահաճելի իհուությունները գալիս են, եր բայց մանդից մեջից դուրս ա գալիս: Նոր էր դդրոցն ավարտել, եր դասընկերոց ծնունդին հանդիմեց Լիլիին, և հենց էդ երակը սիրտը թթռացրեց: Ծանոթացիր, Համի, մորենուիս աղջիկն ա, փորձում ա դերասանուիի դարնա: Երեւ տարի ա անցել, ու Լիլիի երազանն արդեն կատարվում ա, ճիշ ա, դեռ չի հաջողվել բատերական կրթություն ստանալ,

բայց մարդը նոյատակին հասավ, արդեն բեմ ա դուս գալի: Զիշ անց Համին մի անգամ էլ կտեսնի Լիլիին բենում արտասանելիս. «Ես էլ եմ դատաս, ինձ էլ զենի սվեր, հայրենիքի ոգին թև է առել, ու իմ բոլոր սիրելիները նրա տեսնվ են հայտնվում»: Լիլին էլ իրան սիրեց: Իրա ի՞նչը սիրեց: Ու նման տարօհինակ մարդ չկա աշխարհում: Ինչ տարօհինակություն, ուղեղիս ցնցումից ա, Լիլի ջան: Էդ ի՞նչ: Դրա դատանով էլ անդասման ես: Ես եմ ու դատամանը, կտեսնես, երկուսով ոնց եմ են հաղթելու հիվանդությանդ: Ձէ, արագացնել ա դեմք: Համին դեռի կանգառ գնաց տեսնի հետևով, որ տղերին նորից չհանդիմի: Բանակում մի բաժակ չի խմի: Ոչ ո՛չ հանկարծ չիմանա իրա տեսիլների մասին:

Ավտոբուսը 20 րողեում կիասնի, էնդես որ հանգիս կարելի ա ստասել: Բանակը կարծես միակ փրկությունն ա, կյանքը նորից սկսելու ավելի լավ առիթ չի լինի: Ամեն ի՞նչ ցնցվում ա, էն որ ոչ մի նասնազիտություն չունի, ոչ մի արհես չի հասցրել սովորել, մեկ էլ դարզվի, որ չի վախենում, որ տեղը գալիս ա, լավ էլ աշխատում ա: Պատերազմում դու զինվոր ես, ենցից ցաւ իմացություն չեն դահանջում, ավտոնատը տալիս են ձեռդ ու հրամայում: Միայն հրաման կատարես: Էնտեղ կերևա, թե իմը իմչեր կարա: Լավ հնարավլություն ա: Ավտոբուսը էկավ: Նստելու տեղ չկա: Լիքն ա: Ոչինչ, կկանգնի: Էսեղից 6 կանգառ ա: Ամեն կանգառը թեզ 5 րողե: 6 անց 20 բատրոնում կիմի: Ու իսկապես տեսիլները էս անգամ անվերադա կանհետանան, հրդեհները վերացան, չէ, կարմիր, գարեւի հրդեհները: Երեխանները, որ ձեռները բռնած իրեն ցըանի մեջ առնում-դարում էին, էլ չեն գալիս, չէ, չեն երևում, չէ, անցավ, չէ: Ուտեմ անցնում ա, իիմա միայն Լիլին ա երևում, միայն Լիլին: Որ չխմի՝ Լիլին էլ չի երևա: Բժիշկը ճիշ էր տասում՝ տղա ջան, ալկոհոլը ու ամենահահավոր թշնամին է, խմիչքը ուղեղիդ համար նոյնն է, ինչ ջուրը՝ սերմի համար, ջուրը որ սերմին ես ածում, ծլում-ծաղկում է, չէ, օդին էլ, որ խմում ես, ցնորեներդ է ծլեցնում: Բանակում բերանն օդի չի տանի, մի ամիս էլ Լիլիին չտեսնի, դատերազմը, զենի կտեղեն ու այլս վերց տարադաններին: Բայց տեսիլները Լիլիի դատանով վերացան, թե՞ դեղերի: Լիլին տասում ա՝ իմ: Բժիշկը՝ տեսա՞ր ոնց բուժվեցիր: Բայց նայի,

Վահաճ Իշխանյան

Բեմադրություն՝
Երկու¹
տարբերակով

Կողի աղջիկը չի բառում: Կողը կանգնած, սիրում, ու մտնով չի անցնում՝ խմսվի: Առաջ լիներ, սեղմվել եր, որ խվեր աղջկա մեջերին ու որին, իբր ավտոբուսը լին ա: Դիմա կողը յա կանգնած, յա չկանգնած, իեզ խերին չի: Եղ էլ մի հիվանդություն եր, էլի: Որ Լիլին չհանդիդեր, մինչև հիմա ավտոբուս էր հատուկ նստելու, որ աղջերին խմսվի: Լիլին իրան փոխեց, մարդ սարեց: Առաջին անգամ, ոնց որ եսօր լիներ, տարավ իրանց տուն: Տնեցիք բաղադրում չեին, ու աճբողջ գիտեր եր ինչ կայֆ եր: Առաջինը որ մասրեց, ոնց էր տեսա մնացել: Ինը գիտեր, որ դիմի շարժվեր, բայց էր ռողերին մտնով չանցավ: Դամի, շարժվի, մասրու-հանի, - ասում էր տակից Լիլին: Լիլին փորձ ուներ ու գիտեր ոնց են անում: Գիտերվա մեջ սպորտեց ու են ոնց էր շարժվում: Ինը սկի մտնով չէր անցնում հաւըլի: Լիլին հաւըլը եր՝ մալադեց, Դամի, տասերկու անգամ: Գորզնի յորո: Էղ օրից արդեն իրեւ տարի ա անցել, բայց տեմդերը չեն դակսել: Դիմա Լիլին մասները խցկում ա դոչի մազերի մեջ՝ էս ես եմ աճացրել, էի: Լիլին ասելով՝ խելքը գնում ա իրա համար: Զո նման շինող դժվար թե լինի: Բամի չափսերն էլ յանմ շաս մեծ են, ասում ա՝ տեսն չափսեր չեն լինում: Լիլին խելքը գնում ա: Խմոր էիր, խմոր, տեսա՞ր ոնց տրամադր դաշճի: Ու ինը սաղ ձևեր սովորացրեց: Եիտ ա ասում: Իրա թժիւկը Լիլին ա, Լիլին:

Արդեն ավտոբուսի դժմերը փակվում էին, երբ Դամին հասցրեց իջնել: Կարծես էրեկ հարբած չլիներ, ուշադրությունը շեղվել էր գլխացվին և թուլությանը հանկարծ հաճելի-որեն փոխարինած հոգեկան հանդարտությանը: Թատրոնի մուտքն ամայի էր, և միայն ափիցից կարելի էր ենթադրել, որ ներսում ներկայացում ա.

«Ժիրայր Զեյթունցի
«Անմահների իրավերը»
Հոկտեմբերի 7,8,9,10,11,12»:

Մի երկու լուսարձակ լուսավորում էին բեմը, դահլիճը խավար էր: Դամին շարժերը շուափելով հասավ բեմին ու առաջին շարժում նստեց: Աչերը խավարին ընտելացան: 6-7 հանդիսատես կար, դահլիճը դատարկ էր: Զիշ անց Լիլին կիայնվի:

Սովարամետի կոչի տեսարանն է, մի կողմից՝ ամրոցի, մյուս կողմից՝ խճիթների ֆոնին, բրոնզագույն կտորի մեջ փաթաթված,

բարին կանգնած Սովարամետը ձառռում է՝ «դու, ծովյ ժողովուրդ, ոսխի սմբակների տակ ու մանուկների երջանկությունն են տրում, իսկ դու, բրիչը ձեռիդ, աստված ես կանչում»: Մի գյուղացի կին, որդու ձեռքը բռնած, լսում է սովարամետին: Բեմ են սկսում դուրս գալ մյուս գյուղացիները, ահա և Լիլին սաստնցու տարազով, ուժերը հատակին սահեցնելով, հայտնվում է: Գյուղացիները հերթով, սովարամետի ձարից ոգևորված, բացականչում են՝ ես ու զինվորն եմ, ես էլ եմ ու զինվորը: Յերբ հասավ Լիլին՝ «Ես էլ եմ դատարաս, ինձ էլ զեմի սվեր, հայրենիի ոգին թե առել, ու իմ բոլոր սիրելիները նրա տեսնով են հայտնվում»: Սովարամետը բարից իջնում է, ժողուրդ դեմին մոտենում Լիլին ու ափի մեջ առնում նրա կզակը՝ «ոչ, դուստ իմ, ազգին ոչ միայն զինվորներ են անհրաժեշտ, այլ գուցե առավել՝ զինվորի մայրեր»: Վարագույր սկսեց իջնել, Լիլիի դերը ավարտվեց:

Ամենադժվարը Լիլին բացարելն ա լինելու, մի կերպ տակից դիմի դուրս գալ: Իսկ սովարամետը: Որ բանակ գնա, Լիլին դրա տակ չի դառկի՞: Ներկայացման մեջ թողնում ա դեմքը ույի: Դամ էլ էս դերասանն ա ռեժիսորին համոզել, որ Լիլին էս դերը տա: Ինչ իմանաս: Որ բանակ գնա, Լիլին կատարությունից մեկ էլ տեսար արեց: Էլ Դամին իրա տարօրինակը չի լինի: Տարօրինակը ի՞նչ, հայտնի դերասանը դեմն: Դամին դուրս էկավ դահլիճից ու բարձրացավ ետնաբեմ: Դերասանները բեմի վրա խմբված խոսում էին: Լիլին նետվեց ու Դամին դիմն գրկեց:

- Ո՞նց էր:

- Եսօր շաս լավ էր:

- Դա՞,- ուրախացավ Լիլին ու Դամիի ձեռիցից բացեց,- գնամի հանդերձարան, տեսնեմ ինչեր ես հորինում:

Լիլին դրան մեջ բանալին էր դաստեցնում: Դամին չէր համբերում, էս բացարությունները մի ձևով ավարտվի-վերջան, ինչ լինում է, թող որ լինի միանգամից:

- Լիլի, վաղը գնում եմ:

- Զհասկացա, լուրջ ե՞ս ասում,- արդեն սենյակում թերահավատուն հարցրեց Լիլին:

- Զո արև:

- Ո՞նց թե, էղ ե՞ր կանչեցին, ե՞ր կամի-սիան անցար:

- Դե լսի, մինչև գնալս ենց չէի ուզում ասեմ:

- Ինչո՞ւ:

- Դե լսի, մի ժաքար առաջ զինկոմիսարհատից դուքը ծեծում են: Բացում եմ՝ զինկոմիսարհատից մայոր Շովիաննիսյան, և էլի էրկու զինվորական: Մի խոսքով՝ ենք էկել ենք բանակ տանեմ: Մի կողմից՝ ես, մյուս կողմից՝ մեր թթեր ենք ցոյց տայի, բա ես ազատված եմ, ես եմ, ես եմ: Կեչ: Նախարարի հրամանն ա. ճակատը դատարկ ա մնացել, էսկոմ-էմկոմ: Ու տարան զինկոմիսարհատից:

- Բայց ոնց, Շամի, ինը լուրջ խանգարում ա:

- Դրա դատախանն էլ էղավ: Դու ազատված ես հերթական զորակոչից, սա համընդիանուր զորահավաք ա, արտակարդ իրավիճակ: Զոնը տրավմատիկ փսխուզ ա, ոչ դրոգենիվ, այս իրավիճակի համար կամիսիան թույլ ա տվել: Ուրեմն ես հիվանդությունը խսկալես շատ լուրջ չի:

- Լավ, ինչի ինձ չասեցիր:

Սա մյուս ամենադժվար հարցն էր.

- Լիլ, ես մայորին խնդրեցի, որ էրկու օրից գամ, գործերս վերջացնեմ ու երդեցի, որ իմ ոտով կգամ, նա էլ թողեց, լավ մարդ ա էրևում: Դե դատկերացրու, չեր թողել, ու տարել էին, դու առանց ինձ տեսնելու կիմանայիր: Կամ փողոցից դատահական տարել էին:

- Բան չիասկացա՞ւ:

- Մի խոսքով, վաղը առավել գնում եմ:

Թեզ չեմ ասել: Կներես:

Լիլին արորի մեջ ավելի փորձացավ: Շիմա թվում ա, թե նրան ափի մեջ կարա տեղավորի: Զումիի երակի կաղույթը ավելի ընդգծվեց: Աչերը լցվեցին.

- Լիլի, հասկացի, ես ինչ անեմ, ու տանում եմ: Գիտես, ես ուզո՞ւմ եմ:

- Զգիտեմ՝ ինչ ես ուզում, բայց մի բան գիտեմ, ինձ համար հետև չի լինի: Եսիան տարի միասին ենք դայլարել, որ դպվես, ու արդեն ամեն ինչ դպվում էր: Շանկարծ մեր ամբողջ աշխատանքն ու սերը միանգամից ջուրն ես գցում: Շիմա ինչ ան ուզում ես աչերդ թրջի:

- Լիլի, մեր սերը ո՞նց ա ջուրն ընկնում: Շանգիս եղի: Իրեմ ամսով են տանում, սա ժամկետային ծառայություն չի, համընդիանուր զորահավաք ա, ինց սահմանին վիճակը խաղաղվի, տուն կգամ: Կարող ա իրեմ ամիս էլ չմնամ:

- Էնդես ես խոսում կարծես կարտու հավաելու են տանում: Իրեմ ամիս: Ես մեկն էր

դակաս: Լիլի, տես, ոնց եմ դպվում, Լիլի, ես ամբողջը ու օնորիկվ, Լիլի, հես ա, կտեսնես, մի տեղ կը նդունվեմ, մասնագիտություն էլ կսաման, Լիլի, մենք միշ իրա հետ կիմենք, հիմա էլ՝ Լիլի, իրեմ ամիս դատերազմ: Կրակ ու ցավ:

- Էս էլ դիմացի, ու կգամ, տուն կվարձեմ: Մամաս խոսացավ սկզբի ցըանում վարձի փողը տա:

- Ի՞նչ վարձի փող: Լավ էլ գիտես, որ փողը էական չի: Էլ ենք չեմ հավատում: Մեկ ա...

Չէ, էսիան ճնշման դիմանալ հնարավոր չի, համկարծ կսկսվեն տեսիլները: Տղա ջան, համկարծ չներվայնանաս, ուղեղող լարվում է, մեկ էլ տեսար՝ սկսվեց:

- Լավ, Լիլ, խնդրում եմ, վաղը գնում եմ, մի ժիշ բարի էղի:

- Բարի՞: Ուրեմն որւ մեկ էլ երդես թունեւ ես բարի լինեմ:

- Գոնե բարի ճանադարի չես ասում:

- Եի, ասեմ-չասեմ:

Արդեն դիմանալ անհնար էր, կրկին էրեկվա խմած օղին մարմնի ինչ-որ հատկածից բարձրացավ ուղեղ: Եվ իրա համար, և Լիլիի ծիծ կանի՝ հենց հիմա դոկվի:

- Լավ, չեմ դիմանում, կներես, Լիլ,- ու Շամին Լիլիին աթոռից հանեց, դիմոդ ուրեր համբուտց, - հաջող, - ու դուրս էկավ: Լիլին հետևից ոչ մի բառ:

Ուղիղ 9-ին զինկոմիսարհատում էր: Դարդասի դիմացի հրադարակում մի 100 հոգի խոնված էին, զորակոչիկները իշ էին, մի 20 հոգի կիմեին, մյուսները հարազաներն էին: Ինչ ծիծ արեց, որ մորը չքողեց գա: Սամ, նյարդերս չեն դիմանա: Բայց ին սուս չեր: Խսկալես, անընդիա՞Շամի ջան, զգույց կմնաս, Շամի ջան, ինձ հիշի, որ հիմարություններ չանես: Ինչ ան դիմանաս:

Դարդասի դրմերը բացվեցին.

- Միայն զորակոչիկները, - գոռաց ներսից հայտնված լեյտենանտը՝ դիմացի կանգնածներին իրելով:

Զինկոմիսարհատի բակում Շամին մոլորված ուրեց նայեց: Ո՞ր կողմ գմա: Զինվորակամները բարձրածայն կարգադրություններ անելով, գործնական, արագ-արագ, գրեթե վազելով աջունակ էին սլամում: Ինչ-որ մեկը հարվածեց Շամիի ծոծրակին.

- Ի՞նչ ես ըվարել-կանգնել, - բարձրահա-

Վահագ Իշխանյան

Բեմադրություն՝
Երկու
տարբերակով

սակ մի լեյտենանս բատով գոռաց Դամիի
վրա:

- Պարոն լեյտենանս, ես նոր զորակոչիկ
եմ, չգիտեմ ուր գնամ:

- Արի հետևից, կիմանաս՝ ուր գնաս,-
ասաց լեյտենանը ու արագ բայլեց: Դամին
նրա հետևի մասպ երկարականի ժենը, աղա
միջանցիվ հայտնվեց մարզադահիճում:
Բասկետբոլի հրադարակի երկայնով շար-
ված սեղանների մոտ 3-4 հոգի հերթ էին
կանգնած: Էստեղ ի՞նչ անի, գուցե մոտենա
սեղաններից մեջին: Դամին նկատեց իր միակ
ծանրութիւն՝ լեյտենանին, որ թերվել էր սեղա-
նին ու ինչ-որ բան էր փսխում: Դամին մոտե-
ցավ նրան.

- Պարոն լեյտենանս, իհմա ի՞նչ անեմ:

Լեյտենանը մի դահ ոււաղիր նայեց
Դամիին.

- Արա, իու դերիլ չես, ներկայացիր,
քող արձանագրեն, մնացածը իրեն կասեն,-
ասաց լեյտենանը ու կրկին անցավ փսխո-
ցին:

Դամին մոտեցավ առաջին հանդիդած
սեղանին.

- Անուն, ազգանուն,- առանց վեր նայե-
լու խոսեց սեղանի դիմաց նստած ենթաս-
տան:

- Դաստակյան Դամին:

- Կոչիկի համարը:

- 40

- Գլխի համարը:

- Զգիտեմ:

Ենթաստան գլուխը բարձրացրեց.

- Ո՞նց չգիտես: 60 եմ գրում,- ու գլուխն
իշեցնելով շարունակեց գրել,- իմացի՝ ամե-
նակարևոր դատերազմում գլխի չափն ա,
ամեն ինչ վրադ կլիմի, մենակ հակագազը
սիսալ չափս էրավ, կրտած ես:

- Ես ինչո՞ւ են սվյալներն ըստեղ գրում:

- Բա որտեղ գրեն: Կես ժամից ճակաս են
գրում,- դատախանեց ենթաստան՝ շարու-
նակելով գրել,- Դաստակյան, Երկորդ գու-
մարտակ, առաջին դասակ, 10 րողեցից բա-
կում շարված:

- Իսկ հագո՞ւատը:

- Դագուստը՝ ճակատում: Թուրեր չի
սղասելու, որ դու հագուստ ստանաս:

Ծիծ ա, ինը ավտոմաս հանդել-հավա-
թել էր, դդրոցում զինդեկը իրենից չէր բողո-
նում: Նույնիսկ երբ առաջին անգամ տարան

կրակելու, գովեց՝ մալաղեց, Դաստակյան,
դու լավ նուանառու կդառնաս: Բայց իհմա
մեկ էլ մոռացած լինի: Մինչև մարտի մասնելը
հնարավորություն կտան մի ժիշ վարժվելու:

Բակում միայն ինքն էր բաղաբացիակա-
նով, բոլոր զորակոչիկները զինվորական հա-
գուստով էին: Մոտեցավ նորակոչիկներին
կարգադրություններ ամող լեյտենանտին.

- Պարոն լեյտենանս, հագուստ իհմա՞
դիսի ստանամ:

- Դու ո՞վ ես:

- Դաստակյան Դամին, Երկորդ գումար-
տակ, առաջին...

- Արա, իու դու էշի ականջում բնած չես:
Գնա հագուստ ստացի:

Դամին վազգով ցեմ մտավ: Գտավ հա-
գուստի դահեսը: Մի սենյակ էր կենտրոնում
դատային հագուստների առաս դեզ: Դամը
հենված ենթաստան գրուցում էր իրեն գրան-
ցողի հետ:

- Բա ասեցի՛ ճակատում ցոր կտան,
հայացք բռնացնելով հարցրեց Դամին:

- Աս, ես ինչ իմանամ, ախտեր զան,-
ձեռքեր դարզած ենթաստան սկզբում բողո-
նեց Դամին, հետո ցըվեց ընկերոջ կողմը,-
մի գումարտակին ըստեղ են հազընում, մի ու-
րիշին եղբես ուղարկում, դե արի գլուխ հա-
նի:

- Անունդ ասա,- հարցրեց դահեստա-
դեսը:

- Դամին Դաստակյան:

Ենթաստան սեղանին դրված մասյա-
նին կրացավ, նում արեց ու դեզի միջից
արագ ջոկեց հագուստը՝ կոչիկ, գոտի, դարչ-
նագույն շալվար, կիտել, գլխարկ:

- Դենց էստեղ հազընվի, ու ցորեն էլ էն-
տեղ դի,- ու ցուց սվեց դասի մյուս անկյու-
նում ցորեն դեզը: Դագուստը լայն էր վրան,
բայց գոտին որ ծգում ա, լայնությունը չի ան-
հանգստացնում: Դատային հագուստից ինչ-
որ հոս էր բուրում: Ուրիշ անգամ լիներ՝ էլ հո-
սից կզզվեր, բայց իհմա նույնիսկ դուր ա գա-
լիս, ինչ-որ բանից ազատվածության զգացո-
ղություն ա առաջացնում:

Գումարտակը շարված էր երեք հրամա-
նատարների դիմաց: Դամին իր դասակը
գտավ և վերջում կանգնեց: Դժվար չէր, ընդա-
մենը Երկու դասակ էր շարվում, մի 25 հոգի:
Բակում Երկու ուրալներ էին հայտնվել: Երև-
սանի են իրենց տանելու:

- Գումարտակ, զգաստ, հավսար, հավասարություն դեղի կենտրոն,- մայոր Շովիան նիսյան ա հրամաններ տալիս: Զեկուցեց փոխգնդադետին.

- Պարոն փոխգնդադետ, երկրորդ գումարտակը դաշտաստ է մարտական առաջադրանին:

- Ազատ, ձևականությունների ժամանակ չկա,- խոսում ա փոխգնդադետը,- կարծեմ բոլորդ ծառայած եք:

Շամկարծ ջահարցի՝ ո՞վ չի ծառայել, ես տանի մոտ դե արի բացարի:

- Կա՞ն չծառայածներ,- այնուամենայնիվ հարցեց փոխգնդադետը,- եթե կան, թող առաջ գան:

Շամին ու ևս երկու հոգի առաջ եկան: Շիմա կիարցնի՝ ինչու չեք ծառայել: Այ էստես, իենց սկզբից ա մարտ տան ընկնում:

- Զենիի հետ վարվել գիտե՞՞ի:

- Այո,- ասացին երեն է:

- Բա կիմանաֆ, բա ինչ, հանցագործներ,- ծիծաղելով ասաց փոխգնդադետը: Գումարտակը նրա հետևից ծիծաղեց:

- Լավ, անցեմ տեղներդ:

Շամին թերևացած հետ զնաց:

- Զեզ երկար-բարակ ոչինչ չեմ բացարի: Միայն հայսնեմ ձեզ մեր նախագահի, նախարարի և հրամանատարության անունից ընորհակալություն, որ որու բողի տղաների նման չփախսաֆ, գիտակցեցին, որ հայենիք իրով վաճանգի տակ է: Ենու է, սահմանին ցրադարձ է նկատվում, բայց վաճանգի դեռևս լուրջ է,- ասաց փոխգնդադետը: Ենու լուր զնաց-եկավ դասակների դիմաց, ու շարունակեց,- 10 րոպեից կօշարվեմ: Ուրեմն իմացեմ, ծառայելու եք հարավարևեյան սահմանում, սահմանաներձ տարածներում: Շազորություն եմ ձեզ մատքում: Իմացեմ, երկիրը ձեր կարիքը շատ ունի,- աղայ ցըզեց մայորի կողմը ու ինչոր բան ասաց:

- Առաջին դասակ՝ դիմացի ուրալը, երկրորդ դասակ՝ հետևինը,- հրամայեց մայորը:

Սեթենաները հենց շարժվեցին, թափի մեջ սկսվեց աշխույժ խոսակցություն:

- Տղերի, ո՞ւ են մեզ տանում, ո՞վ գիտի:

- Կարծեմ Մարգահովիտի կողմը, լսել եմ, մերոն առաջ են շարժվել:

Ուր էլ տանեն, մեկ ա, ոչ մի տեղ էլ մյուսից վաս կամ լավ չի: Կարևոր էն ա, որ հարավ են տանում: Զմեռը դեմն ա, իսկ էնտեղ

տաք ա անում:

- Այնե, դու խի՞ չես ծառայել,- էս իրա՞ հետ են: Շամին կողդ նայեց: Իրան էր նայում կողինը:

- Ուղեղի ցնցում եմ ունեցել,- հիմա հացորդ հարցը կտա:

- Իսի դրա համար ազատում ե՞ն:

- Այնե, բարդություններ եր տվել:

- Էլ մի, էլ մի սից խոսա: Ոնց որ ուղեղի ցնցումը չեմ իմացել ինչ ա: Այ ախոյեր, դու փող տված կլնես, ճիշտը ասա,- Շամին չշատասխանեց, միայն խորամանկ ժմաց: Լավ ա, թող իմանան, թե փողով ա ազատվել: Բայց ինչի՞ ոհիսի ամեն անգամ թագնի, լավ, ինչ կա ամաչելու: Թի՞չ նարդ կա, որ հոգեկանը խանգարված ա, իրանից ավելի ծանր վիճակում գտնվողներ կան՝ վաս չեն զգում, լավ էլ վստահ, առանց մտածելու աղրում են: Ինցն ինչի՞ ա եղբայր ամաչում: Ամեն դեղում, որ վթարը չիներ, կյանքը հաստատ ուրիշ ձև կդասավորվեր: Կրթություն կսանար ու էսօրվա օրով մի լավ գործ կումենար: Ընկերներից ինչո՞վ եր դակաս, ոչ մի բանով, դեռ տեղ-տեղ էլ իրա խելքը ավելի եր հասնում: Զանի տարի հանարյա գերազանցիկ էր: Վթարը իրան կուրեց: Քետագայում եր ցնորդները վերջնական ուղար եր: Այս իմը նկատել էր դիմացից էկող մեթնան՝ տապ, տապ, նայի դենի: Ի՞նչ տապ: Սերը ճիշտ ա ասում՝ որ հարեցողությունը հորիցու ա անցել: Իրա գործը կերավ, թեզ էլ ինվալիդ սարթեց: Բայց գործե իրա հիվանդությունը իրո՞վ ցնցումի հետ կատ չունի: Լավ, չորս տարի հետ ինչու հայսնվեց: Զե, էս էլ կանցնի, որ իրան հետևի, էս փորձանից էլ կազավի:

- Այ ախոյեր, մի բան էլ դու ասա,- Շամիի ուսն իրեց դիմացի տղան:

- Այնե, էրեկ շատ եմ խմել, հիմա մի իհշ լավ չեմ:

- Ենսա, տեղ հասնեմ, մի բաժակ կիմես, կդզվես: Քիմա մի հաս անուն- ազգանունդ ասա:

- Դաստակյան Շամլետ:

Տղան տեսի մեջ գրանցեց անունը:

Մի՞թե ուրիշ բան չէր լինի հորինել, դե արի սար տակից դուս արի: Շամին ճակասն առավ ափերի մեջ: Ենչի բժշկին, իիչի բժշկին՝ խմելը մահ ա, խմելը մահ ա, խմելը մահ է, խմելը մահ է, խմելը մահ է, խմելը մահ է...

Վահան Իշխանյան

Բեմադրություն՝
Երկու^o
սարբերակով

Արդեն մթնել էր, երբ մեթենաները մտան ցողկենություն: Զորանոցի հրադարակում գումարտակը շարվեց: Զինկոմիսարիան լեյտենանտը, որ Համիլին հագուստի ուղարկեց, եսեղ էր: Զեռի մատյանը բացեց ու սկսեց կարդալ:

- Աղիբեկյան:
- Ես եմ:
- Աթարբեկյան:
- Ես եմ:
- Դաստակյան:
- Ես եմ:

Հավանաբար հիմա իրանց ուժեղու բան կտան, ամբողջ օրը սոված են մնացել, բերանը մի կտոր հաց չեն դրել:

- Ո՞ւմ անունը չկարդացի,- հարցրեց լեյտենանտը: Պատասխան չեղավ,- դասակի հրամանատաներ, ինձ մոտ:

Առաջին դասակից առաջ գնաց Աղիբեկյանը՝ ուրայի մեջ Համիլի անունը գրողը: Ուրեմն, էս ա իրանց հրամանատարը:

- Պատրամ են ձեր ցուցակները:
- Ճիշտ այդպես,- դատասխանեցին Երկուսն էլ:

- Դե ուրեմն, սրանից հետո դուք կսուզեք,- հետո լեյտենանտը դիմեց ամբողջ գումարակին,- ուրեմն էստես, հիմա ձեզ հաց կտան: Հետո կսանանի մի շաբաթվա դայուկը: Հետո զենք կսանան ու դավայ առաջ: Ազդարձ, բայլով մարտ,- ու լեյտենանտը առաջ ընկավ, գումարտակը՝ նրա հետևից ուղիղ ճաշարան:

ճաը բերեցին նորակոչիկ զինվորներ: Մրան ոնց ու դպրոցական լինեին, յոթերորդ դասարան, ավել չէիր տա: Կերակուրը էր դրես վաքը չէր, ոնց ու բաղադրում են ասում: Մսից էր մի իի նեխահամ գալիս, շիլայի մեջ էլ առը շատ էր լցրած: Բայց ոչինչ, սնունդ հնարավորին շատ դիմում էր ընդունել: Բժիշկն ասում էր՝ սնունդ, սնունդ: Իսկ բանակում՝ առավել ևս:

- Գումարտակ, ոսիի,- լեյտենանտն էր հրաման տալիս:

Ավտոմատը երբ ձեռիդ էս առնում, մոր զգացողություն ա առաջանում, մինչ էր երբսէ չունեցած: Ճիշտ ա, Երկու-իրեն անգամ դրդիքններում ավտոմատը առել ա ձեռը, կրակել ա, բայց դե էն ուրիշ էր, իրան գրանցված ավտոմատ չէր, կրակել, հանձնել ա: Իսկ

սա գուցե ամիսներով հետը լինի: Ավտոմատը ձեռիդ ուրիշ մարդ ես: Մենակ մի թերություն ունի՝ ավտոմատը ճիշտ հետերդ լինի, ուր էլ գնաֆ, կորցնեմ՝ գիշներովդ եթ դատասխան տալիս, դա ձեր մարմնի նոր մասն է:

- Դաստակյան, ինչ ես օօմել-կանգնել, յաշկները տար,- իր դասակի հրամանատարն էր ականցին գուղում: Կողին դահեստից գումարտակը արկղերով մթերքն էր ստանում, Համին ավտոմատը գցեց մեջից ու ծանր արկղը կողինի ձեռից առավ:

Երսի Երկու ժամ կլիներ, որ կրկին ճանապարհին էին:

- Ժամը բանիսն ա,- հարցրեց Համին կողին նստածին:

- Ժամն ինչ ես անում,- ասաց կողինը ու մթության մեջ ձեռիդ աչին նոտեցրած փորձում էր ժամը ճաշել,- 2-ը:

Համին աչըն մի իի կողցել էր, բայց ուրալը էնդես էր ցնցում, որ մելքն անհնար էր: Ուրաները վերջադես կանգնեցին: Գիշերվա խավարում նկատվում էին ժենի ուրվագծերը: Շարվելու հրաման արձակվեց:

- Ուրեմն, տղաներ, էսեղ եթ մնալու: Գյուղի դպրոցի ժենին կլինի ձեր զորանոցը: Հարցեր կա՞ն:

- Պարոն լեյտենանտ, սա ինչ գյուղ ա,- լսվեց շարի միջից:

- Ծաղկավան: Դե էստես, սկզբում մթերք տեղափոխեմ, հետո ինքներդ տեղափորվեմ: Առաջին հարկում՝ դահեստներ, խոհանոց, Երկրորդում՝ կազարմա, ձեր սենյակները: Դասակները չցրվեն իրար մեջ: Առավոտ 7-ին ոտի:

Զանի որ սենյակները շատ էին, դասակներն էլ բաժանվեցին 6-6 ու առանձին սենյակներում տեղափորվեցին: Համին միամգամից փառեց դուսակին: Դուսակը շատ էր, նոյնիսկ եթե մատդ տեիր, մուր կկանգներ: Բայց էնքան հոգնած էր, որ կեղտը ոչ մի զգվանի չղատառեց:

- Ախութեր, վաղը էս գյուղի տցերը մեր ահից կթռնեն, ի՞նչ ասիի,- թիկն տալով Համին կողիդ ասաց Աքրահամյանը: Բոլորը ծիծանեցին: Հետո շրջեց Համին կողմը.

- Դաստակյան, վաղը մի դուց բերեմ ծծցնես,- Համին թեթև ժողովաց,- ի՞ը:

- Ես..., - Համին ինչո՞ր բան փորձեց ասել, բայց լեզուն չդժուվեց, ու միայն չկադապված հնչումներ թռան բերանից:

- Արա, դե խոսա,- Արքահամյանը բարձրաձայն բահ-բահ ծիծաղեց՝ բոթելով Համին ոտին, մյուսներն էլ հետը:

- Աղե, եր բերիր, որ բան չարին,- իրեն սիմելով խոսեց Համին:

- Ասա, էի: Կրերեմ՝ կտենաս:

Համին տեղից վեր թռավ: Դասակ, ոտին: Դասասենյակում գոռում էր հերթաղահը:

Լոյսը բացվել էր, բայց արևը դեռ չեղ հայտնվել: Բակում դասակը շարվեց: Լեյտենանը գրուցում էր մի անծանոթ մայորի հետ: Դոյրոցի շուրջը գյուղի տնակներն էին, որ անկանոն ծզվում էին լաճովով վեր: Գյուղից էն կողմ կարմրադեղին մացառներ ու ծառուտներ էին ցրված: Սիրուն բնություն ա, օրը հաճելինեն ներծծվում ա մարմնիդ մեջ:

- Առաջին դասակ, չորս բայլ դեղի աջ, մեկ-երկու,- իրամայեց Աղիբեկյանը: Դասակը դեղի կողի բայլց՝ դիմ-դիմ, դիմ-դիմ, - ուրեմն էստես, իհմա կներկայացնեմ դասակի ջոկերի հրամանատարներին և ենթականերին: Առաջին ջոկի հրամանատար՝ սերժան Արքահամյան Սարգիս:

- Ես եմ:

- Շարժայններ՝ Աքարբեկյան Արքուր:

- Ես եմ:

- Դաստակյան Համլետ:

- Ես եմ:

- Երանոսյան Անաստաս:

- Ես եմ:

Վաս չեր լինի, եթե ամբողջ ծառայությունը էստեղ անցներ: Մենակ էս Սահնու շայազություն չաներ: Մեկ էլ կոյնողական գնաց, մերը կիումի: Աղիբեկյանը մոտեցավ լեյտենամին:

- Պարոն Սուրբայան, առաջին դասակը ամբողջ կազմով շարված է: Դասակի հրամանատար Աղիբեկյան:

Հետո զեկուցեց մյուսը: Լեյտենանը, ափը ցցած բունին, շարային երկու բայլով ցցվեց մայորի դիմաց.

- Պարոն Շոխունը, երկրորդ գումարտակը դատարան առաջադրանի համար: Գումարտակի հրամանատար ավագ լեյտենան Սուրբայան,- ու կողի բաշվեց:

- Ողջուն բաջաց,- բղավեց մայորը:

- Ողջուն բաջին,- դատասխանեց գու-

մարտակը: Մայորը շատ կուտայ էր, երևի ճակատում կարձահասակությունը առավելություն ա. գնդակները չեն հասնի:

- Տղերի, ծեզ ուրախայի լուր եմ հայտնելու: Երեկ մեր ստորաբաժանումները անցել են թուրի սահմանը և երկու գյուղ են գրավել:

- Ուրաա, - ուրախ գոչեց գումարտակը:

- Սա ինչո՞ր առումով ծեր բախսից էր: Կրակի գիծ էս երկու օրը չեմ գնա: Ձեր մարտական առաջադրանին է լինելու **прочесование местности: Тиарց է:**

- Եդ ինչ ա, - հարցեց երկրորդ դասակից ինչո՞ր մեկը: Տղաները ծիծաղեցին՝ արա, էս ուսերեն չգիտի:

Սարգիս Արքահամյանը ոգևորվեց.

- Աղե, ուս դուց բունած չկա՞մ:

- **Оставитъ,** - մայորի ձայնը բոլորին զգաստացրեց, - ուրեմն ինչորես են ասում սամերել: Դուք դեմք է գրավված տարածքը, **в частности** գյուղերը մարտեր թշնամուց: Այժմ զենթերը կարգի բերեն, Սուրբայան, զինամթերը բավարար է, չէ՞-, լեյտենանը գյխով արեց, - զենթերը կարգի բերեն, կերակրվեն ու առաջ:

- Դասակը հավաքվի առաջին հարկում, որտեղ ճաշարանն ա, իսկ դու, Դաստակյան, իմ հետևից, - իրամայեց Աղիբեկյանը: Ինչո՞ւ հենց իրեն կանչեց: Երևի բանակի օրենքներին վարժվել ա դեմք: Դոյրոցի առաջին հարկի հենց մուտքի դիմացի դրան մեջ Աղիբեկյանը ձեռքի բանալին մատուց ու սկսեց չխչչչկացնել.

- Հը՞, Դաստակյան, դուսդ տեղն ա՞-, մինչ դրանք բացվեր հարցեց Աղիբեկյանը:

- Դա, բա ոնց:

- Դէ էս յաշիկը առ, - սենյակում Համին ցուց սվեց իրար վրա շարած թիթեղետ արկղերից մեկը, - ու տար ճաշարան:

- Բեր ըստե, - արկղից բաշեց Սարգիս Արքահամյանը ու գրանից ծալովի դանակ հանեց, բացեց, տեղը խրեց թիթեղի մեջ ու խրթիրթալով բացեց: Առաջին մագագինի մեջ փամփութեմները Համին շատ դժվարությամբ էր մատուցնել:

- Ըստ նայի, ոնց են մատուցնել, - Համին ձեռքից բաշեց Սարգիս Արքահամյանը: Համին նայեց նրա մասների շարժումներին ու նույնությանը կրկնեց: Երկրորդ մագագինը արդեն յուղի

Վահան Իշխանյան

Բեմադրություն՝
Երկու¹
սարբերակով

ուս էր լցվում: ճաշարան եկավ Աղիբեկյան՝ ձեռքերի ճամաների արանգները երկուական օյի:

- Տղեր, բոլո՞րդ լցրի:

Տղաները զիտով արեցին:

- Դե էկեր հաց ուտեն:

Աղիբեկյանը Երկու օյին մի սեղանին, Երկուազ մյուս սեղանին դրեց: Դիմա խմելու են: Զե, Քամի, ինչ ուզում ա լինի, չոլիշի խմես: Տղաներից Երկուազ կերակուրը բերեցին: Տաղակած կարտոֆիլ ու մսի դահածներ:

- Էս մեզ արքայական են դահում, ժեֆ ջան, - ոգլուրված դահածոն բաշելով ասաց Սարոն, - աղե, բաժակները բեր:

- Մի ուրախացի, էս ուտելիքը դրծնի, չգիտեմ ինչ եմ արածելու, - դահասխանեց Աղիբեկյանը, - Տղեր, լսե՛, տուն առ տուն մասնում եվ, իենց օարժվող բան տեսնե՞ կրակե՞: Դոււս չլինե՞, չխփե՞ ձեզ են խփելու: Քամ էլ չխնայե՞, բռոյ ձեռներներդ բացվի:

Երանոյանը բաժակները դրեց սեղանին ու նստեց: Աղիբեկյանը լցրեց բաժակները.

- Տղեր, լսվ խմեր, ոչ ո՛ք գլուխ չգուվա... մարդ ես:

Սարոն հելավ տեղից ու մատը սնկեց Աղիբեկյանի թիմ:

- Ի, այ ախտեր, էս ինչ ասիր: Կարող ա՞խմում եմ, որ դրւսս հելմի: Արխային, ին դուխը տեղն ա:

- Այ ախտեր, ին ին մասին չեմ ասում, - արդարացավ Աղիբեկյանը ու արագ բաժակը բարձրացրեց: Դիմոն էլ բարձրացրին ու չխկացրին իրաւ, - ողջ լինեմ:

Քամին առանց խմելու բաժակը դրեց: Սարոն նկատեց.

- Քամն ջան, կարող ա՞ ին դրւսս էլ ա տեղը, չես էլ խմում:

- Զե, դրսութ վաս կզգամ:

- Այ ախտեր, կարող ա՞ վաս տղեր եմ, հետեւներս չես ուզում մի բաժակ խմես:

Քամոն լրիվ սփորթվեց: Դիմա Աղիբեկյանը կսկսի.

- Քամլետ ջան, խմի: Խոսքը մեր մեջ, կամանդիրը արաղները ուղարկեց, ասեց՝ բռոյ տղերը խմեն, առաջին անգամն են բռոյ մասնելու:

- Զե, չեմ կարա, կվատանամ:

Աղիբեկյանը բորբոքվեց.

- Այ ախտեր, կուզովի մեջ դու չասի՞՝ երեկ խմել եմ, վաս եմ: Դե խմի, որ դզվես:

Քամին կրկին բաժակը վերցրեց: Դիմադրելն անհնար էր: Բաժակը տարավ ուրթերին ու մի ումոյ արեց, դրեց սեղանին: Սարոն կատարած ձեռքը սեղանին խփեց.

- Այ ախտեր, էս մեզ ձե՞ռ ես առել:

Քամին էս անգամ բաժակը մինչև վերջ դատարկեց: Սարոն լցրեց բաժակները:

Նոյն տեսարանը կյանքում բանի՞ անգամ կարող ա կրկնվի: Էս տեսաց մի անգամ արդեն ասվել ա, գուցե Քամին Երազո՞ւմ ա տեսել. «Տուն առ տուն եվ մանելու, անկյուն չքողնեֆ, բուրդերից շատ են մնացել, իմացեֆ: Դենց շարժվող բան տեսնե՞ կրակեֆ: Չասանվեֆ կրակեմ, թե չէ: Չխփե՞ ձեզ են խփելու: Մարդ սպանել դիմի սովորեֆ, իմացեֆ»: Գումարտակի հրամանատարն ա խոսում: Միթե էլի՞ ասել ա: Զե, հնարավոր չի: Սկսվում ա, մենակ տեսիլներ չինեն: Դասակյան, մի բնի: Երկրաշարժ ա սկսվե՞լ: Էս հողը ինչո՞ւ ա հոսում: Դասակյան, թեզ ի՞նչ էղավ: Զե, ուրաւն ա, փոսերի մեջով ա հոսմ:

- Զի լինի մի իիշ դանդաղ բնի:

Ծիծաղում են.

- Դասակյան, կարող ա՞ կարուսել ես նստե:

Էս ո՞վ ա խոսում: Թափիի մեջ խավար ա, մենակ կարմիր դասեր են էրևում, բան չի էրևում: Կարմիրը թամճանում ա: Զա, Սարոն ա:

- Սար ջան, գլուխս ֆռում ա:

- Բան չկա, մի իիշ բնի, կանցնի:

- Սարոն, ին ջոկը աջ կողմի, էն ձորի փեշի սները տեսնո՞ւմ ես, դրանի կմարտե:

Երկինիր կարմիր կրակ, ոիմացը ձորի ափին սները տեսնում ա, ուտենս էդ կողմ դիմի գման: Միայն երկմիի կարմիրն ա դաշտանի, օղու սարտածն ա, երկի մի իիշ հետն կանցնի.

- Դասակյան, ուօժի արի, հետ չմնաս, Սարոն ա, առաջ ա ընկնում: Արահետով շարուկ իջնում են: Լսվեց ավտոմատի կրակահերթ: Դետն երկրորդը: Առջևից Սարոն, ետևից Երանոյան Անաստասը, ինչի՞ ա էղուս կուչ էկել, մենակ գլուխն ա առաջ սնկած: Դետն Դասակյանը, հետևից Աթարբեկյան Արթուր՝ Դասակյանի մեջին կղած:

Սարու հրեց առաջին դատահած այգու դրությունը: Ծառերից կրակի կտորներ են կախված, բայց ծառերը ինչո՞ւ չեն հրդեհվում: Կրակի կլոր-կլոր գնդիկները ճյուղերից կախ, իսկ ծառերը՝ կանաչ, ու չեն հրդեհվում: Երանույանը ձեռքը տարավ կրակին:

- Դաստակյան, նուան ծառ տեսել էի՞ր:

Համին համգիս ուսուն խաւեց: Ուսեմն զլուկը նորմալ ա: Կրակ չի, նուռ ա: Կրակահերթը էս անգամ սնից էր.

- Ինչ եթ օճառել-մնացել, կրակել,- Սարու չէր էրևում, մենակ ձեռն էր լսվում,- Արթուր, դու աջը դահիի, Երանույան, դու ձախից մնի: Դաստակյան, ով դուս էկավ՝ գյուլի:

Ոհմացը միհարկանի տունն ա, դատագամքը՝ առանց դատուհանների փայտե սյուների վրա: Պատերից բռնվելով հայտնվեց մի բիձա: Կրակ: Կրկին կրակ: Բիձեն փողվեց: Հայտնվեց ևս մեկը: Կրակ: Աչերը մշուշվել են, հրեթէ է բռնկվել, ինքն ինչողեն չնկատեց: Չէ, հրեթէ չէ, ռեժիսորի քարմ էֆեկտներն են: Լիլին էսօր հոյակապ է, սյումից գրկած իսկապես հիանալի է սահում:

- Լիլի, դու հիանալի խաղացիր ո՞ն դերը:

- Ի՞նչ ես գոռում, ոււշադի՛ր, տանը լիրը զինվոր կա, ոււշադիր, որ կրակես:

Ո՞ւր կրակի: Համին վազեց դատագամքը: Բեմը, ասում էր դերասանը, արգելված տարածք է: Բայց իհմա, արի տես, ազատ թել հելլավ: Հատակին փողված էր մի աղջիկ: Համին չորեց ու ձեռքը տարավ կոնդին: Ափը տաք հեղուկից խոնավացավ: Ես ի՞նչ ա: Համին ոււշադիր նայեց ափի մեջ: Ոււշիսորի ֆոկուսներից ա: Տոնաժի հյութ ա երևի:

- Արա, վեր կաց, ո՞ւր ես լրվել:

- Ես ի՞նչ ա:

- Արուն ա, ի՞նչ ա:

Սարու աւանը էր Համինին, - արա, էկեթ սրան էստեղից տանենք, չի գալի,- Երանույանն ու Արթուրը միացան նրան: Բայց Համինին անհնար էր սյունից դրվել, սոսնձի ննան կղել էր.

- Ես սղանեցի Լիլին, ես սղանեցի Լիլին:

- Արա, ի՞նչ Լիլի: Թուրի բած ա: Ես հարիֆը խելիքը թոցել ա:

* * *

Երտերը էրեկ կմեց: Իհմա էլ ա կմում: Երևի ձևը փոխել են: Էրկու օր իրար վրա: Բայց թշունները ինչ լավ դար են բռնել: Դժեր են: Ոնց են օդի մեջ օջան կազմել: Կարմիր գոյնի: ո՞վ ա տեսել կարմիր գոյնի դժեր: Երտերի ուղիղ գլխի վերևը: Իմ դատվին դատան աթերել տվել: Կարո հոդարի դժերն են: Դատ, վաղը դդրոց չեմ գնա, չէ: Դատան չկա: Երևի ոչխարի հետևից ա գնացել: Տղիս համար մի հաս էլ ոչխար են մատադ անելու: Խաչը բա չեմ դաշնամ, եր հայր: Բայց էրեկվանը ուրիշ էր: չէ, նույն երտերն ա, մենակ ուրն են փոխել: Խի՞ են փոխել, սև էր, կարմիր ա դառել: Տուր խաչը: չի համառ, ձեռս խի՞ չի բարձանում: Երտերը ուր ա անհետանում... Բժիշկը Համինի ճակասից բարձրացրեց ափը: Զույրը ասեղը հանեց Համինի թվից:

- Չէ, բուժման համար մի վեց ամիս կլողահանջվի,- որ Համին աչերը փակեց, առանց նրանից հայացը կտելու ասեց բժիշկը:

- Բժիշկ ջան, բա որ Լիլին տեսավ, չի լավաճան: Ելի որ տեսնի՝ Լիլին սադ ա, չի մեռել, ուր Համին կլավաճան:

- Չէ, տիկին ջան: Տեսավ, դուր էլ համոզվեցիք, որ չի օգնում: Նոր գիտակցության մեջ Լիլի չկա: Նա մանկության զառանցանների մեջ է: Նոր հիվանդությունը տաք է խորացել, տեսն հետք որ լիներ, հեն է, բոլոր հիվանդները էրկու օրում կրուժենքին,- բժիշկը մի դահ գոյւկը նորեց ու ձեռքը բարեկամաբար թեթև թփացրեց տիկին Զնարիկի ուսին,- բայց ոչինչ: Կարևորը, որ կրուժիքի: Ես վսահ եմ:

- Բայց տեսն չէր, բժիշկ ջան: Իրան արդեն լավ էր զգում: Դու էլ զիտես, ամեն ինչը անցել էր:

- Ինչ ասեմ: Բայց լավ կլինի: Մի անհանգստացեմ: Համին վեց ամսից տունը կլինի,- հետո բժիշկը նայեց ժամացույցին,- դեյլավ, ես գործեր ունեմ,- և ուղեկցեց կանանց մինչև դիմացի ասիժանները:

Տիկին Զնարիկն ու Լիլին իրար թևանցուկ դուրս եկան հիվանդանոցից: «Տղիս տարան ինվալիդ սարֆին» անընդիած կրկնում էր նա ու հեկեկում: Իսկ Լիլին լուր էր: Մենակ արցունվերն էր սրբում:

Արշակ

Լիվ անունս՝ Արծվի Բախչինյան: Եթե ապրեի միջնադարյան Հայաստանում՝ արար ճանապարհողներն իրենց ուղեգործություններում ինձ կկոչեին Արծվի իբն Շենրիկ արու Արեգ արու Արամ ալ-Արմանի (հասկացողի համար): Ինս էլ չհասկացա, թե ինչողեւ դարձա 34, շուրջ 35 տարեկան: Ծնվել եմ 1971-ին, Մարգարյան ծննդատանը, Վերածնվել՝ 2002-ին, Հանրապետական հիվանդանոցում՝ նոր մակնիշի սրումնով և կյանքի հանդեմ հայցի կտրուկ փոփոխությամբ: Հաճախել եմ մանկալարետ, որ չեմ սիրել՝ զոռով բնելու դարտարանի դաշտառով, աղայ՝ դրբուց, որն ատել եմ՝ միջավայրի և մաքեմահիկայի դաշտառով, և վերջապես՝ համալսարան, որի հանդեմ ջերմ զգացումներ երթեւ չեմ ունեցել: Մանկությունն իհուսում եմ ժամանակամբ, բանի որ ամենուրեւ ինձ սովորակ ագրավ էի զգում, բայց կուլ սկած բոլոր ցավերն ու վախերը մի լավ կոփել եմ ուսեն ու միտքը գրել կարդալուն սկած այն նուրբ, ռոմանաշիկ, կարճատես տղուկին: Փոքր ժամանակ բոլորը համոզված էին, որ նկարիչ եմ դառնալու (այն էլ մեծ), բայց ես երազում էի թարոսին ու կինոյի մասին: Միաժամանակ՝ օր չէր անցնում առանց գրելու, ինչը շարունակվում է մինչ օրս, առանց, սակայն, գրական դրսություն-ինչ հավակնությունների: Դեռասանության և ռեժիսորության հետ չստացված կառը փոխհատուցվեց կինոյի դաշտությամբ զբաղվելով: Կյանիս ամենակարևոր իրադարձությունը եկու տղաներ են, լավագույն ընկերու՝ կինս, մեծագույն սեր՝ ճամփորդելն ու հայագիտական լուսումնասիրությունները: Վեց-յոթ գիր եմ իրատակել, հազար ու մի հոդված ու թարգմանություն՝ բոլորն էլ այս կամ այն չափով խոսությունցի առիթներ սված: Գոհ եմ, որ իմ մեջ հաջողացիս համադրված են արխիվա-գրատարանային մարգարտախույզ ակադեմիականը և միանգամայն աշխարհիկ, դեղին շաղկման հազմող ու բիտուերի գողո, մինչև լուսաբար դիսկոյում դարող ժամանակից երթասարդը: Գրել գրելու և բանասիրական հետազոտություններ կատարելու արանքներում աշխատում եմ հասցնել լինել ընտանիքի նարդ, դատրասել սալաթներ, երգել երգչախմբում և հանդիմել երևան ժամանող բազմաթիվ հայ ու ոչ հայ հետարի մարդկանց հետ: Ընկերներս անուն դրել եմ «միջազգային դեստանատում»: Դա միսիթարական է, դրանով ես ինձ զգում եմ «աշխարհի բույրին» միացած: Զեմ ծխում, սուրճ չեմ խմում, շախմատ և բույր չեմ խաղում, շուն չեմ դահում, տանը հեռուստացույց չունեմ, ֆուտբոլի հանդեմ ամսարեր են, տեխնիկայից գրեթե բան չեմ հասկանում: Սիրում եմ Բրամս, գրեթե և ամսագրերի աշխարհը, ծաղկած ծառեր և բոլոր ծաղիկները (ալյուրի կատարից բացի): Ինձ միշտ բերկանոնք են դարուրում բնակարանի ջեմությունը, եր դրսում առատ ծյուն է տեղում, արևը՝ սառը ջրի մեջ, Խվանդիա կղզին, լուսանկարները, փարացանովյան և ճամոնական զիզի-բիզիները, եկվող խաղողի տերևների բույրը... Իսկ ամենից շատ սիրում եմ լինել թերեւ, տաղանդավոր, խելացի, բազմամշակութային մարդկանց շշաղատում, նրանց հետ անեկդոտներ դատել, երգել ու ուրախանալ: Կյանիում միշտ հետևում եմ Ձեյմս Լիոնի խոսերին. «Եղիր այն, ինչ որ ես: Ոչ ո՞չ չի ասի, որ սխալ կում ես»:

Երևանի աղջիկները

Երևանի աղջիկները
անհամենա լավն են Երևանի տղաներից՝
գույնով, բույրով, լեզվով, ուղեղածալերով,
առաջադիմությամբ ու հետադիմությամբ:

Երևանի աղջիկները
սարածարջանում առաջինը շալվար հագան
խորհրդային կարմրածեկ ժամանակներում՝
մոտ հարևանների աչին գցելով,
իսկ հեռուների աչին՝ բարձրացնելով
բաղադրի դասիվը:

Երևանի աղջիկների դաշիկները
անուշիկ են նույնան, որքան աշխարհի բոլոր աղջիկներինը,
բայց Երևանցի երգիչը բնականաբար
սուբյեկտիվուն նրանց սիրունիկ աչիկների գովն է անում:

Երևանի աղջիկների մեծ մասը
դաւականում է «ծիս» և «քիթեռ» կատեգորիային,
սակայն նրանց մեջ ինչ չեն
կաղամբարիթեռներն ու ցեցարիթեռները,
որոնց ցերեկային արդուզարդ չի տարբեպում գիտեայինից:

Երևանի աղջիկները
արևածաղկի սերմ, դդմի կորիզ և օսար լեզուներ են չըթում
և հրեղեն ինմանաթիռով ժամանած
գեղագանգուր, խարտիսագեղ ու թիկնավես
արտասահմանցի փեսացու են երազում:

Երևանի աղջիկները մասնակցում են զանազան
«Սիս ֆլան» և «Սիս ֆստան» բազմառանգ մրցույթների,
աշխատում են օֆիսներում և ծխելով ավտո են բեռում,
երդվում են բջջային հեռախոսի արևով,
դեռ դասվից ցածր չեն համարում տորթ թխելը,
մարտինի են խճում, տժում-ցցում դիսկոներում,
թռչում են անդրօվկիանոսյան հովերով,
բայց ամուսնանայիս շատերը դեռ շահում-դահում են
կարմիր խնձորի սուրբ աղաթը
և հանրութում ընտրյալի դավաճանությունները,
դաշտանվելու տարրական գիտելիքներից զուրկ՝
երեմն ընկնում են ետաքորյան թախծի մեջ
(տես՝ Վիոլետ Գրիգորյան, համադաշտավան Ռեթված):

Երևանի աղջիկները
հայ աղջիկ հասկացության ամենացցուն ննութներն են
և սեռակից շառավիղները
(ուզեն, թե չուզեն, գիտակցեն, թե չգիտակցեն)

Արծուի

Երատ, Փառանձեմ, Զաղել թագուհիների,
Սանդուկս կույսի և Մամախաթումի,
Սահակղուկսի ու Խուրովիդուկսի,
Մրուի Տյուսաբի, Մարիամ Թումանյանի, Սիրանոյչի,
Չահանե-օ-դու-իմ-Չահանեի...
և միաժամանակ հեռավոր բուրերը
Իրինա Ալեքրովայի, Շերի
և դրունոստու Զրիսի Զենյոնի:

Երևանի աղջիկները
բաղադրի դեմքն են՝
տա, մի ժիշտ դրսված, հղարտ և միշտ կանչող:

Չինջոկաս

Յուր է սփոռում և խարդավանք
կեսօն իր վառ օբյեկտներում,
և դրանու դարադրան տղաների
թշնամության փետրն են սնկվում:

Կեսօրը լրում է ճղուռաձայն,
դնդնում էլեկտրալարերի վրա,
տղաների հոգին դատվում է
տա, իրով և փուշիներով:

Թշնամության փետրն են ծաղկում:
Օր՝ ոսկի և դղինձ,
բռնկվել է գյուղի վրա:
Եթ, տղաներ, վերջը դիմի
դեղին օրը դարձնեք կարմիր:

Թշնամության փետրը մեռան
կեսօրվա բարկ զնդոցի հետ:
Դե փառք բոլոր բարին-ծառին,
Այս մի օրն էլ
անցավ առանց ռազբիրացի:

Թոշող ցելոֆանների բաղադրում

Քամու բերանն ընկած
զնում ենք ազգովի,
ինչպես այս ցելոֆանները,
որ ճախրում են մեր երկներում:
Մենք բույն ենք դրել
թղթե տունիկներում,
որտեղ ոչ մի օր մեզ ձայն չեն տա՝

«ընակիչներ, փախե՛՛,
տանիքը եկավ»:
Այս ժեները բորչահոն են,
թեև ամեն օր բորչ չեն եփում,
և շաբաթը մեկ ժեների մուտքերին
չարագուակ ցցվում են
դագաղների կափարիչները...
Պամելաբնակ նաղոլենները
չոր հաց կրծելով գաթա են երազում,
ամեն ակնթարք սղասելով
ինչ-որ երկնառաֆ հրաօֆի:
Ոճանց համար այդ հրաօֆը կիայսնվի
անձնագրում կնված վիզայի տեսնվ,
որ իրենց կէտրի այս հոտող ու մխացող աղքից,
դարաններին հուսահաս օրորվող լվացը ու բիբարներից,
այս չքսվող բրդից ու խուճուասիգնալ ավտոներից,
այս նարդիաշըխկ բիսելից հնչող բֆուր-բաֆարից....
ու կիասցնի օվկիանոսի ա՞ի,
կակտուաների, բանանների, բազմագույն մարդկանց գիրկը...
որտեղ իրեն մի ժամի տարի անց
կմոռանան թռչող ցելոֆաններն ու աղբը
ու երանի կտան ժենի մոտի թթի ծառին ու սառնաջուր դուլուվակին...
Չամու բերանն ընկած
դեռ տա կգնան ազգովի,
այս ժամին երբեք չի դադարի,
ցելոֆաններն էլ երբեք չեն վերջանա,
իսկ փոշին, փոշին
երբեք չի վերանա
այս ժաղափից,
մեր աչերից ու մեր հոգիներից:

Խոհիկ օվկիանի ափին

Մարդն այս աշխարհը դարձնում է
մի հսկա, հսկա
կանալիզացիա:
Եվ իր արարքը
որակում որդես
գլոբալիզացիա:

19. II. 2003, *LNU Անշելեն*

Արծուի Դրսաշխարհ և ներսաշխարհ

Կարկատամների այս ժաղաքում
մեզ դարտադրվեց
միջատների դես բնավորվել
մռայլ և գործ արտադիմով
հազիվ կցմցած
կիսամութ ու հաճախ գարշահոս
լուցկու տուփերի մեջ
որտեղ վերջնականացես կփչըվեին
մեր հոգիները և մեր սրտերը
եթե դրանց մեջ
ամեն մեկս չստեղծեինք
մեր լուսի աշխարհները
մեր տառնկ անկյունները
որտեղ փակվելով առժամանակ մոռանում ենք
մեզ բաժին ընկած
ամեն գործություն և գարշություն
իհարկե անշուշնչ
եթե միացված չէ հեռուստացուցը
և եթե հարևանութ չի ջել թեզ վերևից
ու եթե դրսաշխարհի ձայները չեն հասնում թեզ
բարակ և թափանցիկ դասերի միջից...

Ուս աշնան ուս երեկոյին

Ն.-ՀԱ

Դեղնած մութ աշխարհ,
ժաղադի վրա կարծես միզել են,
անձրևն աղահովել է թացությունը,
իսկ լուսինը՝ գույնը:

Եվ մենք ժայլում ենք այդ խոնավ աշխարհով,
թևանցուկ, որովհետև ցուրտ է,
և որովհետև այս ժաղադում թևանցուկ ժայլող տղաները
դեռևս արտառոց չեն թվում:

Իմ լուսնային շաղակրատամներ
գոլորշիանում է թե օդում, և թե fn գլխում,
գրասենյակից դուրս գալուց հետո անգամ
դու շարունակում ես մնալ fn մասնագիտության հետ,
և մտնում բարդ հաշիվների մեջ ես երևի,
և ամեն անգամ ասում եմ թեզ.

Չէ, աղետ:

Իսկ աղեն լուռ է:

Աղեն փաթթած ունի:

Այդունք իրար փաթթած ունենք մինչև օրս:

1979 Հունիսի 30-ին ՀՍՍՀ ճայրավաղաք Երևանում կենդանաբանի ու ճամկավարժի ընտանիում ծնվել է Կարեն Ղարսյան:

1986-1996 Ղաճախել է Երևանի թիվ 171, 186 և 198 դպրոցները: ՍՍՀՄ փլուզումից հետո՝ 1991 թ. ռուսական դպրոցից տեղափոխվում է հայկական:

1987 Գրում է կախարդական հեթաք ռուսերենով, որը չի դահղանվել:

1987-1992 Ղաճախել է Երևանի թիվ 1 երաժշտական դպրոցն ու ավարտել կիթառի բաժինը:

1990-1993 Նկարում է մուլտֆիլմեր թղթե ժաղավենների վրա՝ երազելով դառնալ մովսիմիկան:

1992-93 Կազմավորում է Ղայաստանում առաջին դատանեկան ռեփ խումբը՝ «Black Cat», Պետրոս Պետրոսյանի հետ (այժմ՝ մաքեմատիկոս, տրամարան), գրում հայերեն ռեփ երգեր, կատարում ու ձայնագրում երկու երգ՝ «Արձագանք» ստուդիայում:

1994 14-ամյա Կարեն Ղարսյանը (սոլո կիթառ, վոկալ) և 16-ամյա Էմիլ Պետրոսյանը (ոլիրմ կիթառ, վոկալ) կազմավորում են «Fidget» ռոփ խումբը, որը Կլատի (հարվածային գործիքներ), Իգարյուկի (բաս կիթառ) և Արմանի (ստեղնաշաբաթ) մասնակցությամբ տալիս է մեկ համերգ, այսուհետ կոչված, «Խառավոյում»: Երկու տարի անց խումբը փոխակերպվում է «Legе Artis» ավանգարդ, էկսպերիմենտալ կիթառային երկխոսության: Տնային դայանաներում կատարվող ձայնագրություններն ընդհանրվում են 2004-ին. Կարենին ու Էմիլին բաժանում են հազարավոր կիլոմետրեր:

1996-2001 Սովորում է Երևանի Վ. Բրյուսովի անվ. ռեժական լեզվաբանական համալսարանի (ԵրՊԼՀ) ռոմանագերմանական ֆակուլտետում:

1998 Գրում է առաջին բանաստեղծություններ՝ դրեսի ուղի ընտրածի վճռականությամբ:

1999 Ղարարակում է «Ամերիկյան դուսմոդեռնիստական դուետ» հավաքածուն սեփական թարգմանությամբ:

2000 Առաջին անգամ փորձում է փախնել սնից:

2000 Տղագրում է առաջին սեղծագործությունները՝ «Գարուն» ամսագրի երկու համարներում: Ոչ ցենզուրային բառադաշտարի մուտքն իր սեղծագործություններում Կ. Ղարսյանին սիրում է փնտել այլ դարբերական, որն էլ եղավ «Բնագիր» հանդեսը:

2000 Ֆինանսական ծանր վիճակը ցույց է նշանակում մեկնում է ԱՄՆ «Աշխատանի և ճանապարհորդություն» ծրագրով:

2001-2004 Ուսումնասիրում է անգլո-ամերիկյան գրականություն ԵրՊԼՀ-ի ասմիրանություն: Մասնակցում է մի շաբաթ միջազգային գիտաժողովների Երևանում, Մոսկվայում և Լուս Անգլելեսում: «Լուս Անգլելեսում» և Զեյմս Զոյսի «Ֆինեզանի հոգեհացք» վեղերի համեմատական դրեժիկան. ինտերեսուալ հարաբերություններ» ատենախոսության համար ստանում է բանասիրական գիտությունների թեկնածովի ասիճան:

2001-2004 Աշխատում է տարբեր լրասվական գործակալություններում՝ Շեմայալ «Նոյյան Տաղան», «Ինտերնյուս», «Արկա», «Արմենիանաու», «The Yerevan Times»:

Կարեն Ղարսյան

- Կարեն Ղարսյան** 2002- 2005 Դասավանդում է անգլերեն Սլավոնական համալսարանում, ինչպես նաև դարբերաբար անգլիական գրականության դասախոսություններ կարդում ԵրՊԼՀ-ում:
- 2002-2004 Ստեղծագործությունները հայտնվում են «Բնագիր» հանդեսի 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ և 9-րդ համարներում: Այդ ընթացքում նրա անավարտ Երկրորդ վեղից մի հատված հայտնվում է նաև «Գրական թերթ»-ում:
- 2003 Մայիսին լուս է տեսնում «Բնագիր» 4-րդ համարը, որն ընդգրկում է բացառապես Կարեն Ղարսյանի ստեղծագործությունները, մասնավորապես՝ «X ԿԱՐՈՎԱՅՐԿՅԱՎ» մինինախտական վեղն ու Երկու դրուն: Երևանյան Երկու գրախանութ մերժում է գիրը՝ բացահայտ սեռական նկարագրությունների և ոչ նորմատիվ բառապահական դաշտառով:
- 2003 Արձագաննելով գրի նկատմամբ ընթերցող Շօջանակներում առաջացած հակասական վերաբերնունիշն՝ հեղինակին Դանրային հեռուստատեսությունը որակում է «տարվա ամենասկանդալային գրող»:
- 2004 Կ. Ղարսյանի «Password» վեղի արժանանում է զյուսվոր գրական մրցանակին՝ ՆՓԱԿ-ի կազմակերպած Երիտասարդ արվեստագետների մրցույթում: Վեղը դեռևս անսիր է:
- 2005 Փետրվարին արկածախմբությունը նրան ստիլում է թողնել գիտական կարիերան և գրական գործունեությունը հայրենին և դիմել դամոկիսության: Այժմ բնակվում է ԱՄՆ-ում:
- 2005 Հոկտեմբերին Նյու Յորքում մասնակցում է Լոնդոնում Էմիլի Արքինյանի հրատարակած «From Arararat to AngelTown» գրի սնորհանդեսին ու ընթերցում գրում զետեղված իր «Սեր ամեն հայացից» լուսնը:
- Առավել ընդգրկում տեղեկությունների համար համեցել www.karenkarslyan.com

Password

բոստագույն Եղեմը: Զախողվեց մարդկային հաճակեցության իդեալի ձգտման ամենահամարձակ ավանդության: Փլուզվեց Մուկովյան աշարակը: Մայակովսկին դագաղի մեջ ընլու եկավ:

**Я
достаю
из широких штанин
дубликатом
бесценного груза.
Читайте,
завидуйте,
я —
гражданин
Советского Союза.**

Պիգրեց:

Սա լսած ամենաառաջին հետովետական նախադասությունն էր: Դնչեց հորս բերանից «Վրեմյա» համաստետական լրավական հաղորդման ժամանակ Սովետական Միության փլուզման մասին դաշտում ական հայտարարությունից մեկ վայրկյան անց: Ընտանին ամբողջ կազմով՝ դադաս, մամաս, բույրու ու ես, սսկված նայում էր մեկ ուղղությամբ՝ Գորքաչովի խալին:

Կհարցնեմ բա ո՞րն էր հետովետական շրջանում տեսած ամենաառաջին բանը: Դորս չսի թայք՝ մեր կիսամեռ Ռադրուգա հեռուստացույցի էկրանի հետևում թաքնված Գորքաչովի խալի տեղը:

Երրորդ վայրկյան. Մյուս թայք մամաս անմկան խեց հորս ոտի տակից:

Չորրորդ վայրկյան. Դադաս ձեռը տարավ չսի մյուս թայի հետևից: Կատաղած նայեց նորս վրա:

Քինգթորդ վայրկյան. Մամաս փախցրեց ձեռը: Իմ ուղղությամբ: Ես վերցրի ու ըուրացի Ռադրուգայի վրա: Այինք փոխվեց, բայց դատելու նույնն էր: «Վրեմյա»-ի թողարկումները հեռարձակվում էին բոլոր 15 սովետական հանրապետությունների բոլոր այլներով անխսիր: Միաժամանակ:

Սովետական Սոցիալիստական 15 Հանրապետությունների Միությունը բանդվեց: Տաղալվեց վիթխարի տերությունը: Իմ մանկության դրախտը: Իմ սերնդակիցների

գահավիժեց նախանձախնդիր բուրժուական հասարակության վարակիչ հօհոցների տակ, որոնց միացան Մայակովսկու 150 000 000-ի հուսալիված սերունդները:

Լեզուները խառնվեցին:

Ով գիշ՝ եթե դահղանվեր համակարգը, այս խոսերի փոխարեն արյուն կթեի, խոսերի փոխարեն անձարդկային ոռնոցներս կարձակվեին Նալբանդյան փողոցի գործ նկուղներից...

Ծղտուն չկա (ինչպես միշտ). ատրանակի մեկնարկային կրակոցից մեկ վայրկյան առաջ աթետի դես դիրքավորված հայրս ինչդեռ միշտ համակ ու շադրությամբ դիտում է «Վրեմյա» լրավական հաղորդումը: Մոսկվայի ժամանակով 10-ն անց է, Երևանի ժամանակով՝ 9-ն անց: Իրանը ծնկներին մուտքած, գլուխ առաջ ցցած ու լարված, ձեռքերից մեկը՝ առաջ, մյուած՝ հետ: Բայց եթե աթետի ժամակն այդ դահերին օրի մեջ է լինում, հորինս բազմոցի մեջ փոս էր փորել, իսկ ատրանակային կրակոցները (Աֆղանստանի դատերազմի մասին ռեղորտաժներից) ոչ մի կերպ չեն վագեցնում նրան սնով մեկ: Կազում էր միայն նրա միտքը: Գլխիցս առ այսօր դուրս չի գալիս մի կարծ տեսաօար. Սովետական Միության նախավեցին դեկավար 74-ամյա կիսամեռ Զեռնենկոյին մի բանի հոգով դանդաղ հասցնում են մոտակա աթոռին ու մի ժամանի րողեւ շարունակ փորձում նստեցնել...

5 տարեկան էի: Երևի հորս մեկնաբանությունն էր, որ հիշողությանս մեջ դրվագը

Կարեն Ղարսյան մնացել է մինչ օրս. «Սովետը հազիվ ա բայլում»: (Ինձ թվում է հիշողության դահլիճան-մանը նոյաստել է հիմնականում Երկու հանգամանք հեղինակություն (հոր խոսք) և սիմվոլիկա կամ փոխաբերություն (Զեռնենկո-Սովետ): Ես շատ էի ազդվել այդդիման Սովետական Միությունը՝ իմ հոկայական հայրենին, չի տաևկերացնում: Եթե ես նաշաւ Բաղրամյանի կամ Շուկովի կամ շարժային վոլոյյաների ու անդրյուսաների դեմքերը ջախջախիչ դարտության էի մասնում մեր տան բոլոր սենյակներում ու դահլարաններում դարանակալած ֆաշիստներին ու անձնազոհությանք վնասազերծում մերոնց կործանելու նոյատակով խոհանոցի կափարիչավոր թավաներում ու կաթսաներում, բաժակներում, արժի տես փոշոս գորգերի տակ ու բարձիս տակ նենգորեն տեղադրված ականները, եթե հարձակման անցնում էի՝ «**Ետակ սեղան օրոմիա» երգ գլուխ զցած ու վազում դեղի ծնողներիս սենյակ (իմ Բեռլինը), մի ծեռովով դահելով հաշմանդամ դադիկիս Ստալինգրադ հասած զինվորական ֆուռաժկան (որը մի բուռ գլխիս սոմքերոյն տես ստանում), իմ Սովետական Միությունը բոլորովին այլ եր: **Ետակ սեղան օրոմիա**, բայց նստելն այժմ ուժեմից վեր եր:**

Մի բանի օր անց՝ 1985 թ. նարի 10-ին Զեռնենկոն հանձնվում է հողին:

Նրան հաջորդած Գորբաչովը դարձավ ՍՍՀՄ վերջին դեկավարն իր սևեռում գաղափարով՝ դեմոկրատիզմով տուալիտա վարչակարգը: Դա դեռ է իրագործվեր Պերեսրոյկայի (Վերակառուցման) միջոցով: Բայց տուալիտա վարչակարգը չի կարելի վերափոխել, կարելի է նման վերացնել:

Պերեսրոյկայի հիմնադրույթը երեց Գլասնոսը (Դրայարակայնություն)՝ ժողովրդավարության այս «չարաբասիկ» նախադաշտմանը, հակառակ սղասումների, դարձավ վիրխարի սոցիալիստական տերության փլուզման խթանիչներից մեկը: Գլասնոսը վերջադես բացում է մարդկանց բերանները: 70 տարի շարունակ կողման և հանկարծ բացված երախմներից այժմ նեխահներ եր փչում:

Փլուզման նախադրյալները բազմաթիվ էին, սակայն խորհրդանշական է Զեռնորիի առնակայախում 1986 թ. տեղի ունեցած վթարը: Չսացված վճռական գոլին միահա-

նուա արձագանքող լեփ-լեցում մարզադաշի ֆութրուլասերների նմանությամբ ամբողջ մարդկությունը խոր ու խոլ հոգոց հանեց: Նրան դեռ հիշում էին Շիրոսիման:

Մարդիկ սկսում են հրապարակավ բամբասել դեկավարությունից: Մարդիկ այլևս հետևողականորեն մոռացության չեն մասնում իրենց ազգային դատկանելությունը հանուն իդեալական Homo Sovieticus-ի կայացմանը «լուսավոր կոմունիստական աղաքայում»: Նման գաղափարախոսական հիեալմեր հատուկ են մեծ տերություններին, կայսրություններին (օր.՝ Աներիկյան երազանքը ԱՄՆ-ում, Պանթուրիզմը նախկին թուրքական կայսրությունում): Դեմոց դրանց նկամաճը հավաքը կորում է, մարդիկ սկսում են իրար սղանել սիրելու փոխարեն: Մարդիկ միշտ են իրար սղանում սիրելու փոխարեն: Մարդիկ սիրելով են իրար սղանում: Մարդիկ սղանելով են իրար սիրում...

1980-ականների վերջ:

Սկիզբ են առնում ցույցերի ու հանրահավաքների ժամանակաշրջանը ՍՍՀՄ բոլոր հանրադեսություններում: Սակայն Շարավային Կովկասում բնույթն այլուր է:

Մայր վիորիկ Ազնեսայի համար մեկ տիկնիկ է գնում Երևանի կենտրոնական հանրախանություն: Սակայն գույնզգույն խաղալիքների բաժնում Ազնեսայի ուզած դայուսակով տիկնիկ նրանք այդպես ել չեն գտնում: Վանդակավոր վերակուի օձիքը բռնած՝ արտավող աղջկան մայրը հազիվ բարեւ է տալիս ՑՈՒՄ-ի ելի՛ ուղղությամբ: Դրսում զարմանալիորեն տաք-տաք է: Աղրիյան եղանակ 1988 թ. փետրվարի վերջերին: Բայց դրսու գալ չի ստացվում: Ազբողջ վիորոցը երկանուվ ու լայնով խցանված է գործոռացող հազարավոր մարդկանց հորդառա գետով: Մարդկային գետը հոսում է դեղի Լենինի հրապարակ: Խանութի բարձր դատուհանները բաց են: Պայուսակով տիկնիկի (թե՛ տիկնիկով դայուսակի) մասին մոռացած փորիկ Ազնեսան՝ միթք հղած հանրախանութի աղակեղաց դրանք, տառ առ տառ փորձում է կարդալ առագաստների դես փոփոացող ցուցադասառները: Դնչիկը բարձրացնում է մոր ուղղությամբ. «Սամա, Շարաբաղը ով ա՞»:

«Մամա»: Ազնեսան փաթաթվում է մորը: Մայրը բռնում է Ազնեսայի թաթիկից, որ գնան հետ դեղի խաղալիների բաժին: Դեռաճ չկա: հանրախանութիւն ներսում գտնվող ժողովուրդը ամբոխվել է դրների մատուցմերում՝ զբաղեցնելով գրեթե ողջ նախասրահն ու ջանում է տեսնել, թե ինչ է տեղի ունենում: Արովյան փողոցը հիշեցնում է բարսելոնյան փողոցները հանրահայք ցլավագի ժամանակ:

Սովետական 15 հանրադեռություններից ամենափոքրում՝ Հայաստանում, 1988 թ. փետրվարին սկզբնավորվում էր համազգային շարժում՝ հայաստանցիների մեջ բորբոքելով ազգային գիտակցությունը: Այն համադես թեժանում էր բազմահազարանոց հանրահավաների ժամանակ: Նախադես Սովետական Հայաստանի արդյունաբերական զարգացման հետևանքում առաջացած բնադրականական ու առողջապահական խնդիրների, աղա կոնունիստական կառավարության սասիկ կոռուպտացվածության ու իներտության վերաբերյալ էին անցկացվող բողոքի ակցիաները:

Աշխարհով մեկ Սովետն ատողներին հետզետե միանում էր նաև Սովետի ժողովուրդը: Մեր աշենքի առջև բանդվում էր դրականի մատերիալիզմի եկեղեցին: Սովետական Միությունը:

Մարսի, Ենգելսի ու Լենինի սրբադաւերներով դաստառված եկեղեցի բաց երկնի տակ:

Հայաստանում տաքացած զանգվածներին եռման ասիճանի հասցեց Հայաստանի հետ Աղրեջանի կազմում գտնվող Լեռնային Ղարաբաղի իննավար մարզի վերամիավորման խնդիրը: Աղրեջանական կառավարության կողմից Ղարաբաղի հայերի նկատմամբ կիրառվող ազգային և կրոնական խորացող խորականությունից ու ճնշումներից ձերքագատվելու վճռականությամբ լցված դարաբաղջների մարզային խորհուրդը դիմել էր Հայկական, Աղրեջանական և ՍՍՌՍ գերագույն խորհուրդներին՝ Հայաստանի հետ վերամիավորվելու իրենց որումը հաստատելու համար: Այսպիսի ահազանգերով դարաբաղջները լուսաբար են դիմել (1945, 1966, 1977 թթ.) Սովետական կառավարությանը՝ դահանջելով չեղյալ համարել 1921 թ. Ստալինի մասնակցությամբ կնված դայնանա-

գիրն ու վերամիավորել մարզը «մայր Հայաստանին» և ամեն անգամ մերժվել: 1988 թ. դահանջն արժանացավ նույն բախտին: Մոսկվան, մեղմ ասած, չէր խրախուսում հայերի նկրտումները, գնահատում դրանի որդես Միությունը խարխլող գործոն, իսկ այդ դահանջների բավարումը կիանգեցներ բազմազգ ժետության մեջ անջատողական այլ շարժումների բորբոքմանը: Սակայն նոր իրականությամ՝ Գլասնոստի դայնաններում, բարձրացված դահանջն աննախադեղ հուզումներ առաջացրեց:

Սովետական եղբայրության կաղամբներից ազատվեց մահմեդական Աղրեջանի ու Իրանի շարադարձությունը՝ Հայաստանի ճնշված թշնամները: Աղրեջանից սկսեցին վտարվել հայերը, իսկ Հայաստանից՝ աղրեջանցիները: Իսկ վտարումները շուտով վերաճեցին բռնությունների, բռնաբարությունների, սղանությունների, կոռուպտաների, զինված ընդհարումների և վերջապես՝ դատերազմի:

Ղարաբաղյան շարժում կոչվածը Սովետական Միության փլուզման ահազանգերից էր:

1988 թ.: Համազգային շարժման այս տարին Հայաստանում համարվում է ազգային զարդարնի տարի:

Երևանում ցուցերի հավաքասեղին հիմնականում Օղերայի իրադարակն է, որն ի դատիվ այդ հավաքների ու ելույթների հետագայում Ազատության իրադարակ անվանվեց: Այլևնտանը Մատենադարանի բակն էր: Երևանի Մատենադարանի դիմաց բացվում է բաղադրի ամենաբանուկ ու խոռոր Մահացի դոդուան, որը գրեթե ամբողջությամբ լցված էր հայուր հազարավոր ցուցարաններով: Գրեթե ամեն օր:

Մարդկանց գլխավանակով հաշվելն անհնար էր: Նրանի հաշվելի էին բռնցքաբանակով: Գլուխների փոխարեն բռունցքներն էին դարձել մարդկային մարմնի գագաթը: Բոլոր աջ բռունցքներն անհսիր ընկրկում էին միաժամանակ ու թափով առաջ մղվում: Սուրճի դես: Եվ այդին անընդհատ: Մոտենում էր բռունցքն մտածելու ժամանակը:

Արթնացող (ավելի շուտ վեր թռած) ու գերաճող ազգային գիտակցությունը Հայաստանում զանգվածային էխազ է առաջանում: Հետահայաց խորհրդածությունը թույլ է տալիս եղրակացնել, որ Ղարաբաղի հարց

**Կարեն
Ղարսյան** բարձրացումը նաև մի առիթ էր վայելելու այդ չժեսնված էխտազը: 70 տարի շարունակ ճնշված ազգային գիտակցությունը վերածնվում է՝ հասնելով գագարնակետին: Զստանակի դրդություն:

Փախստականներ:

Մանկության շուրջից չի մնացել և մեկ դասարիկ: Մի գեղեցիկ առավոտ 1988 թ. կեսերին մեր տուն մտան մի բանի խիս վրդովված անձին: Նրան մի մեծ ակցիայի մասնակիցներից էին, որոնք մտնում էին բաղադրիչ բնակարաններն ու շուրջ հավաքում: Քաղաքը լցվել էր բազմահազար հայ փախստականներով: Շատեր՝ անտուն, սոված և անշուն: Նրան փախել էին Ղարաբաղից և Ադրբեյջանական ՍՍՀ-ի այլ վայրերից՝ Բաքվից, Կիրովարդից, Սումգայիթից՝ Այստեղ ևս գոլիս էր բարձացել ազգային գիտակցությունը և ծայրահեռ բնենֆորիան: Ես ինս, ինչ ձեռքերով, ինչ ունեի-չունեի հավաքեցի մի երկու տողրակի մեջ ու հանձնեցի: Ազգային գիտակցությունը գագարնակետին էր հասցված, յուրաքանչյուրս ոչ թե լիարժեք ճարդ էին, այլ ազգի քիչը: Իր արյունու գործի հետեւը վերացնող մարդաստանի դես եւ վերացնում էի կարմիր մանկության հետեւը: Ես անգամ դիմումական վզկառու խցկեցի տողրակի մեջ: Փոքր դրոցականների երազանի այդ խորհրդանիւը ես նոր էի սացել հանդիսավոր արարողությանը: Երկար մտածում էի՝ դմեն՝ Մայակովսկու՝ ինձ համար այնին թանկ Կո տառ չորօս և Կո տառ պլոխ? գիրը (սացել էի երկու տարի առաջ հոկտեմբերի դառնալու կաղակցությանը), թե՞ չէ: Խցկեցի:

Վզկառի համար մեղի գգացումից մի բանի օր չզնացի դրոցը: Սովետական դրոցներում վզկառ չհագնելը խստենա արգելվում էր: Կերասիկողության գործը հետևանում էր նրանով, որ դրոցականների մեծ մասը մեծ դատվով էր կրում վառ կարմիր վզկառը: Վերջը որուեցի գնալ ու հայտնել դրոցի ջոկատակարին, որ կորցրել եմ:

Ուսացումով մտա դասարան: Ոչ ո՛չ չնկատեց մտնելս: Ամբողջ դասարանը թռվում էր ու գործողություն գործը հետևանում էր երեսում, որ դրոցականների մեծ մասը մեծ դատվով էր կրում վառ կարմիր վզկառը: Վերջը որուեցի գնալ ու հայտնել դրոցի ջոկատակարին, որ կորցրել եմ:

Դարեկեց ջոկատակարի հետևից: Բերեցի: Ջոկատակարը փորձեց կարգի բերել երեխաներին: Իսկ սրան թռվում էին, տրորում հատակին թավալվող վզկաղմներն ու գոռում: «Ղարաբաղը մերն ա», «Մի-ա-ցում»:

Դրանք փողոցներում վանկարեկվող բազմաթիվ կարգախոսներից էին, ինչորեւ՝ «Պայտա՛, դայտա՛ մինչև վնրօ», «Ան-կախու-թյուն»...

Ադրբեյջանի կոտորածներից փրկված և Ջայաստանում օթևան գտած փախստականների նկատմամբ հայերի վերաբերմունքը գնալով վատանում է: Սկսվում է բացահայտ խրականություն: Նրանց սկսում են անվանել «բավկեցի»՝ ժետելով նրանց կարծեցյալ թրացածությունը: Ազգամիջյան ատելությունը հասել էր գագարնակետին, և այն ամենն, ինչ կարող էր հիշեցնել հարևան ժողովրդի տարբերի որևէ համար հասցնություն, հասցնում էր կատաղության, անգամ լեզվական ակցենտը... Նույնական վերաբերմունք նույնական դաշտանությունը առաջանում է Ադրբեյջանում Ջայաստանից փախած ադրբեյջանցիների նկատմամբ:

Ինչո՞ւ է աղմկում գետը:

Իսկ հանրահավաքները թափ էին առնում:

Մեծն հեղափոխական Լենինի հայտնի հեղափոխական դատավանը չէր մոռացվել: Մի խոսնով՝ առանց երաժշտության գործը գոլիս չեկավ:

Ամեն խոռու հանրահավաքի ժամանակ մի բանի րողենվ լրում էին հանրահավաքների գործուները, ու երկինի դարձած աջ ձեռքի բռունքները հաղաղում էին օդի մեջ, ձայն տախու ոսկեգույն ժեփորին: Զանգվածային փսիխոգից գոլիսները կորցրած բազմահազարանց մարդակույթը կարկանում էր մեղիսացին լրության մեջ: Բազմությունը հետևում էր գործուների օրինակին, լրում: Երևան էին միայն ջղաձգված ձեռքեր: Լոռությունը կատարյալ չէր, ինչ-որ մոգական մրնացոց էր լսելի: Խոր մրնունջը տարածվում էր ժեփորի ելեկցների ներքո. դա ամբողի մանտրան էր: Սակայն ոչ մի ցուցարար առանձին վերցրած չգիտեր այդ մանտրան: Սոսափում էին խոնի ժերմաները:

Նրանց մասեւ զրահաղաված էր միայն փշաբաղանով՝ արհավիրք ազդարարող

կրեմյան սագերի մարմինների դես: Մինչ բեմի վրա գառան սանրվածով գլուխը կախ մի դատանի ժեփորով նվազում էր դարձ, կարծու մի ժամի անգամ իրաւ հետևից կրկնվող ճեղին...

Կենաց ջուրը:

Արևը լուս է ճառագում մեր տեսմելու ընդունակության ժամուհի:

Չոք անառվա կեսին ծնողներս նոր անցան արձակուրդի և, ինչպես ամեն անցու, դիշի գնային Շայաստանից դրւու հանգստանալու: Անցյալ տարի Սև ծով էին գնացել՝ Լոռ (Սոչիի հարևանությամբ մի խախանդ փոնր բաղայի): Այս անգամ ընտանիով գնալու էին Մոսկվա: Ուղեգիրը մեզ հասցելու էր Պողմոսկովյեթի հանգստյան սներից մեկը՝ Մալախովկա: Թունելու էին Ուկրաինայի Դոնեցկ բաղայի, այնտեղից գնացելով մեկնելու էին Մոսկվա: Գժի դես սիրում էի մինչուղևորային օրերի խառնաշփոթը. Ծոր-մոր, կուշիկ-մուշիկ, խաղալիք-մաղալիք, որը վերցնել, որը թողնել: Մեծ ու փոնր սպասումներ:

1988 թ. հովհանի սկզբներն էին, մեր մետենայով քցցնում էին օդանավակայանի ուղղությամբ:

Հասմելով մատուցմերին՝ իմացանի, որ Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանը ցրցափակված է: Մեթենան կայանեցին օդանավակայան չհասած ու որոշեցին ոտով գնալ տեսմելու, թե ինչ կա-չկա: Մեզ հետ շատ մարդիկ էին բայլում դեղի օդանավակայան: 50 մետր էին անցել, երբ ճանաղարի երկայնով տեղադրված դինամիկներից լսեցին ոռւսերնով հաղորդվող գգոււացում՝ չնոտենալ օդանավակայանին: Սովետական հատուկ նօւանակության գործերի հրամանատարի ձայնն էր: Մենք շարունակում էինք գնալ, մեզ գնված տոմսերի ճակատագիրն էր անհանգստացնում, մյուս կողմից էլ՝ հետարքրասիրությունը: Թավ ձայնը երեք անգամ կրկնեց բոլորին համար հասկանալի ոռւսերնով, որ չնոտենան, ցըլեն ու գնան հետ: Մեզ հետ բայլողներից ոչ ոչ ցըլեց: Չորրորդ գգոււացումը չհետևեց:

Հեռվից դեղի մեզ էր լեղաղատառ վագում մի երկիտասարդ՝ մի ձեռն ականջին: Դանրաղացրին ընթացքը: Նրա հետևից մի ժամի տղամարդ ու կին, երեխաներ: Առաջին երիտասարդի ականջից արյուն էր հոսում:

Մեզ ընդառաջ վազող էլ չկար. բոլորը մեր հետևից էին վազում, մենք էլ՝ մի ժամի ընտանիների: Ես հետ-հետ էի նայում, ամենահեռվում կանաչ համագետսներով մարդիկ հայսնվեցին: Սև մահակներով խփում էին հետ մնացածներին: Վազս արագացավ, զարմանում էի, թե ինչի չեմ լացում: Հետևից գորողներ, փախսե՛, փախսե՛: Դիմա բոլորը փախչում են դեղի մայրությի: Մերս հազիվ էր վագում ծանր-ծանր ճամդրուկներով, հորս ծերին ավելի ծանրներն էին:

Դասանի մայրությի, արդեն նետվում էին մեթենայի մեջ, բայց հերս հազիվ մեզ հետ դահեց: Մայրուղու այդ հասվածում իրարանցում էր, իհսերիա: Մարդիկ սարսափահար աջ ու ձախ էին նետվում: Ինչ մեթենա տեսմենին, կանգնեցնում էին, լցվում մեջն ու դոկումում: Բեռնատարները լավագույն տարբերակն էին: Սկսվում էր կրիկ-դալմադալը, ինչ-որ անզգույց ընտանիի անձնական օգտագործման մեթենայի մեջ լցվեցին անծանոթ սարսափահար մարդիկ, ընտանիի անդամներից մի ժամիս մնացին դրսում: Վարորդն անծանոթների հետ վեճի բռնվեց: Մրանի խնդրում էին, դադարում... Մենի սառած կանգնած էին մեթենայի մոտ: Մի ժամի հոգի մոտեցան մեր մեթենային, սկսեցին բռնակները բռնաբարել, որ մանեն, բայց դրմերը փակ էին: Հարցրին. «Ես ձեր ա՞»: Հերս ցամեց. «Չե»: Հերս մեզ նշան արեց, ու մի փոնր հեռացան մեթենայից: Ծնողներս սկսեցին թեթևակի բնարկել տեղի ունեցածը: Մի ժամի հոգի էլ փորձեց՝ բացով սվեցին դիմացի դրանն ու թռան կողդերը կայանած ուրիշ մեթենաների ուղղությամբ: Ծովսուր տարածվեց, որ մեկին զինվորները սղանել են բռնությունները լուսանկարելու համար:

Մի կես ժամ անց փոնր-ինչ խաղաղվեց վիճակը: Հերս գգոււացրեց: Աննկատ մոտեցավ մեթենային: Անսղասելիորեն բացեց դուռն ու աչքով արեց: Մենի արագությամբ, բայց ահավոր անկազմակերպ խցկեցին մեթենայի մեջ, ճամդրուկները բարձեցին ծնկներիս, դրմերը կողդեցին ու ծղողողողրին:

Մեթենան սլանում էր բաղաժից դուրս: Ավելի ճիշտ ուր աչքներ կորեր:

Մի դահ չէին խոսում: Հետ հերս ինձ ու քոջս հարցրեց՝ ոնց ենք: Սկսեց ինչ-որ կատակներ ամել: Ես չդիմացա մի փոնր ժողո-

Կարեն Ղարսյան

Password

ցի: Մի բանի կիլոմետր անց սկսեցիմ գրուցել: Սկսեցի կսմթել կողս լուրջ-լուրջ նստած երջու:

Թիշ անց դարձվեց՝ բույր կորցրել է խոսելու ընդունակությունը: Ծնողներս ոտուծեն ընկան, սկսեցին հարցուփորձ անել երջու: Զի խոսում: Դատուկենս արցումներ են կարում նրա քարոզությունը աչերից: Մեթենայի արագությունը մեծանում է: Մայրս լացելով փորձում է խոսեցնել երջու:

Բավականաչափ հեռացել էին բարափից: Ինչ-որ գյուղի էին հասել: Ծնողներս որոշեցին կանգ առնել, մեկից ջուր ուղարկել: Մի դառավ մոտեցավ հորս կանչին, մի բաժակ ջուր խնդրեցին, փորիկ բռուանը ուղարկեց: Պառավին դատմեցին եղած-չեղածը, ներս հրավիրեց: Ջուրս ջուրը խմեց: Բայց չօգնեց: Մսահոգված դառավը խորհուրդ տվեց երեխային տանել իրենց գյուղի վախ չափող մի այլ դառավի մոտ: Դամաձայնվեցին: Բանաղարին հրացներ էր դատմում նրա մասին: Տանն էր:

Վ. տաշին ձեռքը դրեց կարկանած երջու գլխին ու մի կես ժամ աղոթքներ ըստացա: Մենի լարված սպասում էին: Մենյակի դասերը ծածկված էին սևացած ու դեղնած սրբադասկերներով: Այդքան շատ տեսած չկայի: Գրադահարանում Լենինի համրները չկային: Վ. տաքը մի դահ լրեց ու մսահոգված ցոշվեց սրբադասկերներից մեկի կողմը:

Ծխող տղամարդու խորհրդավոր ձայնով, առանց մեզ նայելու, ասաց. «Պիտի տես խմի»: Մենի լրջացած իրար նայեցին: Դայրս գլխով արեց, մեզ կարճ բացարեց, որ կարդացել է «Կենաց ջուր» գիրք, և այնտեղ նկարագրված են մեզի բոլոր բուժիչ համարականությունները: Դեռև տեսավ, որ Վ.-Ն չի նայում, արտասանեց իր համաձայնությունը: Մայրս Վ.-ի հարսին խնդրեց մի բաժակ լիր ջուր բերի երջու համար, որ վերջինս լիցքավորի միզարագրելու: Բայց Վ.-Ն, որն աչերը հարել էր երջու դեմքին, ընդհատեց առանց այդ էլ կիսամեռ աշխուժությունը. «Իմ տեղը»:

Մենի մի փոքր խառնվեցին իրար: Վ.-Ն լինց սենյակը: Բայց այստեղ մեզ ընկավ մեզ գիրը: Պառավը աստվածավախ տնով սկսեց մեզ կիսամայն վստահություն ներշնչել Վ.-ի նկամամբ, նկարագել այլ հրաւագրներուններ ու նրա աստվածային օժտվածությունը: Ջուրս՝ աշխարհի չնահավանարկությունը, ու առաջական մասնակիությունը, մասնաւոր աշխարհի գործունեությունը ու տարածվող ժողովրդականությունը, ինչպեսի են «Sepultura», «Slayer», «Cannibal's Corpse», «Death», «Pantera» և այլն:

Առաջված դես ձկան դես լրում էր: Մենի իմացանի, որ Վ.-ի ընորհիկ այս գյուղը դարձել է ցջակայի ամենաանվախ գյուղը և որ «սարւամ ինչտան օր, էնտան մի ամսում մոտը մարդ ա գալիս», որդեսզի խիզախորեն դիմավորեն աշխարհի կործանումը 2000 թ., ու որ առաջին բան չկա՝ ինքն էլ է մեծ հաճույքով խմել Վ. տաշի մեզը: Իր արագմարաց կիսամայն ելույթը մեր դառավ գիրը, աչերը հորս ու մորս վրա հերթով չոելով, լրությանը եղրափակեց:

Բայց անձանք ինձ անչափ գերեց աշխարհի վերջն անվախ դիմավորելու միտքը: Բոլորս այն ժամանակ վախենում էին աշխարհի մոտալուս կործանումից, սղասում թրիստոնի երկրորդ գալստյանը: Դամենայնելու, քիսունյա աշխարհում համատարած ահ էր տիրում:

Այր սաստկանում էր XX դարի վերջին տասնամյակում, և յուրաքանչյուր ողբերգական իրադարձություն այս կամ այն երկում կործանման նախանձան էր համարվում: Եվ ոչ միայն իրադարձություն: Դաշվի էին առնվում նաև հոմոսեֆուլության սրընթաց տարծումը, նոր սերունդերը գերած ոռ երածության սատանայականությունը: Ներ ցջանակներում աղոնուկ էր համել ու սարսափ ներշնչել Led Zeppelin-ի «Stairway to Heaven»-ի վրա կատարված փորձը. հակառակ ուղղությամբ միացնելիս երգի մեջ մի տի Որետրս Փլանթը սարսափազողու տնոնվ ու ձգելով արտասանում է «Satan» բառը: Նման փորձաբննության ենթարկվել էին մի բանի այլ խմբեր ևս: 90-ականներին խորհրդանշական էր նաև այնպիսի խմբերի գործունեությունը ու տարածվող ժողովրդականությունը, ինչպիսի են «Sepultura», «Slayer», «Cannibal's Corpse», «Death», «Pantera» և այլն:

Աստվածավախները ամեն կերպ դայխում էին հասարակության բացահայտ սատանայականացման դեմ՝ վարկարեկելով երիտասարդության ցջանում համաշխարհային հեղինակություն վայելող ոռ խմբերին, ինչպիսի են «Beatles», «Rolling Stones», «Doors», «Black Sabbath», մասնավորաբետ նրանց համարաց առաջնորդներին՝ Զնն Լենինին, Միք Ջագերին, Զին Սորինին, Օզքի Օգլորնին: Խիս քիսունեական ոգով երկարաւաս հաղորդումներ էին կազմակերպվում ու

տարածվում տեսաժաղավենների միջոցով։ Մասնանշվում էր նրանց առաբելության սահմանայական ուղղվածությունը։ Այս համաժեխում մոդելային է Զոն Լենոնի արած հետևյալ արտահայտությունը։ «Քրիստոնեությունը կանցնի-կօնա, կվերանա։ Դա անվիճելի է։ Ես ձիւս եմ ու ձիւս դրուս կգամ... Չինա մեմ ավելի տղողովյա եմ, բայ Քրիստոսը»։ Այս ուղերձը, որը շատերին սիմեց երես թերել Բիթլզից, նամակում լույս էր տեսել 1966 թ. ապրիլի 13-ին։

1999թ. աշխարհի կործանման վախճանագործությունը կամաց ամենից հաջախ վերընթերցվում էր Ավետարանն ըստ Մաքրենսի Ի. 3-51, որտեղ Հիսուսը, Ձիթենյաց սարի վրա, իր աշակերտներին դասում է Երկրորդ Գալստյան հանգամանքների մասին։ Ոչ ոք չէր ուզում նոյն անրիազեկ ժամանակակիցների օրն ընկնել։ Տարվա վերջերին Երկրաչափական մրոգրեսիայով էր աճում աշխարհի տարբեր կետերից իւրայի՝ Հիսուսին ընդառաջ մեկնողների թիվը։ Ընդ որում, շատերի տոմսերը մեկ ուղղությամբ էին։

Մի անգամ աշխարհի կործանման թեման դասարանում դասի ժամանակ բնարկելիս՝ մեր հայոց լեզվի դասառում՝ ընկեր Սաֆայանը, մեզ զանազարար հանգստացնել էր փորձություն։ 1989 թիվում էր, նա համոզված էր, որ նման բան չի լինի։ Վերջում առաջարկեց 2000 թ. նոյն այդ օրը՝ նոյեմբերի 8-ին, բոլոր դասարանցիներով հանդիմել Գայի արձանի մոտ նոյն այդ ժամին՝ 12:30։ Ես միւս մտքում էի դահում այդ խորհրդավոր ռանդուն։

Ուղիղ 12 տարի անց, 2000 թ. նոյեմբերի 8-ին, ժամը 12-ին, ես՝ չորրորդ կուրսի ուսանողս, փախսա դասից ու համալսարանից դուկվեցի ուղիղ Երկրորդ զանգված։ Կես ժամ անց դասվում էի իր գլխի չափ ձվերով ծի հեծնած Գայի արձանի ժուրջ ու սղասում համադաստանությունից՝ ընկեր Սաֆայանի գլխավորությամբ։ Մի ժամ ու կես սղասեցի։ Բայց ոչ ոք չհայտնվեց։ Մի դահ կարծեցի, թե աշխարհն իրոք կործանվել է, հետև բնիծաղեցի ու զմացի՝ հույս ունենալով, որ կհասցնեմ մյուս դասին։

Մի բանի ռողելից հայտնվեց Վ. տաշի հարսը՝ ձեռիմ նուրաբայի բանկա, որի մեջ հատակից կես մաս բարձրությամբ խամրած հեղնավուն հեղուկ էր լցված։ Վ. տաշին

Հիայտնվեց։

Օրոց համոզելու խնդիրը մայրս իր վրա վերցրեց, վերցրեց նաև բանկան ու մոտեցավ իր միակ դստերը։ Ջուրս կարծես անզգայացել էր։ Մի բանի համոզիչ նախադասություններ լսելուց հետո աշխարհի ամենավստահելի մարդու ձեռքերից նա վերցնում է կախարդական բանկան ու մորս ձեռքերի օգնությամբ տանում դեղի բերանը, հետո մի փոքր վեր՝ դեղի հիբը։

Մի դահ հայացս ընկավ հորս վրա։ Այդին նա վճռական 11-մետրանոցի էր սղասում։ Խոկ եւ հազիվ էի սրխառնուս դահում։ Այդ դահին հիշեցի կյանումս կարդացած (1. «Ռոբինզոն Կրուզո», 2. «Ալիսան իրավունքի աշխարհում») 3-րդ գիրը՝ «Գուլիվերի ճանապարհորդությունը», երբ հսկայական Գուլիվերը իր կենաց ջրով փրկում է խեղճ թագուհու կյանուր...»

Մի կարիլ անգամ չիսմած՝ հույր փսխում է բանկայի մեջ՝ գազանային ձայներ արձակելով։ Սամաս երկու ձեռքով ամուր քրնում է բանկան, որ գորզը չկեղտուսվի։ Մինչ բոլորն ուշադրությունը սկսեն էին բրոց վրա։ Այս բոլորն անհաջող հեղուկ բանկա է բանկայի մեջ գործում է անհաջող հեղուկ, բայց ավելի մեծ ուժգությամբ սկսեց հեղուկ նաև իմ կոկորդից ուղիղ Վ.-Ենց ծաղկավոր գորգի վրա։ Ներկաները խառնվեցին իրար։ Դեռ սկսել էր վրաս ջրայնանալ։ Վանդակավոր թակինակը ճայցեց ֆիբրուսի ու սկսեց կողմտուեն սրբել։ Դարսը սկսեց հանգստացնել մեզ ու արդեն գնում էր թագ ուր բերելու, երբ լսեցին բրոց խռովուած ձայնը։ «Ես, ես ի՞նչ էր, մա»։

Ուրախությունից ամեն ոք ամեն ինչ մոռացավ։ Ժոհիսը դեմիմ՝ հարսը մոտեցավ բրոց, դառավ գիղը փաթաթվեց բրոց։ Ջայրս, մայրս ուրախությունից ուժեղ փաթաթվեցին նրան ու սկսեցին խոսեցնել։ Ի ծնե չաշանակ բույր էլ խոսի տակ մնացողը չէր...»

Բարի Վ. տաշի երեսն այլևս չետան։ Ուրուս ժամանակ անց մեջնայով արդեն սղանում էին հեղի երևան։

Մի բանի օրից մեզ ի վերջո հաջողվեց հասնել Սոսկա և մի լավ հանգստանալ։ Մենք վերադարձամ ամառվա վերջին։

Ծարժվում է ամեն ինչ, անգամ Երկիր։

Ծուտով Երևանում մասնակի դարեւսային ժամ և հատուկ դրություն։ Սովետական զին-

**Կարեն
Դարսլյան**
Password

Վորները լցվել էին բաղադի փողոցները: Ցուցերի ցում, ծեծ ու ջարդ: Խիստ ստուգումներ: Բազմահազարանց հանրահավաքների դիցեները ձերբակալվել էին:

Մի բանի որ անց 1988 թ. դեկտեմբերի 7-ին, ի լրումն այս ամենի, տեղի ունեցավ Սովորակի ալեքսայի Երկրաշարժը, որը դաշտնական տվյալներով 25-30 հազար մարդու կյանք է խլել: Դիմնահատակ ավերվեցին գյուղեր ու բաղամներ Երեւանու ու կես միլիոնանոց բնակչություն ունեցող Դայաստանի հյուսիսային ճառագիր: Երկրաշարժը Դայաստանին վերջնականացրես ծնկի և, միաժամանակ, համաշխարհային ճանաչում է բերում, բանի որ աշխարհի գրեթե բոլոր ծայրերից օգնություն է ուղարկվում Դայաստան:

Խոկովյ լայն տարածում են ստանում այն կասկածները, թե Երկրաշարժն արհեստական էր, առաջացել էր ստորգետնյա ռումբերի միտումնավոր դայթեցման հետևանում: Ըստ վարկածի՝ այդ կերպ սովորական կառավարությունը փորձում էր սառեցնել հասունացող բախումը՝ ուշադրությունը շեղելով այլ օրհասական խնդիրների վրա:

Երկրաշարժի արհեստականությունը բազմիցս բննության է առնվել Երկրաշարժագետների ու Երկրաբանների կողմից: Սակայն կասկածները մինչ օրս մնում են չփառավագած:

Մեկ տարվա ընթացքում իրադարձությունների այստիսի խոռոչումը հետարքի բացառությունը է ստանում հելիոնիեզերական տեսության դիտանկյունից: Ըստ այդ տեսության՝ սոցիալական կոլեկտիվների վարն իրենց գործունեության մեջ կախված է Արևի վրա տեղի ունեցող ցիկլային երևությունից: Դիմնական գործուներն են արևային բժերի թիվն ու գործունեությունը:

Իր «Հելիոնիեզերական գործուների ազդեցությունը սոցիալ-ֆաղաքական գործընթացների վրա» հոդվածում ուկրաինացի գիտնական Կուզմենկոն խոսում է Երկրի տեսունիկայի և այնտեղ բնակվող սոցիումի հոգեկանի վրա տիեզերական գործուների էկզոգեն ազդեցության մասին: Նա աղացուցում է, որ համաշխարհային դատմության շրջադարձին բոլոր աղետայի սոցիալ-ֆաղաքական իրադարձություններն ու բնակիմայական կատակիզմներն արևային ակտիվության առավելագույն աճի արդյունք են: Շե-

ղերային տարիներին իրադարձություններն աշխարհագրութեն «Իոչում» են՝ կախված Երկրի այս կամ այն տարածաշրջաններում սոցիումների էնդոգեն սոցիալ-հոգեբանական դատարասվածությունից:

Հոդվածում ներկայացվում են մասնավորաբես XX դարի շրջադարձային իրադարձություններն ու աղետները՝ սոցիալիստական հեղափոխությունը, համաշխարհային Երկու դատերազմները, Ստալինի ռեմբեսիաները, Դիրոսիման, Դումզարիայում և Զեխոսուլվակիայում սոցիալիստական ռեժիմի դեմ դայտան ու ՍՍՌՍ զորքերի ճնշումները, Աֆղանստանի դատերազմը, Բեռլինի դատի անկումը և այլն:

Եթեարքրական է «համաշխարհային սոցիալիստական համակարգի» և այն կազմակերպող ՍՍՌՍ բիֆուրկացիոն անկման սոցիալ-ֆաղաքական կատակիզմների վերլուծությունը: Տվյալ դարագայում մեջքերեն հետևյալ հասկածը. «Մասնավորաբես, 1988 թվականին՝ արևային ակտիվության առավելագույն աճի տարում (1987 թ. W=29,4 Վոլֆի թվերի միջին տարեկան մեծությունից մինչև 100,2 1988 թ.), սկսվեց հայ-ադրբեզամական դատերազմը: Դրան զուգընթաց նոյն տարվա վերջում Դայաստանում տեղի ունեցավ սարսափելի Երկրաշարժ, երբ հոկտեմբերին և նոյեմբերին Վոլֆի թվերի միջին աճսական մեծությունները W=125,1-ից դեկտեմբերին հասել էին W=179,2-ի՝ ըստ արևային ակտիվության փոփոխական օրական ցուցանիշների, որոնք առանձին օրերում հասնում էին W=255-ի»:

Նշենք միայն, որ հեղինակը փոքր-ինչ երկարացրել է դատերազմի իրական ժամանելությունը (1988-ին սկիզբ առած ազգամիջյան ընդհարումներն ու բախումները միայն 1991 թ. վերածվեցին լայնածավալ դատերազմի):

Դիմնական տիեզերական, թե սովորակերական՝ աղետը միայն բարձրացրեց «խելագարված անբոխների» ադրենալինը: 6 ամիս անց ազատ են արձակվում դիցեները, և բացօթյա խելար դիսկուսիան վերսկսվում է 1989 թ. մայիսից:

Ազգամիջյան ընդհարումները հաճախանում են Դարաբաղում, իսկ փախստականների հոսքն Արբեզանից Դայաստան ուժեղանում է: Շատերին չի էլ հաջողվում դարնալ փախստական կոռուպտում են տեղում:

1990 թ. մայիսին անցկացված խորհրդարանական ընտրություններում կոմունիստական կուսակցությունը Յայկական ՍՍԴ-ում դարձություն կրեց: Դա փաստուեն կոմունիստական Յայաստանի վերջն էր: Սակայն Սովետական Սիոնիքյունը դեռ գոյատևում էր:

Յայաստանի «աղակոմունիստացումից» զայրացած Մուսկվան խրախուսում է ադրբեյչանցիների կողմից հայերի հետաղնդումը:

Սիրեններ:

Երեկոները Երևանի փողոցները ճառող հազարավոր մեթենաներ, սիգալները միաժամանակ միացրած, 10-15 կմ/ժ արագությամբ անցատ շրջում են բաղանվ մեկ: Նման դանդաղությունը կարծես հակասում է եռացող ցասման ռիթմներին: Սակայն այստեղ են հակադրությունները համընկնում: Թվում է՝ 10-15 կադր/վայրկյան արագությամբ ցուցադրվող ֆիլմ է տեսածու: Այդ մասին չկար և ոչ մի նախնական դայմանավորվածություն, բացառվում է դահվածի գիտակցածությունը: Գիտակցվածությունն առկա է ֆիլմերի նկարահանման ժամանակ: Թրիլերներում, նկատած կլիներ, տեսարանն առավել ցայտուն ու առավել տոպակորիչ դրակնելու համար դանդաղեցվում է դրամի ժամանակի արագությունը: Տրամսը դանդաղության մեջ է: Իսկ դա ճշնարիտ է արագության ու էներգիայի լիառատության ներին զգացողությամբ:

Փողոցը խցանած մեթենաներից մեկի մեջ են ես, երկու ձեռներով ուժեղ փակում են ականջներու: Չորս մի ձեռքը դեկին էր, մյուսը սիզմայի սեղմակից չէր դոկվում, ու դանդաղ գնում էին: Մայթերից ժողովուրդն է ճշում: Շատերը դարձաթես սոսկում են: Փորից մեծ՝ մարդիկ դեն են նետում հանադագոյացոյաց կյանքի դիմակներն ու բեմական կոստյումները: Նրանք խելից դուրս աղաղակում են: Դիմա նրանցից յուրաքանչյուրը Մունիքի դառավի կրկնակն է: Դա Սիրենների հնամենի կոմղենսն է: Հոմեռոսյան Սիրեններին կլործածեին այդ անմարդկային աղաղակները:

Իրավիճակն անկառավարելի էր: Ակսվում էր համատարած «սրբադրծությունը» Սովետով մեկ: Փողոցներում, դրոցներում, զանազան հաստատություններում, ամենուրեք

դեժավյուկի դես հայտնվող Լենինի, Մարտի, Էնգելսի միակցված գլուխները դատկերող փոքրիկ ու հսկայական կաս-կարմիր ցուցադրասառները ենթարկվում էին բազմաթիւ ռեստավրացիաների: Գլուխներից մեկի ժրումները հասացվում էին, սացվում էր վավառություններից: Մեկի ժրութերն ամուր սեղմում էին ճգմված հաս առնանդամ: Իսկ մի տեղ Սովետի այդ «եռագլուխ դիմից» սարել էին եռաձու առնանդամ, որի գլխիկը դարետիկ միմիկայով նայում էր դեժուի «լուսավոր կոմունիստական աղագա»:

Իսկ ինչ-որ բաղադրի գրադարաններից մեկում Լենինի բերանի մոտ կոմիսարին մի օղակ էր գծված ու մեջջ գրված: «Կմերեմ»:

Խմբագրվում էին նաև Սովետի գլխավոր կարգախոսները. «Пролетарии всех стран, огнедиониятесь» հանրահայտ կարգախոսը դարձել էր «Гениталии всех стран, огнедиониятесь»: Նմանատիղ ափորիզմներ խզրզվում էին ուր ասես՝ գարաժների դարդասներին, ժեների դատերին, արձանների դաշվանդաններին: Մշակութում և միրող գաղափարախոսությանք ճնշված սեխուալ մղումը դուրս էր դրծնում՝ օրգազմի ժամանակ ցայտող սերմնահեղուկի դես:

1991 թ. գարնանն ու ամռանը Ղարաբաղություն իրականացվում է «Օղակ» ռազմագործողությունը: Սովետական բանակը ադրբեյչանական հատուկ նշանակության զինված ջոկամների հետ սկսում է Ղարաբաղի երնիկական գտումը: Մի բանի աճսվա ընթացում սրբվում են տասնյակ բնակավայրեր: Յայաստանն ու Ղարաբաղը փորձում են ինչ-որ կերպ դիմակայել, սակայն սովետական բանակի դեմ խաղ չկա: Դամատարած սարսափ: СА (Советская армия) հաղափումը հայերն արդեն այլ կերպ են բացում՝ Смерть армянам. Հետզինետ ի հայտ էր գալիս հայերի՝ տառապյախ հնագույն սինդրոմը՝ ժողովուրդը արտահուս և ներփակ դրսուրում է տառապանի, անմիտաբեր հեծեծանի նշաններ, սակայն ենթագիտակցութեն էխսազ է աղրում իր այդ վիճակից: Այդ էխսազը կանվանելի Յիսուսի սինդրոմ, այն է՝ անմարդկային չարչարանիների ու տառապանիների բերի տակ սեփական ընտրյալության զգացում: Ինչդես իին հայկական ասացվածիում՝ «Անդտուղ ծառին բար գցող չի լինի»:

**Կարեն
Ղարսյան
Password**

Այդ գիտակցությունը կորսի ցավը թերևացնելու ինքնաբերական դարման էր միայն: Հայաստանում տիրում էր տագնադ ու հուսալություն:

Սովետական բանակի հաղթարշավը, սակայն, ունեցավ անկանխատեսելի զարգացում:

ՊՈՒՏԶ:

Սովետական բանակի հաղթարշավն ընդհատվեց օգոստոսին: Ընդհատվեց Սովորական անսուժականութեն տեղի ունեցած օգոստոսյան դրույժի ժամանակ:

Ու մինչ հեռուստաեսությամբ զարացյալ կոմունիստների կազմակերպած դրույժի ձախողումը վերջնականութեն բանդում էր Սովետական Միությունը, դեռահաս առնանդամն անբրում էր շավալիս կոճակները... Ես ոտուճեռ էի ընկնում, սիդղած փորձում թամբվել ծնողներիս մռայլացած հայացքներից, որոնք մեկ-մեկ ժեղվում էին ամենազետ հեռուստացուցի էկրանից: Խոկ ի՞նձ ի՞նչ. ի՞նձ մի գրամ անգամ չէր հետարքում բաղադրական անհամ աջարսանդալը: Ի՞նձ դրույժը հուզում էր այնքանվ, որքանով այն համահունչ էր հայերեն «դուց» բառին: Ուսա գեղեցկուի հեռուստահաղորդավարությունների նուրբ ըրթուններից օրուգիւեր հնչող «դուց»-ի մոգական ելսէցների տակ հա տնկվում էր մատղաւ առնանդամ՝ դանգայի ինչյուններով դյուրված կորքաների դես ու խայթում շավալիս լայնութք, մինչև դրու չղրծներ գուգարանում... Սեռական հասունացման շրջանը նոր-նոր բոլորող դատանու հանար ըու էր լսել, թե ինչուն է խստարար հագուկաղով, բարեկիր ու կուրացուցիչ գեղեցկությամբ օժտված աղջիկը, աշխարհի շրջադարձային իրադարձությունները, դատերազմներն ու բնական աղետների սարսափելի հետևանքները, Սովետի լինել-չլինելու օրհասական հարցը մի կողմ բռուած, համաստեսական լրափական գիշավոր բռուակման ժամանակ տարված խոսք ասում իր միակ ու բաղր ոցի մասին: «Վրեմյա»-ն ինձ հանար դարձել էր «Աս ոցի մասին»: Կարծես աշխարհի գլխավոր իրադարձությունները դիմարկվում էին այն տեսանկյունից, թե ինչքանով են առնչվում նրա անուշ ոցի հետ: Դա այնքան ճշմարտաննան մի դատան էր...

Պուտչ, դրույժ, դրույժ!

Եվ մենք, ինչուս կախարդական հեմիաթների մեջ, հայսնվեցին մի նոր աշխարհում:

1991թ. դեկտեմբերի 31-ին Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միությունը դադարեց գոյություն ունենալուց: Եվ ես մնացի առանց մանկություն:

ՄԱՅԱԿՈՍԱԿԱՆ

ՍՍՀՄ: Չորս տար ողջ նոյուրակին հայսմի: **Դրամա տարեր:** Մի անգամ խիզախ սովետական մարդիկ ինքնաբիոներից վայրեց կատարեցին Հյուախսային բներին մերձակա մի սաղցակուրի վրա: Նրանք աղրում էին ձնածածկ վրանմ: Վրանի վրա հսկայական տառերով գրված էր՝ «ՍՍՀՄ»: Դա աշխարհում առաջին գիտական դրեֆող կայանն էր,

որը կոչվում էր «Հյուախսային բներ»: **Մոս բառորդ դա անց Հյուախսային բներում խորխորացից ջրի երես դրու եկավ «Լենինսկի կոմսոմոլ» առօնային սուզանավը:**

«ՍՍՀՄ» տառերով դրու կրկին հայսմվեց երկագնդի բաղձայի կետում: Սովետական մարդիկ միշտ և ամենուր փորձել են փառարանել Հայրենիքի դրու: Նրանք խորմ էին այն ամենաբարձր ու անարիկ լեռնային գագաթներին:

1957 թ. արձակվեց Երկրի արհեստական արանյակը: Մերը՝ սովետականը: Ամրող աշխարհում, բոլոր լեզուներով, թերթերը գրում էին. «ՍՍՀՄ-ն առաջինը դրու եկած ինքորիք»: Անցավ չորս տարի, և Յուրի Գագարինի շինգերանավը թասվեց մոլորակի տուրք:

Սովետական Միության բաղադրիչն առաջավ Համայն Տիեզերի Կոլոմբոսը: Բաց տիեզերի դրու եկած առաջին մարդը Ավեսեյ Լենովըն էր: Նրա սաղավարտին և ուղղում էին հղարտ տարերն այս՝ «ՍՍՀՄ»: Մեր

ավտոմա կայանները Լուահն հասցին դատավարութ երկրի գինանամով ու գրվածով. «Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միություն»¹:

**This is the end, my only comrade,
The end!**

(Հատված վերից)

1. Հատված դասագրից:

aeditors@yandex.ru

Խորենացի 25^ա, բն. 21, հեռ.՝ 523266, Օ93 564 870

87-րդ սերիա

Ավելի ու ավելի մոտենալով՝ համոզվեցի, որ առօս բոլորովին էլ մարգագեցին չէր: Անհաճար թշուններ էին վխտում իրար վրա: Վառ փետուրների խճերը ցակում էին այս ու այնտեղ, ճշալով ու թափահարելով թմերը՝ դայթում: Պայթում ու ցրիվ էին գալիս՝ մնացածին նախտելով: Մարմար խլիլում էին մնացորդները:

Ինձ՝ աղջածիս, հենց այդտեղ էլ բռնեցին՝ նոյն դաջվածները մատներին, քայլ ուրիշ մարդիկ:

Իզուր էի խոսում, կողինս անտարեր տօքվել էր՝ առանց հետև ջրիկանալու որևէ նշանի: Թվաց՝ ներս տղրտվելուց հետո ուժի չի եկել կոտրվածի ցավից: Դեռ զգացի՝ սխալվել եմ:

Սուստող ոսնաձայնը որսալով՝ տակնուվրա եղա, որ ուրիշ տակից հանկարծ չերևա թանաքամանս: Արդեն վստահ չէի, թե իրո՞ք թանաքաման էր, քայլ այդ օրերին դեռ համոզված էի, որ հենց դրանից ամեն ինչ կփոխվի: Ինչ որ էր, ստիղված փորիս մկաններով փորձեցի տեղում դահել, քայլ չսացվեց՝ ընկավ աստարի ծալիք: Անհաջող շարժումից կաւցե կաղը ավելի խրվեց ծնկներու ու միաժամանակ ստիղեց կողինիս փոխել դիրք՝ նղկալով ցավից: Նոյն փոկով էին կաղկղոված: Կարծես հայինեց իր լեզվով: Չնայած դեմքը համարյա տօքված էր ինձնից, նկատեցի հեզմանի՝ ասածը ուրիշ քան էր: Կուտացնելով եւսի քննից ներս մնավ, առավոտվա թմբիկ աղջիկը, ձեռի սինին դրեց սալահատակին ու գունզգույն փեռով սրբեց ճակասու: Երևի առավոտյան էլ կողինիս ուրեմն տեղում էր, երբ առանց խոսի կամ գոնե թուղարժութու կատա փափիկը հեծել էր վրաս բարիլուսի՝ մեջքը երեսիս դարձած: Այս անգամ միայն դեմքն սրբեց, ինչ-որ սժիմ քան խցկեց բերանս, ստիղեց կուլ տալ: Ու հանկարծ խոսեց հետս: Ասաց «լինելու լավ»՝ սինին ցույց տալով: Կաւցե բարձի թե տողրակի տակ, հետ հասկացած՝ հոգնա էր, սինու մեջ մետաղե շյուղեր ու շեշտ տեսա ու մի գոյաց կեռ դամակ: Նա իր թաց գլխաւորով կաղեց բերանս ու մեզ սիմեց տօքվել: Այս անգամ կողինիս մոնչած հաստա հայինյան էր: Փափիկը փայտե փափուռով ուժեղ զմիեց նրա գլխին: Սա լրեց ու փուլ եկավ: Իմ գործը միայն կաւցե հոգնայի լվացումով վերջացավ:

«Չորս օր անցած սա թունավորվելու իր ժամանութեան ու սատկելու, ռսնջաց աղջիկը՝ ցույց տալով կողինիս, - ու Սահի սա յարդն ու ուղեղը ուտելու կանի»: Զայն դուրս չեկավ կարծեն բերանիս կատի դաշտառով: «Ուզելու նորից տղամարդ ինքը սարթելու ինքը Սահի, - վաճակ առ վաճակ արտաքերեց նա: Ես քան չէի հասկանում: «Սահի մեր դես՝ չէ, հարեմ դես, օ՛: Մեր դես՝ տաճար»: Նորից ափով սրբեց դեմքն: «Զգիտեմ ես չէ, չուզելու կմիկ: Դեչ: Ես դու փրկելու անեմ», - խորհրդավոր վերջացրեց փափիկը՝ չգիտեմ ինչի ինքն իրեն մատնացուց անելով: Երբ վերջադես իթք բերնից բանդեց գլխաւոր, որից ծաղկի սուր հոս էր փչում, ու վեր կացավ դիմացի դուռը բացելու, կարողացա ունչ բացել ու նորից փորձեցի տեր կանգնել թանաքամանիս: Դուռը բացվեց: Թարսի դես չկարողացա զսմել փոշտոցս, ու անիծվածն այս անգամ բարեհաջող գլորվեց ուղիղ կողինիս գրանք: Զեմ կարծում, թե մեկն ու մեկը նկատեց:

Սիսակ Խոսհիւար

Դիմացի դրսից ներս եկողներից երկուսը, որ իմ փափլիկի մետասնե խալաթից էին հագել ու ինձ շատ ավելի տգեղ թվացին, անմիջապես գործի անցամ՝ վերջնը ներս մտած ցմփոր դեկավարի հրամանները կատարելու: Ավելի ճիշճ՝ հրամանները նրա վզից կախված երկու աչքանի գաճաճն էր ծղրտում: Դոների մոտ մեկական դահակ կանգնեցին: Ներս բերեցին խոռոչ, մրտ կաթսաներ, լաշառ կափարիները հատակին օցեցին ու, առաջ գոլորուու խուսափելով, դատարկեցին գոտի մեջ: Խալաթավորները, որ անսղասելիորեն ուժեւ էին, երկուսին բաշեցին դեմոյ գոտու, կտրեցին փոլերն ու արագ հանեցին հագմերիս եղած-չեղածը:

Ինչքան էլ ջանում էի զստել ինձ՝ փորչալս չեւ կտրվում, որ անշարժ մնամ, մինչև նրան կերտեին-կսափերին մեզ ցայլի մասում՝ արագ ու վարժ: Դետ ավելի շուրջ խաշեցին, բան լվացին մեզ: Փափլիկի օգնությամբ երկար անզույն լաբերով շատ ձիգ կապեցին երկուսին կարմիր կտրած ածովկներն ու փորը: Կողինիս դեմքը կասկածի տեղ չեւ թողնում՝ դրանք այդ խալաթավորները իհարկե կին չէին: Ամեն փառոցին հետ զաճած ճիվաղը ավելի ոգնորված էր ծղրտում ու ճղողացնում իրամայողի ճաղատին: Արավոյան վրա հեծածը հատակի սինին դրեց սեղամին: Իզոր էի փորձում մի նշան, բնորոշ տարբերություն գտնել նրա ու նյուս երկուսի միջև: Նկատեցի միայն, որ խալաթներին դատկերված գումզգույն թռչունները իրական փետուրներից էին կարված: Գլուխս ասի մշուշով լցվեց զգվանից: Ինձ մարմնից դուրս էի գգում: Զարհուրանիս սեղելու համար սկսեցի ուսյուններ անել: Ուժերս չկային: Նա բռնացրեց հայացն ու փորիկ, ծակող աչերը վրա, ավելի ճիշճ՝ ներս խրած, դանդաղ մոտեցավ շորեթիս: Սկսեց խուզարկել՝ նորից ու նորից: Ինչ-որ ձեռք սկսեցին դաշել: Դայացն աչերից չկտրելով՝ լուսաբացի հեծյալս ձեռքը տարավ դեղի կողինիս շորեթն ու ժողաց, երբ ամեն ինչ դժուվեց³:

88-րդ սերիա

Եվ վեցաթև սերովբեն ճամփարաժնին ինձ հայտնվեց: Չէ, չէ...

- 1 Վիոլետ, Լևը՝ դու գիտես՝ «ա»-ի խմբագրությունից, դեռ շատ վաղուց, մոտ մի խան տարի առաջ ուզում էր կոմիտսներ սարել՝ հայերեն, ու վերջերս էլ նորից դադում էր, որ մի բան մասնեմ դրա համար: Վճարում հայրայթելու հոգս ուներ: Ես կոմիտսներից առանձնապես բան չեմ հասկանում՝ չեմ հետարքրվել: Ուո էլ ինձ մոյ նյութ ուզեցիր գրական հանդեսի համար: Նախկինում, գիտես, չեմ փորձել: Դիմեցի, որ դատում էին իր, կարծեմ «ամիգոննեխ» առնչությամբ, ու սիրած բնադրամներից մեկը, լուրջ թե կատակ, ինձ հոգեվերտունական ախտորոշում էր արել: Մասնաւոր գարգանել ասածը ու մի բան մողմնել՝ իիշ թե շատ համատասախան խմորին: Դիմա այստեղ, ամենից զատ, օրինականացման հարց կա՝ արդարացումից առավել, բացի գրածը հավասարացման դրանց խուսափելու խմորից կամ ժամանելի ուղղությունու հասղելից:
- 2 Այս ամենը լավ եմ իհուու, Վիոլետ, որովհետ վերադարձին նավի վրա շատ անգամ եմ դատմել: Գիխիս եկածը դատմելու դիմաց էի ուսելիի ստանում սկզբնական շրջանամբ: Նոյնիսկ Յնդկաստանից Եվրոպա բերածս ծաղկի սերմերը, որ հետ Վիոլետայում Շորտենզիայի անունով կոչեցին, այդ անհարմար դատությունների դիմաց եմ ձեռք գցել: Սերիս ինչ թացնեմ, այդ սերմերի համար նոյնիսկ սիրոված եմ եղել իրամարվել խելկատակիս առաջին մետաղական խողովակից: Սերմերի տեղ ոգուրչեց գործածված դրուեցմերի իր հավախօնության նման նման ձեռքերումից: Սիրոված եղա մինչև ավ հասնելու ճարս տեսնել գողացած սվիլի գլխիկու: Դետ շատ անզամ եմ միգելու գործի սարել, բայց այն ժամանակ դեռ վերս թարմ էր, ու այրվածքը չեւ սրիացել: Տարօհնակ դահանց ունեի գիխիս եկածը նորից ու նորից դատմելու:
- 3 Անցյալ օրը Լիս եղբարյը՝ վիրաբույժ, դատմեց, որ երակային մերակումով թմրանումը կիրառվել է միայն խաներորդ դարի սկզբից, այդ նորատակով զայի կիրառումից իիշ անց, իսկ մանդրագորդ, խաչիասն ու ծխախուսացուվ լվացումը, իհարկե, դարեւ առաջ օգտագործվել եմ ցավագրկելու համար: Իսկ, այսդես կոչված, Ռատուշ մեթոդը դարձարտես զավարին զմիելն է:

Մարին Պետրոսյան

Ծնվել եմ անցած դարում: Եթե որ սղագրվեց բանաստեղծություններիս առաջին շարք՝ Երևանը դեռ Սովետական Հայաստանի մայրաքաղաքն էր, ու «Գարունի» էդ համարի վրա գրված է՝ ՀԼԿԵՄ Կենտկոմի ու ՀԳՍ վարչության ամսագիր: Բայց խաղաղությանը մնացել էր մեկ տարի: Եետ սկսվեց Երևանարժեի շրջանը: Ու չնայած էս շրջանում իրատարակված երկու գրես տեկտոնական շարժումների արդյունքում մնացին հողի տակ, Երևանարժեի շրջանն ինձ համար երջանիկ պահու ունեցավ՝ նույն էդ տեկտոնական շարժումների արդյունքում էս հայտնվեցի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇՈՎԱՎՈՒՆ:

Հայաստանի ծովափինն

(հատված բանավոր վեղից)

նահանգներում հեղափոխությունները ֆիշ հավանական են: Ուզում եմ ասեմ՝ դատահական չի, որ հայկական վերջին հեղափոխությունն սկսվեց Բուճ Հայֆի Երևան բաղադրից: Իսկ որ ես էդ հեղափոխության, ոնց որ ասում են, ակունքներում եմ կանգնած, երևան դատահականություն ա: Չնայած ո՞վ գիտի: Բայց մտածնունների մեջ ընկնելու փոխարեն ավելի լավ ա տեսած կարդամ.

Հեղափոխության փողերը

սև մասված
նախանցած դարի դայուսակ էր
ու տեսա
գլուխս դրավեց
հասկացա
ինչ կա մեջը
ու հասկացա որ
ինձ ա տախս

Կալիֆորնիան Հայաստանի ամենամեծ նահանգն ա՝ 410 հազար բառակուսի կիլիմետր, 35 միլիոն բնակչություն: Ու ամենահարուս նահանգն ա իհարկե, իսկ հարուս

որովհետև մեթենայում

մենակ ես էի

մեկ էլ ինքը

որ ժղում էր

հաճարյա վրացական

ժղիտով

ինչի՞ն ժամանակ ունեմ

հարցրի

կիասցնես

ասեց

մի վախենա

որ վախենաս

ամեն ինչ կիսաւ կմնա

հետ ես իջա

վերցնելով դայուսակը

սիմոն տեր դեւրսոյանը

գնաց

ավտովթարից մեռնելու

Ես դամությունը տրամաբանուեն դեմք ա Թիֆլիսում դատահած լիներ, բայց իրականում դատահած հյուսիսային Կայիֆորնիայի Կուտսայդ դուռնուր բաղադրի մոտերում: Ու բանի որ եդ դուռնուր բաղադրի, ոնց որ բացարեց ինձ իմ կայիֆորնիացի բարեկամը, ապրում են մենակ շատ հարուստ մարդիկ, իսկ շատ հարուստ մարդկանց բաղադրի հեղափոխություն անելը անհոյս գործ ա, ես որոշեցի իմ հեղափոխությունը տեղափոխել Դարավային Կովկաս, իսկ ավելի կոնկրետ՝ իմ ծննդավայր Երևան:

Կովկասի ու հեղափոխության մասին հա կարելի ա խոսել ու խոսել: Թուրիայից գալուց հետ ես հոդված գրեցի «Կովկասյան էլեմենտը անցած դարասկզբի ոռուական հեղափոխության մեջ» թեմայով: Երևի վերնագիրն էր դատաճառը, եդ տեսքը չտղագրվեց ու կորավ, բայց բովանդակությունը դատմել կարող եմ.

Կովկաս

սենյակում

մի հաս գրասեղամից բացի

ուրիշ առարկա չկար

եթե չհաշվեն աթոռները

իմ ու իրա

ցուրս ա

իոսիֆ վիսարհոնովիչ

ասեցի

կովկասից ես

իրա հաճար ա

fn հաճար ցուրս

իբր թե կատակեց

ես միշտ ասել եմ

որ կովկասը

անցյալի մնացուկ ա

ուզում էի հարց տաճ

բայց թարսի դես

հենց էդ ըողեին

ներս մտավ օրջոնիկիձեն

ու ես

սիրոված դուրս էկա

Որ էս հոդվածը գրվեց Թուրիայից գալուց հետո, հեք դատահական չի: Արդեն դամնել եմ, որ Անատոլիայում լիքը արկածների հանդիմեցի, բայց ամենամեծ արկածն ինձ դատահած Թուրիայից գալուց հետո՝ ես հանկարծ հասկացա, որ կարուում եմ Սովետական Սիրովյունը: Եսօրվա դես դարձ հիշում եմ էդ օրվա ոչոզը, մատուցողի հազի մայկան... Կարուը երևի վաղուց էր մեջս կուտակվում, բայց հսակ գիտակցությունը, որ ես կարուում եմ Սովետական Սիրովյունը, շատրվանի դես մեջս դայթեց շատ կոնկրետ մի օր, շատ կոնկրետ ժամի. ես անկադ անցնում էի Պատմության թանգարանի մուտքի մոտով ու հանկարծ որոշեցի նստեմ գարեջուր խմելու.

Զակիներացիան

աչերը որ չկոցեր

դժվար ճանաչեի

թեն միշտ մտածել էի որ

եթե հանդիմեն

եդ սրարանում էր լինելու

շատրվանների մոտ

ես աթոռը ազաս ա՞

հարցրի

եդ ժամանակ էր որ աչերը կկոցեց

**Մարինե
Պետրոսյան**

**Հայաստանի
ծովափին**

ու ես տեղս անկատ կանգնած մնացի
մի րողեի չափ
հետն նստցի աթոռին ու
երկուտպ
նայում էիմ մեր դիմացը
ուր որ իրա արձանն էր եղել
մի ժամանակ

զակֆեդերացիան հիշո՞ւմ ես
հարցեց

էդան մեծ եմ էրևո՞ւմ
ծիծաղեցի
զակֆեդերացիան
արդեն յոթանասուն տարուց ավելի ա
որ չկա

լրեցի ու
հանկարծ հասկացա որ
էդ ինմն էլ գիտեր
ուղակի խոսել էր ուզում
բայց արդեն ուս էր
էլ բան չասեց

Ամեն դեմքում ես ուզում եմ բացատեմ, թեև կարող ա դու արդեն հասկացել ես, թե ինչ դատահեց իմ հետ Թուրքիայում և թե ինչի ա իմ էս վերը կոչվում ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՈՎԱՓԻՆ:

Սի իրիկուն Սկյուտարի փողոցներով անկատ բայլում էի, հանկարծ կոչեկիս կապեց բանդվեցին, ու ես դարձ հիշեցի էն օրերը, երբ որ Սայաթ Նովայի իմ բնակարանից երևում էր Մարմարան: Նետն ծովն անհետացավ: Բայց ո՞նց ա հնարավոր, որ ծովն անհետանա: Ծովն իրականում երթե չի անհետանում, էդ մենք ենք մոռանում ծովի մասին:

Մարմարան

Երբ որ սկյուտար-
դավիթածեն կանուցի վրա
կոչեկիս կապեցը
հանկարծ բանդվեցին
ես մտածեցի
ինչ ահավոր ա
ես կարող էի
փասորեն ծնված չլինել
ու էն ժամանակ

ում համար էր
սենց խաղաղ ծփալու
մարմարան

Կարծեմ թե արդեն հասկացար, թե վեղս ինչի ա կոչվում ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՈՎԱՓԻՆ, ու էլ չես հարցնի՝ բայց չէ որ Հայաստանը ծովափի չումի: Ես վերն իմ մասին ա: Ես աղրում եմ Հայաստանում ու գտնվում եմ ծովափին: Տրամաբանության բոլոր օրենմներով էդ նշանակում ա, որ ես գտնվում եմ Հայաստանի ծովափին: Պարոնյանը վկա: Բայց ես Պարոնյանին չտեսա: Երեք անգամ հատուկ իրա համար ծերից ծեր ոտի տակ սկի Բեյօղլու կամ որ նույն ա թե Բերա թաղամասը, բայց իրան մեկ ա չտեսա: Որովհետև անձրւ էր զայսիս: Խակ Սամբրուկի անձրւը Երևանի անձրւի ճիշ հակառակն ա, Սամբրուկի անձրւից հետն թթվածինը օդի մեջ միանգամից վերանում ա, ու դու սկսում ես խեղդվել... Զնարական ժեղումի համար ներդություն:

**Ծաղկի փողոց
թիվ 2**

Երբ որ հազար ինը հարյուր
չնմ հիշեր բանիին
Գալաթայի
նավաճառուցում կանգնած
նայում էի տուրքու
ինձ ոչ մի
բերնակիր էլ չմոտեցավ
ոչ թե որովհետև
ձեռիս սնորուկներ չկային
այլ որովհետև
բանի օր ա արդեն
անձրւ էր զայսիս
ու վաղուց արդեն
բերնակիրներ չկային
էդ բաղադրում
ու երբ որ
հաստա համոզվելով
որ անձրւը
առաջիկա օրերին
չի կտրվի
ես սկսեցի
դանդաղ բայլերով
վերև բարձրանալ
դեղի Բերա

ինչո՞ւ տխուր ես
հանկարծ հարցեց
փողոցում կանգնած
մի դարսիկ
տխուր չեմ, ասեցի
ուղղակի
դարույանին եմ փնտռում
բայց չկա:
անձրևներից ա
ասեց դարսիկը
անձրևուն եղանակին
իրան չես գտնի
վախենում ա
նորից մրսի
ու նորից
ճահանա

Ես դասմությունը իիմնականում տխուր դասմություն ա, բայց ուրախ դետալներ ունի, իսկ ամենաուրախ դետալն էն ա, որ դարսիկը մահուր հայերեն էր խոսում, եթե ինձ չես հավատում, հարցու Վիոլետ Գրիգորյանին, որին էր դարսիկը ասեց՝ Ես ինչ սիրուն աչեմ ունես, ու իրա հայերենը դատկերացրու եսօրվա դարսկահայերի հայերենը չեր, այլ լրիվ ուրիշ հայերեն, Վասակ Սյունու հայերենը երևի: Իսկ Վասակ Սյունու հայերենին ես ծաս լավ ծանոթ եմ, որովհետև հանգանանքների բերումով մի օր դասահական հայտնվել էի Թուրքական Հանրապետության հարավային սահմանի մոտ գտնվող Մարդին բաղադրում:

Երկու բաժակ

Թուրքական հանրապետության
հարավային սահմանի մոտ գտնվող
մարդին բաղադրի
ասորական եկեղեցու բակում
մի կին որ
երևի ասորի էր
վաճառեց ինձ
մի շիշ կարմիր գինի

Ես շիշը ձեռքիս
ցած իջա մի բանի փողոց
մտա իրար կողի շարված
բարաբանոցներից
ամենածայրինը
մատուցողից խնդրեցի

աղանայի բարաբ ու
դատարկ բաժակ

մատուցողը
գնաց բերեց բարաբը
հետն էլի գնաց
բերեց երկու բաժակ
տեսավ զարմացած
նայում եմ երկրորդ բաժակին
ցուց տվեց կողի
սեղանի մոտ նստած
վարդան մամիկոնյանին
որ նույնողես ուտում էր
աղանայի բարաբ

բա ո՞ւր ա վասակը
մտածեցի ես
հետն հասկացա որ
վասակը ես եմ

Ծնվեցի 1965 թվականին: Ջայլեցի սովետական հանրակրության բավիրմերով, իսկ բարձրագույն կրթություն ստանալու երազ այդուն էլ մնաց անկատ, բայց գլուխս բարձիս դմելու առաջ տասը տողե մտածում եմ ազգիս նասին, որովհետև մինչև ճիշճը գա, սուսն աշխարհը կուտի:

Այստանը:

Նախորդ խաչքառի դատասխանները

կամֆիս հակառակ աշխատելու դարտադրանից:

Բանաստեղություններիս հերթական շարի հերթական մերժումն, իհարկե, մի մեծ դուռ էր օրինացրել քիս առաջ, այսինքն՝ դարձ ասած, գրկել էր ինձ անգործությունս լեզաւացնելու հնարավորությունից: Այսուհանդերձ, անգամ աշնան տա՞ օրը հաճելի էր ու ասվածաւորի:

Ի՞նչ դիմի ասեի տանը՝ դեռ չէի մտածել և դեռ չէի դատկերացնում, թե ինչղեն եմ վաղն առավոտյան կրկին փող խնդրելու՝ ծխախոտի, սուրճի, ավտոբուսների ու նման բաների համար, հատկապես որ ամեն օր լսում էի կազմակերպված կյանք վարելու անհրաժեշտության նասին ընտանեկան մեկին մեկ կրկնվող դասախոսությունները:

Թատերական ինսիտուտի ռեժիսուրայի բաժին ընդունվելու դատվակով համալսարանի բանասիրականից սահուն կերպով դուրս մնալս ընեցիք մի կերպ մարսել էին: Թատերական ինսիտուտում ձախողվելս և այդ իսկ դատարակով բանակ գնալս տեղափորել էին խորհմանի, կարուի ու ընտանեկան հոգատարության օջանակում: Բանակից վերադառնալուց հետո համալսարանում չվե-

Բանաստեղություններիս հերթական շարի հերթական անգամ մերժվել էր գրական հեղինակավոր ամսագրի խմբագրությունում: Աշխատանի ընդունվելու հերթական փորձս ձախողվել էր: Տա՞ աշնանային օր էր, ու ես՝ լիակատար ազատ: Ազատ էի նույնիսկ բանաստեղծ դառնալու հավակնությունից և ազատ էի ինչո՞ւ տեղ հանուն մի բան ռուբլու

րականգնվելս ու կրկին թատերական չղիմելս դաշտառ էին դարձել ներընանեկան երկարաւուն, լարված ու տանջայի հակամարտության: Ընկերութուն հետ (սիրածս աղջկա՝ ինչպես իրեն էին կարծում) բաղադրություն նկատվելս դարձել էր մորս արյան Շնօման կտրուկ վերելիք դաշտառը, բանի որ նա համոզված էր, որ ամեն մի սեր ավարտվում է ամուսնությանը, իսկ իմ դեղորայք վստահ էր, որ այդդեմ է լինելու, բանի որ հակամարտությունն այնդեմ էր մենացրել ինձ, որ ուզած-չուզած, վաղ թե ուս ստեղծելու էի իմ փոքրիկ աշխարհը՝ թերևս չիմանալով, որ այդ աշխարհում ևս ազատությունն անհանդուժելի է: Եվ հենց սա էր մորս արյան Շնօման վերելիք բուն դաշտառը:

Այս իմաստով բանաստեղծությունների հերթական շարի հերթական մերժումը կատարյալ դաշտություն էր: Բանաստեղծությունն իմ միակ աղաստանն էր, որ զիսիս փլվեց՝ «անկատար է, որո խոս չկա» բառերը լսելիս: Բանաստեղծության բաժնի խմբագիրն ինքնահավան մարդ էր, և ուրեմն իմաս չուներ նրան բացատելը, որ այդ «աղաստանն» ինձ շատ է հարկավոր: Քաստա հարյուրավոր ինձ-դեմեների տեսած կիյներ այդ բաժնի խմբագիրը և լավ հասկանում էր, որ «մենք» նախ աղաստանից-բանից խոսելով ենք ուստի անում, հետո մեկ-երկու տղվելով հավասարվում ենք իրեն: Իսկ եթե հավասարվում ենք, կարող ենք նաև առաջ անցնել:

Սինէս խմբագրություն գալս ուսադիր կարդացել էի գրական հեղինակավոր այդ ամսագրի վերջին երեք տարվա համարները: Բազմաթիվ նոր ամուսներ կային, որոնք ոչ մի բանով ինձանից լավը չէին: Ուսադրությունն գրավել էր այն հանգանակները, որ դրանց մեծ մասն աղջկներ էին՝ մի թիզ վլուգա, մի թիզ տղավորիչ արտաֆինով: Քոզուս վրա մեղի չէի ուզում վերցնել ու եզրակացնելուններ անել, բայց կարդում էի դրանց գրվածներն ու չէի հասկանում, թե ի՞նչն է այստեղ կատարյալ, և ո՞րն է այստեղ նոր խոսք: Պարզ էր միայն, որ բանաստեղծության բաժնի այդ խմբագիրը բարդություն ուներ, և եթե իմ փոխարեն տակավին անհայտ Մեծարենցը կամ Չարենցն իրենց սիրաներով գային՝ մերժելու էր նոյն չոր ու ողորկ «անկատար է, որո խոս չկա» բառերով:

- Մորս ականջից հեռու այս մեծամտությունը, մտածում էի ես, որովհետև, անկեղծ ասած, այդ նոր անուններից ինձ շատ էլ բարձր չէի դասում և, կրկնում եմ, բանաստեղծությունը միայն աղաստան էի համարում և ազատության երաշխիք: Ճիշ է, հարբած թեքերի ժամանակ, երբ արտասանում էի մի երկու բան, ընկերներից ունամի բացականչում էին՝ հանճարեղ է, մյուսները լրում էին, ու ես չէի հասկանում՝ նրանցից ով է անկեղծ: Ալեքն ամեն անգամ ասում էր. «Մի հաս էն «Ինչո՞ւ ինձ Տիգրան կոչեցիր» սիիսը կարդա, ու ես ծխախոս կողմնելով, արտիստիկ տես ընդունելով, հազում էի ու սկսում.

*«Դու գիտեիր, որ ամեն գետ ակումբ ունի, ինչո՞ւ ինձ Տիգրան կոչեցիր, Յայր: Դու գիտեիր, որ ամեն ժամ վախճան ունի, ինչո՞ւ ինձ Տիգրան կոչեցիր, Յայր»:

Ու տղերն ամեն անգամ ասում էին, որ այս սիիսը չտղողը մեծ բար է գցում հայ բանաստեղծության ճամփին, ու ես ոգլորված անցնում էի հաջորդին.

«Ես նես եմ-
հնրս ձեռքով արձակված
իր իսկ սրի մեջ
անմահանալու հաստա ձգտումով»:

Ու տղերը հառաջում էին՝ չհասկանալով շուշրովոր տիրող անարդարությունն ու բաջականությունը ինձ՝ «Ոչինչ, թեզ հետ կիասկանան»:

Իսկ ինձ հետ դեմք չէր: Տղերը չէին հասկանում, որ այդ հետոն ինձ դեմք չէր, որ ինձ դեմք էր հետն այդ դասին, որ հեղինակավոր ամսագրում տղագրվելն ինձ հնարավորություն էր տալու ամեն օր բնել մինչև ժամը տասնմեկը, տասնմեկից հետո սուրճ խնդրել հոգատար մայրիկից, սուրճով ու ծխախոտով մենանալ սենյակում ու ճլուկ տալ մինչև ժամը երկուաը, երկուախն դուրս գալ տնից՝ հասակին բափված թղթմելով գրուած ու ձմռքած թղթեր՝ ի հավաստումն ստեղծագործական ժամը երկուամի, և, իհարկե, տնից դուրս գալուց առաջ դահանցել մի երեմանց՝ հետստեղծագործական հանգիստը կազմակերպելու համար՝ այդդիսով դաժանուեն շահագործելով

Տիգրան Պասկեւիչյան

**Նախորդ
խաչքառի
դատախաններ**

անդասակարգ հասարակության հիմներից մեկը հաճարվող բանվորության ներկայացուցիչ հոր:

Սա, իհարկե, հաճեի լուծ կլիներ ծնող-ներին հաճար, միայն թե այդ չարաբասիկ շարժ տոպարվեր, թեկուզ և դրանից հետո չտաղագրվեր այլևս ոչ մի տող: Առաջին անգամ տոպարվելուց հետո ես լիովին իրավունք կունենայի խոսելու բննադատաների չկանության, մրցակիցների չարականության, թացը չորից չօնկելու ու նման բազմաթիվ խոհանոցային և արտանոցային բաների մասին: Եվ ծնողներս, որ սնափառ էին սովետական բոլոր ծնողների նման և մտավորականության տեղը տեսնում էին հասարակության ավանդադրում, ընթառնումով կմուտենային իմ բոլոր նստողներին ու փսիխոտզներին, հաւտությամբ կընդունեին տուն թերվող հարբած մարմինս, և մայր առավոտ կանոփս սղաս դատաստվիս, կամացով, հաճարյա օտուկով, որ ոչ ոչ չլի, կասեր «Հո էստես զի՞ մնալու» հարցական բառեր՝ ինք էլ չիմանալով՝ ինչը: Եվ արդեն տաք սղասը մատուցելիս այնոիսի խոճահարությամբ կնայեր աչերիս, ասես երեկ երեկոյան ոչ թե ինձ նման կես դուժին զավակների հետ էի հարբել, այլ սայթաել էի սվեդական ակադեմիայի աստիճաններից:

Տուրքը չիմ հասկանում, որ ինձ այդ հետոն դետք չեր, որ ինձ դետք էր հենց այդ դասին: Չիմ հասկանում, բայց, փառ Ասծոն, նաև խորհուրդ չիմ տալս զբաղվել հանրօգուտ աշխատանոնվ: Նրանք ասում էին՝ հաճածարեղ է, երեմն անգիր արտասանում սիխուներից մեկն ու մեկը, բայց որևէ բանով օգնել չիմ կարողանում, որովհետև ինձ նման մարդիկ էին:

Ու մի օր, հերթական դարաղության ու հարթցողորդական արանում, երբ արտասանեցի իմ նոր բանաստեղծությունը, տղերի համբերության բաժակը լցվեց կամ ցուց տվին այդմես, որովհետև ինձ հետ էր նաև ընկերութիւն՝ Շուշանիկը: Ալեքն առաջարկեց հատուկ խմել կենաց ու խնդրեց մեկ անգամ էլ կարդալ: Եվ ես ծխախոտ կողմնելով ու արժանական տես ընդունելով սկսեցի:

«Եվ բաց դասնամուրի ստեղներին իջնում է ձյունը վիրտուոզի վստահությամբ, և դիմակներ հագած ծառերը խոնարհվում են նրա հաճարի առաջ»:

- Տղեր, զգացի՞ւ, - հաճարյա բացականցեց Ալեքը: Տղերը մի դահ լրելուց հետո ցխւական բաժակները՝ կենացդ: Շուշանիկը քննեց ձեռս: Ակը թեքնակի թաց էր ու դադ, և դա դուր եկավ ինձ: Դրաւալի էր: Բայց հրացն ավարտվում է երեկոյի հետ: Տուն ճանապարհելիս, Շուշանիկը խնդրեց մի անգամ էլ կարդալ այդ սիլիս:

«Եվ բաց դասնամուրի ստեղներին իջնում է ձյունը վիրտուոզի վստահությամբ, և դիմակներ հագած ծառերը խոնարհվում են նրա հաճարի առաջ:

Այս բաղադր էլ Ե՞ր դիմի տեսած լիներ այստան հանդիսավոր մի երեկո, և այս մայթերը Ե՞ր դիմի գրանցեին այստան խորհրդավոր ամայություն»:

Երբ վեցացրի, Շուշանիկը կանգ առավ, գրկեց ինձ ու անսղասելի դոռքելու մով սկսեց հեկեկալ: Նա անընդիհա կրկնում էր նույնը. «Միևնույն է, ես եեզ հետ կիմեն»՝ չիմանալով անգամ, որ դա իրեն նվիրած իմ բանաստեղծության առաջին տողն է:

Առավույան ուրին մայր արթացրեց՝ հեռախոսի մոտ, Ալեքն է: Մոտեցա հեռախոսի՝ ի՞նչ կա: - Կես ժամից իջիր 4-րդ խանութի կաֆեն: - Ի՞նչ կա, բա՞ն է դատահել: - Զէ, չէ, համգիս տոնով ասաց Ալեքն ու դրեց լսափողը:

Կես ժամից կիմն «Նախրիի» դիմաց էի, 4-րդ խանութի կաֆեում, որն իհմա ուկու խանութ է: Ալեքն եկավ: Դեմքին անթարուց հրճվամ կար:

- Ի՞նչ կա:

- Տես, թե ինչ եմ մտածել: Պետք է մի տեղից սկսել, թե չէ կառչել ես եր գրական անսագրից: Ջորարդոս ամուսինը «Ագրոարդյունաբերական հանդեսի» գլխավոր խմբագիրն է: Գնում եմք իրա մոտ, սիխուներդ տալիս եմ, տղում է ամենաառաջիկա հաճարներից մեկում, առնում ես եր հաճարն ու գնում ուղիղ բու բանաստեղծության բաժնի խմբագրի մոտ, ասում ես՝ ընկեր, նայի, ես արդեն տղվել եմ, հիմա վերցրու ես շարժ ու դավայ...

- Բայց ի՞նչ կամ ունի դուզգիան «Ագրոարդյունաբերական հանդեսի» հետ:

- Ունի, ունի, ես հորդուիս տանը տեսել եմ դրա հաճարներից, բանաստեղծություններ

էլ են տղում, համ էլ ի՞ն գործը չի, երկու կողեւ կամոց տուր:

Ալեքը դուռ եկավ կաֆեից, մոտեցավ ավտոմատ հեռախոսին, հավանաբար զանգեց հորարքոց ամուսնուն: Երբ վերադարձավ, դեմքն ավելի էր փայլում՝ ժամը չորսին համեցի շար...

Մրածեցի՝ լավ կիխներ Շուշանին էլ տանեին մեզ իես, ավելի տղավորիչ կիխներ՝ բանաստեղծ բայլող մուսայի իես մուտք է գործում «Ագրոարդյունաբերական հանդեսի» գլխավոր խմբագրի աշխատասենյակ: Ալեքը համաձայնեց: Զանգեցին Շուշանն էլ եկավ, ու մինչև չորսը երեխով ժամանակ սղամեցին կիմոն «Նախիջ» տրակայի համարյա բոլոր կափեներում:

Չորսին խմբագրի աշխատասենյակում էին: Նա չափազանց սիրայիր ընդունեց Ալեքին, հարցրեց դպրայից-մանայից, ինձ բաղադասարի ժմտալով բարևեց, իսկ Շուշանին չափեց ոտից-գլուխ՝ ասես մրածելով, թե էս մեկն արդեն ավելորդություն էր: Ալեքը ներկայացրեց ինձ՝ ընկերս, բանաստեղծ Տիգրան Պատկիշյան, իսկ Շուշանիկը, մի դահ հադարձ Ալեքը, Շուշանիկը նրա ընկերութիւն է: Երևի մրածեց, որ մուսան ժամ ամդագործու կիմի:

Հորարքոց ամուսին-գլխավոր խմբագիրը մի անգամ էլ ոտից գլուխ չափեց Շուշանին:

- Նստե՞:

- Ուրեմն ուզում եմի, - ինմնավստահ սկսեց Ալեքը, - Տիգրանի բանաստեղծությունները տղել ձեր ժուռնալում:

Խմբագիրը նայեց ինձ՝ մի տեսակ չհավատալով՝ իսկ ինչո՞ւ գրական-երիտասարդական ամսագրերում չի տղվում:

- Տաղանդավոր մարդկանց ճանադարի չեն տալիս, - հոգոց հանեց Ալեքը:

Այս բացատրությունն ակնհայտուեն դուր չեկավ գլխավոր խմբագիր-հորարքոց ամուսնուն, ով հաստա կուսակցական երկար ու բարակ ուղի էր անցել մինչև խմբագրի դառնալը, և դուր չեկավ երևի նաև այն դատձառով, որ իր կողմից մերժված հեղինակներն էլ հաստա այդդես են մրածում:

- Լավ, մի բան ասա, լսեմի, - ասաց գլխավոր խմբագիրը:

Զգիտեմ ինչու կանգնեցի ու թեթևակի

հազարով սկսեցի՝ նախադես նշելով, որ բանաստեղծությունը նվիրվում է Շուշանիկ Կարամետյանին:

«Միևնույնն է, ես իեզ իես կիխնեմ, ուր էլ դու գնաս, որտեղ էլ լինես: Երբ սկիզբը դու ես, ես վախճան չունեմ, երբ կյանքը դու ես, մահվան փակ դրուն եմ:

Միևնույնն է, դու ինձ իես կիխնես, ուր էլ ես գնամ, որտեղ էլ լինեմ...»:

Դիմա, անկեղծ ասած, արդեն չեմ հիշում այս բանաստեղծությունը, որը կարծեմ չորս բառատող ուներ, ու բոլորն էլ սկսվում էին «Միևնույնն է» բառով:

- Վաս չէ,- ասաց խմբագիրը:

- Զիլ է, չէ, Սերը ձյանյա,- առաջ ընկավ Ալեքը:

- Զիլ զիլ է, բայց այս սա ագրոարդյունաբերական հանդես է, ես ո՞նց բանաստեղծություն տղեմ:

- Բայց նախորդ համարներում տեսել եմ, կան, - առարկեց Ալեքը:

- Դա, ետ նախկին խմբագրի օյխներն էին: Մասնագիտությամբ բանասեր էր, ինքն էլ գրում էր ու տեղ տալիս գյուղի ստեղծագործող աշխատավորներին՝ ամսուց մոռանալով գյուղի ու գյուղացու բուն խնդիրները: Դրա համար կենտկոմում մի բանի անգամ սուր բնադրատության է արժանացել:

- Դիմա ո՞նց...

- Զէ, որ եկել եմ, մի բան կանենի, - ասաց խմբագիրն ու դառնալով ինձ հարցրեց, - գյուղի կյանքին նվիրված գործեր չունե՞ս:

Դեռ չեմ հասցրել բացասաբար շարժել գուլսս, Ալեքը մեջ ընկավ՝ չունի-կգրի, ինչ կա որ:

- Դէ որ գրի, թող թերի, սկզբում մի երես հաս ետ տեսակ բան կտղենի, ճամփեն երևի կրացվի:

Դետ մեզ ճանադարիելիս, արդեն աշխատասենյակի դռան մոտ գլխավոր խմբագիր-հորարքոց ամուսինը բացատրում էր, որ գրական ամսագրերի խմբագիրներն էլ խանդով են մոտենում և հաճախ ասում են, որ գյուղի աշխատավորների անկատար ուսանավորները տղելով արհեստականրեն իցեցվում է գրական ճաշակի նօւթողը: Այս «անկատար» իհարկե ինձ խայթեց, ու մեմ դուրս

Տիգրած Պասկեւիչյան

Նախորդ
խաչքառի
դատախաններ

Եկամֆ:

Յենց խմբագրության միջանցում ինձ ու Շուշանին գրկելով՝ Ալեքն ասաց. «Դա-վայ, Տիկ, մի իրեն հաս գյուղ ոչի, բեր տեսան ինչ եմ անում»:

«Ագրոարդյունաբերական հանդեսի» խմբագրությունից գնացին «Բեմ» բարում մի շից շամոյանով մեր, այսուհետ կոչված, հաջողությունը նեւուր: Բարում առաջ մարդ չկար: Մթության մեջ, անկյունի սեղանի մոտ նստած էր գրական հեղինակավոր ամսագրի բանաստեղծության բաժնի խմբագիրն ինչ-որ աղջկա հետ, ով երկի «կատարյալ ու նոր խոս ասող» հերթական բանաստեղծուիին էր: Ալեքն ու Շուշանին ասացի՝ ետք, նա է այս բաղադրի ահարկու մերժիք:

- Սա՞-, ինմինավստահ հարցեց Ալեքն, արի մի շից շամոյան ուղարկեմ, հետո երկի կմոնիկանան:

- Չարժե-, առարկեցի ես, - էդ փողով երկրորդ կիսմեն:

- Դու չգիտես, - ասաց Ալեքն ու մոտեցավ բարմենին:

Թիզ հետո բարմենը մի շից շամոյան տարավ անկյունի սեղանին և ցույց տալով մեզ՝ ինչ-որ բան ասաց: Խմբագիրն իմիջայլոց ձեռքով արեց՝ իր ընորհակալություն և ցըլելով արգեկա կողմը հավանաբար գլուխ գովեց՝ դրժում չկա ճանաչողներից: Եվ եր ֆիզ հետո փակեց հաշիվն ու մեզ էլ ձեռի հետ ցտեսություն ասելով հեռացավ, բարմենը մեր սեղանին մի շից երեք աստղանի կոնյակ դրեց՝ հյուրասիրել է: Ալեքն, այսուհանդեռ, գոհ մնաց իր կոնքինացիայից, իսկ ես խորացել էի դժվար ճշերի մեջ: ճիշճն ասած, մինչ այդ կենդանի գլխավոր խմբագիր չէի տեսել, և այդ հանդիդումն արդեն ոգևորիշ էր, բայց ոգևորությունս սկսեց մարել, երբ կամաց-կամաց հասկացա, որ մի բան գրելու համար դեմք է տեսած ու ապրած լինես, իսկ ես ոչ գյուղ էի տեսել, ոչ էլ՝ ապրել այնտեղ:

Երեկոյան փակվեցի սենյակում: Գլանակ գլանակի հետևից ծխեցի, սուրճ սրճի հետևից խմեցի, նույնիսկ մի բաժակ կոնյակ ըմղեցի՝ կում-կում, բայց այդուհետ էլ վերնագրերից բացի ոչինչ չէր ստացվում՝ «Գյուղի իրիկունը», «Դեղի արոտ», «Ճովկի կարոսը» և այլն, և այլն, և այլն... Այսինքն, ոչ թե ոչինչ չէր ստացվում, այլ ստացվում էր մի բան, որը դիմանի չէր լինելու ոչ «Ագրոարդ-

յունաբերական հանդեսի», ոչ էլ, առավել ևս, գրական հեղինակավոր ամսագրի համար:

Այսուհետ ամեն իրիկուն տանջվում էի, իսկ ամեն առավետ Ալեքն ու Շուշանը զանգում էին իմանալու՝ ի՞նչ կա: - Բարդ է, ասում էի ես, - առ բարդ, մեծ դատախանաւությամբ եմ մոտենում գործին, հետո հաշվի առեմ, որ ես ասֆալտի վրա մեծացած մարդ եմ, վերջին անգամ գյուղում եղել եմ ինձ տարեկանում:

Նրանի հորդորում էին չկուրպել ու շարունակել աշխատանին՝ ինչ-որ դատամություններ դատմելով անվանի արվեստագետների դժվարին առաջընթացի մասին: Եվ մինչ ես մեծ դատախանաւությամբ, բայց աղարդյուն ճերմակ բուլղը էի տանջում, մայրս գործի էր դնում ազգակցամերմաքարեկամական բոլոր կատերն՝ ինձ աշխատանի տեղավորելու և հաճախարանի բանասիրականի գոնե հեռակա բաժնում վերականգնելու ուղղությամբ:

Մայրս հաղթեց: Մի առավոտ, նախաճաշից հետո նա հայտարարեց, որ Գեղորգին՝ հորս հորաքրոջ թոռը, ով ՀԿԿ կենսկոմում բաժնի վարիչ էր, ինձ համար աշխատան է գտել Տիկոնտաժի ինչ-որ միավորման «Տիկոնտաժագործ» բազմատղաբանակ թերթում:

- Գնա, - ասաց մայրս, - ամեն ինչ խոսացած է:

Այդ բարձրաստիճան Գեղորգին էլի էր բարեխոսել ինձ համար, բայց բարեխոսությունն ավարտվել էր բաղադրավարի մերժմամբ, և այդ հոյսով ես արագ դուրս թռա տնից ու գնացի «Տիկոնտաժագործ» բազմատղաբանակ թերթի խմբագրություն՝ սղասելով, թե ինձ նորից ասելու են «ամեն ինչ լավ է, բայց ընդհանունը մեկ տարի ես սովորել հաճախարանում, մենք իրավունք չունեմ աշխատանի ընդունելու» ու նման բաներ: Բայց այս անգամ հաշվի չէի առել (որովհետև չգիտեի), որ խմբագիր որդին կուտակցության ցըկումներից մեկում հրահանգիչ է աշխատում ու կարիերայի խնդիրներ ունի, և այդ դատաճառով խմբագիր՝ Օֆելյա Զարզանդովնան, «Գեղորգի Մատվեյին ասել է, Գեղորգի Մատվեյին ասել է» բացականչելով այսուհետ էր գրկելու ինձ, որ ֆիզ մնալու ընչաստար լինեի: Եվ այդուհետ սկսվելու էր գործարանային լրագրողի իմ կյանքը, որի բան տոկոսը տաղտուկ էր լինելու (մի բանի ժամում գրել չորսէջանոց թերթի մեկ բա-

ռորդը), իսկ ութսուն տոկոսը՝ ձանձրույթ (սուրճ խմել, ևս մեկ բաժակ սուրճ խմել, խմել մի ուրիշ բաժակ սուրճ և լուծել բոլոր թերթերի խաչքառները):

Եվ ձանձրակի օրերից մի օր, հերթական խաչքառի բոլոր հարցերին դատասխանած, կանգ էի առել Վերջինի վրա՝ անվանի բանաստեղ, ինը վանդակ, առաջին տառը՝ Պ, երկրորդն անհայտ, երրորդը՝ Ս, մնացածն անհայտ: Բակատագրի հեգնանի էր, բայսի չարկանի:

- Անվանի բանաստեղ, ինը տառ, առաջինը՝ Պ, երրորդը՝ Ս, մնացածն անհայտ:

Մի իհաւ մտածելուց հետո, Առողջ Ծիծա-

ղելով ասաց. «Եղ ո՞ւ Գեորգի Միտրոֆանիչը որ մի հաս էլ գրական ամսագրի խմբագրին զանգեր, Պասկվիչյանը երևի տոչնը նստե տեղը»: Բոլորը ծիծաղեցին, իսկ խմբագրի Օֆելյա Զարզանդովնան բարձր տոնով ու չգիտես ինչու ռուսական ժեւադրությանը ու ոնց որ թե մի իհաւ էլ Առողջն խայթելու միտումով ասաց՝ Պըստեռնակ: - Եհաւ է,- ձայնեցին բոլորը:

- Կաղվա համարում դատասխանները կնայես,- սեփական ճշմարտացիության մեջ համոզված ասաց Օֆելյա Զարզանդովնան:

* Դեղինակի այս և յոյս բանաստեղնությունները գրված են 1982-86 թվականներին և վերարտրված հիշողությամբ, բանի որ բնագրերը չեն դահղանվել:

Անկադ

հարցրին՝ բան չես մոռացել: Ասաց՝ չէ: Ասացին՝ թոյիր թափիին: Ուզում էր հարցնել՝ ո՞ւր, բան չսասացին:

Մեթենան դուրս եկավ գորածասից ու սկսեց դանդաղ սահել բաղադի փողոցներով: Անցավ դարեւատան կողիով, չկանգնեց: - Փառ Ասծոն, հառւարտակախ չեն տանում, - մտածեց Սարգիսը՝ փորձելով հիշել, թե ինչ զանցանի է գործել վերջերս: Պատժի արժանի ոչ մի բան չնտարելոց: Կես տարուց մի իհաւ դական էր մնացել ծառայելու, ավելի զգուշակու էր դարձել, ուզում էր օրինադահ երևալ, որ ուս թողնեն տուն:

Դասան բաղադի վերջին տների մոտ: Ազ շարի նախավերջինը Կայսյայենց տունն էր: - Ջինի՞ն սրա ծնողներն են բողոքել,- մտածեց, բայց միևնույն դահին հիշեց, որ Կայսյային վերջին անգամ անցած ուրբաթ էր տեսել՝ բան-ճան լիներ, կինանար: Դամ էլ ինքն ու Կայսյան դայնան ունեին՝ սիրել իրար բանակային ծառայության մեկ ժամկետի չափ:

Ն գորածասում ծառայող շարժային Սարգիս Լոռեցյանին կանչեցին տաք: Ասացին՝ գործը թող, վազիր: Երբ տաքը եկավ, ասացին՝ դատաստվիր: Երբ դատաստվեց,

Տիգրած Պասկեւիչյան

Անկարտ

Ինըն ասել էր՝ որ համը դուրս չգա, որ հետն կարուենի իրաւ, կորցնենի ու կարուենի: Այդ մտի հետ հաշվելուց առաջ Կայսյան ասել էր հետք չի: - Դենց դրանով ա սիրում, - ասել էր Սարգիսը: - Սիրում-միրում... մի տուժի, - ասել էր Կայսյան, - տղամարդու սերը դարման ա, բամին բուռ տանում ա, ու ամեն ինչ վերջանում ա վերջացնելու հետ: - Դրամից հետո, - ասել էր Կայսյան, - տղամարդը դառնում ա արձան, ոնց որ, ասենի, Վլատիմիր Իյիշի արձանը՝ մարդն իրա գործն արել-վերջացրել ա, իինա կանգնած ա՝ բացակա-բացակա, իսկ միլիոնավոր մարդիկ տաճզում ու տաճզում են: - Ի՞նչ անեմ, - հարցրել էր Սարգիսը: - Սիկ- շիր եղիր, - գորացել էր Կայսյան, բայց մի խանի վայրկյան անց սթափկել ու ներում էր խնդրել:

Մտնով ընկած՝ Սարգիսը չնկատեց, որ Կայսյանց բաղամասն իեռվում է մնացել, ու բեռնատարն արդեն ընթանում է հարևան գյուղի հողածածկ ճանաղարիով, որն հավասարադես բաժանված էր փուտերի ու ելուսների, և այդ դաշտառով մետենան ուժգին ճոճվում էր, ու եթե Սարգիսն ամուր չքոնվեր թափի կողափայտերից, գնդակի նման այս ու այն կողմ կնետվեր: Առաջին գյուղն անցան: Դեռվում երևաց երկրորդը: Երևի սղոցարան են տանում՝ ուրախացավ: Մի երկու անգամ մի խանի օրով եղել էր սղոցարանում: Լավ տեղ էր, կողդը փորերիկ փայտե տնակ կար, այդտեղ էլ բնում էին: Աշխատանքը հետք չէր գերանը բեր, գերանը դիր, ստանոկի վրա կադիր ու հետևիր, որ ծուռ չգնա, բայց դժվար էլ չէր: Այսինքն՝ կարելի է ասել, նույնիսկ հաճելի էր: Թարմ սղոցված փայտի հոտից ուժը գնում էր: Մի իի խոնավ սղոցվածը ճնշում էր մասներով, որ հետն անընդհատ էր հոտը զգա: Սղոցարանի բրիգադավարը՝ ծերով վասիլի Ֆեռորդիկին, ում բրիգադում իրենց ու ժամանակ առ ժամանակ այստեղ բերվող գինվորներից բացի այլ մարդ չկար, գործի վերջում սկսում էր զբաղվել փոր սղոցարանի մեծ տնտեսությամբ, որ եթեկոն դաշնար բուռն ու բուկանդակալի: Այսինքն՝ ինըն առանձնադես բան չէր անում, տնտեսությունն էր զբաղվում իրենով՝ գալիս էր մի դառնաւ՝ խաչած կարտոլով ու մի բանկա թթվով և դրա դիմաց հապահում մեծ տաեղները, դարսում մանկասայլակի վրա ու գնում: Դեռ աղխած ձկները «Պրավդայի» մեջ փարաթած՝ գալիս էր կիրզե սամող հիշեցնող դեմ-

բով զորացրված մի դրամորոշիկ: Սա էլ ձկների դիմաց դարկերն էր լցնում սղոցվածն ու մանկասայլակը բարձելով հեռանում: Ամենալավ դահը Կոյսյայի հայտնությունն էր: Նա գալիս էր ԳԱԶ-53 բեռնատարով, բերում երկու կիլոյանոցով սամազոն ու դրա դիմաց կուրով տախտակ էր բարձում ու հեռանում: Ծերով սղոցաձուկը սեղան էր դնում, իսկ Սարգիսը վագոն էր հացի, ու երբ վերադառնում էր, Կայսյան արդեն մեկ-երկու օցած էր լինում և միանգամայն բարձր տրամադրությամբ սկսում էր դատմել ԳՈՒԼԱՉ-ի և իր անմարդկային տառապանմերի մասին՝ սուրակետերի փոխարեն նմերով «բյա...» նշանը, իսկ նախադասությունների ավարտին՝ «..զեց» վերջակետն, ինչը համարժել էր ահեղ դատասանին:

Երբ հիշողություններից սթափկեց, սղոցարանի գյուղն արդեն հազիվ էր նշանաւում: Բեռնատարն անցնում էր գետի ժամանակավոր կամրջով՝ ճռճռացնելով գերանակաղ հեծաններն ու ցնցելով տախտակամածը: Կամրջից յոթ կիլոմետր դեպի հյուսիս կայարան էր: Սարգիսը մտածեց, թե կայարան են գնում՝ մթերի դատարկելու, բայց կասկածեց, որովհետև այդ գործին սովորաբար գնում էին վեց-յոթ հոգով: Դեռ տեսավ կողմն ընկած բահն ու հիշեց, որ գենմ ուղեկցող սղայի մոտ է, և ամեն ինչ միանգամից խառնվեց: Այսուհանդեռձ, մետենան անշեղ գնում էր դեպի կայարան, և Սարգիսը, «լավ բան» ուս է մարդու մտնով անցնում» ախտոնվ միխթարվելով, նորից հանգստացավ և ընկավ հիշողությունների գիրկը: Դիցեց կայարանի մթերային դահեստների հաշվետար Լյուդմիլա Ալեքսանդրովնային, ում բանվորները բնիւթաբար «բարեկա լուդայեղկա» էին անվանում և տասմում էին, ու նա բարարությունի է եղել, մինչևիսկ՝ ուսնասվար, բայց հեռացվել է անառակարար վարի համար: Լյուդմիլը, նա գինվորներին թույլ էր տալիս այդրես կոչել իրեն, անկրկնելի գայթակղիչ էր և անմոռանալի սիրուիչ: Սոված աչերով գինվորներին նա հանգստացնում էր կիսերել ամմեղ ժողովով ու ասելով՝ համբերե՛, բոլորիդ էլ կիերիի: Սովետական բազմազգ գինվորականության համար Լյուդմիլը սեսներակիտության առաջնորդն էր կամ գուցե՝ սեսներակիտության չեր դնում ազգերի մեջ: Միայն

ռուսներին էր կողմտուեն ուղարկում անհայտ տեղեր՝ ասելով. «Դեռու կացե՛, սրանի հյուր են», ինչպես դաստիարակված Երեխաներին են հեռու դահում հյուրերի համար գցած սեղանից: - Մինչև տուն գնալս մեկ էլ եսին Ե՞րք առիթ կլինի Լյուտիկին տեսնելու, - մտածեց Սարգիսը հաստա իմանալով, որ այս չարաբասիկ բեռնատարը կայարանում էլ չի կանգնելու:

Կայարան չիասած, նախավեցին գյուղի մոտ մեթենայի ջուրը սկսեց եռալ: Վարորդն ու սրան իջան, իսկ Սարգիսին իջնելու հրաման չէվին: Ուետինե մի զույգ սաղոց առած գնացին սլաքավարի մոտ՝ ջուր խնդրելու: Սարգիսը սկսեց ըուրջը նայել: Մի ջահել էր գալիս: Զահելը բարևեց՝ ո՞ւ: - Եսիմ: Դայինյարան մի նախադասություն ինչեցեց ջահելը, որն հավանաբար նշանակում է՝ տանջում են դագոննավորները խեղճ գինվորներին: Սարգիսը հարցեց Լյուտիկից: Զահելը բնծիծաղ սկեց. «Բարեկա Լյուդայեդկան սատկեց հարած դերուի վախս»: Սարգիսին դուր չեկավ նրա բնծիծաղը, բայց բան չասաց: Դեռանալուց առաջ ջահելը մի հածխախոս ուզեց ու քի տակ ինչ-որ բան երգելով գնաց:

Մեթենան նորից տեղից շարժվեց ու ժարումակեց գնալ կայարանի կողմը: Բեռնասար գնացին զիջելուց հետո կտրեց-անցավ գծերն ու աջ թեմվեց: Սարգիսը փորձեց մտաբերել՝ ինչ կա այդ կողմերում: Դիւեց, որ այդ ճանադարիք դեմի մելեզնողորոշնի բաժայնոն է տանում: Սարսաց: Մտածեց՝ փոխել են իր ծառայության վայրն, ու ինը իմաստ այստեղ է շարունակելու: ԺԲ-ի իմանական կոնսինգենը չեչեններ, օսեր ու ավարեներ էին: Նշան հետ ապրելու հեռանկարը տաճուրյուն դաշտանեց Սարգիսին, այսինքն՝ ոչ թե վերացական տաճուրյուն, այլ ստուգ վախ, որովհետև դրանց մասին ասում էին, թե արնախում են ու վայրենի, թե իրենցից բացի ոչ մեկին չեն հանդուրժում: Սարգիսը չգիտեր՝ ճիշտ է դա, թե՝ ոչ, բայց վախն արդեն մեջն էր: Ու չնայած ժամկետի երեք բառորդն արդեն ծառայել էր և իր կարգավիճակով արժանի էր ակնածանի, բայց, միևնույն է, անորոշությունն անհանգստացնում էր՝ օսար միջավայրում նոր մարդ լինելը դժվար բան էր: Դիւեց բանակի առաջին օերը, առաջին մարտերը սեփական արժանադա-

վության ու խաղաղ կեցության համար, աչի տակ սացած հարվածները: Այդուհետ էլ չէր հասկացել, թե կարմիրը շառագումնելով ո՞նց է դարձնում կաղողութ, ու կաղողութ սևանալով ո՞նց է անհետանում: ԺԲ-ի զորանոցը երևաց: Սարգիսի տագնաղը չէր հասցել սասկանալ, երբ մեթենան կտրուկ շրջադարձ անելով՝ մտավ դաշտամիջի ճանադարին ու թրցված տան դես կողերը թափ տալով ընթացավ առաջ: - Եթենականներից դրժանի, - թերևացած մտածեց Սարգիսը, - բայց էս ո՞ւր եմ գնում: Ուզում էր թափել խցիկի դրուն ու հարցնել՝ ո՞ւր եմ գնում վերջադես, ձեռքը չիասավ: - Դամ էլ որ ասող լինեին, կասեին, - մտածեց: Կողափայիցից անուր բռնվելուց ձեռներին կուսումներ էին գոյացել ու տագավում էին: Եթեկոն քանձրանում էր: Դեռվկում նշանարկում էին բլումների ուրվագծերը: Երևակայությունը լարելով՝ Սարգիսը մտածում էր, թե էլ ո՞ւր կարող են տանել իրեն: Դիշեց կոյխոզը: Այս հիշողությունը կոնյակի առաջին կումի դես տափացեց ներսը, հասավ ոտերին: Կոյխոզն ուրիշ հաճոյվ էր: Առաջին անգամ այստեղ եկել էին կարտու հավաելու, բայց երկրորդ օրն ինքը մրցեց-հիվանդացավ, ու տարան հոսպիտալ: Ուզում էր տուր բուժվել ու հետ գալ այստեղ, բանի որ հենց առաջին օրը տարով խատա էր կոցրել, բայց տարությունը չէր իջնում, իսկ կարտուի բերք անվերջ չէր: Տարով խատան կոյխոզի օղակավարուիի կոնսանտինա Վալերիանովնայի տունն էր, ուր նա մնաց առաջին գիշերը մինչև վրանները խփելը: Կոնսանտինան ի դատիվ հյուրի կաղամբով դիրոգ էր դատրասել, մի շես թերև գինի դրել սեղանին ու մարդուն էր հիշում, ով հարած վիճակում տակուր վարելիս գլուխել էր ձորը: Սարգիսն ինչան հասցել էր սնտղել տեղանքը, ձոր կամ ձորակ հիշեցնող ոչ մի փոստրակ չէր տեսել, բայց չէր էլ ուզում դարձել նրա ամուսնու առաստելական վախճանի հանգամանները: Վալերիանովնան ասում էր, թե շաբաթ օրը բաղադրից աղջիկն է գալու, և դա անհանքեր էր դարձնում Սարգիսին, բայց անհանքերությունը երկար չժնեց, բանի որ՝ «անմարդ կնկա օրը կտրվի» ասելով, այդ երկարաւունչ անուն-հայրանունով կինը Սարգիսին տարավ ննջարան: Առավելյան նա արդեն ցերմում էր, իսկ դաշտում մի ժիշ էլ բան դնալով դարձավ իսկական իիվանդ:

Տիգրած Պասկեւիչյան

Անկատ

Վալերիանովնան ասել էր՝ սկե՞մ տան դահեմ, մորու մուրաբայով թեյ կտամ, կրուժեմ, բայց հերթաղահ սղան առարկել էր՝ նե դոլժենո, և ուղարկել հոսոյիսալ, որ, ինչ ինանաս, մեռնելիս իր վրա չմնար:

Ես մեռնելու դահն անհանգստացրեց Սարգիսին: Դարցը սասևացավ՝ ո՞ւր, վերջադես ո՞ւր ենի զնում, կամ ո՞ւր են տանում: Մեթենան դիմացի լույսերը վառած գնում էր դաշտամիջի ձանաղարհով: Շուրջն աճայություն էր: Բլուրների ուրվագետն արդեն ջնջվում էին: Սարգիսը բաղ զգաց և ինքնաբերաբար ձեռքը կիխեց ուսաղարկի մեջ: Ուսելու բան չկար: Սափրվելու գործիքները կային, առաջի մածուկն ու խոզանակը՝ նոյնուն, իսկ ուսելու բան չկար: Եզրակացրեց, որ զորավարժանի արգելակետում հերթաղահելու չեն տանում, այլ տանում են մի տեղ, ուր ճաշարան կա, և որտեղ իրեն երևի դարենային աղահովնան բար կտան, բայց տեսավ, որ բեռնատարը դուրս է եկել դաշտից ու սողալով բարձրանում է մոտակա բլիի գագաթը:

Երբ հասան, արդեն լրիվ մութ էր: Սղան հրամայեց իշնել: Բահը սկեց Սարգիսի ձեռն ու հրամայեց երկուած երկուսի վրա նարդաբոյ փոս փորել: Մեթենայի շարժիչն աշխատում էր, ու դիմացի լուսարձակները թրոալով լուսակրում էին տարածը: Սարգիսը գիտեր, որ հրամանները չեն բնարկվում, և այդ իսկ դաշտառով լուր ու մունջ սկսեց նախ չափել, հետո բաշել գծերը, հետո արդեն փորել: Լուսաբացից առաջ երկուած երկուսի վրա, մարդարոյ փոսն արդեն դարտաս էր: Սարգիսը մտածեց, որ իրեն գնդակահարելու են իր իսկ գենիով ու թաղելու են այս փոսում, բայց

սղայի տրամադրությունը դա չէր հաստատում՝ նստել էր գետնին ու կամաց ինչ-որ երգ էր ըվելուացնում: Եվ երբ Սարգիսը, գործն ավարտած, դուրս թռավ փոսից, սղան ասաց՝ ծխենի: Ծխեցին:

- Սի հաս էլ չծխե՞նի, - հարցրեց վարորդը: Ծխելով ժամանակ ձգելն անհանգստացրեց Սարգիսին, բայց ձև ամելով, թե իր տվերնով ծխում են, իմիշիալոց հարցրեց՝ ինչ դիմի լինի:

- Ե՞՞ի, - խորը հոգոց հանեց սղան, - խարը ժամանակներ են, հազար ու մի չկամ, հազար ու մի թենամի: Եվ վեր կենալով տեղից ու շորերը բափ տալով՝ սղայական տոնով ասաց. «Սա ո՞ւ խրամատն է, դու այստեղ ես մնալու: Ոչ մի բայլ աջ, ոչ մի բայլ ձախ: Նահանջել չկա: Յիշիր հայրենիքին սկած ո՞ւ երրումը»: Սղան ավտոմաս հրացանը երկու ձեռքնով երկայնակի բռնած մոտեցրեց Սարգիսին: Ուզում էր վերցնել, սղան ավելի բարձրացրեց ու մոտեցրեց Սարգիսի շուրթերին:

- Համբուրեի, շարժային լոռեցյան, - հրամայեց նա:

Սարգիսը կատարեց հրամանն ու վերցրեց ավտոմատը: Ու մինչ կատարվածից աղուահար բարացել էր իր իսկ փորած խամատի մոտ, վարորդն ու սղան տեղափորկեցին խցիկի մեջ:

- Իսկ կա՞տ, - շարժիչի ձայնը հաղթահարելով գորաց Սարգիսը:

- Անկատ, - զինվորական հրամանի շեշտով ասաց սղան:

Մեթենան շրջադարձ կատարելով գլորվեց բլակն ի վար ու փորանալով անհետացավ այգաբացի կաղտավուն լույսի մեջ:

Ծնվել եմ Երևանում, մի օր առաջին անգամ սեղանի վրա անումն եմ փորել, վճուէկվել եմ, որ վերջին զանգիս առթիվ առածս կոչիկը խփել եմ բարին՝ զյոռել, հերթական յարիս եմ ճամփել ու հասկացել, որ տշամարդիկ մարդ չեն, իետ երկուս մեկ չի դառել կամ հակառակ, ուզեցել եմ 13 տարեկան լինեմ, որ «Խաթաբալարան» էլի առաջին անգամ նայեմ, մի հաս տեխնիկական բուհ եմ ավարտել, էս մայիսին 22 տարեկան եմ դառել, գիշերներ ICQ եմ արել, սկսել եմ ծխել, ծխելուց դենք բան չկա (that's not Agitation!), սիզարեց դրում եմ բերանս, վաղում եմ, հաճույքով հաշում եմ, գիտեմ, որ դամդաղ մեղցնում ա: Բայց դե էլ ի՞նչը դժի ամեն անգամ էսան հաճույքով դմեմ ու վարեմ: Գիտեմ հասաւս՝ բողոքներ ու դժգոհություններ չկան, խորանալ չկա, մի խոսքով, խոսք խոս ա բերում, ձեռը՝ ձեռ լվում, ձեռը՝ ուս, ոտի թաթն էլ մեկ-մեկ գմում կողմում ա ականջին, եղ ժամանակ ասում եմ՝ մողեսի դես ճկուն ա... Մի խոսքով, մի ժամանակ դարել եմ, մի ցցամ՝ նկարել, 1 հաս գիր եմ տղել («Ասիհճամներին նստած մարդը»), մնացածն էլ ոտի ապրեն:

Խճիթաբար #1/2005

Խճիթա Միրզոյան

Կոֆֆե

Արա, դե ոնց առավոտ շուտ մի հաս սուրճ չխմենի: Զանգում եմ.

- Ոիտու, դե մի հաս կոֆֆե: Զան, բաժակս կնայես, չէ:

Խմում եմ, շուռ եմ տախս, թող չորանա:

- Ոիտ, 10 րոդեից զանգի, կգամ:

10 րոդեից Ոիտաս զանգեց:

- Լուս զան, սրիդ վրա փուչիկ կա, մի բանի վրա շատ նեղվել ես: Դա, բայց շատ էլ սիրուն բաժակներ են, լավ արեցին, որ առամի: Դե ինչ ասեն, ներսո՞ լուսավոր, դրւուտ՝ ձոկ ունես, ոտի խոսակցություն լինի, բայց վաս խոսակցություն չի ու համար: Շատ լավ բաժակ ունես: Լուս, բայց սրիդ վրա մուգ տեղեր կան, ոնց որ գերեզման ունենաս: Բայց դե լրիվ լավ ա, լուսին էլ կա՝ 28 օրվա մեջ բարին կգա: Պո՞ք:

- Ոիտու, բա ծակելը:

- Դե, ես ու տեղ ծակել եմ, ասեցի՝ լու-

սին դուրս եկավ: 28 օրից լավ բաների սղասի:

- Մեռսի, դե:

- Մեռսի չեն ասում, հազար եմ ասել:

Լուս, Արթուրը ի՞նչ ա անում: Մո՞զ մարդ կա՞:

- Չե:

- Էսօր առավոտը տամ ումե՞ր: Երեկ իրան քաղել են: Բայց տեսն լավ էր, չէ, էսօր: Թե չէ եդ աղուցը սղասում էր, որ ոտի ճլորած-լացած գամ գործի երեկվանից հետո: Դու էսօր ոտի դասի գմա՞ս:

- Նայած կկանչեմ, թե չէ: Բայց չեմ ուզում գմամ, ցուրտ ա:

- Լսի, որ հարմար լինի, Արթուրի մո՞ս, նենց որ լսի հա, Սուսոյին ասա՝ Ոիտան դիմում ա գրում:

- Լուրջ գրում ե՞ս:

- Չե, բայց դու ասա:

- Ok:

Գնում եմ Սուսիկի մո՞ս: Սուսիկը Արթուրի կողմի սեղանին ա նստած:

- Սուս, Ոիտան երեկ դիմում ա գրել, ուզում ա գործից գմա:

- Ուր գմա: Գործ ա ճարե՞լ ուրիշ:

**Լուսինե
Սիրզոյան**

Կոֆֆեն

- Ձէ: Բայց ուզում ա դուրս գա:
- Գժվել ա լիկ, բա երեխուն ո՞վ ա դա-

հելու:

- Զգիտեմ, եսօր դեսք ա Տար Շեֆին:
- Գնամն մի հաս խոսանի հետը:
- Գնամն, բայց արի միասին չէ, դու գնա, մի բանի բռղեցի ես կգամ:

Արթուր հաստատ լսեց: Սուսան դրւս եկավ:

Ես ինձ բեսամբ ձև եմ բռնել, որ գործ եմ անում: Արթուրը դրում են ա ուսում: Մաս-ծում ա:

20 հաս թիթեռ նկարելուց հետո գնում եմ ընդունարան: Ոիտան էի դատմում ա: Յի-մա Սուսան ա լսողի դերում: Դեռ, թեման միշտ նույն ա, որ նոտայից էլ մտնես, բան չես կորցնի:

- ... դե, երեկ զանգեցի ձեռին: Ասեցի՝ հանդիդում ենի, ասեց՝ դե, մեր տեղում:

Իջա, զնացին, ամեն ինչ տեղը տեղին: Նստեցին, խմեցին, խոսացին: Վերջում էի ասեց՝ «Բայց, Ոիտով, էլ սենց շարունակվել չի կարա, դու ու ճանադարինվ, ես՝ իմ, դու դժի ու կյանքը դասավորես, ես էլ՝ իմ», ես էլ ասեց՝ դու մենի հետ հանդիդում ես, ասեց՝ հա: Բայց դե, մեկ ա, սաղ ճամփաները իմ մոտ են բերում: Իմ հետ չի դասակվում, որտե-

երեխա ումեմ, տո իմ էրեխեն չի էլ ուզենա դրա հետ ապրի:

Սուսիկը լսում ա :

- Մաս Շեֆի մոտ, ասեցի՝ ես էլ չեմ կա-րում, գնամ, Շեֆն ասեց՝ ամեն ... - ի համար ին գործ չե՞ս փոխելու:

Ես խառնվեցի խոսակցությանը:

- Մնում ես ուսեմն: Դե լավ ա:
- Դա, լավ ա, Լուս ջան, բայց կոդմա-նա՞ն, չգիտեմ:

Նոյն ոգով էի մի մի միզ: Քետո ես ու Սու-սան գնում եմ մեր սենյակ: Արթուրին ճայելով՝ ուզում եմ սովանեմ սաղ տղեմին: Ոնց կարա էդ աստիճան թքած ունենա: Ես հենց իիմա, առանց մի բռղեցի վուշմանելու, կանուսնանա-յի Ոիտայի հետ ու սաղ կյանքն իրա կերած բա-ները կընդունեի հալած յուղի տեղ: Իսկ Արթու-րը դժի ամուսնանա ինչոր խակ մեկի հետ ու հետո էդ նոյն խակի թիկունիում Ոիտա խա-դացնի: Որտե Ոիտան դաժետ էդ դեմքում իրան սիկսիր չի անի: Դե էդիանից հետո արի ու դի-մացի: Զգվում եմ, զգվում տղամարդկանցից: Մեկից չեմ զգվում, որտե լավ բան ա արել՝ մահացել ա, ու կյանքն չի հասցել ուսի: Թե չէ Ոիտան ճիշտ ա, լիկ ճամփերը տանում են իրա մոտ կամ էլ՝ Հոռոմ, ով իմանա:

Կրակի հետ խաղացած ու չվառված, բայց դոչը կորցր ջրահարսի մասին

Եթե տանը ումեր կիխային հարմարված բուսականություն, տնային կենդանի, որը կենդանի է մի տարուց ավելի, ու եթե տնեցի ներին ոչ մի վաս բան չի դատահել:

Ճեզ կարելի է դիմանալ

Ժամանակն է մտածել անձնական կյանքի մասին:

Ու սերը, որ այդքան ժամանակ դեռ ձևավորվում էր, իիմա դեսք է տեղավորվի մե-կի մեջ, որը քից-ցաւից հաճադարասխանում է ձեր իմբնարտահայտմանը՝ մազերով կամ թե գլխի ձևով՝ կարևոր չէ:

Կյանքում շատ կարևոր է իմբնարտահայ-վել:

Առավու գիշերով իջնում եմ խանութ: Զնաթաթախն վաճառողություն 3 հաս Сappuccino եմ ուզում ու կոկորդով մեկ բրա-վում, որ վաճիլային տա, ու անգամ դրանից հետո ձեռքս են խցկում լիկ ուրիշ մի բան: Բարձրանում եմ, ջուր եմ եռացնում, որ սար-թեմ: Յեռախոսով համոզում եմ, որ շաբաթ օրով գնամ գործի, խարում եմ, որ իիվանդ եմ: Առանց անաչելու սուս եմ խոսում: Ի՞նչ կարիք կա ճիշտ ասել: Ում եմ խանգարում:

Երբ 14 տարեկան էի, մայրիկս միշտ

ասում է՝ եթե համարձակվեմ դառկել մեկնումեկի հետ, հենց նույն օրը աշերիցս կիմանա: Ու ինչ. մինչև ամուսնալս մայրիկս իմ վճիք ու գոհ հայացից անզամ չէր ենթադրում, որ կույս չեմ: Կարևորը՝ բավարաված էի ման գալիս: Ո՞ւմ էր խանգարում: Ո՞ւմ ինչ գործն էր:

Իմբնարտահայտումս ամկողիններում էր փարք գալիս, գիշերում: Ուրիշ ոչ մի կերպ չէր արտահայտվում, կարիք էլ չկար:

Զրահարար կորցրել էր դոչը, բայց, համենայն դեպու, թեփով չէր թողում, ոնց որ իհմա:

17 տարեկանում փորձեցի իմ տարիին խակ տղաների համն էլ զգալ: Երազումս ամեն գիշեր տարիին մեծ Ձկնատիկիններ էին գալիս ու ասում՝ աղջիկ ջան, դու խի՞ ես ամիսը մեկ մի հոգու սիկիշր անում, ու ես անընդիա գորում էի՝ որևէ չեմ դրծում: Ու մեծ Ձկնատիկինները ինձ բանակ էին դարձնում, դոչով մի երկու հաս չոփում ու էլի

նույն հարցը տալիս, բայց արդեն՝ բամակով: Բայց դե ինչո՞վ էի ես խանգարում Ձկնատիկիններին՝ հայսնի չէր: Իմ համար սիկիշր էի անում, իմ համար չէի դրծում: Ո՞ւմ ինչ գործն էր:

Իմբնարտահայտվելս անզամ չէր գալիս: Վերջին երկու տարվա մեջ Ձկնատիկները ամուսնու տեսով գալիս էին երազիս ու փառզում, որ տաք բառը բառարաններից ջնջեմ ու դարձնեմ «հոյս, հավաս, սեր» կամ դրա դես էլի ինչ-որ տուֆտա բան: Դեռանալուց էլ բամակով դմոդում էին, որ սեր անեմ մենակ մութ ու խոնավ վերմակի տակ:

Իմբնարտահայտումս նղկտում էր, վառվում էր, անզգայանում էր ու նորից նղկտում էր:

Cappuccino-ն սառը ստացվեց: Ձկնատիկինները էլ չեն գալիս երազիս, երկի իրանի իմբնարտահայտվեցին ու դրժան: Զնայած իմ ինչ գործն էր՝ ես տես էլ չհասկացաւ:

Եստելլայի արկածները Ծիր Կարինում

Եստելլան առավետը շուր զարթեց, մի իհչ շուրջումուն եկավ տեղաւորի մեջ ու հասկացավ, որ կյամը չափից ավելի կարճ ա, ու դեմք ա որոշել՝ ուր ես գնում, ու գլխավորը ում հետ կամ՝ ում մուս:

Ժամը 1-ի կողմերը, գործի թեժ մոնենաներին, Եստելլան մտածեց, որ լավ կլին նորից գնա հոգերանի մոտ, որովհետև բուժումը երկի լրիվ չէր ներազդել ուղեղի մութ անկյունների վրա:

Արդեն երկրորդ օրն էր, ինչ հոգերանը դատմում էր, որ ճանձի մահը գալիս ա մայկա-տրուսիկով ու թերթը ձեռին, իսկ Եստելլան խոսում էր վերին գաղափարներից, առաջին սիրուց, մարմնին սովորելուց, գժվելուց ու վերջում գալիս հարցնում էր թերթի անունը:

Դետ հոգերանը բերում էր գրեթե, շարում Եստելլայի դիմաց ու ասում.

- Դե, որոշի՝ ինչ վիճակում ես դու, դու ինմի ոիսի թեզ օգնես, ես ընդամենը կարաճ ու հետ խոսամ ու, ասենի, կողդի ըլնեմ, բայց դե ես գիտեմ, որ դու էդ չես ուզում, Եստելլա ջան, ու ես թեզ չեմ սիրում, իմ հետ կարա ազա լինես:

Եստելլան մտիւմ էդ դահին մի հաս «Փիաաաաաա» էր ասում ու անցնում առաջ: Դետ հոգերանը խորհուրդ էր տալիս լրիվ դարդ ու ցավերը հավատել իրար գլխի, լցնել մի միջին չափի տեղերանավ և ուղարկել հեռու-հեռու, ասենի, Ծիր Կարինի ինչ-որ կանաչավուն մոլորակ: Երկի հենց էդ Զհանդաճ Գյոռում էդ աղրում էին հոգերանի դարդերը: Որովհետև Եստելլան մի տեսակ չի հավատում, որ էդ էօդ դարդ չունի, դարդերից մեկը գնալով ավելի լավ ա արտահայտվում շալվարի տակից:

Եստելլան տուն գալով մտածում էր կանաչավուն մոլորակի մասին, ուր լրիվ դարդերը իրանցից դարդասերմիկներ էին դուրս

Լուսինե Միրզոյան

Եսրելլայի
արկածները
Ծիր Կաթինում

գցել, իրանի-իրանց ցանվել ու աճել: Մոլորակը դարել ա Կանաչավուն Դարդոս Մոլորակ: Դեռ, արդեն լավ մութ երեկոյան, Եսրելլան մազերի սև ներկը խեց զլսին, նստեց թախշին ու մտածեց. «Ասեմի, որուում ես դարդերդ քրել ու գնում հասնում ես

Ծիր Կաթին համաստեղություն
Մոլորակ Կ Դ Ս

Գնում ես համաղատասխան դարդը իր սեմերվ ու քրեում, մինչև, ասեմի, լավ դարդութես ու դարդը նոր սեմեր տա, ծիի, ծաղկի, բարօպավաճի: Բանաղարի հեռու չի, եթե հիշողության հետ դրոբեմ չունես, կարևոր՝ մոլորակի անունը չխառնես տիեզերական ժամերի տարածության մեջ: Ասեմի, անունը փոխվի, իսկ դու բեխաբար ման գաս հին անունով: Ու ֆու սեփական դարդը չգտնես ու դրանից դարդամիշ լինես:

Դայտարարություն թերթում՝

Փնտրում եմ իմ դարդերի
մոլորակը

Թե չէ ճանաղարի հեռու չի, ասեմի, սնից դիմացի թերթի բուլկա ու՝ հետ
(Մինչև կօքա կիրակին)՝

Օր՝ կիրակի:

Անելիք չկա:

Տանն էլ մարդ չկա:

Ժամը մոտավորաբես 11:00-ին դրուք զանգում եմ՝ Զոն Լենոն ա:

Ժամը 11:35-ին Զոն Լենոնը ներխուժում ա Եսրելլայի անկողին:

11:43 Եսրելլայի մեջ:

(Հայ լավն ա Զոն Լենոնը, որքին վարեւ մազ չկա, Զոն Լենոնին օժնակուց անօամ Եսրելլայի ջերը գնում են)՝

(Եսրելլան վարը ընկերուիուն կասի. «Այսի, ախ, եթե ըղամարդու ուների արանում բան չկա, ես ո՞նց դմեմ: Չո՞ս ես թժիկ չեմ, օղերացիա անեմ, բան: Զէ, ձեռ բաեմ արանց երկի, թե չէ՝ սադ սուս ա»):

Ժամը մոտավորաբես 1-ի կողմերը Եսրելլան վեր ա կենում, որ զզվելի կոֆե տա Զոն Լենոնին, ու Զոն Լենոնը դատկերացնի, որ ինքը ամեն առավու դժի էր զզվելի կոֆեն խմի ու ասի.

- Աղես, Եսրելլա ջան, լավն ա մի ուրիշ ձևի:

Ու դատկերացնելուց հետո հելմի ու ռադը բաշի ըտիդից՝ ինչքան կարելի ա շուս, ու

ավել բաներ չխոստանա համկարծ: Թե չէ՝ ժամանակի հետ Եսրելլան Զոն Լենոնին էլ դժի դարդ ու ցավ անուն կոյցներ ու ուղարկեր Ծ.Կ. / Կ.Ռ.Ա.:

ԱՅ Եսրելլայի ասորությունը էր դահեերին փիլարյաններվ հենում ա երկին, ու մօռն ինչ ասես չի անցնում տեղային անզգայացում, 0.1 դիմիորու, անզան՝ նարկոց, շարքեր ունայության, գոյնի ու համի «հույ բոյե» Դայտարարություն թերթում՝

Փնտրում եմ իմ
դիտանելիության ժամկետանց
դարդերի մոլորակը կամ
տղամարդ, որ չի վախենում
փոխել Եսրելլայի դարդերի
pampers-ները

The Զգիտմ Ինչ (Մինչև կօքա հաջորդ
կիրակին)

Հայ օսորինակ օր ա կիրակին, ինչ
դարդ ասես, չի դատահի էր ազգե օրով Ես-
րելլայի հետ:

Եսրելլան Զոն Լենոնից կիրակի օրով
նորություն ա ուզում:

Եսրելլան հոգնել ա, բայց Զոն Լենոնը
ինչ մեղի ունի:

Եսրելլայի սուրն ա հոգնող:

Զոն Լենոնը ոնց բացատի, որ սադ սուս
ա, սեխն էլ ամենամեծ սուսն ա:

Խի ինքը չի ջոկո՞մ, որ սեխը միշ նույն
ձև ա լինում:

(Բայց Եսրելլան հոգնել ա, նորություն
ա դես):

Ուսէ ա սիկսիր անել Եսրելլային, հետ
առաջ՝ կօքա ուրիշի մուս:

(Եսրելլան վարը ընկերուիուն կասի.
«Այսի, ախ, եթե ըղամարդու ուների արան-
ում բան չկա, ես ո՞նց դմեմ: Չո՞ս ես թժիկ
չեմ, օղերացիա անեմ, բան: Զէ, ձեռ բաեմ
արանց երկի, թե չէ՝ սադ սուս ա»):

Ու տենց անցնում ա մի 5 կիրակի:

Եսրելլան օրերով տուն չի գալիս:

Եսրելլան հիյ յա:

Զոն Լենոնը դարդից մաշվում ա:

Եսրելլան Զոն Լենոնին ասել ա
մնանք ընկերներ, չնտածես՝ մնացել եմ վրեդ:

Զոն Լենոնն էլ դրան դատասխանել ա՝

դուքք բայց մնանք:

«Անվիրական» մերժման ասել ա Եսրել լան, «Ախոս ջերմ կօրել են, թէ չէ հետպահ ջուր կիցնեի»)

(Զոն Լենոնի բուսաբանական այգուն նիշ)

«Կումենաս, ես կվեցմեն ու կղահեմ երեխուն»:

Չէ մի չէ՝ ունենած, որոին էլ մերավիճ կախեմ, որ 18 տարեկանում տենամ ճանաչեմ, որ իմն ա: Յնովական կինո կինո ենք խաղում:

ՍԻԿՏԻՐ!

(Եսրելան ռած տարօհինակ առջիկ ա, Եսրելան ամեն ինչ կարա ներ՝ բացի բռ զից, որևս իմքը ազատ ա, իսկ որանի իմքը տար բեր բաներ են)

Յամ էլ իհան Եսրելան ռօք իշ հետ սառի չի ասում՝ մասն ընկերներ, Եսրելան լավ գիշի՝ որը որից հետ յա, բայց Զոն Լենոն ըր բացառություն ա)

Զոն Լենոնին Եսրելան Շուտվանից գիշի՝ համարյա 5 տարի:

Յամ էլ Զոն Լենոնը Եսրելայի 1-ին սերն ա:

Եսրելայի հոգերանի կարծիքով Առաջին սեր գաղափար չկա: Կա սովորել գաղափար, կիր գաղափար ու մեկ-մեկ էլ կրասով գաղափար («սովորել» ու «սոված» բառերից), վերջին դասահում ա Եսրելաների ու Սինդերելլաների հետ:

Բայց իհմա Եսրելան նման բաների մասին մտածելու ժամանակ չունի, Եսրելան իդի յա Զոն Լենոնից արդեն 25 տարաք:

Դատելով հոգերանի խորհուրդներից՝ «Եղ դարդը» չես վեցնի ու չես ուղարկի Ծիր Կաթին կամ ուրիշ ավելի հեռու տեղ: Կոնկրետ Ֆիզիկական գործողություններ են ուստի:

Ու ինչ-որ բան անել մի թիզ ուշու ա:

(Եսրելան դաշտասպում ա Երեխա ունենա ու դրիչուն Եսրելան չի ուզում ամսանանա, որևս իմքը ազատ ա)

Եսրելան շատ լավ գիշի, որ Երեխեն հետ բան չի, Երեխեն- էդ գիշեները չընելն ա, չկտրող լացն ա, վերջում գլխին նստելն ա:

Եսրելան ու հոգերանը «Եղ դարդը» Շուտվեցին դրսից ու հետ ներսից.

Որոշված ա!

Եսրելային Երեխա ունետ չի, համենայն

դեղոս՝ իհմա, բամպեր-ները փոխող՝ առավել ևս:

Դոգերանի ծանոթ-բարեկամ անդարդ բժիշկներից մեկը Եսրելային տաբեսկեր ա ծախում, որ Եսրելան 2 ժամը մեկ խմի:

Կոնկրետ Ֆիզիկական բայլերից Եսրել-լայի Երեխեն ծնվում ա 5 ամսական:

(Եսրելան ցավից չունի որ գետինը նո-նի)

Եսրելան դառնել չի ուզում, սենյա-կում էլ մնալ չի կարում

Բժիշկը գնում-գալիս, ասում ա՝ Եսրել-լա, գոռա:

Եսրելան չի գոռում:

«Երեխուս վաս ա, թող ինձ էլ վաս լի-նի»:

Երեխեն ծնվում ա մինչև բժշկի գալը:

Ճենց Եսրելայի ձեռների մեջ:

Ճենց իհվանդանոցի միջանցում:

Բժշկի մոմենտով

Զ Պ !

Եսրելան բժշկին ասում ա.

- Ես մարդու չեմ ասի, մենակ թե Երեխուս իետ տեղը դրել:

(Բժիշկը ուկում ա, որ Եսրելան չկա, Եսրելան մի ուրիշ դարրով թռել ա Ծիր Լու-թիք)

Բժիշկը թափով չքիում ա Եսրելային:

- Ինձ նարկոզ սվեֆ, նենց որ չզարթնեմ, - վնասում ա Եսրելան:

(Դարրեր էնեան ռած են, որ մի ճոկորա-կում տեղ ֆիզիկական չկա տեղավորելու, սա-դավորելու)

Նարկոզ!

Վերջում լիկ Ծիր Կաթին մոլորակները դասավորվում են մի գծի վրա, որ Եսրելան մոլորակից մոլորակ գնալուց հաս ժամանակ չծախսի ու դարդերին բերման ենթարկի, կոմղլենկավորի ու ուղարկի համարասախան դարդաբնաճորուակ: Ասենք

Ծ.Կ. / Կ.Դ.Ա/ դրոք N

Բեր ընկեր ծխենի այն կանաչ խոնից
Ու Երկիրը փախչի մեր ոսքի տակից

Թե Զգիտեմ Ինչ {Էլ կիրակի չկա}

Կ Դ Ա - կանաչ դարդերի մոլորակ

Ծ Կ - Ծիր կաթին

Կիհկան

Գրել սկսել եմ բառասուն տարեկանում: Մինչ այդ ավելի զգայացումց գործերով եմ զբաղվել՝ դասերազմ, հեղափոխություն... Երեք բանաստեղծական ժողովածուներ են իրատարակել, որոնցից ոչ մեկը լուս տեսնելուց հետո չեն կարդացել: Փորձում եմ արձակ գրել՝ տեսնես ի՞նչ դուրս կգա... Զետի հետ, ընկերներով խմբագրում եմ «ա» ամսագիրը՝ ահագին հետարքիր զբաղմում է:

Գրածներից հիշողությանս մեջ աֆղանական դասերազմի մարտըկերներին նվիրված դասմվածն է միայն, որ ժամանակին տղվել է «Գարունում»: Ներկայացվող դասմվածի հիմքում այդ տղաներից մեկի դասմածն է:

Կակտուս

Ա. Բեժանյանին

որ աչք ընկավ, դատուհանագոգի վիթխարի կակտուսն է՝ հսկա կարմիր ծաղիկներով:

Զահելը, հայացիս ուղղությունը ջոկելով, վրա սվեց՝ հորարդոս բնակարանն է... դեռ բոլորովին երիտասարդ կին էր... ընդամենը երեք օր դառկեց... տեսնի մեջ կակտուսի հետ էր խոսում... կակտուսին ծեռք չտափաց ու մեռավ...

Սենյակից դուրս գալիս՝ բամին դուռը դղրդյունով վրա բերեց...

Ետևից թթակավի խոլ ցրիսկոց լսվեց...

2

Դագմվում էր մուգ գույներով՝ դասական, չոր: Երեսունինգի կողմերն էր: Ղեմին ջահել կոճիռներ կային: Կնոջ հետ ինձ ծանրացրել էր նորափոյս՝ նամուսով աղջիկ ա, դրա հաճար էլ տունն ա մնացել...

Սա իինգ թե վեցերորդ հանդիպումն էր: Նախորդ անգամ Շամոնիտում համբուրել էի՝ չէր առարկել, չէր էլ դատասխաննել:

Տուն ուղևորեցիս համարյա զրոյով ներս խցկեցի՝ մի կես ժամ կնասեմ կգնամ... ինձ խելով կլահեմ... ազնիվ խոսք:

Քարե շենք, առաջին հարկ: Դարմար բնակարան էր, թեև կաղիտալ նորոգման հարց կար: Ծախողը՝ շատախոս մի ջահել, գինը դահելու հաճար, գլխից ելածը դուրս էր տալիս: Պատերն էի տնտղում՝ ծախսերը հաշվելով: Բնակարանը դափ-դատարկ էր, դրանից էլ ավելի մեծ էր թվում:

Բակ նայող ննջարան մտնելիս միակը,

Ծնողները մի ժամի տարի առաջ Ամերիկա էին գնացել... Երկու ոսք մի կոչիկի մեջ՝ ոչ մի դեմքում...

Դասական երաժշտությունը սղոցում էր: Խոսակցությունը հա չէր կողնում, ինչան էլ կաւից դրւու էի գալիս: Պատասխանները մեկ-երկու բառամի էին... Մի խոսքով՝ վիճակ չկար: Բայսից զնաց խոհանոց՝ սուրճ դնելու: Եթ գտնելու հովանով սիգարետ կոցրեցի: Մոխրան չէր երևում, աչք ընկավ դատուհանագոզի կակտուախ՝ անսովոր մեծ էր, հսկա կարմիր ծաղկներով... Ետքից մի կողման հրեցին... Աչերում կրոն չարություն էր վառվում: Մի ձեռքով ճանկեց մորուս, մյուսով աջ ու ձախ աղտակում էր չհամարձակվես, տականի... չհամարձակվես... Շբանութից դուրս թռչելիս անհմաս կրկնում էի՝ ում էի մի կտոր հաց սվել... ում էի մի կտոր հաց սվել...

3

Աղջիկն էր առաջինը մոտեցել՝ բարս, ճակատից ի՞նչ կա... Ամերիկյան նոխ-նոր կոմուֆյաժով էր: Քաղաքի ֆոնին իր հագուկադում արյուային մի բան կար, հատկապես ճակատի մահապարտի ժամավենն ու վզից կախված նոսակը: Մի բան ոլիսի ասե՞լ էր՝ էստես որ գնա, երկու ամսից Երևանում կիմենի... Ծիծաղել էին:

Զոկատը ճակատից բաղայի իջնելիս՝ հանդիպում էին: Օրիորդաց գիմնազիայի սանուհու տես ուներ՝ ժամավեններով, փորիկներով... Զայլում, սահում, թռչում էր՝ թևանցով արած-թևից կառչած: Անընդհատ, անընդմեջ, անվերջ ծիծաղում էր...

Իրիկունով տուն ուղեկցելիս՝ ներս արի, մերոնի բաղադրում չեն: Երկու օր ննջարանից դուրս չէին եկել (անկողնում հեշ գիմնազիստուհի չէր՝ ճշոցներից տունը բանդվելու վրա էր...), երրորդ օրվա առավոտը մայրը ներս էր մտել՝ գործի վրա բռնացրել: Էդ օրվանից արգել էին մենակ փողոց դուրս գալ՝ եեզ դրա համար չենի ազիզ-ազիզ դահել մեծացրել, որ... էսօր կա, վաղը չկա... իրանի էլ, իրանց դատերազմն էլ... ջհանդամը լիներ՝ գյոզալ երկիրը բանդեցին...

Զաղացում եղած ժամանակ գիշերով մոտենում էր ննջարանի դատուհանին, ճաղերի արանից կեսայն գրուցում-համբուրզում էին: Մի գիշեր աղջիկը ձեռքը երկարացրել էր, ճաղերի արանից շալվարի կոճակներն արձակել... Ինըն իր աչերին հավատացել-չէր հավատացել... հրացնով երանությունից շունչը չէր փչել... Բերանում եղածը թել էր դատուհանագոզի կակտուախ թաղաքի մեջ: Վերջին հանդիպմանը աչն ընկել էր կակտուախն: Արտասովոր փարթամացել էր՝ հսկա կարմիր ծաղիկներ սվել: Առավոտը ճակատ ոլիսի վերադառնար...

Ծնվել եմ Երևանում: Մանկադարսեղ, դպրոց, տուն, բակ, համալսարան, ամուսնություն, էթեխեցի: Մի հաս խառը երազ՝ մի տաքերությամբ, որ ամեն ինչ իհում եմ:

Երազում էի դառնալ դերասանուիի, գրադպել եմ մնջախաղով, բայց ստացվեց էնցես, որ անգերեն նասնագիտությունն ընտրեցի: Ստածում էի՝ գրական թարգմանություններ կամեմ, իսկ դերասանուիի դառնալ հա էլ կիացնեմ. այ մի հաս ռեժիսոր կտեսնի ինձ փողոցում, կմկարի կինոյում ու հոռ՝ երազանի կիրականանա: Ռեժիսորը տեսավ, առաջարկեց քատրոնում խաղալ, բայց խառը ժամանակներ էին ներսում ու դրսում, ու երազանիս մարտուսը տեղափոխեցի ամենօրյա ծանր աշխատանի գծի վրա, անգերենի մասնագիտությունն էլ ալտերնատիվ դարձավ թիվվածք թիվելուն ու Սադախլուից աղրանք բերելուն, որ ընտանիքով կարենան ալրել ցուրտումութի, անձնական կյանքի անհաջողությունների ու Հայաստանում ընդիհանրաբես գոյատելու դժվար տարիներին :

Գրական թարգմանություններ սկսեցի անել խան տարի հետո: Վերջերս ստացվել եմ «Արտգրակում» (2005/1):

Երեսունյոթ տարեկան եմ:

Սկսել եմ գրել Երեսունմեկում, թե՝ Երեսուներկուսում:

Ինձ տարածում ա դադիկիս ասածը՝ նոր ծնված ժամանակս ինձ լողացնելիս՝ խսան ա, խսան:

Ինձ սառացնում են Երևանյան ձմեռները:

Սիրած գովնն արդեն վաղուց կաղուցը չի:

Սիրած անում չունեմ:

Սիրած ուսելիք չունեմ:

Սեփս սիրում եմ անել, բայց չեմ անում:

Ասծուն հավատում եմ ու չեմ խաբում ոչ նրան, ոչ՝ ինձ, ինչ կամ՝ եղ եմ:

Մարդկանց կամ սիրում եմ կամ ոչ մի ձևի չեմ վերաբերվում: Կյանքիս առաջին կեսում առաջին զգացումս երգեիչում, էս, դայմանական ասած, երկրորդ կեսում՝ երկրորդը:

Կրօնվեմ դայուսակիցս

Կրօնվեմ դայուսակիցս
որ
չընկնեմ
կծամեմ ժրբներկս
որ
սոված չմնամ
հայելիս կղահեմ
որ
հասկանամ՝
ես ես ոչ թե ուրիշը
կկղնեմ ծառին
որ
կարդան՝
չի վաճառվում
չի փոխանակվում
վարձով չի տրվում
հեռախոսի համար չկա
դատարկ թերթիկներից
մեկը դրված մարդն էլ
թող
չզանգի

Լարից ընկած

Ես խոսում եմ աշխարհի հետ
լարը փոթված հեռախոսով
ու համր մարմինս ձգում եմ
Երևանի փողոցներով
հայացով հանդիդում եմ նարդկանց
ու դատասխան չեմ ստանում
թեև ուզում եմ գոնե աղմուկից
մի ձայն բամել
ոչինչ չի ստացվում
ես կառնեի հաստա
մի կարգին հեռախոս
մի լավ աղարաս
հմնադատասխանիչ ձենով
ու ծայրահեղ դեմքում
ինս ինձ կզանգեի
ափսոս որ ես էլ ինձ
ասելիք չունեմ
ու փող չունեմ
լավ աղարասի համար
ցանկալի գրուցի համար
դեմք ա վճարել
ինս ինձ ցավերը

առաջ էլ գին չունեին
իսկ հիմա ընդհանրապես
ձի են թափած
ու ավելի շատ են բան
աղրանքը շուկայում
ավելի էժան
բան կիսամաս շորերը
եվրոպայից բերած
ՏԵՇ ասված էս
ինչտան եմ հնացել:
ոչինչ որ դեմիս
հնության ՕՏԿ չկա տղած
զատո ՕԳԳ-ն հեռվից «Երևան» ա
ու հանկար մոտիկից դարձվում ա
շատ չի
կամ շատ ա էն ինչ վաղուց ՕԳԳ չի
դեմք չի ուրախանալ
ու ոչ էլ շատ լացել
ավելի լավ ա աղբել
միջին հանրահաւաքականով
ու աչերի փայլով
աչ չծակել
կամ աչ փայլացնելու ի՞նչ տարիք ա
հիմա
ի՞նչ կարիք կա զգացնուներ աղբել
չէ՞ որ ամեն ինչի համար
դեմք ա վճարել
իսկ ես վարդու ամբողջ փողու
արյանս հետ եմ փոխել
իսկ արյանս գինը շատ ա
ընկել
բայց ամեն դեղինում
դեմք ա լինում գոնե
մեկին մի բան ասել
իսկ ինձ մնացել ա
փոթված լարը հեռախոսի
գոնե թեկուզ
լսելու համար
«լավ, հասկացան
ամեն ինչ դարձ ա,
հավես չկա,
էլ մի սկսի»:

Ռառուդը

կանգնած եմ բալկոնում
ուղեղիս բջիջները
իրար են խառնվում
ես ուր են գնում
ինձ չեն հասկանում.

**Շովիճար
Չիլինգարյան**

- կիսփեմ մուսկվայի դռները
- կիասնեմ լեհաստան
- կիանդեմ ֆունդամենտերը
- կերգեմ սայաթ-նովա
քրոջ աղջիկը
- լաց կըլնի
- գլուխս կօյի
- կանցնի
- ինձ հաց կտան ուտելու
- մի բաժակ էլ ջուր

Ի՞նչ արժի թարմ կանաչին

Երեկ հաշվում էի
ինչ արժի կյանքն
մի բաժակ սուրճ առավոտյան
500 դրամ տրամադրութիւնու
օրական
մի տուփ սիզարես
օրը մի աման ճաւ
եթե հասցնեմ թե չէ
Երկու հաս բուտերուդ
ամիսը 900 դրամ հեռախոսի վարձ
բանի դեռ արմենթելը չի թանկացրել
կյանքիս էդ հասվածը
իսկ լրացը
որ ամենաթանկն ա կյանիում
բոլոր առումներով
որ նույնիսկ փողով դժվար ա առնել
ու դարսենա կուտակվում են
տարիներով
ինտերնետի՝ ամիսը
վեց հազարը
բայց հաստատ չեն հաշվել
ինչքան ա իմ վրա նստում
բանաստեղծություն գրելը
ու մարդկանց հետ սփյուռք
եթե բարևում են ինձ
ու էդ ամեն ինչը իրականում
էժան ա
կարելի ա դարսենվ մեկից վեցնել
ու վերադարձնել
Տիրոջը
կամ բաժանել աղբաներին
ու այդուն դրծնել
աղբելու
դարտականությունից

լվացի

թարմ, ոնց ես, ոնց չես
ինչ կա-չկա, սնորհակալություն,
կներես՝
լվացից փոռում եմ դարանին
որ չորանա-հավատեմ
արդուկեմ,
ծալեն-դնեմ դահարանի մեջ,
հանեմ ու թարմ օգտագործեմ
մյուս անգամ՝
հանդիմելուց
էս ա կյանքը
Երբ սերը նշանակում ա
ոչինչ
կամ լվացի՝ ձմռանը
գարնանը
ամռանը

Թուես-ես-սա չեմ

նա եմ
որ
վերմակը բառում է գլխին
ու
իմիկոսների
գանգը
փօրելով
աղի
լուծույթը խառնելով
բարձին
ստանում

թարձր որակի
հատուկ տեսակի
երեխ չկրկնվող
աննման
աննկարագրելի
անդամնելի
անարտահայտելի

անբռնելի
անընթանելի
չլսված
չտեսնված

բննարկման
չենթարկվող

Դատադրության
շնասնվող
բնադրատությանը
անարժան՝

ընդամենը
մի բանի
ակնթարք
ընդամենը
մի բանի
ռողեն
ասում են
կարող է
ժամեր

և լող
ու
անցնող
երազներ

ՌԵԺԻՄ

առավելության արթնանալ այն երազից
որտեղ հերթական անգամ
մարդու եկել էր
էս անգամ օհնելն էր ման գալիս
(դայտոյի իմաստով)
ու մի կողմում ինքն էր իր
բոյ-բուսաթ-հանգիս
դեմքով
իսկ մյուս կողմում էլի ինքն էր
հողի տակից ոտերն էին երևում
ոնց որ վերմակի տակից.
Էն իր չսիրած վերմակների որ
ոտերը բոյի դասձառով չէին
տեղապորվում:
Երևի նրա համար
որ նախորդ օրը
ռողեն չէր մնացել
որ չմասած
ինչ դրզայով
բնաբեր խմեն
որ ինձ
արթնացնող
չինի:

Ըստել դիմումի մոտ
կողմնել առաջին ծխախոտը
ու արցունիքները աչքերից թափվելով

ինդրել օրիստոսին
աղաչել Տեր Ասծուն
որ էս անգամ էլ ների
«էլ չեմ անի» ասելով
ես գիտեմ որ սիրում ես ինձ
գիտեմ որ շատ ես սիրում
բայց ի՞նչ անեմ չեմ դիմանում:

Ըստել դատաճանուրի առաջ
նվազել ճարդուս սիրած
Շողենի երկրորդ նոկտյունը
հիշել որ անգիր չեմ կարողանում
նվազել
բայց գոհանալ որ գոնե նոտաներով
կարողանում եմ
էնքան նվազել
որ մատներիս
հիշողությունը դահի նոտաները
ու հույսը դնելով դրա վրա
անցնել
Բախի
Ֆրանսիական սյուիսներին
ընտել
հետք երեք բեմով-դիեզից
ավել չունեցող
մենուտեներն ու
սարաքանդաները
մտածել որ էս
երեխեն էլ կնվազի որ վիզ դնի
ու նվազել, նվազել
հանել Բախի
դրեյվումեր ու ֆուգաներ կաղուս
նոտաները
ու նվազել երկրորդ դրեյվումը
հատկապես ձախ ձեռը ինտենսիվ
դարադելով
որ սրշի ծակոցները անցնեն
միացնել աջը
որ արյանս ժաշանառությունը
կարգավորվի
մարմնիս կյանքը ընկնի ռիթմի մեջ:

նայել ժամացույցին
հազնվել
գնալ դասի:
մարտուսնիում
մտածել ոնց ձևակերպեմ
դասմվածքը
աչի ծերին դրզայող արցունիք մասին
որ ուժ տա թափվի.

**Շովիճար
Չիլինգարյան**

ինչքան թշվառություն կա
տուցս նայելով
ավտոյի տակ ընկած սաղ մնացած
անդաւում կատվից սկսած
մինչև անփող ծեր կինը որ
տրանսպորտ ա նստում
փող չունի վարորդին ասում ա
ու արժանանում հայինամին
ոնց որ թեն երեխս:

Երեխուն դասից վերցնել
ուղարկել տուն
մթամ դժի դասագիրք առնեմ
գնալ հրամարակ ու Բնագրի
բննարկումն էլ
էդ կողմերում ա
մտածել որ ճակարտագիր ա
չնայած չէի ուզում հենց
էս անգամ գնալ բննարկման
հիշել որ ավելի լավ
կակռազ հանգիս առանց
մղկացող սղասումի
կգնամ կմստեմ
մաս դառած կյանի էդ անցուդարձին
Մարինե Պետրոսյանի
հոդվածի բննարկմանը:

մտնել ՆՓԱԿ-ի բննարկման սենյակ
տեսնել ահազին ժողովուրդ
ու ակտիվ բննարկում
սեղանի վրա արևմտյան
հայաստանի քարտեզ
որովհետև խոսք հայ-թուրքական
բնական
հարաբերությունների
Մարինեի Թուրքիայում ունեցած
սղավորությունների
սովորական թուրքերի
անսովոր հայերի

կյանի դրոգրեսի
ու ավանդականության
իրար հետ յոլա գնալու
հնարավորության
խանգարող բաները բացահայտելու
հաղթահարելու
մասին ա:

բննարկումը վերջացնելուց հետո
ոտքը կախ գցել
սղասելով որ երկի գնանի
կաֆե
շարունակվի
բայց մի ժիշ հիվանդ են
չգիտեմ գնամ թե չգնամ.
գնամ
էղբան հիվանդ չեմ:

մտնել Փչակ կողի կաֆեն
տեղավորվել համեմատաբար
մեծ սեղանի շուրջ
ծվարել մի ժիշ հեռու մարդ չվարակեմ
դատրվակով
թեյ-թխվածի դասվիրել
ու ափս դեմքիս հենելով
լուս մասնակցել աշխույժ գրուցին
ամեն ինչի մասին
ինչ խոսացվում ա:

Մարինեի հետ հասնել օղերայի
կանգառ
նստել մարտուսնի
հասնել տուն
ու մտածել մենակ մի բանի մասին
որ երեխես կյանիում ասեն
մամա
ասեմ
ներկա:

«- Իսկ ճի՞շ է, որ բոլոր լրագրողները երազում են վետ գրել,- հարցեց աղջիկը:

- Իհարկե ոչ,- ստեղի ես...»:

Դովլաթովի այս տողերը կարդալուց հետո՝ ոգևորվեցի, թե՞ դրանից առաջ արդեն ոգևորված էի- բայց գրել սկսել եմ սկզբում հենց այնպես, ինձ համար: Ինչ է սասցվել՝ դատի իմբները: Այս դասնվածները հրատարակելու համար ինձ ոգևորեց Վիոլետը, որին գործեր ուղարկել էի՝ ընդամենը մի խնդրագիր կցելով, թե՝ Վիոլետ ջան, սա գրականություն է, թե՞ ոչ: Եթե շատ վասն են, դադարեն գրել ու ազատ ժամանակս գրնե ուրիշ, ավելի օգտակար քանի վրա վասնեմ: Դիմա փաստուն ես և դուք Վիոլետի որոշման դաշտան ու հետևանքն եմ... Եվ այսուս, գնացինք... Ակզեռում իմ ամենասիրելի դասնվածը, հետո՝ ինչ- թես դատահի:

Մոռացա ասեմ՝ 27 տարեկան եմ, արդեն հասկացա՞վ լրագրող: Ինչողևս գրեցի այս դասնվածները՝ ես էլ եմ զարմացած, խանի որ ոչ ժամանակ ունեմ, ոչ էլ ցանկություն՝ դառնալ գրող: Բայց գրեցի: Կարունակեն, թե ոչ, ինս էլ չգիտեմ: Առաջիկայում ծրագրում եմ՝ ի- նել խելացի, տաղանդավոր, դառնալ հարուս, դրոֆեսիոնալ, ամուսնալ, ավարտել երկրորդ մասնագիտական կրթությունս, գրել թեկնածուական թեզ, մեկնել արտասահման՝ մի երեք տարվ սովորելու, գնալ Եվրոպա՝ մի երեք տարվ աշխատելու, բացել իմ production կենտրոնը, շատ ճանադարհորդել ու ֆիլմեր դատարանել: Այս ամենը՝ մինչև երեսունս լրանալը: Տեսնեմ:

Արտակարգություն

Աշխատանքային օրվա իմ հերոսները

10.00 AM: ՆՎԵՐԸ

Ես լեռը դեռ այստեղ է,- Արարատ ու-
սումնասիրելով՝ ասաց Նվերը: Իմ խնճրագիրն
այն եզակի դեկավաներից է, որը կատակում
է անմկան: Կժմտան նրան, ովքեր լսել են, հե-
րիք չեն, դեմք է նաև հասկանան: Աշխատան-
քային առաջին օրվանից մինչև իհմա, երբ
անցել է գրեթե կես տարի, նրա վարքը չի փոխ-
վել: Մարդ, որ գիտ ինչու է աղբում, ինչին է
հավատում, և որ ամենակարևորն է՝ հաշվար-
կել է իր ժամանակը:

Այս, մի օր բոլորս էլ մեռնելու եմ, ոչ ո՛-
հավերժ չեն,- աշխատանքային ինտերվիվ ու
վեճի ամենաթունդ դահին ասում է նա: Ու
վեճը: Սառը ցնցուի դես ազրում է բոլորին
վրա՝ նրա աշխատակազմի, որ իհմնականում
ջահել եմ, իմորվսիվ, զգացմունքային ու

անսկզբունքային մեր գործողություններում:

Նվերը բացարձիկ է իր հաշվարկներում:
Նա կարողանում է ամեն ինչ գնահատել ոչ
թե ամսով կամ տարվ, այլ՝ հենց ժամանա-
կով, որի դրիմիշիկ բաժանումը վայրկաննե-
րի, ժամերի կամ տարիների հնարել են նար-
դիկ: Իմ կարծիքով նա աղբում է իր առան-
ձին, ինմուռույն ու սեփական կենսաժամա-
նակով:

Դու դժոխիվ ես գնալու,- ասում է նա, երբ
հեգում, ծաղրում, բաճբասում, դժգոհում ես
ինչ-որ մեկից: Նվերը կարողացավ մեր ա-
շխատակազմի՝ կոհիվներով լի էներգիան
դարձնել անհաղորդ, ենողիաների դրսուրու-
մը՝ ամսեղի վարֆ: Ինձ երեմն թվում է, թե
մենք եկեղեցականներ ենք: Դասել է այն աս-
տիճանի, որ սեռերն էլ մի տեսակ միաձուլվել
են. աշխատանքային գործընկերուիուս, որ-
դես սեխուալ կին, չեմ ընկալում: Մրարա-
նում տեսնեի, գուցե գինի հյուրասիրեի, հետո՝
ծանոթանայի, հետո՝ ուղեկցեի, հետո՝ զան-
գեի... Իսկ իհմա... Լիիթը համակարգչի մոտ
հարևանությամբ նստած է՝ գեղեցիկ շրջա-
զգեստով, թափական հայացնուում, կլորիկ կազմ-

**Արտակ
Ալեքսանյան**
**Աշխատանքային
օրվա
իմ հերոսները**

վածինվ. փորիկ, բայց հյութեղ կրծեր, մարզ-
ված ոսեր ու ձիգ հետով գումարած խե-
լացնոր երկար մարզեր... Ու գիտե՞մ ինչից ենի
խոսում... բաղաբանությունից: Կամ ես եմ
իմադուն դաշնում, կամ Նվերը անհասկա-
նալի բիոլոգիական դաշտ է ստեղծել, երբ սե-
ռական ցանկություններն աշխատանյա-
կում բթանում են:

Բայց սա դեռ վերջը չէ:

Ուժեղներն ունեն դարտականություն-
ներ, թույլեր՝ իրավունքներ, - սա ասաց, երբ
ես փորձում էի ապացուցել, որ հանգսի
իրավունք ունեմ, որ ևս մեկ անգամ վերջնա-
կան թողարկումը ճշտելը նաև ինձանից
ավելի շատ փող ստացող ու բարձր դաշտոն
զբաղեցնողների գործն է: Ասում է՝ Եթե իրա-
վունքներից ես խոսում, ունեմ թոյլ ես:
Ասում է՝ ես հայր եմ, ունեմ դարտականու-
թյուններ, դրատեր ունեն իրավունքներ:

- Why not?-, միտեւ արձագանքում է իր
հավանած զարդարին:

Ընկերներից մեզը նրա մասին ասել է՝
անբարոյականության չափ բարոյական է:
Բարոյական է, համաձայն եմ, բայց՝ բռնա-
դես: Երբեմն հասնում է դարձողիկ ասի-
ժանի: Մեկին աշխատանից ազատում է,
ընդ որում, չի տախու նախորդ ամսվա ա-
շխատավարձը, մինչև նա իմբնական աշխա-
տանից հեռանալու դիմում չգրի, կամ էլ՝ մեր
խղճուկ աշխատավարձի կրկնակի չափով
տուգանն է նշանակում փոր զանցանի հա-
մար: Զուգարանում գրել է՝ «Դուրս գալուց
առաջ ձեռքերը լվանալ»: Մի անգամ էլ գրել
էր ինչ-որ դիտողություն՝ վերջում ավելացնե-
լով «չ» որ մենք եկրողացիներ ենք, ոչ թե
ասիացիներ»: Բարոյական է, բայց հաշ-
վում է բռնադետության, մարդու իրավունք-
ների ուսմահարման և խոսի ազատության
սահմանափակման հետ: Ասում է՝ խոսի
ազատություն երեք չի լինի, օրեւէսկի լրա-
վությունն անհետարիիր է: Յա, և ամենա-
կարևոր՝ լրատվությունը նրա համար ոչ թե
հավասարակշռված է կամ համադրափակ,
այլ՝ բարի կամ չար:

Ասվածավախ է: Մի ամբողջ օր տառա-
դել էր և սզահար դեմքով բոլորին հաղորդում
էր. «4850 տարի հետո տղամարդիկ աշխարհի
երեսից կվերանան...»: Սա հաղորդում էր
դեմքի ամենամտահոգ արտահայտությանը.
«Տեղյակ ես վերջին նորությունից: Որքան եմ

ցնցված... 4850 տարի հետո...»: Մի բանի
վայրկյան նայում էր դեմքիդ ու սկսում հար-
ցուփորձ անել աշխատանից:

Ունի ավտոմեթենա, որ միտեւ անսարֆ է, և
աշխատասենյակ, որ միտեւ կոկիկ է: Կարող է
ենց համար սուրճ դարտասել, բայց ամեն
անգամ սեփական դարակն է դմում իր բե-
րած, բայց բոլորիս ընդհանուր օգտագործման
միակ գործը: Բոն ջորնո,- ասում է ողջունե-
լիս, չառ՝ հեռանալիս:

Բայց Նվերը միակը չէ իր իմբնատիլու-
թյամբ... կամ խննթությամբ: Խննթեր մեր խմ-
բագրությունը շատ է տեսել ու շատ էլ ունի...

11.00 AM: STRANGERS

Տանկացած խմբագրությունում կան
տարօրինակներ, որոնց մասին միտեւ կատա-
կում են կամ սուրճի շուրջ խոսում «Են ցնդա-
ծի» մասին: Մեր խմբագրությունն այդ առու-
նով բացառություն է՝ այստեղ բոլորն են տա-
րօրինակ: Առանց չափազանցության: Կա
տասը լրագրող և տասն էլ շեղումներով: Վե-
ցերեւ հոգեբանության մի գիրք էր ձեռքս ընկել: ՝
Չինա դարձել է սեղանի գրույկս, ավելի
ճիշտ, աշխատանիքին գրույկս: Այնտեղ բա-
ռացիոնը նկարագրված են իմ գործնկեր-
ներն ու իհարկե նաև ես՝ ներվայիններ, շի-
զոֆրենիկներ, սանգվինիկներ, ոռնանահիկ-
ներ... Բայց մեր տարօրինակությունը երևի
դրոֆեսիոնալ դաշտաւոր ունի:

Տանկացած մասնագիտություն դա-
հանցում է նյարդային բջիջների որոշակի
զոհ: Բայց, կարծում եմ, նյարդային բջիջների
զոհաբերությունը դարտադրի է համարվում
թերևս միայն լրագրողների համար: Ես դեռ
չեմ հանդիպել գրականության մեջ լրագրող-
ներուի մի կերպարի, որի՝ եթե ոչ առանցքա-
յին, աղա գոնե աչի ընկնող բնութագրիչնե-
րից մեկը չիներ նյարդայնությունը: Այսդի-
սով, լրագրողները ներվային մարդիկ են, ու
դա նորմայ է, ու դա դարտադրի է:

Մանե՞՛ ձեզ օրինակ: 48 տարեկան է,
իին ասացվածի նման՝ հետևից դատիկ, դի-
մացից տափկ: Ծխում է օրը երկու տուփ սի-
գարես, խմում 8-9 բաժակ սուրճ, ուտում է...
ավելի ճիշտ ուսագնաց չինելու համար սն-
վում է առավելագույնը մեկ անգամ, մեկ
խաչարություն: Վերջին 20 տարում արտաքինը
չի փոխվել, թեև դնդում է, որ այդուս է ծն-
վել: Մանեն մեր խմբագրության ամենափոր-

ձառու և ամենախելացի լրագրողն է: Բայց ունի մեկ թերություն՝ ամեն ինչ կարծես «long play»-ով անի՝ դանդաաաաաաաա... Դանդաաա է կողմնորոշվում, դանդաա է գրում, դանդա ապա է արձագանքում, երբե չի նկատում նոր բաճկոնդ, ընկերութիների նոր սանրվածքը կամ նույնիսկ՝ նոր աշխատակցին: Բայց նկատելուց էլ երկար, դանդաա զննում է իր խոռոր, կարծես կիսաբնած աչքերով ու կասվի դես կիսաճայն ու թավշյա բասով նլավում. «Լիլիիիիի, այս կոստյումը հիասխանչ է ո՞յ կատարմածք»:

Սանեն սովորություն ունի՝ հարցագրուց վեցցնելուց առաջ միշտ ստուգում է ձայնագրիչը, ասում է՝ «մեկ, երկու, երեք», ինտ լսում նորմալ է ձայնագրել, թե ոչ: Մի անգամ միասին էին նույն ծառայողական մեթենայում: Մանեն ասում է՝ «մեկ, երկու, երեք»: Խետ լսում է՝ «չորս, հինգ, վեց»: Նորից է իրեն ձայնագրում. «մեկ, երկու, երեք», ու նորից ստուգում «չորս, հինգ, վեց»: Չուահասպած իման է դիմում.

- Աղաջուռում եմ, օգնիիր, այս տիմար ձայնագրիչը ինձ չիիի ենթարկվում,- ու մանրաճասն սկսում է դաշտել այն, ինչ առանց այդ էլ գիտեի: Ջէ որ նույն մեթենայում էին:

- Սովորաբար դու երիզ սկսում ես ձայնագրել նույն տեղին.- հարցնում եմ:

- Իհարկեն ոչ, սկիզբ եմ տալիիս՝ նո՞ր:

- Այդ դեղինում չի բացառվում, որ իին ձայնագրությունն է:

- Այսո, բայց չ՞ որ ցոյց է տալիս, թե ձայնագրուում է:

Իհարկե Մանեի ասածի մեջ կար տամարանություն: Ստուգեցի ձայնագրիչը, իետո՞ւ երիզը: Ու հասկացա: Հարցնում եմ՝

- Մանե, վերջին անգամ Ե՞ր ես երիզ փոխել:

- Իի՞նչ:

- Երիզ Ե՞ր ես փոխել: Չո հավերժ նույն երիզ չ՞նս օգտագործելու:

- Իսկ ինչի՞ն, լի՞ս էր փոխել:

- Իսկ ո՞ կարծինով՝ ո՞:

- Դեե, գիտես իինչ, սրամիս մի երևա: Երբ ես զնում էի ձայնագրիչը, ասացին, որ նրա անխափան աշխատանքը երաշխավորում են հիինգ տարի: Անցել է ընդամենը երեք տարի:

- Չա, Մանե ջամ, բայց բոլորը գիտեն, որ

երիզը արագ է մաշվում, հատկապես ամեն օր ձայնագրելուց: Դրա համար էլ ամեն ամիս փոխում են:

- Օօօօօ, իսկապեեեես: Ինչ ամողատե ստացվեց: Դիմա ես իի՞նչ ամեմ:

Ինչ դեմ է ամեր: Ուղիղ մեկ ժամ ըվարելուց հետո որուց փոխել երիզը ու ձայնագրել այս անգամ նույն երիզի մյուս երեսին: Դա էլ կծի մի երեք տարի, մինչև այս երեսն էլ աներեսի դես Մանեի «մեկ, երկու, երեք» չարտասամի «չորս, հինգ, վեց»:

Ի դեմ, Մանեն աղբում է մեկսենյականց բնակարանում նախկին ամուսնու հետ, որը գրականացես է: Ունեն մի դուստ: Ամուսնալուծվելուց հետո էլ միասին են աղբում, որովհետ չեն կողմնորոշվում՝ ինչորեւ բաժանել մեկսենյականց բնակարանը: Երբ մի անգամ դաշտում էր ամուսնուց բաժանվելու մասին, ասաց. «Օօօօ, չեես դասկերացնի, թե գրելու իմ ձանձրաաա ո՞ ուներ»:

Պատկերացնո՞ւմ եմ. ամուսինները բաժանվում են, որովհետ նրանցից մեկի գրելու ոճը ձանձրաա է: Եվս մեկ դաշտառ. «Ես օրինականացի նրա նասկինները չվաճանալու իմ իրավումը»:

Իմ գործընկերներին կարող եմ նկարագրել մեկ բաղով, նրանի բոլորն էլ, ինչորեւ անգիտացիներն են ասում «stranger» են: Սա չափազանց դիմուկ ու երկիմաս բառ է. մի կողմից նշանակում է՝ տարօրինակ, որը փաս է, և ու օսարական, այս դեղինում՝ իրենց շքաղատող աշխարհից ու իրականությունից:

Նամաց համեմատությամբ խիս երկրային են իմ ոչ-լրագրող ընկերները, օրինակ՝ Արթուրը, որի հետ ընդմիջմանը դեմ է ճաշեի, բայց ասաց, որ ժամարդկած է:

01.00 PM: ԸՆԴՄԻԶՈՒՄ

Արթուրը 29 տարեկան է: Նրանց ընտանիւմ սովորաբար ամուսնանում են մինչև 30-ը: Վեցին ընկերութին, որին դատասպում էր առաջին հանրադեսության օր՝ մայիսի 28-ին, ամուսնանալու առաջարկ անել, հանդես եկավ սեփական առաջարկությամբ. «Ար բաժանվեմ: Ես ենց չեմ սիրում, արդեն հանդիպում են ուրիշի հետ: Ահա նա: Իսկ դու ինձ այլևս մի անհանգստացրու:» Արթուրը տառեղում էր երկու ամիս: Այցելում էր ողոնիկնե-

Արտակ Ալեքսանյան

Աշխատանքային
օրվա
իմ հերոսները

Ին, խմում էր՝ ում հետ դատահի և ինչ դատահի: Մի անգամ էլ նույնիսկ մարդիուանա օգտագործեց: «Վայ, Վիկա, ես fn մերը, ես fn հերը... ինձ ուրեմն չես սիրում, հա՞... Վիկա, բայց դու գիտե՞ս ինչ կորցեցիր: Նա ենց կիսաբի, հետդ կինի ու հաջորդն օրը կրօնի: Վիկա, ես fn էստըննան մայրիկը, որ բող էր ու ենց էլ բող սարեց...»:

Երկու ամիս Վիկայի սպերի հետ կրվելուց հետո Արթուր գնաց աշխատանի: Աղամանդներ է վաճառում: Առաջին գործարք այն աղամանդով մատանին էր, որ դեմք է նվիրեր Վիկային: Նույնիսկ այդ ժամանակ չոփացավ ու գնորդին դատմեց իր սիրու դատանությունը՝ մեկժամանց մենախոսություն: Գնորդը, որ ինքն էլ էր դատաւասվում մատանին գնել նույն նորատակով՝ ընկերութուն նվիրելու և ամուսնության առաջարկ անելու համար, արդեն երկնում էր՝ գուցե Արթուրի դժբախտության դատարք հենց մատանին է: Արթուրը խոսացավ, որ եթե մերժում ստանա, մատանին հետ կվերցնի:

Մատանին չքերեցին, Արթուրն ասիհանաբար սկսեց նոր, դուռնոցիալ կին փնտել: Ծանոթացավ Զարայի հետ, ավելի ճիշճ՝ Զարայի: Բոխ դարապելու ժամանակ կոտրել էր դիմացի երկու ատամների կեսը և «օ»-ն արտասանում էր «ր» ու զին էր դրամից: Համոզված էր՝ այդուս ինքը, որ դրոֆտեխուսումնարանում սացել էր խառասի մասնագիտություն, իհմա իր «ր»-ով և Սերտենեսով ավելի կիրք ու ինտելիգենս տղավորություն է թողնում:

Զարայի մտին էլ կար ամուսնությունը: Երկու ժամ հեռախոսով զրուցելուց հետո որոշեցին հանդիմել ընդմիջման ժամին ու միասին «լանչ անել»...

... Մրցարանում մարդաւաքան էր: Զարան հիշեց, որ Փարիզում, անգամ ամենամարդաւաքան վայերում, աղմուկ չկա, բոլորը ըսուկով են զրուցում: Արթուրն ասաց, որ համաձայն չէ, Մոնկվայում խոսում են այնուս, ինչուս ցանկանում են, դարձալու այնտեղ երածությունն է բարձր: Զարան դնդեց, որ ըսուկով խոսում են ոչ միայն Փարիզում, այլև՝ ամբողջ Եվրոպայում: Արթուրը, որ Եւևանից, Եզմիածին-Սևան-Գառնի-Գեղարդից բացի եղել էր միայն Մոնկվայում, հասկացավ, որ այստեղ զրուցն ավարտվում է, ու որոշեց թեման փոխել:

- Զարա, դու կո՞յս ես:

- Այո:

- Իսկ ո՞ր ամսին ես ծնվել:

- Դուքիս:

- Բայց դա կույսի նշանը չի:

- Ես աւրով նկատի ունեի:

- Ո՞ր թվին ես ծնվել:

- 1979- ին:

- Զարա, դու կույս չես... դու ոչխար ես:

Արթուրն այդ դահին արդեն որոշել էր՝ չհանդիմել կույս-ոչխարի հետ: Զարան որոշել էր՝ չհանդիմել անատամների հետ:

- Կզանգեմ,- ասաց Արթուրը:

- Ցանկացած ժամի,- դատասխանեց

Զարան:

«Կզանգեմ, բա չէ», - մտածեց Արթուրը:

«Կպատասխանեմ, բա չէ», - մտածեց Զարան: Ի դեռ, դարձել էր, որ Զարան ստվերել է նույն դրոֆտեխուսումնարանում, ինչ Արթուրը, բայց՝ կարի բաժնում, թեև բոլորին ներկայանում էր որդես դիզայներ:

03:00 PM: ԴԱՐՁԵՐԻ ԱՐՎԵՍՏ

Լրագրողն առաջին հերթին գրում է դատմություններ: Ռաւ համար անհրաժեշտ է մարդ, որին դեմք է տալ անհրաժեշտ հարցեր: Իմ ընկերությունը Արմանը բացառիկ մարդ է այս ինաստով, որ լրագրող չի, բայց տախու է ամենահետաքրի հարցերը: Ընդ որում, նա հարցին հարցով այնուս է դատասխանում, որ մտածում ես, թե նա վաղօրեն նախադարասվել է, մինչդեռ դա ընդամենը նրա բնական ռեակցիան է:

Մի անգամ Արմանը կորել էր գրեթե երկու ամսով: Զեր դատասխանում հեռախոսագնացերին. բջջայինն անջատված էր, տանը միացած էր իննադարասխանիչը: Վերջադիմ նի եւևանյան օր նրան հանդիմեցի փողոցում:

- Ուզույն, Արման, էս ո՞ւր ես, չկաս:

- Ե՞րբ...

Անուսնանում է մեր ընդիանուր ընկերը՝ Էդգարը, որն արդեն երեք տարի ընկերություն էր անում Նվարդի հետ: Նախորդին հավաքվել էին Էդգարի «անուիական» վերջին թեժին: Բարձր տրամադրություն ունեին, խմել էին մի խանի շիշ օրի, վիսկի և գարեջու: Ցանկած աղմուկի միջից հնչեց Արմանի ծայնը.

- Մի ռողե, տղեր:

- Հա, ասա, Արման ջան,- մտածեցինք կենաց է ասում:
- Էղօար... իհմա դու ամուսնանում ե՞ս:
- Հա, Արման ջան:
- Ո՞ւմ հետ, աղետ...

Ամուսնանում է մեր երկրորդ ընկերը՝ Սամվելը: Կրկին նախօտեն վերջին «ամուսիական» հավաքն է: Խնջույքը հասել է իր գագաթնակետին: Հանկարծ աղմուկի միջից ձայն.

- Մի ռողե, տղեր:
- Արմանն էր: Բոլորս իհշեցինք «Էղօարի հարցը»:
- Լսում եմ, Արման,- հարցին դատրաս էր անգամ Սամվելը:
- Հիմա դու ամուսնանում ե՞ս,- այս ժամանակը ավանդույթ դարձեց Արմանը:
- Այո, ում հետ՝ Աննայի հետ,- կանխելով երկրորդ հարցը՝ դատասխանեց Սամվելը՝ իրենից գոհ:
- Ո՞ր Աննայի, աղետ:

Ես մի բան եմ հասկացել, որ լրագրողներն իրեն են դժվարանում հարցերին դատասխանել: Նոյն Արմանի հետ չեմ կարող զրուցել իմ աշխատանքային խնդիրների մասին: Զի ստացվում:

- Արա, դու էլի անտրամադիր ես, էս անգամ ի՞նչ է դատահել,- Արմանն է հարցնում:
- Ո՞նց ասեմ: Չեմ կարողանում աշխատել: Զետե՞րս ոնց որ թուլացած լինեն:

- Ինչի՞ն: Տանն ամեն ինչ նորմալ է:
- Հա, խնդիր չկա:
- Ընկերութուդ հետ ես կռվե՞լ:
- Չէ, էլի: Ձես հասկանա:
- Դե ասա: Աշխատանքից են ազատում, աշխատավարձ են կրատո՞ւմ:
- Չէ:
- Արա, քա էլ ինչի՞ն համար ես մանրո:
- Ո՞նց բացատենմ, երկրում տիրող մթնոլորտից...
  - Իիիի՞նչ:
  - Ասեցի, չէ՞ չես հասկանա:
  - Ես ասել եմ ու կատեմ: Լրագրողներու ցնդած եմ... Լավ, գնացինք գործերով:

01:00 AM: ՕՐՎԱ ՎԵՐՋԸ

Մինչև ուս գիշեր աշխատելու առավելություններից մեկն էլ ծառայողական մեթնայով տուն վերադառնալն է: Հերթապահող վարորդը Գառնիկն է: Առաջին աշխատանքին օրը ինչո՞ր վեճից հետո, իհմա վախով է զրուցում յուրաքանչյուր լրագրողի հետ: Նա ելում է այն սկզբունքից, որ ամեն մի լրագրող գիշ է: Ու այս է զգուշանում մեզանից: Գրեթե հրաժարվում է մեզ հետ զրուցից:

- Գառնիկ, էսօր ամսի բանի՞ն է:
- 16-ը:
- Թե՞ 17-ը:
- Կոնկրետ չգիտեմ, Արտակ ջան...

IO-I4-ը հունիսի 2004 թ.

Պատիկիս մառանը

Երբ 11 տարեկանում հասարակական բաղնիքի դրան անցից հետևում են լողացող մերկ կանանց, թեզ դեռ որ հասակակիցները կիասկանան: Երբ 16 տարեկանում գրաղվում են օնանիզմով, հավատացած են, որ եթե աշխարհը թեզ հույսել է, ուրեմն բոլոր 16 տարեկանների ճակատագիրն այդ է: Երբ 18 տարեկանում հավաքած ողջ փողոք վասնում են մի դոռնկուհու վրա, որը թեզանից մեծ է 30 տարվ, և իր միակ հաճախորդները թեզ դեմ արբունի մեջ գտնվող տասնութենրն են, ելի չես բարույթավորվում: Բայց երբ 23 տարեկանում հանկարծ ու մի սիրահարվում են, թվում է, թե աշխարհի վերջն է: Որովհետև են համոզված էին, որ սերը հենց այնուեն չի գալիս. դեմք է մի լավ նախադարձասվես, կազմդադարձաս լինեն բոլոր տեսակի անախորժությունների և նույնիսկ սիրանինների: Թե չէ՝ Մանեն ինձ սիրում է բանաստեղծություններ կարդամ: Պոեզիա: Դատկադես Շենութիր: Դուք կաթում եք դրանից մեր հարաբերությունները կփոխվե՞ն: Ավելի շա՞տ կսիրեմ, թե՞ դակաս:

Դիմացի բարձրահարկ ժենի Արթուրը, գիտեմ, որ մի խանի տարի առաջ Մանեին սիրահետք է: Խանիցից կմեռնեմ, եթե նրա հետ չզրուցեմ: Ոչ նրա համար, որ իմանամ, թե ինչ հարաբերություն է ունեցել, այլ դարձադես նրա անդամակառ մռութը մի լավ օր դիմի փշեի: Արթուրի դաշտառով, որի հետ տասը տարի նոյն դասարանում իիչ չէ, նոյն շարժում էին նստում, որովհետև երկուսս էլ բարձրահասակ էին, դեռ երկուսին ազգանունն էլ նույնն էր, անունն էլ, ես հայսնվել եմ անհասկանալի գուգահետների և համեմատությունների մեջ. այ, տես, էն Արթուրը ինչ արեց, իսկ դո՞ւ: Արթուրը 100 մետր վազեց 13-ում, իսկ դու նորմատիվային 14-ն էլ չես կարդանում աղահովել, Արթուրը երեք օլիմպիադայի ոսկե մեդալակիր է, իսկ դու շարադրության

հանրաղետական մրցույթը բաց թողեցիր, որովհետև բնած էր մնացել: Սեզ, գիտե՞մ, ինչ-որ էին տարբերում՝ Արթուր դարձեցն ու Արթուր խովհանը: Դժվար չէ կրահել, թե ով է դարձեցը, իսկ ով՝ մյուսը: Իսկ իհնա ես սիրում եմ մեկին, որը մերժել է «Արթուր իդեալականին», «Արթուր գեղեցիկին», «ընկերության հոգուն», մի խոսնվ, ինչուն ասում են մեր դասարանի աղջիկները՝ ՆՐԱՆ: Ու զնուել է ինձ: Մանեն սիրում է ԻՆՉ: Բայց մի ժամանական է Մանեն իմ կողովին: Ներել եմ անգամ, որ անցած տարի Արթուրի հետ մի խանի գիշեր անցկացրել է նրա ամառանոցում: Նախադարձարմունքներն ու բանբասմներն ինձ չեն հետարքում:

Բայց Մանեն տխուր է: Վերջին անգամ մի ամիս առաջ ենթ դիսկլուսեկ գնացել: Ի՞նչ անեմ. նոր եմ սկսում փող աշխատել: Ասում են՝ Արթուրի հետ ամեն օր էր գնում: Մանեն իիչ առաջ ասաց, որ ես Արթուրի «մերժած սիրությունուցումն» եմ մանրադրանով»: Ոչ ավել, ոչ դակաս: Այսինքն՝ չէ, ավել կա: Որ աղբատությունս անգամ համբուրվելուց է զգացվում, աղբաս եմ ու ժլաս: Ծովյ եմ ու դանդալոս: Տգեղ ու... Վայ, ես դրա...

Ի՞նչ անեմ: Ի՞նչ անեմ, որ Մանեն ուրախան: Երկի աշխարհի ամենաղժվար բանը աղջիկներին ուրախացնելն է՝ փող աշխատելուց էլ դժվար: Կատակներս անհամ են սացվում, անեկողոս դամելուց ինն էլ զոռով են ժղոսում, բայց կանգ առնել չեմ կարողանում, ոնց որ մեկը բզի՝ անեկողոս դամի, հա, դամի: Աղբատությունը ճարդունակ էլ է դարձնում, հարուստների իմբնավասահությունը սրամության գրավական է, թե՞ նրանց կատակների վրա կեղծավորությունից են ծիծաղում: Տղաներ կան՝ առանց ջամ թափելու աղջիկներին ծիծաղեցնում են: Մրան դեռ բերանները չքացած՝ աղջիկները թրջում են, դեռ միմնոստությունը չավարտած՝ աղջիկները ոււաթափվում են: Բայց ես կատակելու իմ ձևն ունեմ: Ու տեղը: Դա-հա, հա-հա-հա, տեղը: Կատակում եմ, դուռը փակում-գնում: Ավելի ծիւս՝ գալիս: Գալիս եմ ձեր անհամ աշխարհը: Բայց ԱՅՆՏԵՇ՝ իմ կատակավայրում, լավ ծիծաղում եմ, հա-հա, հա-հա-հա, բա չէ: Որովհետև իմ կատակները իսկական են, բարձր մակարդակով: Մայրս ասում էր՝ հիվանդություն է դա: Ասում էր՝ նյարդայնա-

նալուց մոլագարի դես հարձակվում ու խեղդում եմ ինձ ցավ դատարառողին: Ու հետո ոչինչ չեմ իիւում: Ո՞նց չեմ իիւում, ի՞նչ նյարդայնանալ, ի՞նչ բան... Ոչինչ, թող այդղես կարծի: Իմ կատակմերը առանձնահատուկ են, շատերի համար՝ անհասկանալի, դրա համար էլ գաղտնի եմ անում, չեմ հրաղարակում: Մյուսների նման մեծամիտ չեմ, որ ամեն, իբր թե, սրանության վրա ուսադրություն հրավիրեմ, չէ, ես գլուխօգովան չեմ: Միայն ափսոս, որ անգամ այն հնարավոր, հատուկենու հասկացողմերի համար էլ անմաշչելի են իմ կատակմերը: Կատակում եմ մեկուսի, ինս ինձ համար: Մեկ էլ՝ կատակմերիս օբյեկտների, օրինակ, առաջին սիրու՝ Արմինեի, իիմա նաև՝ Մանեի...»

Նրա դիակը դեռ թարմ է: Լավ է, որ դադիկի մառանը կա: Ոստիկանները, մինչնույն է, ոչինչ չեն գտնելու, ինչողևս փորձեցին ու այդղես էլ զգտան Արմինեին, Աննային, Թերեզային, Ալիդային, Ջրիսինեին, Շահանեին, Էմիրային, Քերմինեին, Նունեին, Գոհարին, Նարինեին, Զառային, Վարդուհուն, Սյուզիին, Կարինեին, Ղերինազին, Ղերինեին, Մարիամին, ի՞նչ էր էն ուսանողուհու անունը... հա՝ Անահիտին, Ուկիին, Արուակիին, Նուշիկին... Մանեն 23-րդն էր: Ես էլ 23 եմ: Գուցե հերի՞ է մեկ տարվա համար: Լավ, տեսնեմ, թե էս ուսուցչուի Տանյայի հետ ինչ է սացվում, դրանից հետո կորուսման...»

29-ը մայիսի 2001 թ.

Պարտիվ մուրճն ու հարևանը

(Մի սղանության նախերգան)

Երկինքը կարծես խոնավ լարի դես այսօր բանվում է:

Անձրւը կամ, ինչողես օդերևութարաններն են անվանում, տեղումները հոգիարագաս կարող են լինել ցանկացած մարդու, սակայն՝ մեկ վերադահումով: Անձրւը լավատեսների համար չէ: Մեկ էլ՝ ոչ դրագմահիկների: Երբ հազուսդ ամբողջությամբ թքվում է, գրեիկ է մտածել, թե վաղը կիհվանդանաս: Երբ անձրևանցի տակ դաստիարակած գրանում են՝ միայնակ կամ երկուսով, ոտերիդ խոնավության համար դեմք է մտահոգվես առնվազն տանը: Անձրւելու ժամանակ լրացրու դլաններ կազմելը, տիկնիկի մասին մտածելը դժվար հաջողվի: Անձրւը մտերը ժողովելու ժամանակ է: Այն բնության ամենահետարքի ու դժուառու տարերն է: Անձրւը հենց այնուես չի լինում, թե չէ՝ ծառերը ծաղկելու փոխարեն կիսելին, առանային տերումներից հետո ձյուն չէ գա: Քետարքիր է, որ անձրւը միշտ ոգեշնչել է դուեներին ու նկարչներին: Անձրւն է մեզ սիլում զգալ,

որ դեռ այստեղ են, չեն կորել: Չեն փախել կամ անհետացել:

Հարևանն նորից տանիքն է նորոգում ու անիծում անձրւն ու թացը: Անցած տարի, երբ նոր էի տեղափոխվել մայրաբաղավ, փորձեցի ընդդիմանալ նրան, դատմում էի անձրւի իմ ընկալման, զգացողությունների նասին: Մինչև իհմա կարծում է, թե կատակում էի կամ ծաղրում: Քոզմել եմ նրանից. այս սեզոնին էլ չեմ հանդուրժելու ֆավորիտ-եղանակիս հասցեին ոչ մի անարգան: Եթե այսօր ևս շարունակի՝ կսղանեմ: Իսկը անցած տարվա դես: Սղանեցի հարևանիս, որը նոյնույն անձրւ չէր սիրում: Տեղափոխվեցի մայրաբաղավ: Կսղանեմ ու կփոխեմ բնակավայրս: Մեր երկիրը մեծ է ու հյուրընկալ: Կաղրեմ այնտեղ, ուր անձրւ սիրում են ու հասկանում են դուեներին: Կամ էլ հարևաններիս տանիքը նոր կլինի, ու «հաղորդակցվելու» առիթ չեն տա...

Այդ աղուուր դեռ շարունակում է: Զարմանում եմ, ինչողևս կարեի է միաժամանակ հայինել ու մուրճով տանիքն ամրացնել: Սուրճն, ի դեռ, ես եմ սվել: Չուներ: Երբ վերադանի, այդ ժամանակ էլ կսղանեմ:

Եհ, ի՞նչ էի ասում: Անձրւն իրով ռոմանիկների եղանակ է, համաձայն չե՞մ: Լավ մտածե՞մ:

21-ը մայիսի 2001 թ.

Վիոլետ Գրիգորյան

Առաջ իմ գրածները շատերն էին հավանում, հիմա՝ չչերը: Բայց երևի դիսկ չանեմ էնողես գրել, որ ոչ մեկին դուր չգա:

Ծանոթներիս մեկը դամում էր «մանդալայի զոհաբերության» մասին, երբ բոլոր դայական վաճականները գումավոր ավազահատիկներով հսկայական գործ են «հյուսում», աղա բոլորով միասին փշում-ավերում են իրենց ահռելի աշխատանքի արդյունք, որ խորհրդանում է ամենայն ինչի անցողիկությունը: Յայ-ֆրիստոնյայի համար բոլորովին անհականալի բան, բանի որ նա միշտ «հավերժական» ու «մնայումն» է գնահատում (մանավանդ արվեստի մեջ): Այսօրվա աշխարհի մեծ մասը՝ երկնաերեւով, միտքերանավերով, բարձր տեխնոլոգիաներով, կլոնավորումով, արվեստով ու գրականությամբ, ֆրիստոնեական մշակույթի և հայաբակրության՝ երկրի վրա դիզան գանձերն են:

Դյուսել բառերով գործ (խոսք որակի մասին չի, այլ՝ գործողության մեխանիզմի) ու փշել-ավերել՝ երբեք երևի երան դիսկ չեմ ունենա: Այս արածին բանաստեղծությունը կարող է գրել ու գրել շարունակ, իսկ չչիորել ու բզբգել՝ դատարան փայփայելով, որ երբեք չափաբեր մի դահ կարող է նմանվել փշել-ավերելուն, բայց հանդեսի համար հասցնելու անհրաժեշտությունը գրահիս վեցակետ դրեց: Փաստե՞ն ես էլ հայ-ֆրիստոնյա եմ:

Յարգելի ընթերցող, հետևյալ գործակուուկը լրտեղուց հետո ձեր դատասխանը կարող եք համեմատել հեղինակի տարբերակի հետ (վեցում թարս տղված): Յամընկնան դեղուում դուք կարժանանաք «Յարեմի վարդ» մրցանակին, լրտեման այլ տարբերակները կարող եք ուղարկել violet@freenet.am հասցեով կամ դարձադեսք բերել ՆՓԱԿ: Լավագույն դատասխանները կտագրվեն մեր հանդեսում: Յաջողություն ձեզ:

7 կույս նոյց + 7 գդալ + 7 դատանի + 7 զոյգ կրումկ + 7 դառավ + 7 բերան + 7 այրի =

Յարեմի վարդ

*Դու իմ միակը՝ ձևակարագրով,
Ես նո նաևներուրը՝ թյուրինացարսար...*

Յոթը կույս նոյց մորութավոր կաթսայի շուրջ բոլորակի դրսվում են, յոթը գդալ չխկչխկացնում ու խառնում են թանձրուկը տաֆ, սոսնձային, աղա կոշչում այդ տարառվ՝ իրև նազիսի, դրկուում են (վախ, նամա ջան) աղվաճագերն իմ նարմնի, յոթ զոյգ ձեռքեր, յոթը ոլոր բելօղակներ դրտելով էրիլատոր, ժոկչիսկալեն դրանկում են արմատախիլ, մազագերծում-դլոլացնում անութներս ու ցայլս խուժում...

Պատրաստում են ինձ գիշերվա ժիրոջ համար:

Յոթ դատանի անամործի (բայց աչերով, ախ, աչերով թաց ու նվադ ո՞նց են սիրում, ո՞նց են գգվում), կոմացորով լոկ ծածկոռիկ (մարմնանասե՞ր հիացնողիկ), կավե խուռ տաշակի մեջ յոթ զոյգ բորիկ կրումկներով տոնիկ-տոնիկ տրորում են վարդաթերթեր յոթույնանի, ու բժժած ու նվադում, վարդաթույրի ուսայնի մեջ խճճված ու թմրածեմուկ, հոյլ դանդաղուկ շարժումներով, վարդայուղի կաթիլներով լվանում են (ո՞խ, նամա ջան) թևատակեր, ծնկածալեր ֆրզնուկ...

Պատրաստում են ինձ գիշերվա ժիրոց համար:

Յոթը դառավ՝ առանց ատամ, որ բերանով նուրբ սիրելու գիտակներ են հմուտառութ, միշտում են մատներս տաք շիլախյուսի մեջ հինայի, ծալաղատիկ տուրջ նստում, երգ են ասում, ծափ են տալիս ու օրորվում, ծափ են տալիս, օրորվում են, երգ են ասում, օրորվում են, երգ են ասում, ծափ են տա... տա... Տաք մատներս՝ տասը օձեր, գալարվելով փարաթվում են մարմզնիս տուրջ և հինայի կարմիր հետքեր գծում մեջքիս, ազդրերիս ու ստինմերիս՝ համաց մուրակի հետագծեր, որ այրում են զոլզոլակի... Ու սրտիկիս աղաղակը լեղաճափիկ (ջո՞ն, մամա ջան), երբ սափորից թափանցիկը թափվում է հա մեղրակաթիկ (տուրիս մոտիկ մոտեցողիկ դադուղակի, բայց անցողիկ, բայց հեղանցիկ հոսողակի ու անցողիկ, ախ, անցողիկ վաղվաղակի) ու չի դիմում լեզվիս ծայրին, մոտենում եմ հեռանում է, ձգմգվում եմ՝ խույս է տալիս, ախ, մի կում ջուր, գոնե՝ կաթիլ հաս երկու օ... Մատներս ասես տաք լավայե ձեռնոցներում տաս մեղրաղարս, և լիզում է (ականջը՝ խույս) ժեյրանը հուր, կրակակու լեզվով բարբար ջահանամի փայաբաժն ֆալանգներս մասնիքազարդ... Կայ, արթնացրին (նմանի է), ինձ արթնացրեց լրությունը հանկարծակի, էլ չեն երգում, ծափ չեն տալիս ու օրորվում դառավները, լրու լիզում են ու մարում են մատներս ալ հինայինիկ, բոստորկ ու կարմոնիկ, երկայնակի կլումներով ազահոնիկ ու հիմնուկ լրատում են հաշիկ-հաշիկ...

Պատրաստում են ինձ գիշերվա ժիրոց համար:

Յոթը տարի այր չտեսած յոթը այրի, որ ամուսին ոչ թե հողում, այլ մտիում են թաղել միայն (փազզլի դես կտոր-կտոր հավաքելով մարմնանասե՞ն իննազորիկ դայթեցրած մետրոներից ու ժեմերից), իրենց թոռվ ու արցունիով խմոր հունցում ու խում են արմունկներիս ու հոդերիս, սրորում ու փափկացնում են կրունկներս կլորակի, ձիթայուղով ու թուրիմջի կեղևներով, անանուսի ժերսներով ճըմքռում են մաշկս ամրող, վարդի յուղ են խում ննջուն երակներիս ու գրքում այրուս կիր ու նոլությանը և բուրավես նույն ու խեժով սանրում են ձիգ մազերս նամ ու հյուսում են բառուն ճյուղ ծամ, որ բարձրացնի բառուն անգամ, բառուն կանգուն ցանկությունը սիրո ժեյխիս... Ու փայլվլուն ուկիններով ու զնզգնզան ուկուններով ու խչւան մետախսներով գարդարում են մարմինս նոր՝ արևելի ժերմինատոր (ամբողջովին գույն են ու բույր, զնզգնզոց են ու տողտողամբ և ցայտափյուտ ու ցոլացիր էղիկենտրոն են՝ իգորյան մշուներում իննադարուց)... Ու բուրավես շամանների հետ մեջնեց դարսդարսաւար ըղարշմերն են բերում յոթքոյն ու ժերս առ ժերս ու ծալ առ ծալ փաթաթում են ինձ յոթը տակ, դարուրում են, դիրկ բարուրում, խողան ծածկում ու թագնում՝ բոժոժի դես խոստումնալից- տակավին գոց, գուստ երաշխիք ու փակ ծրարիկ ուսեղօծ, վայելվատու գալունարու ծոց... Ախ, բանային ո՞ւմ ձեռիմ է (յեռ չեմ տեսել դեմքը ժիրոց), երբ կմանի փականիս մեջ ու կրացի ինձ իմ առջև (ներսի կողմից սիրս է թակում), որ ներս անցնեմ իմս իմ ժեմից, գտնեմ իրեն... Նա, ով գիշի կողը ծածուկ, կրացի այս հանգույցը խույս ու փուլ առ փուլ ու տող առ տող, անդուկ, անդող կլութի մութ ռեբուսը իմ գլուխկոտրուկ...

Պատրաս են ես, ահա, մտիկ, համառ գալանիի ծայրեծայր գոց, վերիվար փակ, մունջ ուսնջոց, համր աղաղակ... միայն աչերս են անծածկոց (և աչերով, ախ, աչերով թաց ու նվազ ո՞նց են սիրում, ո՞նց են գգվում): Այս կողմ նայիր, խալիներին, մութաբաներ ու բարձերի արաններում, հաճկատար ու սրտաշիկ, հանց տիեկին՝ հուրախություն (ինչուս նոցա՝ եղևնու տակ, գուղաններում) դրված ընծա՝ անակնկալ ու փայլվլուն, դտուս-դտուս կիր փաթաթուկ ըղարշմերով յոթնակիտուկ (իր բերթերի մեջ թանված վարդի միջուկ), որ կրացի սղասարկու՝ հենց մո-

Վիոլետ Գրիգորյան

Դաւթմի վարդ

տեսա, կամաց հղվի գիշերվա Տերն իմ ահարկու...

Բազմիր գահիդ, իմ փաղիքահ, ծոցիս ժահիդ, գոգիս փառա, ժահինչահն ես այս գիշերվա, ախ, ճաշալլահ... Իմ մեծ դարն, իմ նահաղես, վարդակրն իմ վարդաղես, բալնիքաղահ գոր բանտաղես, իմ ջանի ջահ, վարդի վարդես... Շեզարոն, սակավաղես՝ արտօնյալն եմ fn կանանցից, խանի մեջ ընորհընկալ եմ արտահերթ, հյուրընկալեմ տաղավարում իմ մարմնակերս, ինձ հետ խաղա, սրիս աղա...

Թիթեւների, բգեզիկի ու մեղվի հետ դախսկըպոցի խաղ խաղացող վարդի նման, թամնվել եմ ինս իմ մեջ, ով ինձ գտնի, հետ չի փնտի ուրիշ ոչինչ... Աչսախուփիկ դե լուսվիր, տուրջողուրո դե թռվա, խոստումներդ մեծ-մեծ թվիր, ոսկիներդ սփոփր վրաս, գոլվու արա՝ կերկերաձայն ու ծործորուն, սիրուն-սորուն, համով-դանով բառուբանով, որ ես բացեմ սիրով-կամով սիրու տուփիկն իմ տոչորուն, որ նիրհում է կեսորուն-արթուն, ափիոնի բույրով արթուն կուսության վարդմ՝ իմնահմա, ինմնայոյութ ու ինմնօրորուն...

Կանգմիր այդտեղ՝ ձեռիդ սրիդ, գլխահակ ու ոտարորիկ,

Ցուցանատդ թրջիր լեզվով, թերթիր մեկ-մեկ սրիդ դավթարն ու ծլվա դերձաբարբառ,

մի բեյթ ասա իմ աչերի փայլի մասին,
մի բեյթ ասա իմ անթերի ձայնի մասին,
մի բեյթ ասա իմ մազերի սաթի մասին,
մի բեյթ ասա մաւկիս ծերմակ կաթի մասին,
մի բեյթ ասա ցրումներիս համի մասին,
մի բեյթ ասա կրծիս տամանների մասին,
մի բեյթ ասա իմ լալազար դորի մասին,
մի բեյթ ասա եշիսց զարկված ծորիդ մասին,

ասա բառ-բառ, ասա բեյթ-բեյթ, ովունաւար բառացերթ, գոալ-գդալ ցրունահար՝ կերակրիր խոսիր ցերեթ, ողկույզ-ողկույզ fn բառերով ականջասույզ, fn բառերով գիլա-գիլա, կերակրիր խոյր ցիրա... Սեղմիր դրմոր fn խոսիամուլ ու խոսացիր, Ժիր խոսացիր, Տաֆունով իմ ինքնաեն հիացնողիկ, հարացնողիկ ներքողներով լորձաւողիկ ինձ ողոնիր, ինձ խողխողիր տողիկ-տողիկ... Որ կատաղ տաղիկների հորձանութում, այինքնում խաղիկների, հնչյուններում գալար-գալար ու բառերի բեկրեկաւար դարձարձութում fn ցենցողիկ ես կլողամ տողիկ-տողիկ, ընչակտուր, սրադողիկ...

Թերթիր էջ-էջ սրիդ դավթարն ու մեջեմեջ դարսդարսաւար իին բառերի փուշին փշիր դու մերթընմերթ, սրիթ ցերս-ցերս, կարտա թերթ-թերթ... Գիշերվա ցեյս, սիրու իմամ, ասա՝ սալան, բացվիր, Սամ-սամ... Ամեն բառը մի բանալի հնարալի, ու կրացվեն դարսաւակամ ու սիրալիր, հնժար ու Ժիր դարմասները fn վասալի...

Գիշերվա դես, ինձ ման արի ու ինձ ձարի, ինձ որոնիր ու ինձ դեղիր, փաթույթ-փաթույթ, ցերտիկ-ցերտիկ, դրձուկիր իմ թերթիկերը փերթիկ-փերթիկ, մինչև գտնես միջուկի մեջ բանաթափուց մարմնս, որ դարտասել եմ սիրու սատար մեծ յոթնյակը ու վսահված անձին սիրու: Ու, ուս արա, ծարավ եմ ես գտնվելու, կամ

կապույս փեսւ,

(չէ, չգտար, այդտեղ չեմ ես)

դեղին փեսւ,

(այդտեղ էլ չեմ, ո՞ւ եմ, տեսնես)

կանաչ փեսւ,

(եթե գտնես, իմ անձիկը՝ անձիդ փեսեմ)

կարմիր փեսւ,

(ախ, ուս արա, վառվում եմ ես)

ճերմակ փես,
 (չեմ դիմանում, արդեն թաց եմ ու նվազում)
 սեփ-սև փես,
 ճանոււակա... ծիկ, այսեղ եմ,
 ահա և ես,
 դու ինձ գտար, իմ բախտավոր, իին ովհտավոր,
 ես ճամփա եմ, դու՝ ոտավոր,
 ես՝ սիրային ոտանավոր, դու՝ կարդավոր,
 ո՛հ տակ տու ինձ ծայրեծայր, ո՞վ անցավոր, ինձ գոց արա, անգիր ասա խա-
 լերիս տեղն, երակներիս բարեզը բիլ՝ ծործորաձայն ու հանգավոր...

Տեսե՛, տեսե՛, թայց սա ինչ է, հանգեր կան, բառեր՝ չէ, ծործոր կա, իսկ ծայ-
 րը՝ չէ, կարդացը կա, իսկ վորը՝ չէ, ոտեր կան, և ովհտը կա, և բախտը կա, ավորը՝ չէ,
 ախ, ավոր չկա որ չէ...

Այս, ո՞ւ ես դու, Շամս ու Լուսին, աներևոյթ իմ ամուսին, իինա արդեն իմ
 հերթն է, հա՞ գտնելու ենք, որ մերը նոդեր տեսանկում ես այս տողերում՝ այս ճաֆ-
 ֆած հայելու մեջ՝ կտոր-կտոր ու բեկրեկում ու կես առ կես: Ինչ ճարդիկ ես դու
 տախկըլել, ինչ մազալու, մասմասվել ես, ցրիվ եկել այս եցերում՝ մաս-մաս ու
 լուռ... Ծունկս գետին տամ ու չորեմ, այս տողերը մի լավ լորեմ, կտոր-կտոր, հատված-
 հատված, հավաքեմ ու մարմնամասեր մասնատված, հավաքեմ ենք փշուր-փշուր,
 դժեղ-դժեղ, ամենեցում ի լու՛ հնչեղ, հավաքեմ ենք հնչոյթ-վերջույթ, մակդիր-
 նախդիր՝ այս շարույթից, իմնավարույթ այս ասույթից՝ ձիւս ու լրիվ ու անխժիր...

Թայց չեմ կարում ենք հայթայթեմ, բացահայտեմ, ոտուգրուսդ կարկատեմ, ի մի
 բերեմ ու դարտակեմ: Դու կիսվելով, կիսկսվելով բազմանում ես ու շատանում,
 ամեն մասդ կյանք է առնում ու դու դառնում, ու որ մասդի էլ հանդիդեմ, ամուսինն
 է իմ բազմադեմ... Այրի եմ ես բազմանուսին, որ մեկի հետ դավաճանում եմ մյու-
 սին, մեր գլխիդ հետ եմ ժնանում, մեր՝ սրումիդ, մեր՝ շրումիդ, մեր՝ կրումիդ,
 մեր ժնանում եմ խմբային, խոտորակի, երբ մասերդ մերձենում են ինձ միասին բո-
 լորակի...

Սոնեցիր ինձ, իմ հոգմակի,
 Տավ մատներդ՝ տասը օձեր, փաթաթվում են իրանիս տուրց ու դաղում են զոլ-
 գոլակի... Սեղմիր, խեղիր, ցայտարյուրից ու սերմնացիր տասը կաթիլ իսիս ու կծու
 թունավոր դեղ գեղիր իմ մեջ, հեղիր արյունս կուսական՝ խալիներին, մութաֆաներ
 ու բարձերին, շղարծների վրա յոթգույն... Ամեն կաթիլ այդ արյունից, իմ արգանդից
 զավակատու կելմեն՝ ասես զորացերք, երկվորյակներ՝ աղջիկ-տղա, զատ-զատ ու
 ծոլու, ալլահատու զինամբերի, ատամիս տակ արտազաք թույն (մահու շերեթ), շաս
 ավելի բաժան ու անթեր, բան թե բարե երկվորյակներն՝ թուլ, անձնատուր... Զեն վեր-
 ջանա, չեն ավարտվի, բանի դեռ կամ՝ երիկներուն վիրուսացիր ու մահապիյուտ,
 ես կծնեմ յոթը յոթ դորս, համավոր սորս, կամավոր ճորտ... Ես կգրեմ դերձաբար-
 բար իմ դալամով գեներատոր, և էջ առ էջ ու տառ առ տառ, մեջնեջ ու հաշիատա-
 ար սրիս դավթարն հասոր-հասոր... Ու կադր առ կադր հարակատար այս սերիալում
 փյունիկաբար միշտ կրսնեն երկվորյակներ՝ մեռնող-հառնող տերմինատոր... Դար
 կծնվեն կույս արյունից իմ վարդագույն՝ ալ մելամով գրված բառ-գույժ՝ փակ ծրա-
 րում իմնաղարույր, երկվորյակներն իմ վարակիչ, ախտահարույց- հանար գաղտ-
 նիք, վերիվար փակ, ծայրեծայր գոց, միայն աչերով անծածկոց նրանի կայրեն ու
 կավերեն կանաչ դիմ աշխարհն ամբողջ՝ զզվելի խոց, նրան կզան զուգածին ու
 թուիս-թուիս, արհեստական ու խարուսիկ վարդերով բակն այս կշնչեն՝ հանց ալ-
 լահի աջով խառնած ու ավերած փազզով-մատրիս:

Ալլահ աբրա:

Տաղ անաւարտ՝ ի վերայ կլիտորիսոյ

(վասն հանդէսի «Ինֆնագրոյ»)

Ծի, ծի, ծիկս,
դստըլիկ խլպիկս,
ձայնազուրկ ու թիկս,
անլեզու ծլվիկս,
գեղազանգուր ցիկս,
ամենակով բկիկս,
վարդաշրումն որցիկս,
անլուսամուս խցիկս,
թոթովխոս ճտոշիկս,
խորոշիկ վսվշիկս,
ջրիկ ու կչկչիկս,
գլուխօդվան փչիկս,
չար, խաղացկուն բալիկս,
մշտականգուն ֆալիկս,
խարտիչածամ փափլիկս,
գլխիդ տուած բամփլիկս,
ծափ-ծափիկ ափլիկիկս,
տափը մտած խաբլիկս,
մերթ անթրած ու մերթ էլ
բնբըլահան սափիկս,
սափրազլուխ տափիկս,
անբարբառ տրունիկս,
վարդավառ վարդունչիկս,
հարսնաբար լուռ-մունջիկս,
ներս գցող ու դնջիկս,
սիրտը դրդ տրտունջիկս,
ճոխ տրուճախ ու լունջիկս,
խունջիկ-մունջիկ փունջիկս,
սարի լալայ, սմբուլս,
բաղի բալայ, բլուլս,
ճնճուղի թև, թռիկս,
հսկին թռվոյիկս,
սասմա խն ու ծռիկս,
բազմածն դմ, ֆռիկս,
վառման հնոց փռիկս,
անմար բոց ու ժրիկս,
ճոճուան ու ճռիկս,
աղունիկ աղուտրիկս,
սրտիկ դաղլորիկս,
բաջ զավակ, Տալորիկս,
կարմրատոնիկ լորիկս,
լորիկս, ոլորիկս...

Եսեղ մերս զանգեց, ասեց՝ այ, բալա, հե՞ր Ամերիկայից հետ էկար, մե ժիշ էլ
մնայիր, գրին-քարտ կտանայիր, գոնե գործում իր, փող իր դրկում, մե ձև աղրում ինն
խոր: Յիմա, էն ա, կայծի վարձը, ջրի վարձը չեմնանում ոնց ենք տալու, թե էդ ան-

Վիոլետ Գրիգորյան

Տաղ անաւարչ՝ ի
վերայ կլիսորիսոյ

Տե՛ր ջրաչափը հեր զռով դմել սվին, ախտերդ էլ չի բաշարում էս տեղացիների նման մազմիս ա, ինչ ա, դնի, անտեր սլավը գազանի լես վազում ա, բարամ, ձմեռն էլ էկավ՝ էս գազի վարձը որդի՞ց տանի, է՛, որը ասեմ... Են օրը, որ ուներ Թեթրանից դուս դրեցինք, էկանի էս խաճախը, բաղրախս էկանի- գնացինք, ես չիմ ուզում գայիմ, էն Վըրդնգոյլ՝ թեզ զնացած մեծնամեր էր թումբանը փետերն ընկի, քերը դեսպանատան դուն առաջ էր բնում, որ մեր տունը բանդի, բիշարա անի, Սերոն էլ դեսպանին տաս հազար թուման սվեց՝ յանի մայր հայրենիքին օգնություն, հետ էկանի ըստել, իմացանի՝ էդ կոչվում ա կաշառ... Պարսիկ հարևանին իհցո՞ւմ ես՝ աղայե Մեթրզափին, էն որ տի՞ Զամիի ծեռը կծել իր, միսը դոկել իր, ասում էր՝ աղայե Խաչիկ, խանումն Անի, ունա քար Էքքեբահի միհոնին թե Շորավի միրին, թեւկարի թե դարհայե Վորուդի ոռ քազ քարդե, անա ռույե դարհայե խորուցիչ դոֆլ գոզաքեն, նեմիթունն թեւկարե խուրի քածե, բարա ջում... բայց ո՞ւմ ես ասում, աղայե Խաչիկն ու Վըրդնգոյլ մերը վայրով ին էլի, ես չիմ ուզում գայիմ, խանում ին, էկամ ըստե, էկամ ընկերուիկ, էկամ ժիրա, առաջին անգամ լսացին, կարմրեցին, լավ ա, դարսկերեն չեն ինանում... Ժուժու ջան, իհցո՞ւմ ես, փոքր ժամանակ թեզ ըսենց ինի ասում, մե քան եմ ուզում ասեմ, բայց խոր չջղայնանաս, Էլմիրան էկավ, ասեց՝ տամ կախակաղետառան փող տախս ախկաս մարդ, ինվալիդ մարդ, Ժուժու ջան, ես էլ, դաստեր էլ ինվալիդ ենք, թող էքամ օգնություն խնդրեմ, ախտ աչերդ խանփյութերի առաջ բռացրեցիր, էլի փող չես աշխատում, մեղի ես, մենք ին վզին թավան չե՞նի... Գոռզոռացի, հեռախոսը շորտեցի:

...աղունիկ աղուրիկս,
սրիկդ դաղուրիկս,
քաջ զավակ, Տալուրիկս,
կարմրատոնիկ լորիկս,
լորիկս, ոլորիկս,
կլորիկ, ճլորիկս,
ըլոր ու սալորիկս...

Չէ, էլ չիլում, բանս լիկ իջավ, էսօր՝ աղբոյ, ողբծ, ֆինիս, թամամ, վերջ...
Բայց սա վերջն է առաջին համարի:

րեմազ 1 39 5419 inknagir@arminco.com www.inknagir.am

